इष्टं पंचयज्ञाग्निहोत्रादिदत्तंदानं १=

अग्निहोत्रं तपः सत्यं देवानां चैव पालनं आतिथ्यं वैश्वदेवश्च इष्टमित्यभिधीयते १
वापीकूपतडागानि देवतामंदिराणि च अन्नप्रदानमारामा पूर्तमित्यभिधीयते २ इष्टापूर्तं च कर्तव्यं ब्राह्मणेन विशेषतः इष्टेन लभते स्वर्गं पूर्ते मोक्षो विधीयते ३ वापीकूपतडागादि देवतामंदिराणि च पतितान्युद्धरेद्यस्तु स पूर्तफलमश्नुते ४

पूर्तं वापीकूपतडागादिनिर्माणम् २=

कष्टं खलु मूर्खत्वं कष्टं खलु यौवनेषु दारिद्र्यं कष्टादपि खलु कष्टं परगृहवासः प्रवासश्च १
दाता न दापयति दाप[illegible]यिता न दत्ते यो दाता दापयपरो मधुरं न वक्ति दानं च दापयुमथो मधुरा च वाणी श्रीणप्य मूनि खलु सत्पुरुषे वसंति १

पार्वत्युवाच केन रूपेण भो स्वामिन् लयो भूतस्य सृष्टिकृत्र चित् कथयस्व प्राणनाथेशाय दि ते मय्यनुग्रहः श्रीशिव उवाच यथा जले जलं देवि क्षीरे क्षीरं घृते घृतं अविशेषं तथा ज्ञेयं जीवात्मपरमात्मयोः क्षीरवर्णं यथाप्येकं तथैकं परमेश्वरं नानारूपवतीगो स्यात् ध्यानामात्मको लयः जीवात्मा पंचभूतात्मा वा स्यात् मात स्समायुतं मायामाश्रूलरूपं पंचजीवात्मा सूक्ष्मभावकं स्थूलसूक्ष्मोभयोर्नाशेत देवकं परमात्मकं घटमध्ये घटाकाशं देहे षु देहिनां तथा यंत्रमध्ये यथाशब्दं देहेषु देहशाब्दकं नष्टे तस्मिन् यथाकाशं चूर्णकाकारव च्छिवे विभागं दृष्टिमात्रं विलयमानमभेदकम् १=

प्राणो जीवः शरीरांतर्गतो भोक्ता तस्यादनीयस्वमिदं ३=

पंचतन्मात्रात्मकं लिंगं

सूक्ष्मभूतेन्द्रियमनोमयो लिङ्गदेहः १ भोगायतनं स्थूलदेहः २
तयोः कार्यायोगपत्ता जीवस्य मरणं १ तयोराविर्भावस्तु जन्म २
जीवस्यानुगतो देहो भूतेन्द्रियमनोमयः तन्निरोधो स्य मरणं आविर्भावस्तु संभवः १ पंच प्राणा मनो बुद्धिः पंचज्ञानेन्द्रियाणि च पंचकर्मेन्द्रियाणीति सूक्ष्म देहस्सत्तो बुधैः १ देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सदाशिवः जीवे विनिर्गते स्थूलदेहो ऽस्पृश्यो भवेत् मृतः २
गुणाः सृजंति कर्माणि गुणो ऽनुसृजते गुणान् जीवस्तु गुणसंयुक्तो भुंक्ते कर्मफलान्यसौ १
एवं पंचविधं लिङ्गं त्रिवृत्षोडश विस्तृतं एषचेतनया युक्तो जीव इत्यभिधीयते १

पंचतन्मात्रात्मकं त्रिगुणं लिंगदेहः प्राणो जीवः कथ्यते शरीरांतर्गतो भोक्ता तस्यादनीयस्व

गरुडे दृष्ट्वा ...आदर्श्चैव तथा ...च तेजस्तेज ... समीरणः आकाश
...तथा काशे सर्वव्यापी च धीकारः नित्यमुक्तो जगत्सादी ... देहे ...
... कामरागादिभिर्युक्तः कर्मकोश समन्वितः पुण्यवासनया युक्तो ...
... विरूप नवे देहे गेहे देग्धे यथा गृही तदा विमानमादाय किंकिणीजालमालियत्

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ नमो धर्मराजाय श्रीभैरव्युवा
च ॐ श्रावे श्रावे महादेव लोकविस्तरमुत्तमं कृतार्थास्मि
कृतार्थास्मि कृतार्थास्मि न संशयः १ इदानीं श्रोतुमिच्छा
मि यमलोकस्य विस्तरं यमलोकः कथं कुत्र एषो वा स्व
धर्मेव वा मृतस्य कुत्र वै याति जन्तुः पाशैर्वशीकृतः का
ले वै लीयते कुत्र शावो सौ काष्ठसन्निभः २ निरयाः कति
धाः प्रोक्ता यातनास्तत्र तथाविधाः मृतिं चैव जनस्यास्य वि
धिं तत्समये तथा ४ शवस्नानविधिं देव चोत्सृष्टिमपि मे
वद अन्त्यमण्डनभूषादेर्विधिं चापि महेश्वर ५ शवनिर्ह
रणं चापि श्मशानविधिमुत्तमं क्रियाविधिमपीशान

ॐ ... वा रात्रिशेषे वा ये म्रियन्ते हि जानयः दानं कृत्वा यथान्यायं ... पिण्डं निर्वपेत्ततः
... स्नात्वा कर्माणि कुर्वीत ... विवर्जयेत्
... स्नानं प्रातर्महाध्याय श्मशानं देव निर्मितम्
... प्रथमोऽध्यायः १

ननु दृष्टिव्याद ... नित्यमुक्तो जगत्सादी ... कर्मफल भोक्ता ... सर्व इति
... स्वगोत्रोप्यन्यगोत्रो ... पिण्डदानं ... समापयेत्

तथा च मनुः ... दशाहेन ... पञ्चदशाहे ... तथा ... कदाचित्

पितृजामातरि प्रेते दौहित्रे भगिनीसुते पृपालके तत्त्वते चैव सद्यः स्नानेन शुध्यति =

चतुःउक्तिबावधयः २

दशाहेन सपिण्डस्तु शुध्यति प्रेतसूतके त्रिरात्रेण सकुल्यास्तु स्नात्वा शुध्यन्ति गोत्रजाः =

ममगुरुभावधयः दशगुरुभावधयः

ब्राह्मणस्तु दशाहेन क्षत्रियो द्वादशाहेन वैश्यः पंचदशाहेन शूद्रो मासेन शुध्यति ॥

दशाहे कर्म चापि भो ९ मरणादेव भीतानां नराणां व
दकागतिः मरणेपि महेशान त्वद्भूतास्मि नं नु स्मृतिः १
स्मृतितत्त्वस्य देवेश त्वनुस्मरणमेव च कृपया वद मे शंभो
(हठाया भीतमको)
लोकानुग्रहकाम्यया श्रीभैरव उवाच निवारितापि देवे
(निर्बला) (चित्तेन चञ्चला) (अनाख्येयं)
शि त्वबलाचितचापला इदं रहस्यं परमं नाख्येयं यत्र कुत्र
चित् न दातव्यं शठे क्रूरे भक्तिहीने च निन्दके परशिष्ये
(=उपदेशरहिते)
पि देवेशि समचारविवर्जिते १ स्मृतितत्त्वानुस्मरणं नाख्येयं
(खंडने) (वेद शास्त्र)
परवंचके परिहासकरे वापि वेदागमविनिंदके ९ धूर्ते
(मद्यपानपरे)
पानपरे वापि परदाराभिमर्शिनि स्मृतितत्त्वानुस्मरणं श्रे
न मुक्तिप्रदायकं गुरुभक्तिरतानां च वेदतंत्रानुसारिणां १३

नवक्तुं योग्यं

अनाख्येयं वक्तुं योग्यं न वक्तुं योग्य

या

हृष्टात्संकुचितग्रीवो मंदं मंदं प्रभाषते पानेरुद्धं तेपादमे न धूर्तस्य लक्षणम् =

गरुडे
युक्तं द्रूह्यं त्वतिक्रम्य विप्रनिर्जित्यवादतः अरण्ये निर्जले देशे जायते ब्रह्मराक्षसः

उपदेशरहितस्य =
समयाचारहीनस्य देवे वर्तितुरात्मनः न सिद्ध्यः कुलशास्त्राणि तत्संसर्गं न कारयेत् ४ =

मुखं पद्मदलाकारं वाक्यं चंदनशीतलं हृदयं खड्गधारासमं त्रिविधं धूर्तस्य लक्षणम् ३ =

अनभ्यासेन वेदानामाचारस्य च वर्जनात् आलस्यादन्नदोषाच्च मृत्युर्विप्रान् जिघांसति १ =

गुप्ताद्गुह्यप्रकारः स्यात् गुरु शब्दस्त
निवर्तकः अंधकारनिरोधत्वात्
गुरुरित्यभिधीयते २= रोकनेतें

उपदेशसहितानाम् अपनीसमीपे सभाइ

एकाग्र चित्तानां

साधूनां समचित्तानां समयाचारदर्शिनाम् । परिवत्स-
मद्देशानि श्राव्यमेतन्न संशयः २४ श्रोतव्यं परया भक्त्या
ह्येतद्गुरुमुखाच्छिये स्नातेन तावत्स्मरणं पितृमातृगुरु-
त्रये प्रथमं दिनमारभ्य द्वादशाहं समापयेत् प्रेतमुक्ति-
कं ह्येतद्गुह्यं गोप्यं सनातनं २६ श्रोतॄणां प्रीतिजननं स-
नानाघातनापहं श्रवणात्पठनाद्वापि महापातकना-
शनं २७ मरणे स्मरतिदं देवि शिवयोर्नात्र संशयः भुक्ति-
दं परमं ह्येतदंते सायुज्यदं परं २८ मंत्रसिद्धिप्रदं देवि
सद्यः प्रत्ययकारकं न प्रमादेन श्रोतव्यं परिहासेन वा
पुनः २९ अन्यथा विघ्नदं नॄणां चेति सत्येन ते शपे श्र

(interlinear: श्रोतुयोग्य; देहान्ते; समाप्तकरे; श्रोताको प्रीति के उत्पन्नकरनेवाली; मायेहोयेको पीडाके हरकरनेवाला; सुननेसे; पढनेसे; महापातकका नाश होता है; मरणावसरे=; शिवयोर्वा= पाठः; विश्वासकारकं=; शपे=; तेरी कसम मैं खाता हूं)

२४
२

प्रेरकः प्रेरकश्चैव
वाचको दर्शकस्तथा शिक्षको बोध-
कश्चेति षडेते गुर-
वः स्मृताः ३=

गुरवो बहवः सन्ति
दीपवच्च गृहे गृहे
दुर्लभोयं गुरुर्देवि
सूर्यवत्सर्वदीपकः
गुरवो बहवः सन्ति
वेदशास्त्रार्थपार-
गाः दुर्लभोयं गुरो-
र्देवि परतत्वार्थपा-
रगः=

सायंसंध्यां ने
शास्त्रोम भूतयागं
प्रतिग्रहं अन्त्येष्टी
प्रेतपिण्डं च भुक्त्वा
मन्त्रं तु कारयेत्
शिवपार्वत्योः ४=

कर्तव्यस्यपरि
त्यागेनत्वश्रो
तव्यम् २=
२

न वृथा शपथं कुर्यात्स्वल्पेऽप्यर्थे नरो बुधः
वृथा हि शपथं कुर्वन्प्रेत्य चेह च नश्यति

कामिनीषु विवाहेषु गवां भक्ष्ये तथेंधने
ब्राह्मणाभ्युपपत्तौ च शपथे नास्ति पातकम्

प्रतीतिकारकं २= परतीत इति देशभाषया २=

कृते हि कल्पते दानं त्रेतायां तु निमंत्रणे
द्वापरे याचके दानं सेवादानं कलौ युगे

वार्यन्नगोमहीवासस्तिलकाञ्चनसर्पिषाम्
सर्वेषामेव दानानां ब्रह्मदानं विशिष्यते ८

तिसृवेदेन श्रोतव्यं पठितव्यमपीश्वरि २० तस्मात्सर्वप्र
यत्नेन श्रोतव्यमिदमुत्तमं आयुष्यं बलदं ह्येतत्सर्वेषु स
र्वनं कलौ २१ आपन्नार्तिहरं देवि मृत्युसंकटहारकं
भुक्तिदं मुक्तिदं ह्येतत्स्त्रैतानां मुक्तिदं परम् २२ श्रुत्वा
पठित्वा नो युक्तेन्न यमं निरयांश्च न यममार्गमपीशा
नि चेत्यान्ता पारमेश्वरी २३ भैरवी॰ दिग्भ्रंतरिक्षेपाता
लेऽर्ध्वं तिर्यग्गथापि वा यमलोकः क्व तिष्ठेद्वद सत्वं
महेश्वर २४ भैरवः शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यामं लोक
मनुत्तमं दक्षिणस्यां दिशि भूमेरधऊर्ध्वमपीश्वरि २५
पातालस्योपरः प्रोक्तो यमलोकः सुदुस्तरः चतुराशी।

आपन्न आपत्ता
नःस्यादित्यमरः ३

न विद्यते उ
त्तमो यस्मा
त्सर्वोत्तमः त

श्री = पते आतुर ता

परमेश्वरी रोदाग नः आत्ता स्वर्गे आका पो पाताले

अर्ध

श्रोकानां वाम तो गतिः १=

षडशीति सहस्राणि योजनानां प्रमाणतः
यमलोकस्य चाख्यानं येन गच्छंति मानवाः ९=

किंचलयातुयातनानिवर्तकं यमचित्रगुप्तयोर्ध्यानेमंत्रजपंचापि रक्षार्थं स्मृतः

यमस्येतिध्यानमंत्रोमंत्रमहोदधावुक्तो तद्यथा पाशः... मेघसन्निभतनुःप्रद्योतनस्यात्मजो नृणांपुण्यकृतांसुभावहवपुःपापीयसांडरःस्वकृतः श्रीमाद्दक्षिणदिक्पतिर्मह्रिषगोभूषोकरालंकृतो ध्येयःसंयमनीपतिःपितृगणस्वामीयमो दंडभृत् १ अथस्तोयमहामंत्रःस कलापद्विनाशनः नरकात्प्राप्तिदुःखात्साध्यमभीतिनिवर्तकइति ॥ किरीटोज्ज्वलवस्त्र

८४

भूषाभिरामंविचित्रासनासीनमिंडप्रभास्यं नृणांपापपुण्यानिपत्रेलिखंतंभजेचित्रगुप्तंसखायंयमस्य २ सिद्धमंत्रमिमंतु संजपतोचित्रगुप्तकः प्रसन्नोगणये सुपुण्यपापैनेवकदाचनेति अत्रप्रकृत्स्यचामंत्रोनलिखितोगुरुमुखाज्ज्ञातव्यो ॥

प्र०

२

२८

निलत्पाख्यनरकाख्येकविंशतिः २६ वसंतितत्रदेवेशि

पापिनोयातनाप्रदाः यमोवसतितत्रैवलोकशासनः।

तत्परः २७ चित्रगुप्तोपिदेवत्रप्रधानोस्तिनसंशयः

चोभदार

सर्ववेत्रधरःश्रेष्ठोयत्मावसतिनित्यशः २८ सर्वरोगा

सर्वसंयमनाद्यमः परमात्मा वैवस्वतइति ८=

अस्त

मदेशानिमृतनयश्चोर्धरेतसः वसंतियामेभवनेधर्मा

धर्मविचारकाः २९ यमःप्रोक्तोमहादंष्ट्रोदंडपाणि

रथोमुखः करालवदनोदेविपापिनांभयकारकः

यत्तरात्तसवेतालपिशाचोरगसेवितः पापिनांभी

तिदःप्रोक्तःसाधूनांधर्मवर्धकः तत्रैवचित्रगुप्तस्त

मषीकलमहस्तकः प्रणामःकरालवदनोविकृतो।

कुठारोमुसलोदंडः खड्गश्चछुरिकातथा शस्त्राणियमहस्तेच नियहेपापकर्मणाम् यमायुधानांसंक्षेपेदानमेतदुदाहृतम् तस्मादयालोहदानंयमलोकेसुखावहम् =

चित्रगुप्तमालयास्ताथ्यज्वरस्यातिमहागदे दुलिरोचाथमूलस्यलूताविस्फोटकस्यच पश्चिमेकालपाशस्यतत्रैवाजीर्णमंदिरम् मध्यपीठेतरेतेयातत्रे ६ वामाविषूचिकाराजयक्ष्मातथेशान्यांतत्रैवबहुभगंधरः अपस्मारस्तथापाण्डुप्रमेहश्वा यमात्तनःशिरोव्यथा तथेशान्यांसन्निपातास्त्रयोदश विचर्चिकाच पिटिकाकासश्वासोदरव्यथा नेत्ररोगामहारोगाअन्येयांमूर्छनागदः अतीसारस्तथेशान्यांग्रहणीयास्तथापरे वाघव्यांदाहकाथस्तुभस्मकाख्यास्तथैवच पमिःपरिहृतोनित्यंचित्रगुप्तःसतिष्ठति =

तत्र

वायुभूतास्तुयाविष्टःकर्मजंदेहमाश्रियः तंदेहंमहामासाद्यपुरंप्रविशताएउत चित्रगुप्तगृहंतत्रयोजनानांत्रिविंशतिम् कायस्थास्तत्रपश्यंतिपुण्यपापंचसर्वशः महादानेषुदत्तेषुसर्वत्रसुखिनोनराः योजनानांचतुर्विंशद्गृहंवैवस्वतस्यभम् लोहं लवणकार्पासतिलमात्रंतुयैःहुतम् तेनदत्तेनतरत्यंतिगमस्यपुरःचारिणः गत्वाचतत्रनेसर्वेप्रतीहारावदंतिहि धर्मध्वजप्रतीहारस्तत्रतिष्ठतिसर्वदा सतथान्यस्यदानेनप्रीतोधर्मध्वजोभवेत् तत्रगत्वाप्रतीहारोब्रूतेतस्यशुभाशुभं धर्मराजस्यपद्रूपंसत्तःसहतिनोजनाः=

किं मन्त्रवेद्यप्रथामायातदायतं मलं मायीयं कर्मणाशुभपापवासनात्मना सम्भूतं कार्मिकं अणवं नाम + पूर्णाहंभावपरामर्शशून्यत्वात् संकुचितमन्यो जीवस्तद्भावपद्वाऽऽणवम् तथा चोक्तम् गोपितस्वमहिम्नो स्वसंमोहा द्धि स्वतात्मनः यः संकोचः स एवात्र आणवो मल उच्यते ४=

आणविकैः परमाणसम्बन्धिभिः स्वदेहैः कर्माणैः मायिकैः मनःसंबन्धिभिः संकल्पजैः कर्मीयैः कर्मैः कर्मसंबंधिभिरित्यर्थः तदुक्तं पाशे

आच्छादितः = बंद्दीन् सन्मुख

भीषणो महान् ३२ सर्वरोगैः परिवृतः संदृष्टीमभिमु
खे स्थितः लिखिते पापिनां कर्म साधूनामपि सुंदरि
निरयाविकृतास्तत्र भीनिदाः प्राणकृंतनाः स्मृताश्चा
स्तत्र देवेशि यमदूताः पापावशीकृताः ३४ प्राणवैर्मायि
कैश्चापि कार्मैणैर्वापि सुंदरि मलैर्मलिनतां याताः
यांति लोके सुदुस्तरे ३५ पापिनां दंडकृद्घोरो धर्मिणा
धर्मरूपधृक् द्विरूपः कथितो यत्र दंडपाणिर्महेश्व
रि ३६ चित्रगुप्तः कर्मसंदृष्टी विमर्शश्च महामहः ?
यत्र चित्रे विलिख्यते जंतोः कर्म शुभाशुभं ३७ यमस्या
भिमुखं गत्वा पत्रं दर्शयते शिवे यमो गृहीत्वा तत्पत्रं

ततः षट्कंचुकैरा विविलोपितनिज स्थितेः भूतदेहस्थि तिर्यासो मायीयोमल उच्यते = यदनः करणाधीनबुद्धि कर्मेन्द्रियादिभिः वर्हिर्व्यापियते कार्म मलमेतस्य तन्मतम् = ४=

अपूर्णमन्यताणवं भिन्नवेद्यप्रथामा यीयं शुभाशुभवा सनात्मकं विविधज्ञा नरूपं कार्म्मं ४=

तदुक्तं पद्मपुराणे स्वर्गखंडे सृष्ट्यादौ सदसत्कर्मतन्मये प्राणिनां विधिः दा राध्याने स्थितस्तस्य सर्वकायाद्विनिर्गतः दिव्यरूपः पुमान् हस्ते मसीपात्रं च लेखिनीं चित्रगुप्त इति ख्यातो धर्मराजसमीपतः प्राणिनां सदसत्कर्म लेखाय स नियोजितः २=

मारा राममहात्म्यन्तरे वा नरप्रतिहस्तवाक्यं अन्यत्रापि गुरोर्वापि

३३

शुभाशुभस्य कर्मणः ददातीदं फलं ज्ञात्वा देशकाल महेश्वर इति ४=

तदुक्तम् आदित्यचंद्रावनिलोऽनलश्च द्यौर्भूमिरापो हृदयं यमश्च अहश्च रात्रिश्च उभे च संध्ये धर्मश्च जानाति नरस्य वृत्तमिति यत्र कायस्थमितिपाठः

दिखाताभया

यत्र क्वचन येषां तु कल्पस्य पदे चतुर्दशी संतर्प्य धर्मराजानं सर्वपापैः प्रमुच्यते =

बंद्दी २= विचारं कृत्वा २=

सर्वसंयमनाद्यमः परमात्मा वैवस्वत इति दंडधारित्वात् १=

विवस्वतः पुत्रो यो यमो दक्षिणदिक्पतिर्लोकतः कर्णगोचरीभूतत्वात् १=

ननु दिनांते ब्रह्मणः प्रोक्तो नाशो लोकत्रयस्य वै परार्धद्वितयांतेपि ब्रह्माण्डस्यापि संक्षयः २ इति पुराणवचनात् कथं महाप्रलयपर्यंतं पापिनां नरके निवासो भवति ब्रह्मणो दिनांते यक्ते घाविनाशः स्यादिति चेत्तत्राह तस्येति तेपापिनः पुनरुत्पत्ति समये तत्र नरके स्थैव उत्पद्यंते तस्य पापस्य क्षयफलं भुंजंति तदुक्तं बृहन्नारदीये निर्गुणोऽपि निरानंदः सर्वात्मा सर्वभावनः चराचरात्मकं विश्वं यथापूर्वमकल्पयत् स्थावराद्याश्च विविक्ता यत्र यत्र व्यवस्थिताः तस्मात्स्मृतानां पापानां पुण्यानां चैव सत्तमाः अवश्यमेव भोक्तव्यं सर्वथा ह्युदयफलं नाभुक्तं क्षीयते कर्म कल्पकोटिशतैरपीति

म· ४

यम दूत उवाच वेदप्रणिहितो धर्मो ह्यधर्मस्तद्विपर्ययः वेदो नारायणः साक्षात् स्वयंभूरिति शुश्रुम ४· येन स्वधाम्न्यमी भावा रजःसत्त्वतमोमयाः गुणनामक्रियारूपैर्विभाव्यंते यथा तथ ४५ सूर्योग्निः खं मरुद्गावः सोमः संध्याहनी दिशः कं कुः कालो धर्म इति हि ते ह्यस्य साक्षिणः पते रथ धर्मो भिज्ञातः स्थानं दंडमुपयुज्यते सर्वे कर्मानुरोधेन दंडमर्हंति कारिणः संभवंति हि भद्राणि विपरीतानि चानघाः कारिणां गुणसंगोस्ति देहवान्न ह्यकर्मकृत् ४५

(दिवाताभया) मुनीन् दर्शयते प्रिये ३८ मुनयोपि हि तत्रैव विमृश्य क (विचार्य)
र्म चाखिलं स्वर्गे वा निरये वापि कृमिकीटपतंगके ३९
तिर्यग्योनावपि तथा स्थावरत्वेपि सुंदरि तत्र देशेच
त्र काले च यत्तत्कालमेव वा आज्ञां कुर्वंति ते तत्र ततः क
र्मानुसारतः गृहीत्वा तां ततो देवि मुनीनां भावितात्मनां
यमोपि कुरुते त्वाज्ञां चित्रगुप्तं स्वमंत्रिणम् गृहाण पत्रं
मंत्रीश मुनिहस्ताद्दत्तांकितम् ४२ तद्रूपाय स्वमेदिष्टं
विलंबमाज्ञरूपिय श्रुत्वा यमस्य तद्वाक्यं चित्रगुप्तः प्र
तापवान् ४२ लेखा चयं स्थित्वा तत्र मुनिभिर्भाविता।
त्मभिः गृहीत्वा चैव तत्पत्रं दर्शयित्वा यमे ततः ४४ द

स्मृतिश्च निशांते पुनरुत्पत्ति यत्र लये यदीशगुणं तं ब्रह्माजगत्सर्वं यथापूर्वमकल्पयदिति ४९ श्रुतिश्च धाता यथापूर्वमकल्पयत् दिवं च पृथिवीं चांतरिक्षमथो स्वरिति ॥ ४९ अतः स्वर्गनरकयोः स्वस्वस्थाने पुनरुत्पत्य शुभाशुभकर्मफलमलयमेवभुंजतीत्यर्थः ॥

येन यावान्यथाऽधर्मो धर्मो वेह समीहितः स एव तत्फलं भुंक्ते तथा तावदमुत्र वै ४५ यथेह देवप्रवरास्त्रैविध्यमुपलभ्यते भूतेषु गुणवैचित्र्यात्तथान्यत्रानुमीयते ४६

मूतमविष्ययोर्वर्तमानो भविष्यगुणाभिज्ञापकः
वर्तमानोऽन्ययोः कालो गुणाभिज्ञापको यथा एवं जन्मान्ययोरेतद्धर्माधर्मनिदर्शनं ४७
मनसैव पुरे देवः पूर्वरूपं विपश्यति अनुमीमांसते पूर्वं मनसा भगवानजः ४८ १०

5

भागवतेदशमस्कंधेपूर्वार्धे =
देहानुच्चावचान्जंतुःप्राप्योत्सृजतिकर्मणा शत्रुर्मित्रमुदासीनःकर्मैवगुरुरीश्वरः १७
तस्मात्संपूजयेत्कर्म स्वभावस्थःस्वकर्मकृत् अंजसायेनवर्तेततदेवास्यहिदैवतं १८

तथाचस्मृतिः देशग्रामकुलानिस्युर्भागभांजि
कृतादिषु कलौतुकेवलंकर्ताफलभुक्पुण्यपापयोरिति =

समस्थानेन २= उच्चनीचरूपेण कठिन मार्गेण

अग्निः २=
पवन
आदित्यचंद्रावनिलोऽनलश्चद्यौर्भूमिरापो हृदयंयमश्च अहश्चरात्रिश्चउभेचसंध्ये धर्मश्चजानातिनरस्यवृत्तमिति स्वाती भूतानीति

अंकितं

दातिचयमोदेविस्वमुद्रात्वाचिह्नितम् पश्चात्तच्चित्रगु
प्तायचित्रगुप्तोपिसुंदरि ४५ आतापयतिरोगैस्तमा
र्गेणानेनचानय समेनविषमेणापिबरितेवाविलं
बितं ४६ आनयध्वंमहारोगाः पापिनांचाघपातकं
यमाज्ञयामहादेविपापिनांचाघपातकं ४७ यमग
हेनयेत्येवरोगारोगिणामेवच याम्योयाघोरोगचयाः
नयेत्येवमहेश्वरि ४८ द्रव्याणांसंतयात्समाप्यघश्छि
न्नमितीरितं उपपातकिनंचैवमहापातकिनंतथा ४९
चित्रगुप्तोनयत्येवविष्टयाद्यपमृत्युना रोगग्रस्तस्य
स्येवविवर्येनउपद्रवाः ५० तदाज्ञवीतसततंधर्मनैवपार

उच्चनीचस्थानेन ३ कठिन मार्गेणआनयध्वं

यूयं

धर्मोमयः =

प्राप्नुवंति
अपनयंति ४= लेनादेन
कथितं

मातोऽपानःसमानश्चोदानव्यानौच तेजुतःकुडिकमैंद्रियाणांपंचकैः मैतन्मात्रिया पारीरमष्टकामिः मृद्भिमातलिंगं मुच्यते २=

यथा नृपस्याधिकारिणः प्रथमं स्वापराधंमत्वा ऽपश्चात्कारागृहेनपात्रयापत्तिपंति तद्वदत्रापीत्याहु =

मनुः
ब्रह्महा च सुरापश्च स्तेयीच गुरुतल्पगः एतेसर्वेपृथक्ज्ञेयामहापातकिनोनराः ३=

आसनं भाजनं भोज्यं दीयते यद्द्विजातये सुखेभुञ्जन्ति मानास्ते तेन गच्छन्ति पथि कमंडलप्रदानेन पिबेद्धि
प्रीतलं जलं भाजनं वस्त्रदानं च जलकुंभं ... एकादशाहे दातव्यं प्रेतानां तिप्रागति त्रयोदश पदा
नीत्थं प्रेतस्य सुभमिच्छता दातव्यानि यथाशक्त्या प्रेतो सौ प्रीणितो भवेत् भाजनानि तिला गावः उदकुंभाः त्रयोदश सु
द्रिकावस्त्रयुग्मं च
५९ तथा छत्रमुपा
नहौ पतामेव
पदान्येवं प्रेतो दद्यो
नदापयेत् =
प्रिय वल्लभ =

म॰

प्रिय ५ वल्ल
यद्यदिष्टतमं लोके
यच्चात्मनः प्रियं प्रियं
तत्तद्देवहि देयं स्याद्दत्त
फलमिच्छता ३=

परलोकभोग्यं = खर्च द्वंबोल् कश्मीरभाषया

लौकिकं पाथेयं शंबलं देवि कुर्यात्सुखोत्सवं तेन वित्तैः
शोकं रोदनमुत्सृज्य ग्राममग्निं स्वर्णमेव वा रौप्यं वासो
सि भूमिं च दद्यादेवं समोहितः ५२ यद्यदिष्टतममेवस्त
तत्तद्द्यात्तदा प्रिये स्वस्थः स च येनेत्र पाथेयस्य करो
ति यः स याति सुखं समस्त्रोयामे मार्गे सुदुस्तरे पिपा
सितो यो यः कश्चित्पिबः स्वस्य करोति न ५४ गोदाने स्व
र्णदाने च वासांसि स्नानानि भूषणं आसने भाजने पात्रेण
न पात्रेण तथा युधे ५५ घृतकुंभं मधु तैलं कर्पासं तिलमेव
च परसु मुद्रिकां चैव दीपिकां पादुके तथा ५६ उपान
हौ महेशानि धान्यं सप्तविधं तथा गां कृष्णां कपिलां वापि

परलोकगये तेये =

माषं मसूरं मुद्गं
चणकं तत्समं यो
धकं कालमन्यस्य राजमा
स सप्तधान्यमुदाहृ
तम् =

शृंगहीना व्याधिकरी
दंतहीना तिभीतिदा
चक्षुहीना स्वत्रदर्शी
कटिहीना गतप्राणाकः
कर्णहीना दद्दत्तं हर्त्री
पुच्छहीना दद्देत्कुलं

तिलालोहं हिरण्यं च कार्पासं लवणं
तथा सप्तधान्यं क्षितिर्गाव एकैकं पा
वनं स्मृतम् ९=

उपानच्छत्रवस्त्राणि मुद्रिका च कमंडलुः
आसनं भोजनं चैव पदं सप्तविधं स्मृतम् =

[illegible]

जन्ममरणविवेके वाल्यवृद्धिर्वलेप्रज्ञातत्त्वकदुःश्रोत्रमिन्द्रियम् आसनंशयनंपुंसांदशाभिदशभिर्व्रजेदित्युक्तम् ततस्तस्मिंशरीरे
यन्त्रे विघटिते सर्वित्र एणनात्मता अवल आतिवाहिकेन देहेनदेहान्तरं नीयते तच्चातिवाहिकंशरीरंभूतम विम्बदेहा
न्तरालेपुग्मस्थानीयंसम्भवति तदाहूल्पोसौपुद्गलः शरीरान्तः संगमस्तुभवति यंयंवापिस्मरन्भावंत्यजत्यन्तेकलेवरम् तन्तमे
वेति कौन्तेयसदातद्भावभावितइति अयमत्रसंक्षेपार्थः लिंग सूक्ष्म सम्भावयोगेजन्मभोगः स्थितिभोगश्चेतितिसः शरीरस्य
पशुपति प्रागवस्थाभवन्ति

तत्क्रमश्रीभागवते
मृत्युजन्मवतांवीरदे
हेनसहजायते अद्य
वाब्दशतान्तेवा मृत्युर्वै
प्राणिनांध्रुव
इति=

खेन्कायमध्यतः ३ हृदयंणते एवं निर्गमश्चैतेसूत्मार्थिःसू
त्मवुद्धयः त्रिविधास्त्वनराःप्रोक्ताउत्तमाधममध्यमाः ४

तथाहि जननीज
ठरे
तनायां सञ्जातायां
गर्भभोगः प्रसूत
समयेजन्मभोगः
प्रसूतस्यबाल्या
दिवयः परावृत्त्या
दिचिह्नैः स्थिति
भोगः मृतिभोगो
वियासत्ताचेति
देहचरमावस्थितत्र
मृतिभोगो विचि
त्रशरीरमीडेति=

= नेत्र १ — स्यात् इति वा पाठः =
ऽऽ मुखात्
उत्तमानांत्रह्मरंध्रात्तमध्यानामास्यतःप्रिये अधमाना
ऽगुदाऽ स्थानात्
मपानेनयान्तिजीवोमहेश्वरि ५ भैरवी॰ वदमेपरमेशा

मुखंचचक्षुषीनासेकर्णौ
द्वाराणिसप्तच यस्मात्त्यक्त्वा
निनोयातियोगिनस्तालुरन्ध्र
तः अस्मान्मिलितआरोग्
यदाहिमवतः ष्ठ्यकु सू
क्ष्मीभूत्वातदावायुर्विनिष्क्रा
म्यतिमूर्धतलात्=

ऽकृता
नरन्ध्राणांपरिधापने मूपैश्चपंचरत्नैश्चमुक्ताभिश्चम
हेश्वर ५ ६ भैरवः काष्ठलोष्ठसमंकायंदृष्ट्वाप्रेताःपिशा
ऽकदेते
चकाः प्रविशन्तियतश्छिद्रैस्तस्मात्तत्परिधापने ७ पंच
रत्नैर्महेशानिमुखेवान्तप्रंपतिप्रेतकाः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
छिद्राणिपरिधापयेत् ८ मूपैश्चपंचरत्नैश्चशैवलैश्च
वनं
महेश्वरि आरण्यंश्रापयित्वातंमृतोऽस्येष्टिंसमाचरेत् ९

ननु कनकं हेडकं
नीलंपद्मरागंचमौ
क्तिकं पंचरत्नमिदं
प्रोक्तंमुनिभिस्तत्त्वद
र्शिभिरितिवचनात्
पंचरत्नैश्चेवमुक्ता
नामप्यन्तर्भूतत्वा
त्पुनःकिमर्थमुक्तं
मुक्ताभिरितिउच्य
ते पंचरत्नानाम
भावेकेवलैरपिमु
क्ताफलैस्तत्पिधान
मित्यर्थः=

पकप्रवदिमूत्रानां
भूतेभूतेव्यवस्थितः
एकधाबहुधाचैव
दृश्यतेज
लचंद्रवत्

श्मशाने
१ देव्युवाच अजातनयदंतःप्राकनिरएडसाभ्यन्तरेमृतः छिद्रंतत्रनपश्यामिसजीवःकेननिर्गतः ५

भैरवः दर्पणेतमुखंयद्वत्स्व्यादिसोजलान्तरे अभितःप्रविशेद्यद्वत्तद्वज्जीवोविनिर्गतः ॥ १०

तृतीयः २
सप्तमः १

चतुर्थे संचयः कार्यः साग्निके अग्निरग्निके ।
तृतीये ऽह्नि द्वितीये वा कर्तव्यस्त्वाविरोधतः ४=

चतुर्थे दिने तत्क्रमे विलम्बुराणे चतुर्थेऽह्नि च कर्तव्यमस्मास्थि
चयनं तत्प्रभृति अविरोधतः चतुर्थे दिने पंच कृशानि वारादियो
गात् इति अस्थिसंचयदिननिर्णयः ४=

वेदन्तेशोऽङ्गवान्तत्र चितामारोहयेच्छवं दाहयित्वा ततः शा
वीं तदिग्वा वहूथान्तरः ९० तत्वाशौचमसमाद्दाहे समे त्ववा
थवा ततः तिलतर्पणमादध्यात् प्रेतत्वम्निकारं परं ११ अ
स्थीन्यादाय देवेशि देशकालानुसारतः चतुर्थे ऽह्नि वा
कुर्यादस्थिसंचयनं प्रिये १२ गृहमागत्य पुत्रादिः ततः दिन्वा
सर्वं प्रिये तीर्थं गत्वा स्नानकर्म सचैलं विनिवर्तयेत् १३
स्नानं कृत्वा मृदे शानि लेपयेद्दशमेकतः पूर्वपश्चिमदि
ग्भागे चुल्लीं तत्र समारभेत् पुत्रस्तु जगदीशानि द्रोणार्ध
परिसम्मितं रसमांसास्थिसंपुष्टो यतो देहः प्रजायते १४
हीनो हीनाद्द्रव्यचयात्तस्मान्न्यूनं न कारयेत् तस्मादेन

स्वयमेव च तं स्नपयेत् स्नपयित्वा च संततं तिलान्मधुपयस्समम् अन्नं च जगदीशानि ॥

मिलिता

अस्थिसंचय चतुर्थे
ब्राह्मणानां तु पंचमे ह
निभूभृतां नवमे वैश्य
जातीनां शूद्राणां दशमा
परे ११ धर्मसिंधौ अन्तं
गतेषु रोगमुक्ते तथा मासे
मलिम्लुचे गंगायामस्थि
देषं न कुर्यादिति गौतमः
दशाहान्तरे अस्थिप्रक्षेपे
तु नाशादिदोषः=

शरायात

मा षाणो परिस्थित
शालादत्तपाद
चालते नभूताय
सारणं अर्थात् ३=
मत्स्योदरहीनो मत्स्य
जालेनाभ्यः सहाणि वे
नत्सोदरगतेलोहस
शल्ये लब्धको ऽकरोत् =३

अथ त्रिवेर स्थूला श्रुत्वेत अन्यबुषष्टिर्भवेत्को
अः क्रोत्वाष्टकम
घाष्टकं सनायक
भवेद्द्रोणः खारीद्रो
णाचतुष्टयम् =

द्रवर अ

त्रयाये
यियासता आतिवाहिकशरीरसम्बन्धः तामेव यियासुतामुद्दिश्य यथं वा पिसरनित्यादिप्रवृत्तमतः एवं च भूतभविष्यदर्थविरुद्धि
तार्थवादिनः स्मरनित्यस्य चत्प्रत्ययस्य यथार्थः प्रयोगः स्यात् एतदेव च वितत्य श्रीतन्त्रालोके प्रतिपादितं मृतिभोग उत्क्रान्तिरपि
पंचारे च क्रमे परिवर्तमाने तस्मिन् त्राताः सुभुवनानि विश्रान्त्या दिना अन्यत्रापि च सम्भवोजन्म सत्त्वाचमतिश्चापि यियासुता एताः पंचशरीरस्य परिणाम
विपत्तयः स्मृताः इति तदेव मुक्तं ते पेणाप्यातिवाहिकशरीरे ला देहान्तरनीने सति देहस्थो ऽपि तवद्वाप्यप्राणिति उक्तेन चक्रमेणाऽपि विनश्यतिया वदस्य चट्ट
चटीयन्त्रवत्परिवर्तमानेना नाकायनिकायेषु संसरति संसारी तथा चश्रुतिः सस्यमिव मर्त्यः पच्यते सस्यमिवाजायते पुनरिति =

देवानामशरीराणां यथाद्रव्यमयी तनुम् तथा मृतानां तद्गणां तु कुर्याद्द्रव्यमयीं तनुम् शिरस्तिलैस्तु दीपेन नेत्रे धूपेन नासि
का अर्घ्येनास्थीनि चासितंडुलैश्च नवच्छेतेन हृन्नाभ्यमधुनाजंघे च रणावपि चाम्भसा तक्तुध्यमालेपेतो मानिदर्भैर्वस्त्रैश्च वाससा शिरस्त्वा
द्येन पिण्डेन प्रेतस्य क्रियते सदा द्वितीयेन तु कर्णाक्षिनासिकाश्च समासतः गलांसभुजवक्षांसि तृतीयेन यथाक्रमम् चतुर्थेन तु
पिंडेन नाभिलिंगगुदानि च ऊरू जंघे तथा पादौ पंचमेन च सर्वशः सर्वमर्माणि षष्ठेन सप्तमेन च नाडयः दन्तजिह्वाष्टमे नैव वीर्यं तु नवमेन च दशमे
न च पूर्णत्वं तन्नतादृ
द्विपर्ययः ॥

=डेडसेर ४८ पल परिमानं कृतं

आढकं चतुष्कं द्रोणः आढकं प्रस्थचतुष्टयं द्रोणः तुत्र कुडवः इति मानया पाणौ ...
मुष्टि कुडव प्रस्थ माढक द्रोणौ वा दश क्रमशो ज्ञेयमेतच्चतुर्गुणम् =
अष्टमुष्टिर्भवेत्कुडवः कुडवाष्टकम् आढकं स्यादाढके सप्तभिर्द्रोणः खारीद्रोणचतुष्टयम् =

समेद्व्यं द्रोणार्धपरिसम्मितं १९ रसमांसास्थिसंयुक्तं
देहसंजननं परम् यस्मात्कृशतरो देहः प्रेतैस्संबाध्यते
पथि ९ तस्मादूर्ध्वैः सुपुष्टं तु तत्कायं जनयेद्बुधः अतः
प्रोक्तं पुराविद्भिः द्रोणार्धपरिसम्मितं १८ पयोमधुतिला
नां च तंडुलानां च सुंदरि द्रोणार्धं वा तदर्धं वा तस्मान्न्यूनं
न कारयेत् हीनाद्धीनतरो देहः प्रेतैः संबाध्यते यतः स
तो निर्वापान्दत्त्वा वै पिंडान्दत्त्वा लभेत्ततः २० ततः कुंभौ
महेशानि पूरयेद्भूतप्रेतयोः भूतकुंभः प्रेतकुंभे परिपा
प्यमहेश्वरि २१ यतो भूतस्य प्रेतत्वं तल्लक्षणार्थे निवेचति भू
तप्रेतं च लोकैकनतः पूर्वैस्तदाहृतं २२ प्रेतकुंभसमादाय

अतिशयेन=
अथ धान्यमाने भवि
ष्ये पलद्वयं तु प्रसृतं
द्विगुणं कुडवं स्मृतं
चतुर्भिः कुडवैः प्रस्थः
प्रस्थाश्चत्वार आढकः
आढकैस्तैश्चतुर्भिश्च
द्रोणस्तु कथितो बुधैः
कुंभो द्रोणद्वयं शूर्पं
खारी द्रोणास्तु षोडश
द्रोणद्वयस्यैव शूर्प इति
संज्ञा पलं च कुडवः प्र
स्थ आढको द्रोण एव
च धान्यमाने षु बोद्ध
व्याः क्रमशोमी चतुर्गु
णाः द्रोणैः षोडश
भिः खारी विंशत्या कुं
भ उच्यते कुंभैस्तु दश
भिर्वाहो धान्यसं
ख्याप्रकीर्ति
ताः ४=

येन स्युः पंचपंचाशत्तोयस्यांजलयः क्रमात् तोयपात्राणि तावन्ति संयुक्तानि तिलादिभिः
पंचाशद्भिः पंचभिश्च मात्रैरंजलिभिस्तु या एकादशोद्रियाणि संपूर्यन्ते षामृदर्शनात् इति गरलोक्तेः =

मद्यैर्मूत्रैः पुरीषैर्वा ष्ठीवनैः पूयशोणितैः संस्पृष्टं नैव शुद्ध्येत पुनः पाकेन मृन्मयम्
संमार्जनोपाञ्जनेन सेकेनोल्लेखनेन च गवां च परिवासेन भूमिः शुद्ध्यति पञ्चभिः =

वाद्देपासे रावे श्रेष्ठ तू तदीछदीउ हपरस्थापनकारे गृहांतरे स्थापयेत्

म· वामकुर्वीत महेश्वरि द्वारप्रवेशे वामे तु ह्यंतरे दीपं निधा।

श्रेष्ठ तलमूलतिकश्मीरभा षया

११ पयेत् २३ प्रशस्तवृक्षशाखाग्रे तत्समीपे प्रदीपयेत् प्रेतकुंभोपरिवृक्षशाखाग्रस्थापयेत् =

यतः प्रेताः पिशाचाश्च वृक्षाग्रे निवसंति ते २४ तस्मान्ने

भूतप्रेताश्च प्रविशंति न तं गृहं तस्मात् शाखाप्रदीपतथा

प्रेतकुंभं मनीषिभिः २५ स्नुषापि सोदकुंभं तु सदीपं तत्र सोदकुंभसदीपस्नुषापि कारयेत्

कारयेत् दृष्ट्वा प्रेतं सोदकुंभं गृहस्वामिनमेव च २६ स्व

भ्यंति देवताश्चैव गृहस्था भूतदेवताः स्थानाद्भ्रष्टा महा

वास्तुप्रतिष्ठासमये ऽजि गा:पुरे

देवि चरकाद्या महेश्वरि २७ गृहस्वामी गतोऽरण्ये नैवै।

गृहाद्वहिः =

पूजिताः पुरा गृहस्वामी राक्षसाश्च गृहान्न भूतप्रेतकाः २८

दोभयंति स्वतं यस्मात्तस्मात्तां परिताडयत् वामपादेन

मत्स्यो गृहीतो मत्स्यवधेन जालेनापिः लोहदण्डे वे तस्योदरगतं लोहस्य लब्धको ऽकरोत् १=

योऽस्त्राभ्यां इत्यपि पाठः २=

पाषाणोपरिस्थित तस्मात् हस्त पादचालने तभूतापसारणं कुर्यात् १=

पला ऽश्मानः शिला हस्तपदित्यमरः १=

लोष्टाश्मसमं तभूतेभु दापयेत् २९ दक्षिणेनतु हस्तपदाव
द्विद्याः परिताडयेत् यो ऽस्त्रेणाभूतनिचयान्नताडयति
मन्दीः ३० तस्य विघ्नं प्रकुर्वन्ति वहिरन्तः स्थिता गणाः
अस्त्रेण हत्वा भूतांस्तु सोदकुम्भं प्रपूजयेत् ३१ यस्माद्वि
घ्नकरा दैत्या भूतप्रेतविरोधिनः तस्मात्कार्यस्तिलैर्हो
मो रक्षोघ्नः सम्प्रपूजिते ३२ रक्षसां विघ्नशान्त्यर्थं कुमारे
ष्टिं च कारयेत् मांसैर्मीनैश्च शाकैश्च मद्यैश्च वरवारिणि
नि ३३ तर्पयेद्धि विधैर्द्रव्यैः फलमूलैश्च सुन्दरि दीपैर्द
धान्यैस्तैश्चापि कुमारांस्तत्र पूजयेत् ३४ यः कुमारान्ना
र्चयेत तस्य विघ्नः पदेपदे प्रेतत्वर्मिर्नजायेत तस्मान्ना

लोहास्त्रेण इंद्रतुल्य इतिक पर्मीरभाषया

रक्षो हंतीति रक्षोघ्नः १=

राक्षसोकोमारनेवालातिल कुमारयज्ञं कारयेत्

बत इतिक पर्मीरभाषया कुमारयज्ञं कारयेत्

स्नार्ईतेप्यार्ईवृद्धौ

तृप्तिजनकं तृप्तिकारकं तद्द्वेऽक्रव्यनिवर्तनं बाधवभीऊघ्राऽपनादिस्तार्पावे धाने ऊच्चदिस्तारलावे बाधवोकारलाकूवाश्रन

स॰ स्नपयेत्सदा ३५ पूर्णमाप्यायने तत्र बान्धवैः परिकल्पि-
१२ तं एकत्र समवेतैस्तु भोक्तव्यमविशंकया ३६ स्वमव्ये-
चैव एकत्र दशमांतं स्वबान्धवैः स्मरेत्प्रेतगुणान्देवि प्रेत-
त्वान्मुच्यते जनः ३७ दशाहं ये च देवेशि स्वपतिं चै पृथ-
क्पृथक् नैव प्रेतगर्भा जायंते स्वयं प्रेता भवंतु ते ३८ पू-
र्णमाप्यायने सर्वैः समवेतैस्तु सर्वतः भोक्तव्यं जगदीशा-
नि ह्यन्यथा निरयो महान् ३९ समेत्य भोजनं देवि प्रेतमो-
क्षकरं परम् तस्मात्समेतैर्भोक्तव्यं दशाहे देवि संशयं
पूर्णं दशाहे यस्माच्च समवेतैकभोजनं आप्यायनकरं
प्रोक्तं तस्मात्पूर्णं सदा हुतम् ४१ तस्मादाप्यायनं पूर्णं १२

प्रथमदिनमारभ्य दशदिनपर्यंतं एकत्र भोजनं कर्तव्यम् स्वपृथक् २

निस्संशयं

दशदिनेनावत्

तद्द्वेऽक्रव्यानिवर्तनं २

देवान्तु द्विपघक्रियते तत् पितृस्तु द्विपघक्रियते तत्
मनुः देवकार्याद्द्विजातीनां पितृकार्यं विशिष्यते पितृकार्यं
देवहि पितृकार्यस्य पूर्वमाप्यायनं स्मृतम्
परिपूरकं

आप्यायनं वृद्धिः पुष्टिकारकं १
पुष्टीकेकरणेवाला १

तस्मात् निजबांधवैः आप्यायनं प्रेतस्य दातव्यं शक्तः अपि आप्यायनं यो न दद्यात् स जीवन्प्रेत एवास्ति मृतः नरकं प्राप्नोति १=

ऋच्छगतो २=

प्राणीकोका अपने बांधवोंका देना योग्य है १=

दातव्यं दातुं योग्यं १=

अपने नरकके बांधवोंका दीया हुवा जो न स्नान देवे नरकको जाता है

त्ततिकारकं

प्रेतनिमित्त आप्यायन तर्पि

तद्वैकल्यनिवर्तनं=

परम आप्यायनं २=

दातव्यं निजबांधवैः यो न दद्यात् महादेवि शक्तोप्याप्या
यनं परं ४२ स जीवन्प्रेत एवास्ति मृतो निरयमृच्छति यः
प्रकुर्यात् महादेवि पितॄणां वौर्ध्वदैहिकं ४३ प्रेतत्वान्मुच्य
ते तस्य पिता सद्गतिमाप्नुयात् गतिमिष्टां प्रपन्नोपि स
र्वान्कामान्ददाति ते ४४ सुतेभ्यो निजबंधुभ्यस्तस्मात्प्रे
ताद्विमोचयेत् भैरवी॰ भवन्मुखाच्छ्रुतं देव प्रेतमोक्ष
णमादरात् ४५ कृतार्थास्मि महादेव तारितास्मि भवा
र्णवात् अधुनाश्रोतुमिच्छामि क्रियां चैवौर्ध्वदैहिकीं ४६
यां कृत्वा मुच्यते जंतुः प्रेतत्वान्नात्र संशयः भैरवः॰ शृणु
देवि प्रवक्ष्यामि नराणामौर्ध्वदैहिकं ४७ यत्कृत्वा मुच्य

नरके गच्छति =

यथेष्टं ४

प्रेतभावात्

पितृकूर्दक्षिणस्कंधउत्तरो देवकूस्मृतः प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च प्राक्स्वरूपं चाल दर्शितम्
इदं पुरुषशार्दूल विमलं दिवि मुक्तममम् प्रेतलोके सुपानीयं मद्दत्तमुपतिष्ठतु इति स्मृतो
निधाय दक्षिणस्कंधे कुंभं च स्नानपूर्वकम्

धर्मप्रवृत्तौ कदारोमशिखावर्जं तत्र स्यान्मुण्डनक्रिया
शिरोगतानि पापानि यांति मुण्डनयोगतः २=
यच्चश्रुतिश्च केशश्मश्रु वपते नखानि कृन्तते इतियजुः २=

देवलः दशमेऽहनि संप्राप्ते स्नानं ग्रामाद्बहिर्भवेत्
तत्र त्याज्यानि वासांसि केशश्मश्रुनखानि च १=
दशमेऽहनि यो धीमान्मुण्डनं नैव कारयेत्
क्रियातस्य वृथा सर्वा तीर्थद्रोही भवेन्नरः २=

गंगायांभास्करक्षेत्रे माता पित्रोर्गुरोर्मृतौ आधाने सोमपाने च षट्सु क्षौरं विधीयते

१८·

१३

श्मशानगृहादागतानि वस्त्राणि धृत्वा ४=

छवू इतिक श्मीरभाषया

प्राप्ते पुण्ये सरिच्छ्रेष्ठे कृपते पापसंचयः केशानाश्रित्य तिष्ठंति तस्मात्केशान्वपाम्यहं=

दशमेदिवसे क्षौरं बांधवानां समुंडनं क्रियाकर्तुर्हतस्यापि पुनर्मुंडनमाचरेत्=

तेनैनत्ः प्रेतभावान्नसंशयः दशाहंप्राप्यदेवेशितीर्थेव
पनमाचरेत् ४८ शोकाकुलहरणं देवि नखरोमनिकृंतनं
वस्त्रोद्धरणमीशानिकार्यमेवत्वबांधवैः ४९ नवंवस्त्रंप
रीधाप्यशोकोद्धरणहेतवे वस्त्रंवावस्त्रमूल्यंवादात
व्यंनिजबांधवैः ५० मलिनाचभवेद्यस्माच्छोकेवस्त्रच्छ
विर्दृणां तस्मात्तद्बांधवोदेवि बध्नीयान्नवच्छविम् ५१
यः कश्चिद्बांधवेदेवि नबध्नीयान्नवच्छविं सजीवन्नेव
पवित्रमनोनरकमाप्नुयात् ५२ शोकवस्त्राणिसंत्य
ज्यवस्त्राण्यन्यानिधापयेत् शोकवासच्छविस्त्याज्या।
बध्नीयान्नवच्छविम् ५३ योवस्त्रंवस्त्रमूल्यंवानददा

व्रतस्थो मंत्रपूतश्च आहिताग्निर्नृपस्तथा पशुर्वेहुतकं नास्ति यस्य नेच्छति बांधवाः २
शुद्धो विप्रो दशाहेन द्वादशाहेन भूमिपः वैश्यो पंचदशाहेन शूद्रो मासेन शुध्यति २ प
कांति काष्ठाच्छूद्य ते विप्रो यो सि वेदसमन्विता ब्रह्म केवलवेदज्ञो निर्वेदो दशभिर्दिनैः २=

छवू इति कश्मीरभाषया

अत्र दशमेऽहनि इति स्नतकांतोपलक्षणं केशश्मश्रुत्यागश्च सूतकांते कर्तव्यः वस्त्रत्यागसाहचर्यात्सूतकांते एव कर्तव्यं प्रतीयते वाससां च सूतकांते त्यागः स्मर्यते ऽस्मि १३ न्हितः अत्रे ते च वाससां त्याग इति

श्राद्धकर्मणि संप्राप्ते पिंडमेकः प्रदीयते द्वितीयेऽह्नि तृतीयेऽत्री श्चतुर्थे चतुरस्तथा पंचमे पंच षष्ठे षट् सप्तमे सप्त एव च अष्टमेऽष्टौ नवमे नव दशमे दशपिंड च पंचपंचाशतीन्देयाभवंत्यंजलयः क्रमात् तोयपात्राणि तावंति संयुक्तानि तिलादिभिः पंचाषड्भिः पंचभिश्च पात्रे रंजलिभिस्तथा एकादशीद्वियाएपस्मृप्यन्ते शास्त्रदर्शनात् इति गृह्योक्तः=

तत्रादौ गात्रावधानं उक्तं च अथर्ववेदे पिंडोपनिषदि हंसस्य आगतो देहं कस्मिन् स्थाने व्यवस्थितः मृतस्य दीयते पिंडं क
थं गृह्णन्त्यचेतसः १ अर्द्धं वसति तोयेषु अर्द्धं वसति चाग्निषु अर्द्धमाकाशगो भूत्वा दिनमेकं तु वायुगः २ प्रथमेन तु पिण्डेन
10 गात्राणां तत्र संभवः द्वितीयेन तु पिण्डेन मांसत्वक्शोणितोद्भवः ३ तृतीयेन तु पिंडेन मतिस्तस्याभिजायते चतुर्थेन तु पिंडेन
मस्थिमज्जा प्रजायते ४ पंचमेन तु पिण्डेन हस्ताङ्गुल्यः शिरो मुखम् षष्ठेन तु पिण्डेन हृत्कण्ठतालु जायते ५ सप्तमेन तु पिण्डेन

दीर्घमायुः प्रजाय

स्यालः — इस लोक में नरक को भोगता है — मरकर के नरक को भोगता है

तिलबांधवः सद्दैवमवेत्येतो मृतो नरकमश्नुते ५४ ते अष्टमेन तु पि

भगिनीपतिमूर्खः शोकात् — उद्धरति

यः स्वबंधुर्महादेवि शोकान्नोद्धरति स्वयं स याति प्रे- डेन वाचा पुष्टा मि

प्रलयांतपर्यंतं — = प्रलयांत तक — = दशाहु तक — देह को प्राप्त होके

तभावं तु यावदाभूतसंप्लवं ५५ दशाह्निककायम- वीर्यवान् नवमेन तु पिण्डेन सर्वेन्द्रियसमाहृतः दशमेन तु

गोलहिंगुलपुद्गलः आत्मा = पुद्गलः सुंदराकारे इति मेदिनी =

= प्रवेश करके — जीवात्मा — भूखा — प्यासा हुवा — द्वार को — देखता हुवा — प्यासा

नुप्रविश्य समुत्सुकः देवि बुभुक्षितश्च द्वारप्रवीलम्बरु- पिण्डेन भावानां तु वतं तथा ७ पिण्डे पिंडशरीरस्य पिंड

बारंबार — प्यासा होया हुवा — है

दन्नर्हस्तुपिपासितस्त्रापि महेशि दितिप्रम् ५६ ततः दानेन संभवः

पाचयेत् — यारमे दिन — = पकावे — वे

प्रभाते श्रपयेच्चरुं च तीरेण मध्वाज्यगुडैस्तथाद्वैः पिंडदानेन संभवजन्यति पिंडजदेहमुक्तम् ३ =

जराशोकसमाविष्टं रोगायतनमातुरम् रजस्वलमनित्यं च भूतावासमिमं त्यजेत्

। खुवावे । पायस । आचार्यभोजयेत् भूषयेत्

फलैः समूलैः विविधैश्च वस्त्रैः प्रभोजयेद्विप्रमथापि

पंच प्राणा मनो बुद्धिः पंच ज्ञानेन्द्रियाणि च पंच कर्मेन्द्रियाणीति सूक्ष्मदेहः

भूषयेत् ५७ कृत्वा नवश्राद्धमथापि देवि प्रेतस्य शास्त्रा-

नदीकूलं यथा वृक्षो वृक्षं वा शकुनिर्यथा तथा त्यजन्निमं देहं कृच्छ्राद्ग्राहाद्विमुच्यते मं० ७८ अ० ८ = हो

इस के वे के वास्ते

पथि विप्रमार्थं विमुच्यते देवि स प्रेतभावात्सुखेन। स्मृतो बुधैः देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देहः सदाशिवः जी

गच्छेत — तीर में — = जो न ददाति

मार्गं प्रव्रजेत्स तु घ्नः ५८ यः पायसं नो प्रददाति प्रेते वेति ति गनेस्थूलदे

पयसा पाचयेदन्नं मधुरेण समन्वितं

पितरो चेत्त्वत्तो स्यात् तां हरत्योपि) पितृभिः प्रार्थि- (चिरस्थायितिक
दिग्गुरकाः आत्वा तद्दिनमारभ्य) तं पूर्वं तत्पाय- पृथ्वी रभाषया ८ = अं मानो नां प्रतिबेधे ९ = हो ऽस्प्रष्टणोभवेत्
दशाहं स्तत को भवेत् = / समुदाहृतम् ८ = क्षीरतंडुलमिश्रः पायसः ९ = तं =

सूक्ष्मभूतेन्द्रियमनोमयो लिङ्गदेहः १
भोगायतनं स्थूलदेहः २ तयोः कार्यायोः प्रतिजीवसमर
णं तयोराविर्भावरूजन्म जीवस्यानुगतो देहो भूतेन्द्रियमनोमयः तन्निरोधोऽस्य मरणमाविर्भाव
संभवः २

गरुडपुराणे त्रिदिनं तु वसेत्तोयेव क्षीरे चापि दिनत्रयम् आकाशे तत
स्त्रीणि दिनमेकं निवासके १४ बाधवेत्तामशो चाद्विस्थितिं प्रेतोन विंदति
अतस्त्वप्येति तानेव पिंडतोयप्रदायिनः १५

राजते भाजने रेणामथो वारा
जताभिते: वाथपि स्त्रुहुया
दत्तमदायाथीप कल्पते
प्रशल पायसादीति

दशमदिने स्त्वगदे
तिष्ठतीति भावः २

वायुर्वेषु द्देरः वष्टिलिंगपरः
आकाशस्थः पिबे
दुर्गंधं प्रेतो वायुर्धरः
जलादिभिस्तथाता
वान्नावाह श्वाहुती
भवेत् =

मू॰ १४

भक्त्याथ शक्त्या च प्रियेऽपि जन्ते सदैव प्रेतैः परिबाध्यते
च मृतश्च प्रेतैः सहैव पच्यते च ५९ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
प्रेतपापं समाद्धरेत् सजीवन्मुक्तिमाप्नोति मृतः स्वर्गे
महीयते ६० प्रभाते विमले शुद्धे स्नात्वा देवि प्रयत्नतः
कलशं पूजयित्वा च विष्णुं संपूज्य चेश्वरि ६१ तुलकं।
भाख्नतः पूज्याऽरत्नाद्यैः सपरिच्छदैः पदैस्त्रयोदशविधैः
ब्राह्मणान्पूजयेत्ततः ६२ भक्ष्यैर्भोज्यैर्महेशानि बबरै
र्वटकैस्तथा पानकैः फलमूलैश्च शानच्छिद्रैरनेकधा
घृतपूरैर्मोदकैश्च पक्वैः पंचविधैस्तथा मत्स्यैर्मांसैस्त
थाधूपैः प्रेततृप्तिकरैः प्रिये ६४ भोजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्या

पयसा पार्वयिदत्तं
मधुरेणसमन्वितं
पितृभिः प्रार्थितं पूर्वं तत्पायसं
मुदाहृतम् ३ =

सुवर्णवस्त्र
सलाधनैः भूषणा
सपरिकरैः
सपरिच्छदैः
गृहोपकरणैः
अथवा परिच्छदैः
परिवारैः गवाश्च
शय्यासना दिप
रिच्छदैः ५ =

स्वर्गमिति पूजदेन पूज
नीयते ताहिं
पंचप्राणमनोबुद्धि
दशेंद्रियसमन्वितम्
अपंचीकृतभूतोत्थं
सूक्ष्मांगं भोगसा
धनमिस्तुक्तं सूप
= बबर देहधरः प्रेतः
आकाशस्थः सनूक
गंधपिबेत्

६३

१५

परिसंख्यावा स्यान्नियमविधिर्वा सक्षाद्ब्राह्मण कामयेतिय मवचनात्
प्रोक्तितं भक्षयेन्मांसं ब्राह्मणानां च काम्यया यथाविधिनियुक्तस्तु प्राणानामेव चात्यये भावनिमित्ते
प्राणस्यान्नमिदं सर्वं प्रजापतिरकल्पयत् स्थावरं जङ्गमं चैव सर्वं प्राणस्य भोजनम्
प्राणो जीवः शरीरान्नगतो
भोक्ता तस्मादन्नीयं सर्वमिदं
व्रीहियवादि पश्वादि व्याधिहेतुके वा नियमतो मांसं भक्षयेत्

उत्सर्गः त्यागः

अथ चेत्त्वां वृषोत्सर्गं वैशाख्यां वा प्रयत्नतः कर्तव्यो वत्स रेवत्यां त्रिभिर्वर्णैर्द्विजातिभिः आश्वयुक्शुक्लपक्षस्य पंचदश्यां नराधिप
कार्तिके वाथ वै मासि वृषोत्सर्गं तु कारयेत् अयनद्वितये चैव विषुवद्वितये तथा ग्रहणद्वितये चैव मृताहे वाथ वत्सच वत्सतर्यश्च
तस्त्रश्च वृषपक्षस्थैर्वच अलंकुर्याद्गन्धमाल्यैर्धूपदीपविलेपनैः वृषं वत्सतरीयुक्तमैशान्यां कल्पयेद्दिशि ततः प्रमुदितास्तेन वृष
मेनैः समन्विताः वने सुगावः क्रीडन्ति वृषोत्सर्गप्रसिद्धिषु वृषोत्सर्गाद्धि तेनान्यसुगणमस्ति महीतले उत्सृष्टो वृषभो येन पिबत्यथ जलाश

स्वात्मवित्तानुसारतः अर्थं न पीडयेद्देवि धर्मं चैव न पीड
येत् ९५ अर्थधर्मौ च संप्रेक्ष्य कुर्याद्दानान्यनेकशः गो
चैव वृषभं वापि दद्यच्छक्त्या तथैव च ९६ प्रेतदानानि दे
यानि यथाविभवमं ततः अथवा वृषधर्मं तु कुर्यात्प्रेत
विमुक्तिदं ९७ वृषधर्मं प्रिये कुर्याद्देशकालानुसारतः
अन्यथा वृषधर्मं तु कुर्वन्नरकमाप्नुयात् ९८ ब्राह्मणा
न्विधिवद्भक्त्या पूजयेद्भोजयेत्ततः सयाति शिवसान्निध्य
यत्र गत्वा न शोचते ९९ कुंभान्सचैलान्सान्नान्ब्राह्मणे
भ्यः प्रकल्पयेत् देवि प्रेत्य विमुक्त्यर्थं दद्यद्गोवृषभं तथा
पायं तं च प्रदातव्यं यममार्गभयापहम् विसर्जयद्ब्राह्म

द्वाभ्यां द्वावेव संभु क्तौ द्वाभ्यामापूरितं जगत् इति सत्यं महाराज नास्त्यमभाषणम् २=

आलेमुहूर्ते बुध्येत धर्मार्थौ चानुचिन्तयेत् कायक्लेशांश्च तन्मूलान्वेदतत्त्वार्थमेव च=

अन्यथेति आवश्यकत्वेन। चेत्कुर्यान्नदा नरकाप्तिः कर्तव्यार्थः ५=

मतदर्शनात्साद्यं श्रवणाच्चैव सिध्यति

संकल्पयेत् २=

तत्र सत्यं ब्रुवन्साक्षी धर्मार्थाभ्यां न हीयते

यम् जलाशयेत स्त्रकलं पित्रस्त्र स्तोपतिष्ठति भृंगेणालिखते भूमिं यत्र क्वचन तत्पिता पितॄणामन्नयानं तु पितॄणामुपतिष्ठति एष्टव्या बहवः पुत्राः यद्येकोऽपि गयां व्रजेत् यजेत वाश्वमेधेन नीलं वा वृषमुत्सृजेत् लोहितो यस्तु वर्णेन मुखे पुच्छे च पाण्डुरः श्वेतो यस्य चक्षुषी ताम्रे उच्चैः ककुद शिरः उरः खुराणि च तानि ७- स वृषो नील उच्यते ५=

साक्षी दृष्टश्रुतादन्यद्विब्रुवन्नार्यसंसदि अवाङ्नरकमभ्येति प्रेत्य स्वर्गाच्च हीयते=

प्राप्नोति

नरकके

परेण पकारेकृतेन स्वप्रत्ययकारानाच रणं

धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं शौचमिन्द्रियनिग्रहः धीर्विद्या सत्यमक्रोधो दशकं धर्मलक्षणम्=

विसर्जन करके ब्राह्मणोको

पठित्वा

पठंति २=

दशलक्षणानि धर्मस्य ये विप्राः समधीयते अधीत्य चानुवर्तन्ते ते यान्ति परमां गतिम् अनुतिष्ठंते=

आनंत्यात्कुलधर्माणांपुंसांचैवायुषःक्षयात् अस्थिरस्याशरीरस्यद्वादशाहे
प्रशस्यति निरग्निकोसाग्निकोवाद्वादशाहेसपिंडनं द्वादशाहेत्रिमासेचषण्मा
सेवत्सरेपिच सपिंडीकरणंप्रोक्तमृषिभिस्तत्वदर्शिभिः २=

अनंताःकुलधर्माःउपवीत
विवाहादयःयदासपिंडीकरणं
नक्रुतमस्तितदातेकर्तुमशक्याइति २=

नमस्कार नमाकरवाके

म- १५

णान्देविनमस्कारान्तमापनैः ७२ ततोदैवेद्वादशाहेतथाक्
र्याच्चसपिंडनं अनंत्यात्कुलधर्माणामनित्यत्वान्नृणां
युषः तस्मान्नृैः सदाकार्यंद्वादशाहेसपिंडना पुत्रैः
ससाधितंकार्यंसमाश्रित्यप्रयातिसः ७३ वायुमार्गेण
देवेशि यममार्गमतःपरं इत्येतदुक्तंजगदंबिकेतेश्रा
द्धंसपिंडीकरणेनयुक्तं ७४ एकादशेद्वादशेवापिदे
विश्रुत्वाविमृश्येतद्धिप्रेतभावात् ७५ इतिश्रीमत्तंत
त्रेद्वितीयःपटलः २ भैरवी॰ श्रुतंभवन्मुखाद्देवश्रा
श्रीमावकेदरकार नेबाला
द्धंचैवौर्ध्वदैहिकं तथाप्रेतापहं चैवद्वादशाहेसपिं
डनं १ इदानींश्रोतुमिच्छामिकन्यानांविधिमुत्तमं ॥ १५

मृजया
जाताहे २

धर्मात्माचसपुत्रोवै
देवतैरपिपूज्यते दा
मयेयस्तुदानानिष्मिन
ंत्यातरंभुवि पित्रोर्नि
मित्तंयद्दितंपुत्रैःपात्रे
समर्पितम् आत्मापि
पावितस्तेनपुत्रपौत्र
प्रपौत्रकैः=

गर्भधारणपोषाभ्यां
पितुर्मातागरीयसी

तदाहव्याघ्रः निर्णि
यामृते आनंत्यात्
कुलधर्माणांपुंसा
चैवायुषःक्षयात्
अस्थिरत्वाच्छरीर
स्यद्वादशाहेविधीयते
तत्रासंभवेत्रिपादि
कादिकालत्वेनोक्तः
तदुक्तंभविष्योत्तरे
सपिंडीकरणंकुर्या
द्यजमानस्त्वनग्निमा
न् अनाहिताग्नेःप्रेत
स्यपूर्णेद्विभरतर्षभ

ओर्ध्वदैहिकंनामक्रि
याअध्यायद्वसरीर
प्रेतार्चादिविधिः
आरम्भःतृतीयः
पटलः ३

तस्मात्त्रिरात्रमशौचंद्वितीयेत्वस्थिसंचयः तृतीयेतूदकंदत्वाचतुर्थेश्राद्धमाचरेत् इतिशौचचंद्रिकायाम्
अङ्गिराः अथकश्चित्प्रमादेनम्रियेताग्न्युदकादिभिः तस्याशौचंविधातव्यंकर्तव्याचोदकक्रियाइति वृद्धम
रणेपिनदोषमाह वृद्धःशौचस्मृतेलुप्तःप्रत्याख्यातभिषक्क्रियः आत्मानंघातयेद्यस्तुभृग्वग्न्यनशनादिभिः=
निषेध

श्रकृता नपिसाधमात्र कृतानकृता वरान्तमतमायाक्रियते सा ...

लोगादितराद्ध पित्रोरपंडहितरियदिस्याद्दौर्ध्वदैहिकं अहोरात्रमितिप्रोक्तम कृतेचकृतेपिच सूतानान्तुसमारभ्य त्र्यह्निके
चोदककिया चतुर्थेह्नि श्रुद्धेतुद्वेनपिंडसमर्पयेत् मातामहौविपद्येतवाह्मणांस्तुनिमंत्रयेत् एकोद्दिष्टं चतुर्थेह्नि
श्राद्धंतत्रसमाचरेत् उहितावाथ दौहित्रो देयमन्नंसबांधवैः गयाश्राद्धसमं यत्तुएषं चतुर्थेह्नितत्समम् तथाच अष्टकाऽ
त्वष्टकाश्राद्धंतथा मासानुमासिकं कुर्वीत यदिदत्तं प्रोक्तो मसुत्रसमोभवेत् दौहित्रोवाप्रपौत्रोवा सर्वश्राद्धंसमाचरेत् अष्टकाऽत्व

चो ह्यो सू — कश्मीर·

कन्यापितुश्च मातुर्वा प्रकुर्याद्दौर्ध्वदैहिकं २ श्राद्धं वा। ष्टकं चैव न कुर्वीत कदाचन ७ =
पिमहेशान वद लोकहिताय च कथं कुर्यात्पितुर्मातुः
कन्यावाप्यौर्ध्वदैहिकम् ३ भर्तुर्द्रव्येण वा कुर्यात्स्वद्र
व्येण महेश्वर संशयं परमं ह्येतच्छिन्धि मे परमेश्वर ४
भैरवः शृणु देवि प्रवक्ष्यामि कन्यानां विधिमुत्तमं पि
तुर्मातुर्मृतेः पूर्वैः श्रौतं चश्च यदुच्यते ५ तृतीयेऽह्नि क
र्तीन दश पिंडोदकक्रिया चतुर्थेऽह्नि श्राद्धं तु कुर्यात्स
र्वौर्ध्वदैहिकं ६ फलैर्मूलैस्तिलैर्भक्ष्यामत्स्यैर्मांसैश्च
श्रन्नादि पायसादि पूरी
मोदकैः भक्ष्यैर्भोज्यैस्तु पेयैश्च पक्वान्नैः पंच धान्यैः शुचि
लडकीकरे उसकाल ढका करे एकोदिष्टएक पिण्ड
का वाथ तन्त्रज्ञो विदध्याच्छ्राद्धमुत्तमं चतुर्थेऽह्नि देवेशि

शृतार्थंजनदद्दर्शतंत्रिपुसन्दौर्ध्वदैहिकम ॥ पा
पितृदत्ताः तिर्विधाः स्मृताः श्राद्धं तन्नस्पष्टं ह्नि
अन्नाद्यर्थं माषिकं श्राद्धम् अष्टकाः स्युः कन्यापि ऽक्रियायाः
सृतार्थं सूताय तदेहेवान् मृगाहि गरमायं दशाहे
वधिंतिपिंडादिदानं कुर्यादौर्ध्वदैहिकं स्यात ३ =
ह्यौ सू.क०

विश्वपामली वेदेशी पात्रेनताविधिस्वामिकन्दौ नहि
केलावे: द्रांलाः ... लिखिमकालिदेवाहदेवीरानि ... शूर्णि
तामितकेश्रफलेः संपूजयेद्विजान् दद्यात् यथाशक्तिमधुर्णि
स्यमाक्षालाद्विजाजितः पयहांतिवतमेवतदहा हर्षणी ४ =

१= गां काली कपिलां वापि सुशीलां बद्धदुग्धदाम् सुवर्णशृंगीसौप्यखुरां कांस्यदोहसमन्विताम् सवस्त्रामन्नसंयुक्तां मुक्तालांगूलसंयुताम् सप्तधान्य
मधुतैलकपास तिलसंयुताम् दद्यादेतां सुपुष्पीलाय परलोकहिताय वै जलअमृतपात्रंच लक्ष्मीनारायणंप्रभुम् छत्रं टिकामिश्रं च वस्त्रंच छुरिकादर्पणं
तथा सूचिकासूत्रतन्तैश्च तथा यज्ञोपवीतकैः माषमसूर मुद्गचणकैन सर्सपमयोष्टकाम् कलुत्थ राजमाहस्च समधान्यमुदाहृतम् अतेनविधिनादे
विब्राह्मणायु निवेदयेत् ब्राह्मणान्भोजयेच्चरत्नाम नयां च पत्र्यापि वे अनेकैर्भक्ष्यभोज्यैश्च लीराज्यमधुशर्करैः अपोपैर्बर्भरैर्द विवटकैः शातखि
द्रकैः घृतपूरैर्मोदकैश्च तिलैर्लाजादिसंयुतैः पव पंच विधैः पक्वैः मत्स्यैर्मांसैर्वरैः फलैः मूलैः किंवुकसगांटेनिम्बेजम्बीरकैरपि चिर कपित्थकैर्दे

चतुर्थेह्नि याकुर्यादित्यपि पाठः अत्रवापाठः पत्न्यन्तरे तेन चतुर्थेह्नि अथवा एकादशेह्नि कुर्यादित्येवमर्थः

पिंडपातनं पिंडस्थापनं ४ =

पिंडप्रदानं केचिदाचार्याः ब्राह्मणभोजनानंतरं कुर्वंते ४ =

पिंडप्रदानं
एवं निर्वपणं कृत्वा पिण्डांस्तांस्तदनन्तरम्
गां विप्रमजमग्निं वा प्राशयेदप्सु वा क्षिपेत्
पिण्डनिर्वपणं केचित्परस्तादेव कुर्वते
...

महाप्रेतत्वनाशनं ८ यानं कुर्यात्पितुर्मातुः श्राद्धं चैवौ
र्ध्वदैहिकं सा जीवंती सुता वापि प्रेतभावं व्रजत्यले ९
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुत्रिका तत्सुतोपि वा चतुर्थेह्नि
वा कुर्यात्स्त्रियो वै पिंडपातनं १० भैरवी । पुत्रेण साधितं
कार्यं समाश्रित्य प्रतिष्ठति पुत्रिकासाधितः कायः कुत्र
तिष्ठति मे वद ११ भैरवः । शृणु वक्ष्यामि देवेशि संशय
स्य तु निर्णयं पुत्रिकासाधितः कायो महारौद्रं प्रवेव्रजेत् १२
पुत्रेण साधितः कायः पश्चि प्रेतैः प्रबाधितः क्षुधार्त्ती
णश्च जीर्णश्च जायते सुरसुंदरि १३ कदाचिद्दीनद्रव्य
त्वात्कायः क्षीणश्च जायते देशे रौद्रं पुरं प्राप्य न त्यक्तो वै

अक्षता वाक्षता वापि यं विन्देत्सदृशात्सुतम् पौत्री मातामहस्तेन दद्यात्पिंडं हरेद्धनम् मनुः अ० ९ श्लो १३६
अक्षतेति अक्षता वाक्षता वेति पुत्रिकाया एव द्वैविध्यं तत्र यदपत्यं भवेदस्यां तन्मम स्यात्स्वधाकरम् इत्यभिधाय कन्यादान
कालेवरानुमत्या या क्रियते सा क्षता अक्षता त्वभिसंधिमात्रकृता वाग्व्यवहारेण न क्षता तथा च गौतमः अभिसंधिमात्रात्पु

वस्तुतः रौद्रपुरं प्राप्य जीर्णदेहं त्यक्त्वा पुत्रिकादेहं प्राप्य यममंदिरं प्रयाति गच्छति वा

जीर्णदेहं त्यक्त्वा — वस्तुतः वास्तवते — पुत्रिका देहं — यममन्दिरं प्रयाति

जीर्णमेततः १४ पुत्रिकादेहमासाद्य प्रयाति यममंदि
रम् तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुत्रिकाचौर्ध्वदैहिकं १५ प्रकु
र्यात्स्वर्गणो पित्रोः महाप्रेतत्वनाशनं यो पुत्रिकातत्त्वनो
वा न कुर्यादौर्ध्वदैहिकं १६ पित्रोर्मृतौ समर्थोपि च सा प्रेत
त्वमवाप्नुयात् मृतौ निरयमाप्नोति गोधा वा गृहगोधि
का हिमस्त्री च भवेद्देवि दरिद्रा च क्रमेणसा प्रेतभावे
पितृभिस्सार्धं यमलोके सुदुस्तरे १८ पुत्रिका भर्तृतत्व
तो ऐर्दत्तमानं त्वमाप्नुयात् पुत्रिकासाधितो देहः
पथियामे सुदुस्तरे १९ प्रेतबाधाप्रशांत्यर्थमन्तःश्रम
विनाशकः भ्रात्रैव किंचिद्दातव्यं द्रव्यं तच्छ्राद्धकर्मणि २०

गोधा गोहरति कश्मीरभाषया ५= ... मुसलीगृह गोधिकाऽस्त्यमरः ५= केंकलटु कश्मीरभाषया

यकेवे केहरकरणे वाले

भ्रात्रा भगिन्यै श्राद्धकर्मणि किंचिद्द्रव्यं दातव्यं और्ध्वदैहिकक्रियायां १८

पूर्वोक्तविधिना देवि
कुर्यात्पुत्रोऽथवेतरः
दशाहावधिकं कार्यं
प्रेतदाहस्य साधनम्
दशाहं प्राप्य देवेशि
तीर्थे वपनमाचरेत्
श्रीकाण्डहरणं देवि
नखरोमनिकृन्तनम्
कृत्वा स्नानं प्रेतकुंभं
वामस्कंधे निधाय च
मद्देशानि पठन्मंत्रा
न्गाधे मासि संदिपेत् पुनः स्नात्वा नदी
तीरं गत्वा वस्त्रं प्रदापयेत् वस्त्रोद्धरणमीदृशानि
कार्यमेव सर्वबांधवैः मलिनाश्च भवेद्यस्मात्स्त्रीके वस्त्रच्छविर्नृणाम्
तस्मात्तु बांधवा देवि बध्नीयुर्नूतनां छविम् ४

पितृद्वद्दक्षिणस्कन्द उत्तरो देवकृत्स्मृतः प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च शा
स्त्रे या बाले दर्शितम् उदकुंभं स्नानेऽस्मिन्तो निधाय दक्षिणस्कंदे
कुंभं च स्नानपूर्वकम्

कन्याविक्रेनजीवंतिये नराः पापमोहिताः तेनराः नरकं यांति यावदाभूतसंप्लवम्
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन न ग्राह्यं कन्यकाधनम् यश्च गृह्णाति लोभेन कन्याक्रीत्वा च तद्धनम्
सोऽत्यजन्म नित्यं निरेद्रुरौ तु र्भवति निश्चितम् कन्याविक्रेन यो दद्याद्यथाशक्ति स्वलंकृताम्
ओतु र्विडालः तत्पुण्यसंख्यां कर्तुं हि चित्रगुप्तेन वेत्यलम् = स्वकीयमन्नं २= स्वकीयं द्रव्यं १= यतो भोक्ष्यति तस्माद्दारुणं

·अत्र मरणेऽपि पुत्रिकागृहे स्वं चान्नं

ग·
९

कन्यादानेन नष्टेन मरणेऽपि महेश्वरि । मरणेऽपि स्वमेवा
(कन्यागृहे)
द्यं वै पुत्रिकागृहे ॥ २१ ॥ यतो भोक्ष्यति स्वं चान्नं तस्माद्दा — तत्निकारकं २=
रुणं सदा बुधैः । द्वादशाब्दे तु भस्त्रान्नेनीयते यमकिंकरैः ॥ २२ ॥
(उनकी न्याई) (बादरकी न्याई) — आबध्यात्
पाशैर्वद्धा तु देवेशि स्थबद्धा नरवन्नरः । हा देवेति च बाला
पान्पुत्रपौत्रान्स्वबान्धवान् ॥ २३ ॥ स्मरन्मोहान्वितो याति या
(बार बार) (रोता है) (शोककरके ऊष्णश्वास लेता है घर इति कष्णमीरभाषया)
मैर्मार्गेति दारुणे । मुहुर्मुहुर्विप्ररुदन्निश्वासः स च पुनः पुनः
(थककर भी नहीं लेनाभिल...)
किं करोमि क्व गच्छामि विश्राम्यामि क्षणेन हि । क्व गृहे
क्व सुता जाया क्व धनं धान्यमेव वा ॥ २५ ॥ क्व वस्त्रं क्व च स
र्वे वै मित्रसंबन्धिबान्धवाः । मया क्व गम्यते देव हा क्व गच्छा
(बडी) (शीत)
मि निर्धनः ॥ २६ ॥ मार्गे छायाविरहिते शीतातप्ते वहुदुस्तरे
९
यममार्गे छायारहिते बडाशीत है जहां बडा कठिन मार्ग

निर्गलतिष्ठासो यस्मात् स निःष्वासः श्लोकः पत =

दुर्लभोऽश्रुतो येषां ते ऽरताः दश कामसमुत्थानि तथाष्टौ क्रोधजानि च व्यसनानि दुरन्तानि प्रयत्नेन विवर्जयेत् कामजेषु प्रसक्तो हि व्यसनेषु महीपतिः वियुज्यतेऽर्थधर्माभ्यां क्रोधजेष्वात्मनैव तु मृगयाक्षो दिवास्वप्नः परिवादः स्त्रियो मदः तौर्यत्रिकं वृथाट्या च कामजो दशको गणः पैशुन्यं साहसं द्रोह ईर्ष्यासूयार्थदूषणम् वाग्दण्डजं च पारुष्यं क्रोधजोऽपि गणोऽष्टकः =

देवकार्याद्द्विजातीनां पितृकार्यं विशिष्यते
दैवं हि पितृकार्यस्य पूर्वमाप्यायनं स्मृतम्

अतिवेलभृशात्यर्थ
रित्यमरः ३=

न्यायागतधनस्तत्त्वज्ञाननिष्ठोऽ
तिथिप्रियः श्राद्धकृत्सत्यवादी
चगृहस्थोपिविमुच्यते स्मृतिः

परिघः परिघातनः इत्यमरः ३=
लोहबद्धलगुडेखड्गेच उभसोइतिकश्मीरभाषया

कैकोगच्छामिनिर्बंधुर्हादशोयंचकीदृशी २७ इत्येवंप्र
रुदन्नेवप्रयातियममंदिरे प्रेतरुदंतंदृष्ट्वैवतेदूताःदारुणा
भृशं २८ ताडयंतितततेमार्गेमुद्गलैःपरिघैस्तथा वदंति
प्रेतहुंकारैःकिंरोदिषिसुदुर्मते २९ अस्मिन्वैभारतेखंडे
कर्मभूमौसुदुर्लभे नकृतंसुकृतंकस्मात्किंरोदिषिसुदु
र्मते ३० दानेनदत्तंनहुतंहुताशेनयोननमंनकृतःप्रेतमो
ढः स्नानेनतीर्थेनकृतादराचाप्यथागतेजन्मनमनुष्यते
य ३१ पित्रोर्नसेवानकृतासुरेज्यावराटिकैकाविहिता
नविप्रे किंनत्वयाविप्रसुखेहृतात्वंमनुष्यरोदिषिपूर्त
कस्मात् ३२ नित्यंचनैमित्तिकमेवकर्मत्वयातिपापेन

(interlinear: ते यमदूताः — गुरज — ब — अग्नौ — पूजा — कौडी — एकावरा — टिका — विप्रनंदन्ना — बं)

अतिशयेन

रैचितर्चितयाविरं
चरणोमुरारेःपार
गमिष्यसियतोभ
वसागरस्यपुत्राः
कलत्रमितरेसुहृदि
तेसहायाःसर्ववि
लोकयस्वेमृग
तृष्णिकाभम्

परिघोलोहमुद्गरः
३=

मनुः
येनास्यपितरोयाता
येनयाताःपितामहाः
तेनयायात्सतांमार्गं
तेनगच्छन्नरिष्यति

बुद्धीकीजडताकोहरती
अर्थात्अज्ञानकेअंधकारकोदूरकरती
स्नानसंध्यादिकं नारायणावलिः
वाणीमेसत्यकोसेंचतीश्राद्धादिकंच मानबढाती पापकोदूरकरतीहै चित्तकोप्रसन्नरखतीहै
जाड्यंधियोहरति सिंचति वाचि सत्यं मानोन्नतिं दिशतिपापमपाकरोति चेतःप्रसादयति
दिक्षुतनोति कीर्तिं सत्संगतिः कथय किं न करोतिपुंसाम् १=
औरकीर्तिकोदिशाओंमेफेलाती येहविद्याकीअच्छीसंगतमनुष्यकेवास्तेक्याक्याअच्छीबातनहींकरतीहै

गीतन्नालाता पुर
एषा कृत किंविस्तना

श्रीमद्भागवते षष्ठस्कंधे सांकेत्यंपारिहास्यंवा स्तोभंहेलनमेववा वैकुंठनामग्रहणमशेषाघहरंविदुः १३
पतितः स्खलितोभग्नः संदष्टस्तप्त आहतः हरिरित्यवशेनाहपुमान्नार्हतियातनां १४ गुरूणांचलघूनांच
गुरूनिचलघूनिच प्रायश्चित्तानिपापानांज्ञात्वोक्तानिमहर्षिभिः १५ प्रथमस्त्रध्याये=

स- १८ कृतंनकस्मात् पापंकृतंहेमधुवच्चमूढकस्माद्दिदा
नींप्रलपन्न्ययासि ३३ पीतंनपादोदकमत्रविष्णोर्हुतं
नहोमैस्तिलतंडुलाद्यैः कृतानसत्संगतिरीश्वरस्य।
कृतानवैभागवतीकथाच ३४ कथामहाभारतसंश्र
याचकस्मात्कृतानैवमनुष्यमूढ कृतश्चनासीद्यम
लोकमार्गःसुदुस्तरःपातकिनांसुघोरैः ३५ गंगाप्र
यागादिकृतानतीर्थयात्राःसुपुण्याविविधास्त्वयारे गो
नत्त्रवगाहनकी = ईनैते
दावरीवैतरणीभयापहाकिंनत्वयारेह्यवगाहितासा
ऐरावतीनर्मदाप्रार्मदावावाणगंगाकुसुमगंगाचनापी
महाकालके भयको हरकरणेवाली है =
सिप्रामहाकालभयापहाचकिंनाश्रितामूढत्वया। १८

षएमासफलदागो दावस्सरस्तुजाह्नवी पादोदकंभगवतोह्या दष्टाद्यफलप्रदम्

ऊरुक्षेत्रसमागंगा यत्रतत्रावगाहिता र्द= स्नानयोग्या

गंगागंगेतियोब्रूया त्स्त्रोतेः कएगतेरपि मृतोविस्तुपुरंयातिन पुनर्जीयतेभुवि=

गंगाचयमुनासिंधुः शतद्रुर्नर्मदामही सरस्वतीवेत्रवती सेवप्रोक्तामहासती=

स्नानंनकृतात्वया १६

एतावानेवलोकेस्मिन्पुंसांधर्मःपरःस्मृतः भक्तियोगोभगवतितन्नामग्रहणादिभिः २२ नामोच्चारण
माहात्म्यंहरेःपश्यतपुत्रकाः अजामिलोपियेनैवमृत्युपाशादमुच्यत २३ एतावतालमघनिर्हरणाय
पुंसांसंकीर्तनंभगवतोगुणकर्मनाम्नां विक्रुश्यपुत्रमघवान्यदजामिलोपिनारायणेतिम्रियमाणइयाय

दधामेऽहनि मासेन पिंडं दद्यात्वगेश्वर
माघेण तन्निषेधाद्वाकलौ न पलयेत्तकम्

वा अथवा
कलौ कलियुगे पलेन
मासेन पैतृकं पितृश्राद्धं न भवति =

भर्त्सितं त्वपकारगीरित्यमरः ४ =
धिक्कृत्य ४ = अपकारवाणी कृत्वा

त्वयारे ३७ कावेरी चंद्रभागा च वितस्ता च महानदी
किं त्वया नाश्रिता मूढ स्नात्वा पिय मयातनो ३८ किं
रोदिषि महामूर्ख खंडेस्मिन्भारते शुभे मानुष्यं जन्म
संप्राप्य न कृतं सुकृतं त्वया ३९ इत्येवं निर्भर्त्स्यमानः
प्रेतं तं वहूया प्रियो हूतः कृष्यंति पाशैस्तं हत्वा मुद्ग
लमुद्गरैः ४० कचित्पात्यंति तीक्ष्णे कचिद्दंतमवाल
के अग्निः शाकोकचिद्याति कचित्सूची पदे व्रजेत ४१
कचिच्छीते व्रजेत्प्रेतः कचिदुष्णे महेश्वरि याति प्रेतः
स्वकं कर्म निंदन्नोदन्स्वसन्नपि ४२ पानीयं नापित
त्रास्ति छायाहलसमद्भवा कचिद्दिवाध्यते प्रेतैः भूते

धिक्कारं कृत्वा हृता:
मारलियो करके
सीव्यति वस्त्रादिकं अनयेति सूची ४
तत्र पानीयं नास्ति

खेंचदेन हूत फांसियो करके ५
खेंचते हैं मुग्दरों करके मुद्गरों करके
अयो लोहः ४ =

हृदसे उत्पन्न हुई छाया भी नहीं है

कर्म

क्षसनस्य च मृत्योश्च व्यसनं कष्टमुच्यते
क्षसनत्वधोऽधो व्रजति स्वर्यात्यव्यसनी मृतः

स्कापि विलोपते ४३ एवं स याति मार्गेस्मिन्त्वहूश्चैतैः
(पुत्रः देवे कुंभ)
सुदुस्तरे तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सुतः संदापयेद्घटं ४४ जलकुंभं सान्नं सदक्षिणं
सान्नं सदक्षिणं देवि येन याति सुखं पथि नित्यश्राद्धं च अवश्यमेव पुत्रो दद्यात् २=
(नित्य)
योदद्यात्सोदकुंभं विशेषतः ४५ स याति च सुखेनैव।
(नित्य कुंभ)
यामे मार्गे सुदुस्तरे योन कुर्वीत देवेशि सोदकुंभं विशे
षवान् ४६ ब्रह्मचर्येण देवेशि स याति यमयातनां। सः घमर्पीडां प्राप्नोति
भैरवी॰ कथं कुर्वीत देवेश पाथेयार्थं च घटं नरः ४७ सा
न्नं सदक्षिणं देव वद मे हितकाम्यया भैरवः शृणु वक्ष्ये एकादशाहादार
(नित्यकुंभं) (यावन्मे दिन आरंभ करे)
महादेवि सोदकुंभं विशेषतः ४८ एकादशाहमारभ्य भ्यघटं सान्नं जला
(बरसीतक)
यावत्संवत्सरं बुधः सान्नं कुंभं प्रदद्याद्धि ब्रह्मचर्येण सं। न्वितं दिने दिने च संदद्याद् दद्याव द्विजो १९ नेम

अपरार्के
प्रचेता उवाच प्रचेता
याः न्नसदाध्येयं अव्यं
वृत्तिविधानतः एको
द्दिष्टविधानेन सर्वैः पु
त्रैः प्रयत्नतः आपस्त
मः संवत्सरं यावत्प्र
त्यहमन्नं देयं यस्मै
वत्सरादर्वाक् पिंडीक
रणं कृतं अव्दमेवं च
टं दद्यात्प्रत्यहं त्वन्नस
युतं तस्मात्मान्नं सोद
कुंभं प्रत्यहं त्वन्नसंयु
तं इत्येकवचनमेव
णात् पितः सोदकुं
भान्नदानसहितेइति गरुडः किमर्थं सोदकुंभं प्रदेयानि जनार्दन श्राद्धानि षोडशोक्तानि वर्षं यावत्कुतो वदः
विष्णुः जलपूर्णं च सान्नं च षष्ट्याधिकशतत्रयं दिने दिने प्रदातव्याः यतः प्रेतस्तु तन्मये असंपन्नतया नित्यश्राद्धस्य
विजितेंद्रियाः देशकालोपप्लवाद्वा निर्धनत्वाद्यापि वा कथं प्रेतस्य सुखं दः कुंभतर्पणतो त्वहं उपप्लवमशौचादि
इत्यपरार्के = १ उपद्रवादि

कृतस्य करणं नास्ति प्रेतकार्याद्दृते त्वग
प्रेतार्थं तु पुनः कुर्याद्दत्त्यमत्तृप्तिहेतवे =

कृतस्य करणं नास्तीति निषेधस्तु प्रेतकार्यं विना
व्रतोद्यापनादिष्वेव प्रेतार्थं तु पुनः करणेन तस्मा
त्तयतृप्तिर्भवतीति हेतोः पुनरपि कुर्यादित्यर्थः =

द्रि ४९ सोऽश्वमेधमवाप्नोति वाजपेयं महेश्वरि कुरु
क्षेत्रे प्रयागे च गंगासागरसंगमे ५० कपिलानां सहस्रस्य
विधिदत्तस्य यत्फलम् तत्फलं समवाप्नोति सोदकुंभा। सोदकुंभान्नदान सहिते नित्यकुंभे =
न्नसंशयः ५१ चंद्रायणैः कृच्छ्रशतैः जलकृच्छ्रशतैर
अन्यैः विविधैः व्रतकृतैः नरैः॥ पि शतैः सांतपनैर्देवि महासांतपनैरपि ५२ व्रतैरन्ये
ना ना प्रकारैर्व्रतैः
श्च विविधैः स्वचीर्णैर्विधिवत्तथा यत्फलं लभते सोद
नित्यकुंभान् नित्यकुं भात्
कुंभानाप्नोति तत्फलं ५३ सोदकुंभात्परं नास्ति प्रेततृ
दुःखेन अत्ययो नाशो यस्य तस्मिन्
प्तिकरं प्रिये यत्र तत्र व्रजेत्प्रेतो यममार्गे दुरत्यये ५४ य
नित्यकुंभं
त्र तत्र न दश्नाति पिबत्यम्बु च सुन्दरि सोदकुंभं च यो दद्या
दुपानत्पादुके प्रिये ५५ स याति हयमारूढो भुक्त्वा पी।
जुत्ती देवे पौवे देवे घोड़े पर चड़के

म॰ २॰

त्वाचसोप्यवान् वस्त्रयुग्मंसोदकुंभंयःप्रदद्यान्नरा।
क्तिमान् ५६ सत्त्वेनततोयातियममार्गेतिशीतले
फलमूलेचताम्बूलंदद्याद्यःसोदकुंभके ५७ सयाति
सुखसंयुक्तोयममार्गेचमानवः ब्रह्मचारीविशेषेण।
तिलकुंभं
सोदकुंभंजितेन्द्रियः ५८ योददातिमहेशानिज्योतिष्टो
ममवाप्नुयात् यःकश्चिन्मानवोलोकेप्रमादीब्रह्मचर्य
वीर्यः पिलातेहै ऽ
तः ५९ तदेवरेतस्तेहृताःप्रेतेनपाययेत्सुत द्वयोर्मध्येश्च याज्यपुरोहितयोः ४=
वीर्यपात करके वीर्यः पात देन
यःकश्चिद्ब्रह्मचर्यात्सवलेत्स्त्रियेद् ६० तस्यरेतःपाययन्ति पिलातेहै
ताडनाकर देन पतितः
प्रेतंतंताडयंतिच तस्मात्सर्वप्रयत्नेनब्रह्मचारीजितेन्द्रि
यजमानः ब्राह्मणः = ऽ प्राप्नुयात् अश्वं
यः ६१ कर्ताविप्रश्चदेवेशिज्योतिष्टोममवाप्नुयात् हयं १०

यःकश्चित्पुरुषः ब्रह्मचर्यात्पतेत् ३=
ब्रह्मचर्यव्रतथो गिरजावे व्रतम गहोजावे ३=

यजमानपुरोहितयोः यज्ञफलं

सूतकेयस्तुगृह्णातिसूतकेयोददातिच
उभौतेनरकंयातिप्रतिग्राहकदायकौ ६२=
ग्रहणकरणेवाला दाताहदेनेवाला

अपरार्के प्रचेतउवाच प्रचेतायाऽन्नं सदा देयं अव्यं हन्नि विधानतः एकोद्दिष्टविधानेन सर्वैः पुत्रैः प्रयत्नतः आपत्तं मः
सवत्सरं यावत्प्रत्यहमन्नं देयं यत्सः संवत्सरादर्वाक् सपिण्डीकरणं कृतं अथ्य मंत्रं चतुर्दद्यात् प्रत्यहं त्वन्नसंयुतमू त
सामन्नसोदकुंभं प्रत्यहं त्वन्नसंयुतं इत्येकवचनश्रवणात् पितः सोदकुंभान्नदानसहितेऽति गरुडः किमर्थं सो
दकुंभाश्च प्रदीयान्ते जनार्दन श्राद्धानि षोडशैतानि वर्षं यावत्कुतो घटः विष्णुः जलपूर्णं च सान्नं च षष्ठ्याधिकशतत्रयं दिने दिने प्रदातव्याः घटाः प्रेतस्यतृप्तये असंपन्नतया नित्यश्राद्धस्य विजितेंद्रियः देशकालोपप्लवा द्धा निर्धनत्वाद्यथापि वा कर्थंचेतस्सुखदः कुंभतर्पणतो बह उपप्लवमशौचादि इत्यपरार्के=

यश्चोपदास्यति हयारूढः स गच्छति ९२ यश्छत्रं ददाति
यो देवि शय्यामारुह्य तिष्ठति स विमानमथारुह्य याति।
यामेमहापथि ९३ वर्षं संप्राप्य यो दद्यात्सोदकुंभमहे
श्वरि स याति ब्रह्मभवनं यत्र गत्वा न शोचते ९४ वर्षे सं
प्राप्य तस्मै स्त्री दद्याद्वासांसि भाजनं आसनं जलकुंभं च
विचित्राभूषणानि तथा ९५ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सोदकुंभ
प्रदापयेत् तस्मः प्रेतः सुखं याति याममार्गेति दारुणे ९६
अन्यथा चाद्यदमेवासौ से दद्यात्सान्नमेतत्स्मृतः संकल्प्य वैदि
कैर्मन्त्रैर्ब्रह्मचारी न चेद्भवेत् ९७ इति ते कथितो देवि सो
दकुंभविधिर्मया वर्षं नाव महादेवि प्रेतत्रप्तिकारः परः ९८

नित्यकुंभे — वस्त्राणि — पात्र — नित्यकुंभे — अतिकठिने — देवे — अन्नसहित।ऽअनदे — सः — संकल्पकेर्क्रे — उपद्रवादि

कुंभदानं
कुंभो वृनिष्टो रित्या
दिभिः३=

शाल्मलिवृक्षविशेषः पुष्पसहितः फलरहितः ॥ समीनकादरकूत ४=

पाथेयम्‌अन्नदेना नित्यं प्रतिप्रातः कालमें नित्यकुंभदेना प्रातःकालमें नित्यप्रति १=

मू॰ २९

भैरवी॰ कृतो भवन्मया देवपाथेयार्थं च टं विधिं इदा
नीं श्रोतुमिच्छामि याम्यं मार्गं सविस्तरं ६९ भैरवः॰ शृणु
वक्ष्ये महादेवि याम्यं मार्गं सुदुस्तरं क्वचित्कंटकितो मा
र्गः क्वचिच्छाल्मलिपादपः ७० असिपत्रवनैः क्वापि क्व
चिद्दीप्तमवालुकैः अयोमुखैर्मूषकैश्च क्रिमिभिः क्वापि
दूषितः ७१ लोहतुंडैः काकचयैर्व्याप्तः परमदारुणः
अंधकूपैः प्रतिच्छन्नैः क्वापि क्वापि महेश्वरि ७२ भूतैः प्रे
तैः पिशाचैश्च राक्षसैर्जंबुकैस्तथा उरगैर्गोनसैर्भिश्च
क्रूरैरजगरैरपि ७३ दंशुवैर्भिश्च भ्रमरैर्मक्षिकामश
कैस्तथा पतंगकिल्लिकागृध्रवायसानां च पंक्तिभिः ७४

षष्टिवर्षसहस्राणि वनेजीवति शाल्मलिरिति शाल्मलीवृक्षविशेषः पुष्पसहितः फलरहितः ४=

श्राद्धादितैः गुप्तैः ४=

सृगालवंचुकक्रोष्टुफेरुफेरवजंबुकेत्यमरः ३=

रोचकः कूटशाल्मलिः कांतिसिंवलस=

मच्छरैः

पोपुर इतिकपमीर भाषया १=

काश्मीरे टीडी सूक्ष्मकीटाः भृङ्गारी चीरुका चीरी किल्लिका च स्त्रियामिमाः इत्यमरः १=

काकानां पंक्तिभिः

पतंगः शलभः द्वे दीपपतंग इति ख्यातस्य

टीडी शब्दंकरोति

राश्रोऽत्र टप्पासती स्वनंति तथाच प्रयोगः
अट्टप्पकिल्ली स्वनकर्णमूलेरिति ४=

18

घोर सूर सहे लोहेकेदांतवाले केहना शब्द विकारवालेमुख क्रूरमुखवालोकर्के

सिंहैर्व्याघ्रैः शशाकैरयोदंतैः समंततः विकरालैः करालै

संयुक्तः लोहेकीदाढ़ांवाले

श्च दंष्ट्राणाभिरन्वितः ७५ यमदूतैः महाघोरैरयोदंष्ट्रै

लोहेकेमुखवाले कौवेजैसेमुखवाले लोहेकीयां चूंजावालोकर्के

रयोमुखैः केश्चित्काकमुखैर्घोरैर्लोहतुंडैर्महेश्वरि ७६

कौदना टीडी

केश्चिद्भुमुखैर्दैविकेश्चित्किलीमुखैस्तथा केश्चिद

विकारवालमू हृजिनोंका

लूकतुंडैश्च केश्चिच्च विकृताननैः ७७ महादंष्ट्रैर्महाका

नकुलनेत्र वक्रनेत्रैः ललाटमेंहै नेत्र

यैर्वक्रनेत्रैस्तथापरैः भालनेत्रैः शिरोनेत्रैः ग्रीवनेत्रैस्तथा

विकारवालेमुख

परैः ७८ हृन्नेत्रैर्बहुनेत्रैश्च एकनेत्रैस्तथापरैः विकृतैः

विकारवान्हैआकार जिनोंका

विकृताकारैः हृयनेत्रैर्महाभयैः ७९ जनुर्निःकैः घोररूपैर्घोर

घोरहैनाम च हाथ जि नके घोरदेखना घोरहैकाम घोरहैअंगुली

नामाख्रिपाणिभिः घोरतरैर्घोरकर्मैः घोराहृभिस्तथैव च ८०

उदरउदरहैजोंको भैजकर्के प्रेरेहोये

घोराद्वोरतराकारैर्भटैर्नानाविधैः पथि इतस्ततः प्रचिन्नैश्च

हूते नानाप्रकारैः यममार्गे

डुभृञ्धारणपोषणयोः बिभर्ति बिभ्रं पुल्लाति
इति बभ्रुः बभ्रुर्वैश्वानरेमूलपाणौ च गरुडध्वजे विशालेनकुलेमुनिपिंगलेत्व
भिधेयवदिति मेदिनी बभ्रुर्मत्ववरे विशो बभ्रुनकुलपिंगलोऽइति धरणीकोषः ५=

तिनदूतोकेसाथमिलकररोताजाताहै आंखोसेपानीवहाताहै मप्ये घाँतिशायोभरः
चित्रगुप्तनेभेजेहुवेदूत देवकोयादकरताहै विरलापवारंवारकरता २३ बेश्वासलेताजाताहै अतिवेलंभृशांत्यर्थः
इत्यमरः ३=

मृ॰ चित्रगुप्तेन पार्वति ८१ एवंविधैर्महादूतैस्सह संगच्छते
२२ पथि संगम्य सह तैर्देवि रुदन्वाष्पाकुलेक्षणः ८२ हा कुणपः प्रेतः २
देव प्रलपन्नेति मुहुर्मूर्छन्विनिश्वसन् ताडितस्तैर्भृ- अतिशयेन अधिकताकर्के
शं तत्र मुसलैर्मुद्गरैस्तथा ८३ क्षुरिकाभिस्तथा मांसं खा-
दन्ति यमकिंकराः एवं पथि महाघोरे बाध्यते यमकिं-
कराः ८४ आसनं भाजनं वस्त्रं जलं छत्रं मांगुलीयकम् पवित्रा
अश्वं गजं रथं वापियो विप्रेभ्यप्रयच्छति स्व क्षुरिकां खड्गमुष्ट्रं च परश्वधमेव च ८५ उपानत्पादुके १६ दान षोडश स्थानानि
नविन्नानुसारेण तन्नन्तरवममवाप्नुयात् २= देवि हिरण्यं रजतं तथा एकादशाहे दानं वै प्रेतत्वस्मिकारण- प्रेतनिमित्तेन
अश्वदानेन अश्व सुखं गजदानेन गजसुखं २= रथदानेन रथसुखं म् ८६ अश्वं गजं रथं वापि प्रेतोद्देशेन सुन्दरि आत्मवित्ता-
नुसारेण तत्तत्सुखमवाप्नुयात् ८७ महिषीं प्रददस्यामिंय २२

पदानि सर्ववस्तूनां वरिष्ठानि त्रयोदश यो ददाति मनस्येह वाहनं गमनाय वै
तदाश्रितो महामार्गे तेन तेयमस गच्छति एकएवात्मिसर्वत्र व्यवहारः खगेश्वर ४=

भावुकं भविकं भव्यं कुशलं
क्षेममस्त्रियामित्यमरः २=

यमकी सवारी भैंसे के यमकी वाहनम सवारीकेदानकर्के प्रसन्नताको प्राप्त होता है यमराज
केदानकर्के

मस्यश्च करोति यः [illegible]ह्यश्वप्रदानेन यमः प्रीतिमवा
प्नुयात् ८८ तांबूलयो ददात्येवं प्रेतोद्देशेन सुन्दरि — प्रेतनिमित्तेन
यममार्गे — याम्याहूताः पथि क्लेशं प्रेते ऊर्ध्वं त्यसंशयं ८९ तिल — तिलदानेन
पृथ्वीदानेन सुवर्णदानेन — भूस्वर्णदानेन प्रेतो याति सुखं पथि यामे सुदुस्तरे।
देविक्वटकनुद्वाग्ममसंकुले ९० छत्रान्नदानयोगेन।

सिरानेके दो नाम हे
उपधानं तूपबर्हः २
शाय्यायां शयनीय
क शयनं ३ त्रीणि
शय्यामात्रस्य वधरोर=

सुखं याति महेश्वरि शयनं तूलसंयुक्तं शुभशीर्षोप
धानकं ९१ स्वर्णलक्ष्मीश्च संयुक्तं दत्वा मोदेत्तु वै स्मह
पतन्नेकथितं देवि यममार्गे भयानके ९२ दानेसुख
करं तस्य ह्यात्मनोपि विमुक्तिदं जंतोर्मरणसंज्ञाय ध्रु
वं मातव्यजन्मनि ९३ धर्माधर्मसमायुक्तो यातिया

गंधमाल्यानुलता
लिमिधूपदीपोप
हारकैः सांगं संप्र
ज्याविधिवत्तत्वैः
स्तुतानमेद्विमू

नादत्तैः पूजयेद्वि
स्तुतकेतक्यामद्दे
स्वर्गं इति निघेधात्

तस्मिन्मार्गे गम्यमानः तृषार्तः श्रमपीडितः छत्रान्नदानयोगेन सुखं याति खगेश्वर तर्पयेद्योम्बत्यमूले
तिलैश्च मधुसंयुतैः उदकुंभैः पयोमिश्रैः स्तस्य दुःखं न विद्यते शय्याकुलीश्च तिछत्राणुभशीर्षोपधायिका शान्त्यादिदिए
यायुक्ता सायुधा म्वरसंयुता हेमश्री पतिनायुक्ता देया ह्येवं द्विजातये दत्वा प्रेतस्समुक्तो क्षेमोदते त्रिदशेस्सह पतन्नेकथितं
नार्कदानं ततो षवर्थनमू=

यथा हित्वाण्डे पतितोऽपि मेदकः
स्मीहतेऽत्र मया कान चेतनः
तथा तक संतरितः समंततस्तथापि कांक्षे विषयानहो जडः ॥

ऊटुम्बादि ३=

रे चित्त चिंतय चिरं चरणौ मुरारेः पारं गमिष्यसि यतो भवसागरस्य
पुत्राः कलत्रमितरे न हि ते सहायाः सर्वं विलोकय सखे मृगतृष्णिकाभम्

प्रतिवेधे २=

म०
२२

मे पुत्रे यष्टि नपिता न च वा भ्राता न मित्रं न च बांधवाः १४
न पुत्रो न च पौत्रो वा यन्तं जाया गृहाणि नो न पूरयिष्यं।
तिन दातस्य पंचपदीमपि १५ एक एव प्रयात्यत्र जं
तुर्धर्मसहायवान् मातुर्धनजन्मवा माप्य वेदेस्मिन्मा
रते शुभे १६ तदेव च धर्मवज्ञात्वा धर्ममेव समाचरेत्
श्वःकार्यमद्य कुर्वीत मध्याह्ने चापराह्निकं १७ न हि प्र
तीक्षते मृत्युः कृतमस्य न वा कृतं श्वास एव चपलः क्षण
मध्ये योगतागतशतानि विधत्ते १८ जीवितं तनुभृतां
तदिदानीं कः समाचरति धर्मविलंबं श्वःकार्यमधुना
कार्यमपराह्नेतु प्राह्निके विलंबो नात्र कार्यो वैश्येनव

२२

चले वित्ते चले चित्ते
चले संसारजं सुखं
एवं ज्ञात्वा विरक्तः स
न्यासी मासपरो भवेत्
अर्थं यत्नेन हि नाम को
मति कामन्तु मिच्छति
कालयत्नस्तथा जीवः
परपीडाथनाहतः २

मृत्यु नहीं देखता
है कि कीया है कि
न कीया है ४=

प्राह्नाऽपराह्नम
ध्याह्नेत्यमरः २=

ऊटुंबादिक उसप्रेतको
साथ देने की ऊब समर्थ
नहीं रहते

बधूर्जनमित्रीजनकः
सखोदरः हितोपनमि
त्रमसुत्रगच्छता
समेति साकं न सहाय
कोपि कोविनास्वध
र्मेण नरेण वेकाचित्

आयुर्जीवितम्

बाज=कीन्याई यम आता है

गर्भे व्याधौ श्मशाने च पुराणे या मतिर्भवेत् सा यदि स्थिरतां याति को न मुच्येत बंधनात्
यदा गर्भाद्विर्याति कर्मभोगादनंतरम् तदैव वेलवीमायामोहयत्येव पूरुषम्
ततदा माययास्पृष्टो न किंचिद्वदते ऽवशः शेशवादिभवेद्दुःखं परधीनतया ऽस्मृते

बाजवत् यमः अपतेत्

कबूतर
पारावतः कलरवः कपोतोऽ ३
शशादनः पत्री श्येनः ३ उलूकस्तु १=
पाजू उतिभाषया

तदुक्तं भर्तृहरिणा यावत्स्वस्थमिदं शरीरमरुजं यावज्जरा दूरतो यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत्क्षयो नायुषः आत्मश्रेयसि
तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महान् संदीप्ते भुवने तु कूपखनने प्रत्युद्यमः कीदृशः इति उक्तं च गौतमेनापि कृष्ण त्वदीयपद
पंकजपंजरान्ते द्यद्यैव मे विशतु मानसराजहंसः प्राणप्रयाणसमये कफवातपित्तैः कंठावरोधनविधौ स्मरणं कुतस्ते इति

सौन्दर्य २=

20

स्वपतेर्यमः ९९ यावत्स्वास्थ्यं च वंधूनां यावन्नो चेंद्रिय
क्षयः यावन्न जरया देवि शोकं च देहे भविष्यति १००
तावदेव जनैः कार्यं मात्मरक्षणमंबिके यावन्नायाति
च यमः पाशपाणिर्भयंकरः ९१ नरस्य मुह्यमानस्य चा
यद्धस्तप्रहारवत् धर्माचरणमन्वेषि तावदेव न संशयः ९२ [करोति] [आदौ एव] [तावत्का] [ल]
यावन्न बाध्यते पाशैः सघोरैर्यमकिंकरैः तावदेव नरः
कुर्याद्धर्मसाधनमीश्वरि ९३ इति ते कथितो देवि प्रेत
मार्गस्य निर्णयः श्रोतव्यः कथितव्यश्च प्रेतमुक्तिकरः
परः ९४ इति श्री स्मृतितत्त्वानुसारेण तृतीयः पटलः ३
भैरवी॰ श्रुत्वा षडक्षरं मार्गे यमस्य परमेश्वर भीता।

आदावेव तावत्कालकरे

नरको मोह में फसे हो ये को यम के थहस्त प्रहार की न्याई प्राप्त होजाता है

मरणाऽवसरे ज्ञानी नच्यवते स्वात्मपरमार्थात् परमार्थमार्गमेनं करोतीति यदा गुरुमुखात् समभ्येति श्रुतिं तीव्रशक्तिपातात् देव निर्विघ्नमेव शिवः प्राप्नोति ३=

प्रेतार्चादिविधिः ३ आगे अस्थानों का वर्णन कहा जावेगा चौथी अध्याय में

पराशरसंहितायां सप्तयुगे कृतेऽर्चास्थिगताः प्राणाः त्रेतायां मांससंस्थिताः
द्वापरे रुधिरं यावत् कलावन्नादिषु स्थिताः

याम्यंसौरिपुरं वरेन्द्रभुवनं गंधर्वशैलागमौ क्रौञ्चं क्रूरपुरं विचित्रभुवनं बह्वापदं दुःखदं
नानाक्रंदपुरं सुतप्तभुवनं रौद्रंपयोवर्षणं शीताढ्यंबहुभीतिधर्मभुवनंयाम्यपुरंचाग्रतः १८

स०
२४

श्रयघमहादेवडस्त्ताङ्खवसागरात् १ स्थानानिकति
देवेशप्रेतविश्रमणायच लगंविश्रमतेयत्रजंतुःपा
शैर्वशीकृतः २ अथविश्रमहीनस्य गच्छत्येवदिवानि
शं स्वकर्मनिन्दन्देवेशाकथंयातिसमाकुलः ३ मा
नवोमृत्यमानस्तुतत्रविश्रमतेकथं कस्मिन्देशेचकिं
नाम्निघातिविश्रामममातरः ४ कृपयाजगदीशानलो
कानुग्रहकाम्यया ५ भैरवः॥ शृणुवक्ष्येक्रमेणाहं।
घातिस्थानानिपार्वति जंतोर्विश्रमणार्थंतयामेमार्गे
भयानके ६ त्रयोदशाहेदेवेशिप्रेतःपाशैर्वशीकृतः
हृतस्त्रमभटैर्घोरैःपुरंयाम्यंसमाश्रयेत् ७ अष्टादशाभि २४

हृतैः १८

गरुडाहात्रयोदशेऽहनिमार्गेव्रजति अष्टादशेऽहनिसौम्यपुरंप्राप्नोति २=

प्रेतके विश्रामके वास्ते — विश्रामक स्थानों जतो — एकके वेरहित — जाता है — रातदिन — बलिप्रकार व्याकल हुवा — विश्रा=मक॥ऽऽकैश्रातुरहो याहूवा

गरुडे
जीवतस्यमृतस्येद
नभूतंचोर्ध्वदेहिकं
वायुभूतःक्षुधाविष्टो
भ्रमतीहदिवानिशम्

मोहकोप्राप्तहोयाहूवे
मनुष्यकोतरहाएकवा
केहा ४=

श्रमपीडितः यम
मार्गगमनोत्पन्न
श्रमेणपीडाप्रा
प्तःसन् ५=

श्रमातुरः एकेवेक मार्गे
वर्त्मगमनादि कैश्रा
ताखिन्नः ६= तुर

प्रेतः प्राणपन्तरेमृते २

सुखस्य दुःखस्य न कोपि दाता परो ददातीति कुबुद्धिरेषा
अहं करोमीति वृथाभिमानः स्वकर्मसूत्रग्रथितो हि लोकः
सुहृन्मित्रार्युदासीनद्वेष्यमध्यस्थबांधवः स्वयमेवाचरन्कर्म तथा तत्र विभाव्यते =

गच्छेत् तहां विश्रामकरता है ऊर्ध्वस्तन मनुष्य

रेवात्र दिने यामद्वयं व्रजेत् तत्र विश्राम्यते जंतुः पुण्यप्र

बड बड़ा वृक्षकी छाया का आश्रि यकर्के यमकिंकर से करके

द्वानदीतटे ८ न्यग्रोधपादपच्छायामाश्रित्य यमकिंकरैः

वृक्षकी याद करता

अन्यत्र वृक्षच्छाया नतत्रास्ति न जलं दृष्यते क्वापि दिति ३=

स्त्रियं

स्मरन्नहं च युवतिं पुत्रपौत्रान्गृहेश्वरी ९ तृषार्तस्तृषि

न जलं दृष्यते क्वचित् ३= तृषा तां जलमिच्छति

कहीं वचन इसे को

तस्तत्र रोदित्येव पुनःपुनः श्रुत्वा तु करुणं वाक्यं जंतोः

सुनकर तृषार्तः अन्नमिच्छति

वारंवार विरलापः करे जाय

प्रलपतो मुहुः १० हूताश्चुः पुत्रमित्रकलत्रादिकं च वा

संपादितम् आज्ञा जैसा लो भोगकर्को चल

यादृशं कर्म संचितं ५

घवं दत्तं मया तेन यादृशोपार्जितं कर्म तद्भुज्यतां यदि मूढ रे ११

संपादितम् ४=

मार्गगा मिला खर्च केवल है

पथे भवः पाथः

पन्थानो यं बलं सारं मूढ तत्तत्त्वयार्जितं निश्चितं तत्र

गं तुं योग्य प्रेतो कर्के परिवारिया हुवामार्ग हटी

गंतव्यं मार्गे प्रेतसमाकुले १२ विपणिर्यत्र वै नास्ति।

विपणिः पण्यवीथिका विपण्णो वणिज्या तया जीवन्तः ३=

वेचना लेना =लेना

यत्र यस्मिन्मार्गे क्रयो विक्रयश्च पिना ति तेन ग गन्तव्यमस्तीति २=

क्रयो वापि न विक्रयः अधुनापि हि रे मूढ किं प्रलापै

प्रलापः परिदेवन मित्यमरः ३ स्तय ननामानि

स्तृष्णाकृतैः १३ प्राप्तनोपि त्वया किं न यामः पंथाः श्रू।

मार्गेण

उत्तमाधममध्यानां नत्तु दानव्ययो भवेत् मार्गे व्ययो भवेद्यस्य यावत्तावत्सुखी भवेत्
स्वयं हस्तेन यद्दत्तं तदा नत्याय कल्पते मृते यद्बांधवैर्दत्तं तदाश्रित्य सुखी भवेत् ४=

विपणिः पण्यवीथिका गृहे स्थित्वा क्रयाद्यं कर्म ३= वनजवालाश्रस्थान

याम्यं नगेन्द्र ३ ४ ५ ६

षोडशपुरनामानि १६ गरुडपुराणे सौम्यं सौरिपुरं वरेन्द्रभुवनं गंधर्वशैलागमौ क्रौंचं क्रूरपुरं विचित्रभुवनं बह्वापदं दुःखदं नानाक्रंदपुरं सुतप्तभुवनं रौद्रं पयोवर्षणं शीताढ्यं बहुभीति धर्मभवनं याम्यं पुरं चाग्रतः ४=

मारतेह्रवेउसप्रेतकाक्रन्तेदिहते

म० २५

तःपुरा इत्येवंप्रवदंत्येवहन्यमानास्तु तेभृशं १४ द्वे
हेनकृपयावापिमासिकेश्राद्धउत्तमे दत्तेसुतैर्यत्किंचि
त्तेनतत्रोपभुंजातिसुंदरि १५ तत्रजंगमकंनामरुद्रराजा
नमीश्वरि पिंडमासिकमश्नन्वैप्रेतःसौरिपुरंव्रजेत् १६
तत्रत्रिपाक्षिकंश्राद्धंदत्तंयन्निजबांधवैः भुक्त्वासौरिम
तिक्रम्यवरेन्द्रभुवनंव्रजेत् १७ रौद्रान्येनगणान्दृष्ट्वाभी
तःप्रलपतेत्रसः क्लिश्यमानस्तुतैःप्रेतैःसहुंकारैश्चता
डितः १८ द्विमासिकंतुतत्रैवपिंडंभुक्त्वाप्रयातिसःया
शोर्वन्होमहादेविताड्यमानःसुदुर्भटैः १९ पंचपक्षेम
हेशानिसौम्यंपुरमथाश्रयेत् तत्रैवविविधाःपीडायम २५

यमवज्जंगमस्यापि सौरित्वं सूरः सूर्यस्तस्यापत्यं सौरिस्तस्यपुरमतोऽस्यसौरिपुरं नाम= ४=

सौरिपुरकोलंघ्यके

उलंघ्य=

वरेन्द्रभुवने

विरलापकरदाः ऽ=।

षोडशदानानि १६ घटान्नवस्त्रकस्तूरी छत्रगोभूमपिष्टकं लवणंगोप्रदानंच मुद्राजेनगुडस्तथा व्यजनंपरिस्थूलीच सान्निमाराडंस्तवर्णक मासानुमासप्रा प्रदानानि दर्ष्याक्रमम्=

प्मातत्ताम्रसिवात श्रीज्वलन्मार्गेमहापथः तत्रगच्छंतिपापिष्टामानवामूढचेतसः कंटकास्तत्रतीक्ष्णाश्च विविधादारुणांखग तैलवर्मितितिर्याप्राङ्गताशोष्मतथोल्वणैः वृक्षच्छायानतत्रास्तियत्र विश्रमतेनरः तस्मिन्मार्गेनचान्नाद्यंयेनप्राणान्प्रपोषयेत् नजलं यमकिंकरैः २= दृश्यतेतत्रतृषायेनविलीयते क्षुधयापीडितोयातितृषयाचमहापथि शीतेनकंपतेक्वापियममार्गेतिदारुणे ईदृग्विधःसर्वेपंथाविज्ञेयोदारुणःखग =

गंधर्वपत्तनं यथा सूर्योदये दृश्यते तथा हृसादेव
दृश्यमानं तत्समीपगमनाददृश्यं भवतीति हेतोः
अस्य गंधर्वनगरं नाम ३=

अनुभवेन ज्ञानेन है

हूतैर्क्लान्ताः क्षिये २० अनुभूयमहादेशानि श्राद्धं भुक्त्वा प्र
यातिसः तृतीयेमासिवसतिगंधर्वनगरंशुभम् २१
मासिकंपिंडमश्नातितत्रैवनगरेशुभे भुक्त्वापिंडंत
नग=३ ४ मेघ जहां पत्थर बरसते
तोयातिशैलागमंचेचतुर्थके २२ पर्जन्योयत्रदृषदो
।ऽरवाककें।
वर्षतिप्रेतमूर्धसु चातुर्थिकंश्राद्धमत्वाप्रेतःक्रूरपु
रंव्रजेत् २३ पंचमेमासिदेवेशितत्रदत्तंस्वबांधवैः
छोटी विश्राम करता
भुक्त्वातुनाडीविश्रम्यहृष्टस्तोयमकिंकरैः २४ प्रयाति
चित्रनगरंदृष्टंत्वडानाममहेश्वरि तत्रराजानमाश्रित्य
विचित्रंनामनामतः २४ जाषाण्मासिकंपिंडंभुक्त्वा
यातिनदीतटं रोदित्येवमहुर्दैविदृष्ट्वाघोरांमहानदीम् २५

शैलानां पाषाणानां
आगमं पतनं यस्मिन्
इति शैलागमं नाम ४=

पाषाणप्रस्तरया
वोपलाप्रमानःशि
ला दृषदित्यमरः ५=

क्रूरपुर का आश्रय
करता है

क्रूराणां निर्दयानां
पुरमिति क्रूरपुरं नाम

चित्रप्रवविचित्रः जय
पवविजय इति वत् त
स्मा विचित्रस्य भवनं
मंदिरं यत्र यस्मिन्
विचित्रभवनं ६=

विचित्र नाम राजा का
आश्रय करके

प्रयाति चित्रभवनं विचित्रो नाम पार्थिवः यमस्यैवानुजो भ्राता यत्र राज्यं प्रशास्ति हि तं विलोक्य महाकायं यदा भीतः
पलायते तदा संमुखमागत्य केवर्ताः इदमब्रुवन् वयं ते तर्तुकामाय महावैतरणीं नदीम् नावमादाय संप्राप्ताः यदि ते सु
एषमीदृशाम् दानं वितरणं प्रोक्तं मुनिभिस्तत्वदर्शिभिः उत्पत्ता तीर्यते यस्मात्तस्माद्वैतरणी स्मृता यदि त्वया प्रदत्ता गौस्तदा
नौः समुपसर्पति नान्यथेति वचस्ते वांच्छ त्वाहादैवभाषते तं दृष्ट्वा कथ्यते सा तु तां दृष्ट्वा सोपि क्रंदते अदत्तदाना पापात्मा तस्मा मेवाविमज्जति

तथापिनास्तिकस्तादर्पतर्ग्निंयाति नपातकी पापिनांनोपतिष्ठंति दानं श्राद्धं जलाञ्जलिरिति=

द्वंबोल४

दानं वितरणं प्रोक्तम् मुनिभि स्तत्वदर्शिभिः दूयंतानी यतेयस्मात्तस्माद्वैतरणी स्मृता=

म. २९

कोमे सुतो वा बांधवश्च सुहृन्मित्रादिकं तथा यश्च मोच्य

नीतिभिः तिमामस्मात्पतितं शोकसागरात् २६ विलपंश्च मुहु

आजन्ममरणांतं हि स्वपूर्ती लरदितं तं नैयैः निमेषान्तरमात्रेणालं घितातैर्महानदी५=

र्दैविताड्यमानश्च किंकरैः किंमातरैस्त्वयानीतैः तत्तमे

नांमहानदीम् २७ श्वास्वले किंचिदस्तीह येनेतां प्रतरि

अध्वनियममार्गेषु श्वसा दिभिः सह गच्छेनीतं अध्वगाः=

ज्ञानासिशम्बलवशंवलमध्वगानांनोशम्बलायय तसेपदलोकमार्गे गंतव्यमस्तितवनिश्चितमेवतेनमार्गे लाघवनभवेत्क्रय विक्रयोपि ४=

संगावदेन तारयेत् ५=

ष्यसि कैवर्तास्तु वसंत्यत्र तारयंति सहस्रशः २८ प्रेता

आतरस्तरयं एपस्मादित्य मरः५= नावनारवत्=

नांतरदांमूढनरोत्तांदुस्तरांनदीम् शतयोजनविस्तीर्णां

पूयशोणितसंकुलाम् २९ महामकरसंछन्नांनाना

पक्षिगणावृताम् येनेत्रां महादेवि ये नु वैतरणीं नरैः ३०

निमेषाद्दशचाष्टौ च काष्ठा त्रिंशत्तु ताः कला त्रिंशत्कला मुहूर्त २९ तैःस्यादहोरात्रं तु तावतः

डूबते है

ते मज्जंति महानद्यां जले पूयसमाकुले लवणं नवोपा।

बैठकर्के =

विश्वपाषाणात्मानं शोचयत्पसो ३१ न जन्मेन हुतं दत्तं।

प्रथमा तिलधेनुश्च जलधेनुस्तथापरा रसधेनुस्तृतीया च गुडधेनुस्तथा स्मृता शर्करा मधुधेनूश्च क्षीरधेनुश्च सप्तमी अष्टमी दधिधेनुश्च नवनीतमयी ततः तथा लवणधेनुश्च सत्कार्पासमयी तथा धान्यधेनुस्तथा प्रोक्ता द्वादशैताः प्रकीर्तिताः=

मुहूर्तार्धं तु विश्वप्यकंप मानः सत्तुःखितः २=

23

अनवच्छिन्नं २=
स्वरसंयुक्तं २
तीर्थस्नानं जो विधानकीयाद्धवाकर्म होई अग्रेस्थितं

नकृतंतीर्थमज्जनं यदेवविहितंकर्मनदेवपुरतःस्थि
तं ३२ हादैवप्रकटंत्वत्राविछिन्नंस्वरान्वितं भूमौ
पततिचाकाशाद्दृष्ट्वाघोरांमहानदीम् ३३ षाण्मासि
केतत्रपिंडंभुक्त्वाप्रेतःप्रयातिच सार्धशतद्वयंचैवयो
जनानांमहेश्वरि ३४ चत्वारिंशत्ततोदेविप्रयात्येवदि
वानिशम् नीलांनामापदंप्रेतःप्रबकापदंव्रजेत् ३५
बकाआपदस्थायांतियत्रप्रेतस्यसुंदरि सप्तमासिकपिं
डंतुभुक्त्वादुःखेदमाश्रयेत् ३६ महादुःखानियत्रासंते
प्रेतंताडयंस्तत्र अष्टमासिकपिंडंतुभुक्त्वाचुर्चुरमाश्रये
त् ३७ तत्रनानाप्रेतगणाःक्रंदमानाःस्वकर्मभिः प्रे

पचीससेकोसयोजन चोरपोद
कोश ११८० दिवा निशंप्रयाति ५=
बहुविधाबकाआप यस्मिन्निति बकापदं नाम=
खेदकाचिन्हि... मार्गे खगबहुक... महदुःखंप्राप्नोति अतोस्यदुःखेदंनाम=
क्रन्दावदेन श्राद्धकरतेहै
नानागणाःक्रंदंतियस्मिन्निति नानाक्रंदंनाम=
आराद्दूरसमीपयोः इत्यमरः ३=

परितोदावाग्निनाउपर्यंगारवृष्ट्याचसंतुष्टअतिततंच
तद्भवनंचेतितत्तप्तभवनंनाम २=

रौद्राणांभयंकराणांपुरमिति
रौद्रपुरंनाम ३=

ग॰ तेस्मताडयंत्यन्येभक्षयंतिपरस्परं ३८ नवमासिकपिं
२० डंतुभुक्त्वातमश्रुपुरंव्रजेत् यत्रसंतप्यतेप्रेतोवह्निनाभृ अतिशयेनवह्निनाआतुरः प्रेतः
शमातुरः ३९ दशमासिकपिंडंतुभुक्त्वारौद्रपुरंविशे
त् यत्ररौद्रामहादेशानिकिंकराःकालचोदिताः ४० परितोहननं परिघातः परिघः परिघातेऽस्त्रे इत्यमरः ५=
ताडयंतिप्रेतगणान्मुसलैःपरिघैर्भृशं मुह्यमानोमु
हुःप्रेतोमासिकंपिंडमश्नुते ४१ दत्तमेकादशेमासि
तत्रपिंडंसबांधवैः भुक्त्वातन्मासिकंपिंडंपर्जन्यपुर पयसांहृतंतप्तजलानां [illegible]
माविशेत् ४२ यत्रमेघाःप्रवर्षंतिदिवारात्रावतंद्रिताः
नग्नान्परिप्रेतांस्तांस्तृट्पिपासासमाकुलान् ४३
ऊनाब्दिकंपिंडमत्वाग्रेपर्जन्यसंतके ततःप्रयाति २६

अदमत्वाणे=

कांदिशंव्रजामीति व्याकुलोस्मीतिभावः २=

द्रिमादपिशातगुणेन भीतेनआलंयुक्तंभवतीति भीताकंनाम=

कांदिशीकोभययुक्तः द्वे भयात्पलायितस्य कांदिशंगच्छामीति चिंतयन् पलायितः कांदिशीकः १=

आपन्नोस्त्यापत्प्राप्तः स्यात् कान्दिशीको भयद्रुतः २ त्वमरः २=

दैवेशिपुरंशीनाभिधेयंपरम् ४४ शीनार्तःस्वनिपासा

र्तःकान्दिशीकःस्वकुःखितः प्रलपन्नैवनिरतंमा प्रलपन्नेवनितरां २=

हामोहेनमोहितः ४५ कुगतावाथवामेशक्रजाया

कास्वलक्षणाः कथनंकस्तामेशयेकुःखोडहरंतिमां ४६

मलरंरोदतेतत्रपीडमानोभृशंचतैः नाऽयमानोमुहु

र्दैविस्मर्यमाणःसडकृतम् ४७ मुहुर्मुहुर्वदंत्येवक्र यमदूताः तंप्रेतं वदंति

तेमुणंपहिताहृशं सचप्रेतःपुनर्दूतान्वदन्त्येवमुहुर्मु पुनर्दूतान् वदति एव मुहुर्मुहुः सप्रेतः

हुः ४८ दूतामयानापिकृतंमुक्तंनेपूर्वजन्मनि इमे

वंधेर्यमालंब्यप्रयातियममंदिरं ४९ चत्वारिंशाच्चत चुतालीस ४४ योजन परिमान धर्मराजपुरके

युक्तैर्योजनैःपरिसंमितं धर्मराजपुरंरम्यमप्सरोभिः

चत्वारिंशात् ४४ परिमितं परिमाणकृतं योजनैः

परिवारियाहोयाधर्मराजपुर सहित सिद्धसमूहैः चामरोकर्के स्थितहै

मू० समावृतं ५० गंधर्वैः सिद्धसंघैश्च चामरैरप्यधिष्ठितं
२८ चतुराशीतिलक्षैस्तु मूर्तामूर्तैरधिष्ठितं ५१ प्रतीहा डेवडीवाले पहिरेदार
रैर्महादेवि धर्मराजपुरं शुभं कथितं गदितं चापि मन
सा यच्च चिंतितं ५२ मुनयः पूजितास्तत्र पूजिता रवि धर्मराजाने पूजेहोयेमुनिः
यमराजेन = कथयंति तस्मै
सूनुना निवेदयंति तस्मै ते कृतकर्म शुभाशुभं मानु
षैः जगदीशानि चित्रगुप्तोपि लेखते चतुराशीति ल ८४ लक्षनरकानि
क्षाणि नरकाणि महेश्वरि ५४ तेषु मध्ये महाघोरा नर
काश्चैकविंशतिः तामिस्रं लोहशंकुं च महारौरवशा
ल्मली ५५ रौरवं कुड्मलं पूतिमृत्तिकं कालसूत्रकम्
मतांतरेणाष्टाविंशतिमाह २८ संघातं लोहतंडं च सविषं संप्रतापनं ५६ महानरक १८

तत्रैके नरकानेकविंशतिं गणयंति अथ तान्ते राजन्नामरूपलक्षणतो ऽनुक्रमिष्यामः तामिस्रो ऽन्धतामिस्रो रौरवो महारौरवः कुंभीपाकः कालसूत्रम् असिपत्रवनं सूकरमुखम् अंधकूपः कृमिभोजनः संदंशः तप्तसूर्मिः वज्रकंटकशाल्मली वैतरणी पूयोदः प्राणरोधः विशसनं लालाभक्षः सारमेयादनम् अवीचिः अयःपानम् इति किंच क्षारकर्दमो रक्षोगणभोजनः शूलप्रोतो दंदशूकः अवटनिरोधनः पर्यावर्तनः सूचीमुखम् इति अष्टाविंशतिर्नरका विविधयातनाभूमयः १८ २८ नरकाः २१।७

तामिस्रमन्धतामिस्रंमहारौरवरौरवौ नरकं कालसूत्रं च महानरकमेव च सञ्जीवनं महावीचिं
तापनं संप्रतापनं संघातकं सकाकोलं कुड्मलं प्रतितापनं लोहशंकुं च भीषं च पंथानं शाल्मलीं नदीम्
असिपत्रवनं चैव लोहकंटकमेव च इत्येकविंशनामानि नरकाणि प्रकीर्तिता: १८

काकोलसंजीवनमहापथं अवीचिमंधतामिस्रकं।
भीपाकं तथैव च ५७ असिपत्रवनं चैव तापनं चैकविं
शतिम् संततिर्न भवेद्यस्य तस्य लोकोतिदारुणः ५८
हरिर्न पूजितो येन दानं दत्तं न येभुवि तेयांति नरकान्
घोरानेकविंशतिउत्तमे ५९ चतुर्द्वारं पुरः प्रोक्तं धर्मरा
जस्य सुंदरि दक्षिणेन च द्वारेण नीयते यमकिंकरैः ६०
पातकीप्रेतोकोयमराजसन्मुखलेजा कर्के
प्रेतान्पातकिनो देवि कालरौद्रमुखं प्रिये कालरूपं यमं
दृष्ट्वा मूर्छंत्येव मुहुर्मुहुः ६१ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन धर्मा
मेवाश्रयेद्बुधः धर्मेणाभ्यैति देवेशि लोकान्पुण्यान्सु
दुर्लभान् ६२ इत्येतत्कथितं देवि स्थानं प्रेतपुरे प्रिये

यममार्गगमनोत्पन्नश्रमेणपीडां प्राप्तःसन्

एवं मार्गे गच्छमानस्तृषार्तः श्रमपीडितः
महिषीरथगोदानात्सुखी भवति निश्चितं
गच्छति २=

षोडशपिंडविधिः नरकवर्णनं चतुर्थः पटलः ४
नित्यउंभ देनेका पाथेय अन्न देनेका इति द्वादशकल्प पंचमी अध्याय में कहा जावेगा

थकेवे मे

मृ॰ २९ विश्रान्तौ चैव प्रेतानां पुण्यपापप्रदं नृणाम् ६३ इति श्री
मृतितत्वानुसारे चतुर्थः पटलः ४ भैरवी॰ कृतानि
जगदीशानस्थानानि षोडशैव तु जंतोर्विश्रान्तिहेतवे
यममार्गे तिदारुणे १ मासिमासि चतुर्थं श्राद्धपिंडम (कथितं)
दात्दतं जंतोर्विश्रमणं देव भवतात्मया कृते २ इदा।
नीं संशयं छिन्धि यन्मे मनसि वर्तते यस्य प्रेतस्य देवेश।
सोदकुंभो न वै कृतः ३ स तैः मिश्रैर्महेशान तस्य प्रेतस्य
का गतिः पाथेयं वद मे शंभो येन याति सुखं पथि ४
त्वां विना संशयस्यास्य छेत्ता न ह्युपपद्यते भैरवः पाथे
यं संप्रवक्ष्यामि प्रेतानां तृप्तिकारकं ५ प्रातरुत्थाय दे २९

(मनुष्यका) (विश्राम) (तुमारेकर्के) (सो) (मेने) (सुना)

एकस्मिन् धर्मगणे विरुद्धनानाधर्मवे शिष्यावगादि ज्ञानं संशयः =

आशिच् राद्धादर्च तथा च निर्णय सिंधौ शातातपः
भूर्लोकात्प्रेतलोकं तु गन्तुः श्राद्धं समाचरेत्
तत्पाथेयं हि भवति मृतस्य मनुजस्य चेति ३=

गृहीतं दानपाथेयं परलोकभोग्यं येन अन्यथा पाथेयं विना पथि
अस्मिंल्लोके मार्गे यथा शक्तः क्लिश्यते तथैवामुत्रापि =
परलोकेऽपि

द्वारस्य दक्षिणे देशे गोमयेनोपलिप्य ते
स्वादेत्पर्चांत्वहं दद्यात् रिक्तान्तं तत्परित्यजेत् १०=

ननु उक्तमं षोडशं ह्येतन्मयातेक
थितं खग श्रुपथित्वा चरुं तावद्यं कु
र्यादेकादशोऽहनि इति = संवत्सर पर्यंतं

पकाकर्के चरुको

पृथ्वीं संलिप्य

वेशिस्नात्वा संलिप्य मेदिनीम् चरुमारभयेत्तत्र प्रेतार्थं
जगदंबिके ६ राज्ञो वर्तिं हुताशां च यममार्गप्रनाशि
नीम् दिने दिने समाचरितः प्रेतार्थं च हरीश्वरी ७ तस्मादा
रचनं प्रोक्तं पाथेयं जगदंबिके प्रेतार्चा सर्वदा कुर्याच्च स
एणापि महेश्वरि ८ दीपवर्तिकया चापि प्रेतार्चनमुदा
हृतं पानतस्त्या यदेवेशि प्रेतमर्चयते नरः ९ स याति
देवसदनं यावदाभूतसंप्लवं येन कुर्यात्महादेवि श्रा
तः प्रेतार्चनं नरः १० वर्तिकामपि राज्ञो च स याति निरया
न्बहून् पाथेयार्थमर्चनं च करोति सुरसुंदरी स याति ।
सुखसंयुक्तो यममार्गे सुदुस्तरे येन कुर्वन्ति वै मोहात्ता

(interlinear: गीकी बत्ती रखनी; देवस्थान; प्रलयांतपर्यन्तम्; आरसू; बत्ती; उगतीतू)

संध्या समये घृता
सक्तां वर्तिं कृत्वा द्वा
रसमीपे दिने प्रति
स्थापनं कुर्यात्
पएमासं तावत्.
पएमासा अनंतरं तैलाक्तां वर्तिं
कृत्वा द्वारसमीपे दिने प्रति
वर्षप
र्यंतं स्था
पनं कु
र्यात् =
पकाके आरसी रखनी =
दिन दिन प्रति =

प्रथम मगीकी बत्ती ६
छिमाही तक छिमाही
बाद सालतक
आरिचू महीने तेतेलकी
बत्ती वर्ष तक

कथित सायंकालमें बत्ती
रखनी पहिले छेम
हीने गीकी पीछले छेम
हीने तेलकी बत्ती रखनी ५

गृहीतदानपाथेयः
सुखं याति महाध्वनि
अन्यथा निरन्नो ऽतः
पाथेयरहितः पथि
यानि यानि च दानानि
दत्तानि भुवि मानवैः य
मलोकपथे तानि सुप
तिष्ठन्ति वायतः =

आसने भाजने चैव दत्ते सम्पादि
ज्ञातये सुखेन भुंक्ते पाथेयं पथि
गच्छन् वृषाने शानैः २=

दत्तवर्तने वर्तते दीपाग्रे
इति वर्तिः दीपीमकरणं २=

आदिची बत्तीरखमी नरकान् गच्छंति

मृ० शेयार्चां महेश्वरि २२ ते प्रेताः कथिता भूमौ निरयांश्च व्र

३० जंत्युत तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पाथेयार्चनमुत्तमं २३ कार्या

दिनकी आरती करे रातको बत्ती रखे

दिवानिशं याति देवलोकं सनातनं प्रेतत्वान्मुच्यते जंतुः

आदित्य बत्ती करनेवाला

पाथेयार्चनतः शिवे २४ आयुरारोग्यमतुलं ऊर्ध्वं चाप्नो

ति वै प्रिये इतिते कथितं देवि पाथेयार्चनमुत्तमं २५ यत्कृ

त्वा प्राप्नुयाद्देवि स्वर्गलोकं सनातनं भैरवी० त्वयैव क

थितो मार्गो यमः परमदारुणः २६ मोहांधकारसंयुक्तो

दुःखेन अत्ययो नाशो यस्य सः दुरत्ययः तस्मिन्

नरकाग्निसमाकुलः उपायं वद मे शंभो तस्मिन्मार्गे दुर

त्यये २७ प्रेतो याति कथं तत्र मोहतामिस्रसंयुतः भैरवः

शृणु देवि परं गुह्यमुपायं वदतो मम २८ महातामिस्र ३०

परमगुह्य मेरा कहाहुवा उपाय सुन | मत्तः

हे देवि मत्तः सकाशात् वदतः उपायं शृणु २८

निर्यातस्य गयेहोयेको
जानेदीरक्षावालेको कार्तिकपूर्णिपं
यातुमिह्णतः१ चदप्पाम् १=
मरनेवाले =को

संयुक्तेयाममार्गेयियामतः कार्तिकोमाघमासेवफा
ल्गुणेचमहेश्वरि १९ शुभनक्षत्रसंयुक्ते शुभवारेतिथौ
शुभे धनिष्ठापंचकंत्याज्यावर्ज्यंधिवात्रिपुष्करम् २०
भरणीकृत्तिकाश्लेषाशिवनैर्ऋतिभेतथा षष्ठीजयाद्वा
दशीचगलग्रहमपीश्वरि २१ वर्जनीयाः प्रयत्नेनप्रेत
दीपभयप्रदाः विशेषाच्छुक्लपक्षेतुकृष्णाकौमारिकी
तिथिं २२ प्रेतदीपान्प्रकल्प्यतवर्जसौरारकाश्यपान्
संपूज्यदेवदेवेशंविष्णुंलक्ष्मीपतिंविभुं २३ महालक्ष्मीं
चंडिकांचपूजयेतमहेश्वरि पुष्पैर्नानाविधैश्चैवफले
र्मूलैर्महेश्वरि २४ सदीपान्कलशांस्तत्रस्थापयेच्चकृ

सत्पर्णंदीपदानंकृष्णपक्षेविवर्जयेत् फाल्गुणस्यसितेपक्षे
दीपान्दद्यात्प्रयत्नतः शिशिरेत्वत्सवसंप्राप्तेप्रपूज्यरामलक्ष्म
णौ अमावास्याममयान्हत्वाविदिक्षुचविनिक्षिपेत् ॥

शनि मंगल बृहस्पतवार
वर्ज्यसौरारकाश्यपान् ४=

षष्ठ्यादिदिनचत्वारि भूततिथ्यादिनत्रयं चतुर्थीचैकनाप्रोक्ता अष्टावेतेगलग्रहाः=
अथशाकविषयमेतत्तथ नवतां
जीवार्कजेनैव ऊजेर्कवारेरि क्तातिथौचंद्रब लेविहीने स्त्वा णि वर्ज्यानि त्रिपु ष्करागिशीषेपु दीपान्परिदाप येति=

गलग्रहानाहगुरुः त्रयोदश्यादिचत्वारि सप्तम्यादिदिनत्रयम् चतुर्थीचैकतःप्रोक्ता अष्टावेतेगलग्रहाः
माघमासेतिथौषष्ठी कृष्णाकौमारिकीतिथि
कृष्णपक्षषष्ठी गौरिलाईकेकानी
शिशिरेकृष्णपक्षेत्व प्रकाशोनात्रअत्रचित् शुक्लपक्षेतुप्रकाश स्तस्माच्छुक्लेप्रदीय ते कृष्णस्यपंचमीयाव च्छुक्लपक्षे...दुर्बुधः अतःपरंदीपचंद्रो दीपश्राद्धनकारयेत्= कृष्णाकौमारिकीति थिं गटपक्षस्यअमा रुद्रयम् ६

म० ३१

बाले चांदीदा दीवा सुवर्णदी बत्ती

तोभवि प्रज्वाल्य राजते तत्र दीपं सौवर्णवर्तिकम् २५
घृतेन तिलतैलेन पूजयेद्विष्णुमव्ययं रामं सलक्ष्मणं
सीतां रुद्रं चंद्रमसं हनुमन्तं २६ यममग्निं च सूर्यं च श
क्रं च जगदीश्वरि संपूजयेत् कलशान्दीपांश्च वसुदेश्व

चांदीदे दीवे = सोनेदे दीवे ताम्बेदे दीवे = मिट्टीदे दीवे

रूप्यमयदीपान् सुवर्णमयदीपान् रि २७ राजतान्कानकान्दीपांस्ताम्रजान्वाथ मृण्मया। ताम्रमयदीपान् मृण्मयदीपान्

बाले संकल्प करे

यान् कृत्वा प्रज्वालयेद्देवि प्रेतोद्देशेन कल्पयेत् २८ प्रेतनिमित्तेन
महालक्ष्मीं तथा चण्डीं पूजयेत महेश्वरि दीपान्प्रज्वा

सामग्रीयोकर्के सहित मछलीयोकर्के

ल्य विधिवत्पूजयेदुपचारकैः २९ तिलैरपूपैः मीनै मछलीयोकर्के
श्च मांसैरपि महेश्वरि फलैर्मूलैस्तथा शाकैः पक्वान्नैः
पंचधाकृतैः ३० मंत्रमत्र प्रवक्ष्यामि मिश्रणदीपार्पणे शुभे ३१ ३१

हारीतः एककालेगतानां तु नामिति
एकोद्दिष्टदीपदानं नैकस्मिन्नेव वा
सर्वे यद्येकस्मिन्न कुर्वीत दीपान्दद्यात्पृथक्पृथक्

तथा च मत्स्यान्निदानेन मद्यपूर्णेन दीपप्रदानेन
चतर्पणेन यथा हि नावा प्रचरन्ति सागरे तथा
न्धकारेपि तरन्ति प्रेताः १०

यस्मिं ल्लोके निरालोके न सूर्यो नापि चंद्रमाः नमहं
तत्तं मिच्छामि दीपं दत्वा जनार्दन् ३२ यमलोके महा
न्ध्वा निरालोके निराश्रयः नमहं तत्तं मिच्छामि दीप।
दानान्महेश्वर ३३ प्रेतस्य धूम्ररूपस्य यामे मार्गे प्रया।
स्यतः नमोंधकारनिचये नाशयाशु महेश्वर ३४ प्रे
तस्य वायुरूपस्य यामे पार्थिये यास्यतः क्षिप्रं नाशय मो
हांधे भालनेत्र नमोस्तुते ३५ यामैः पाशैर्विकृष्टस्य प्रे
तस्य पथि यास्यतः ज्वालासंस्थे महालक्ष्मि तमोधं ना
शयाशु मे ३६ एतैर्मंत्रैर्महादेवि नान्दीपान्परिकल्प
येत् विसृष्टे शोनवैश्याहे जयाद्दीपसमस्ततः ३७ त्रा।

विसृष्टनिमित्तेन — दीवेयोकोसन्मुखराखके

जातेवालेको ५= जानेदीइच्छावालेको ५=

म॰ १२ ह्मणान्भोजयेद्दन्यापरमान्नैर्महेश्वरि भूषयेद्विविधैर्दे

वि तथा यज्ञोपवीतकैः उपानत्पादुकाभिश्च पूजयेद्द [जूता देवे, मोवे]

घयेत्ततः ३९ धूपैः मीनमांसैश्च पक्वान्नैः पंचधाकृ [धूरिया]

तैः ब्राह्मणान्भोजयेत्कन्यानथादीपान्स्म पूजयेत् ४०

रक्तालिंगगोगुलं तत्र चंडिकायै प्रकल्पयेत् चंडस्येव च [लाल गोंगुलू चूडी को देवे] [चण्डाली को गुग्गल सहित मीन मांस सहित अन्न देना]

मुंडस्य शिरो रक्तालक्तच्यते ४१ तस्मात्तदर्पणं तत्र पू [गोंगुलू देवे]

र्वविद्भिरुदाहृतं तस्मात्सर्वप्रयत्नेन गोगुलमर्पयेत्स [कथित]

दा ४२ दीपपृष्ठाद्दे चंडिकायै महालक्ष्मै निवेदयेत् ।

चंडिकाग्रार्पणं तत्र योनकुर्याद्विमोहितः ४३ जलपा

ते च रुधिरं मांसमन्नमुदाहृतम् तस्मात्सर्वप्रयत्नेन १२

अत्र स्तुराणां विना श्राय दीपविघ्न विदायतं
प्रेतस्य लोकत्वद्धर्थं गृहाण बलिमम्बिके २=

चंडीदीपंप्रकल्पयेत् ४४ आयुर्विन्नंतथापुत्रान्धनंविभ
वमेवच पूजनात्प्रददात्येवंचंडीभोगानंनुत्तमान् ४५
दिनेदिनेमहादेविचंड्याःप्रार्पणमर्पयेत् तत्प्रार्पणंम
हादेविचंडाल्यैविनिवेदयेत् ४६ चंडाल्यन्नमदत्वायो
मूढःक्रोमोहसमन्वितः सखादेन्नरमांसानिप्रेतोजन्मनिज
न्मनि ४७ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनचंडीनैवेद्यमर्पयेत् चंडा
ल्यैचसुरेशानिसुप्रीताःपितरोभवन् ४८ श्राद्धंदीपस
मीपेतुप्रेतोद्देशानतःप्रिये पुत्रमित्रजनैस्सार्धंपश्चाद्भुंजी
तवाग्यतः ४९ लक्ष्मीशप्रार्पणंदेविविभज्यमित्रबांध
वैः भुक्त्वापीत्वाचविधिवत्प्रेतोयातिसुखंपथि ५० म

चंडालीकोदेवे

चंडालीकोअन्न नदेवेदीपश्राद्धमें

प्रेतनिमित्ततः

वाणीरोकके

लक्ष्मीनारायणकानैवेद्य

बांटके सब

कोदेवे

प्रकाशयुक्त यममार्गकोजाताहै

म॰ ह्यज्योत्स्नासमायुक्तोयममार्गेदुरत्यये भुंजन्भोगान्वि
३३ वेंश्चैवयातिप्रेतःसुखंपथि ५१ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनप्रे
प्रेतनिमित्तेन तमुद्दिश्यसुंदरि दीपश्राद्धंसुतःकुर्यात्प्रेतत्वमिकारंपरं ५२
म्रायुरारोग्यमतुलंधनंपुत्रानरहंसुखं धान्यंपशूनवा। प्राप्नोति
प्नोतिप्रेतदीपान्नदानतः ५३ नकुर्याद्यःसुतोदेविदीप
दानमनुत्तमं पितरंपातयत्येवमहातामिस्रसंज्ञके ५४ नरके
योनकुर्यान्महादेविश्राद्धंदीपसमीपतः क्रमेणचपत
त्येवनरकानेकविंशतिः ५५ भुक्त्वातुनरकान्घोरान्वि
सह्यंयमयातनाः जन्मजन्मभवेदन्धस्तमोमोहसमन्वि
तः ५६ अपुत्रश्चभवेद्देविकुलच्छेदकरःपरः तस्मात्सर्वं। ३३

तथाचभविष्ये स्वेच्छयामरणंविप्राच्छृंङ्गिदंष्ट्रिसरीसृपैः अन्त्यान्त्यजविप्रोद्बन्धेरात्मनश्चैवताडनैः
पाषण्डमाश्रिताश्चैवमहापातकिनस्तथा स्त्रियश्चव्यभिचारिण्यश्चारूढपतितास्तथा
नतेषांस्नानसंस्कारोनश्राद्धंनसपिण्डनमिति

गोतमश्च प्रायो नाशकशस्त्राग्निविषोदकोद्बंधन प्रपतनैश्चेच्छतामिति अङ्गिराः चाण्डालाउदकात्सर्पाद्ब्राह्मणाद्वैद्युतादपि दंष्ट्रिभ्यश्च पशुभ्यश्च मरणं पापकर्मणाम् उदकं पिंडदानं च प्रेतेभ्यो यत्प्रदीयते नोपतिष्ठति तत्सर्वमन्तरिक्षे विनश्यतीति ब्रह्मेपि अङ्गि- दंष्ट्रिनखव्यालविषवह्निस्त्रियाजलैः हुरात्परिहर्तव्यैः कुर्वन्क्रीडां मृतस्तु यः नागानां विप्रियं कुर्वन् हतस्तैर्विधृतास्तथा निगृहीताश्च ये राज्ञा चौर्यदोषेण कुत्रचित् परदारान्हरन्तश्च द्वेषात्तत्पतिभिर्हताः असमानैश्च संकीर्णैश्चाण्डालाद्यैश्च विग्रहं कृत्वा तैर्निहतास्तद्वत् चाण्डालादीन्समाश्रिताः शस्त्राग्निगरदाश्चैव पाषण्डाः क्रूरबुद्धयः क्रोधात्प्रायो विषं वह्निं शस्त्रमुद्बंधनं जलं गिरिवृक्षप्रपातं च ये कुर्वन्ति नराधमाः कुशिल्पजीविनो ये च सूनालंकारधारिणः मुखेभगाश्च ये केचित् क्लीवप्राया नपुंसकाः ब्रह्मदण्डहता ये च ये चापि ब्राह्मणैर्हताः महापातकिनो ये च पतितास्ते प्रकीर्तितः पतितानां न दाहः स्यान्नान्त्येष्टिर्नास्थिसंचयः न चाश्रुपातः पिण्डौ वा कार्यं श्राद्धादिकं क्वचित् एतानि पतितानां तु यः करोति विमोहितः तप्तकृच्छ्रद्वयेनैव तस्य शुद्धिर्न चान्यथेति माधवीये वसिष्ठः यश्चात्मत्यागिनां कुर्यात्स्नेहात्प्रेतक्रियां द्विजः स तप्तकृच्छ्रसहितं चरेच्चान्द्रायणव्रतमिति

प्रेतनिमित्तेन

चाण्डालेभ्यश्च वा चोरैर्निहतो वापि कुत्रचित् तस्य दाहादिकं कार्यं यस्मान्न पतितो हि सः इति मिताक्षरायाम् ॥ आत्मनस्त्यागिनां नास्ति पतितानां तथा क्रिया तेषामपि तथा गंगातोये संस्थापनं हितमित्युक्तम्

प्रयत्नेन प्रेतमुद्दिश्य पक्षेदशी ५७ पूजयित्वा शिवं विष्णुं दी
पांश्चैवाल्पमन्ततः श्राद्धं कृत्वा विधानेन ब्राह्मणान्भोज
येत्ततः ५८ प्रेतोद्देशेन देवेशि महापापखमवाप्नुयात् इ
ति ते कथितं देवि दीपश्राद्धमनुत्तमं ५९ यत्कृत्वा मनुजा
स्तेजं ततः प्रेतभावान्न संशयः भैरवीः श्रुतं भवन्मुखाद्देव
दीपश्राद्धमनुत्तमं ६० पूजनं च महेशान कृतार्थास्मि न
संशयः अधुना श्रोतुमिच्छामि संशयं परमं महत् ६१
रामो दाशरथिर्देव ब्रह्मापरैवैव बभूव ह तत्र दीपार्चनं देव त्व
येव प्रकटीकृतं ६२ दीपानां संप्रदायोऽयं कल्पादौ संप्र
दर्शितः संशयश्छिन्धि मे देव रामपूजानुसारतः ६३

सर्वेषां पुत्रहीनानां मित्रः पिंडं प्रदापयेत्‌ क्रियालोपो न कर्तव्यः सर्वाभावे पुरोहितः
स्त्री वाथ पुरुषः कश्चिदिष्टः प्राकृतते क्रियाम्‌ अनाथप्रेतसंस्कारात्कोटियज्ञफलं लभेत्‌

दीपदान का वर्णन आरंभ हुवा

म॰ भैरवः शृणु वत्से महादेवि दीपश्राद्धस्य निर्णयं यत्कृत्वा
५५ मुच्यते जंतुः प्रेतभावान्न संशयः ९४ दीपानां संप्रदा
योऽत्र नष्ट आसीन्महेश्वरि श्रीरामेण ततो देवि त्रेतायां प्रक
टीकृतः ९५ संस्थिते पितरि दृष्ट्वा पुत्रो दशरथे विभुः चित्र

रामः — प्रेतनिमित्त तेन

कूटे दाशरथिर्धर्ममार्गे सदा रतः प्रेतोद्देशेन दीपांस्तु

करता हुवा — गुरु की आज्ञा लेकर के

प्रज्वाल्य विधिवत्ततः श्राद्धं च कृतवांस्तत्र वसिष्ठस्याज्ञ
या ९७ यस्माच्च प्रकटीभूतं दीपश्राद्धमनुत्तमं श्री
रामेण ततः प्रोक्तः पूर्वविद्भिर्नृपसत्तमः ९८ यस्माद्दा

रामस्य

रामः दाशरथिर्दीपानामभवद्गुरुः तस्मात्तत्रापि तत्रैतैस्तस्य

टूट गया

पूजा सदीरिता ९९ विकिरन्तः संप्रदायो भूद्दीपानां सु २५

कथिता — गुरुः

यस्मात्कारणात् उस दीपानां ऋषि दीश रथिरभवत् तस्मात्कारणात्तत्रापि तत्रैतैस्तस्य रामस्य पूजा कथिता

ऋषिलक्षणं तत्रान्तरे महेश्वरमुखाद्ज्ञातायः साता = कथितः
तपसा विधिम् समाधयति शुद्धात्मा स तत्स्यक्र भिरीरितः ३८

गुप्तः
हेहरसुंदरिदीपानांसंप्रदायःविच्छिन्नःअभूत् सएवद्वापरादौरामेणप्रकटीकृतः १०
पुष्कलंपूर्णं ३

रसुंदरि सएवद्वापरादौतुरामेणप्रकटीकृतः १० त
स्मात्तत्रमहादेविरामंसीतांचलक्ष्मणं पूजयेद्विविधैः — नानाप्रकारैः द्रव्यैः
द्रव्यैःफलंप्राप्नोतिपुष्कलं ११ आयुरारोग्यमतुलंधनंधा (पूर्णं)
न्यमथापिवा पशूंश्चविविधान्देविपुण्यमाप्नोतिसुंदरि १२
योनपूजयतेतत्ररामंसीतांचलक्ष्मणं सयातियमसा — निकटं सन्मुखं
न्निध्यंनरकानेकविंशतिः १३ इतितेकथितंदेविकिं
मन्यच्छ्रोतुमिच्छसि भैरवी॰ प्रेताभवंतिकेदेवप्रेताः
कुत्रचरंतितु जायंतेकर्मणाकेनमोच्यतेकेनहेतुना
भैरवः विकर्मणः प्रभावेनसंततिछेदनेनृणां १५ (विरुद्ध कर्मणः)
संततिछेदनाद्देविकर्मनाशोभवेद्ध्रुवं कर्मनाशाद्ध्रु।

प्रेतकी उत्पत्ति किस्से होती है किस कर्मसे प्रेत बनता है किस कारणसे प्रेतभावसे छूटता है ४

निषिद्धकर्मणा
नृणां संततिछेदने संततिछेदना कर्मनाशः कर्मनाशाद्ध्रुवमुदिताः प्रेताः भवंति १

वशी
तस्मिन्देहेशवीभूतेवातेखानिलतांगते चेतनंवासनायुक्तंखात्संततत्रैवगच्छति जीवस्तूच्यतेतस्य
नामवैवासनावतः तत्रैवास्तेसचशवाऽगारेगगनकेतथा ततोसोप्रेतशब्देनप्रोच्यतेव्यवहारिभिः ३

विलुप्तकर्मके अभाव से संततिछेदन होता है जब संतान नष्ट होगई कर्म का नाश होगया कर्म नाश होने कार्के जिनका कर्म नाश होता है सो प्रेत बनते हैं भूख प्यास से कर्मभूमी में उनके अब स्वरूप दिखाये जाते हैं

भुक्तोच्छिष्टाद्यमेध्यमपवित्रं

टंगा आद्रा बन्निया होया

प्र० वैरूप्यं प्रेतानां विभुभदिताः ७९ दीर्घजंघाः स्नायुबद्धाः

ऊंचे

३५ स्वजंघाः पृथूदराः ऊर्ध्वकेशा नूतलम्भकामे दने ग्रामहे

स्थारि ७७ वृहद्दास्या हृस्वहृष्टामलिना गामहेस्थारि तेप्रे

अन्नभुक्तावशिष्टमुच्छिष्टम् ५= ताः कथिता देविलक्षणो स्वविलदिताः ७८ अशौचवस्था

मलमूत्रपुरीषपादप्रक्षालनसजलोच्छिष्टानि ५=

तत्परः मलं ति ३ उद्वाद्दिन्या ३

ननित्यनाउच्छिष्टे च चरन्स्मुत अमेध्यदेशे देवेशि चुल्लयामु — अमेध्यदेशेनाम अपवित्र देशे ५=

उच्छिष्टक रावे

चुल्हेको अपवित्र करदेते हैं — च्छिष्टयन्तिये ७९ तेप्रेतेर्वध्यन्ते देविनाउं कार्याविचार — पीडितहोता है बाधिता ५=

स्त्रीपुंसयोः संयोगे सति ४= — णा मिथुनीभूयये देविशौचनैवप्रकुर्वते ८० येचापिम

लमूत्रादीन्विसृज्य शौचवर्जिताः प्रेतकर्मस्थिते देविये

मनुष्याहि भोजने ८१ मंगलाचरणो देविपरिहासपराय

अलग २ सोनेवाले अलग २ खानेवाले

णाः पृथक्पृथक्चापि नश्च पृथग्भोजिनपवच ८२ हीसंगी ३५

खाकर्के हाथोंको नधोवे मुख नधोवे

भुक्ताहस्तोनतालं तिवक्रंचापिमहेस्थारि तेप्रेतेर्वध्यन्ते देविनाउंका ४=

संस्कारहीनान्
असंस्कृतान्पशून्मन्त्रैर्नाद्याद्विप्रः कदाचन मन्त्रैस्तु संस्कृतानद्याच्छाश्वतं विधिमास्थितः यज्ञार्थं पशवः सृष्टाः स्वयमेव स्वयंभुवा
यज्ञस्य भूत्यै सर्वस्य तस्माद्यज्ञे वधोऽवधः ओषध्यः पशवो वृक्षास्तिर्यञ्चः पक्षिणस्तथा यज्ञार्थं निधनं प्राप्ताः प्राप्नुवन्त्युच्छ्रितीः पुनः ४० श्लो अध्याय ५ मनुस्मृतिः

मलीन वस्त्र २= पयसा पाचयेदन्नं मधुरेण समन्वितं वर्धितानूनं ९=
अशुक्लवाससः २= पितृभिः प्रार्थितं पूर्वं तस्मात्पायसमुदाहृतम् ३=

मधुपर्के च यज्ञे च पितृदैवतकर्मणि अत्रैव पशवो हिंस्या नान्यत्र मनुरब्रवीत् =

पीडित होते हैं

नोमहेश्वानिमांसमत्स्याशिनःप्रिये तेप्रेतेवध्यतेत्पर्णेत
ध्यांधवलवाससः ८२ येनकुर्वंतिवेमोहात्स्नेलानामोल
णांप्रिये तेभवेयुःस्वयंप्रेतावाध्यंतेप्रेतसंचयैः ८४ आ
ह्वानियेनकुर्वंतिपितृपैतामहानिच तेभवंतिमहाप्रेता
एवंज्ञानीहिनिश्चितं ८५ रजस्वलांयेसेवंतेप्रयांतिपरतः
स्त्रियं येभोक्ष्यंतिपलांडुंचगृंजनंलसुनंतथा ८६ स्वा
त्मार्थंकृसरंचैवपायसंचहुतपूपकं वृथामांसमपीशा
नितलंयावंन्नतोलितम् ८७ तेभवेयुःस्वयंप्रेतावाध्य
तेप्रेतसंचयैः श्राद्धेह्विपाककर्तारोजलेनिष्ठीविनःप्रि
ये ८८ मलंमूत्रंप्रतिपंतिजलेवक्त्रावष्ठ्यापिवा श्राद्धे

गंडा २ पलाण्डुर्लशुनः कन्दकः ३ लसुनः ५= तिलतंडुलसंपक्वः कृसरः सोऽभिधीयते ४= तुलेन तुलितं मांसं यावन्मांसं जाभिमंत्रितं मप्रियं च तद् तन्मांसं स्वयोगो मांसमत्ययेत् २=

मनुः वलतार करना २ प्रेरकः १ अनुमन्ता विकसिता सा बेचने वाला लेने वाला निहन्ता क्रयविक्रयी संस्कर्ता चोपहर्ता च खादकश्चेति घातकाः नहत्यान्नमतिंद याद्दन्यमानं न दर्पणे तन्मांसं शाकवत् आपत्स्वपि न दोषो मनुरब्रवीत् =६

अश्रु श्लेष्म निष्ठीव मित्यमरः २= श्लेष्मा ष्ठीवनं श्लेष्मा मुखान्निस्सरणं निष्ठीवनं

वाय्वग्निविप्रमादित्यमपः पश्यंस्तथैव गाः न कदाचन कुर्वीत विण्मूत्रस्य विसर्जनम् तिरस्कृत्योच्चरेत्काष्ठलोष्टपत्रतृणादिना
नियम्य प्रयतो वाचं संवीताङ्गोऽवगुण्ठितः मूत्रोच्चारसमुत्सर्गं दिवा कुर्यादुदङ्मुखः दक्षिणाभिमुखो रात्रौ संध्ययोश्च यथा दिवा
नाप्सु मूत्रं पुरीषं वा ष्ठीवनं वा समुत्सृजेत् नाग्निं मुखेनोपधमेन्नग्नां नेक्षेत च स्त्रियम्
अमेध्यलिप्तमन्यद्वा लोहितं वा विषाणि वा= नामेध्यं प्रक्षिपेदग्नौ न च पादौ प्रतापयेत्=

मूत्रादि मे ध्यलिप्त वस्तु मुक्तोच्छिष्टाद्यमेध्य रुधिरं कृत्रिमाकृत्रिमभेदभिन्नानि

श्राद्धदिने स्त्रीसंगं न कुर्यात्

मृ० २९ हि भोजिनश्चैव कर्त्तारो ब्रह्मणास्त्रयि ८९ मैथुनासेविनो
प्रलयांतक
देवि श्राद्धेपि सव्रते नेभवंति महाप्रेता यावत्कल्प
ऽनिषेधाये
महेश्वरि ९० इति नेकथिता देवि प्रेमोत्पत्तिस्तवानघे
योऽश्रुत्वा मुच्यते जंतुः प्रेतभावान्न संशयः ९१ भैरवी०
बांधवाः
केनकेन प्रकारेण बाध्यंते प्रेतसंचयैः स्वकीयाञ्जनादी
जानंति
शानमोहयंति च नान्वये ९२ यथा ज्ञास्यंति ते देव प्रे
तपीडां महेश्वर ब्रूहि मे देव देवेश लोकानुग्रहकाम्यया ९३
भैरवः० शृणु देवि प्रवक्ष्यामि येन वै प्रेतपीडनं स्वकैर्वि स्वबांधवैः सह ३= विरोधः
रोधो देवेशि संततिर्यस्य नो भवेत् ९४ विनश्यंततयो संतान उत्पन्न होके मर जावे
त्पन्नः पशुद्रव्यविनाशनं मातरं पितरं हंति गुरुनिंदा २९
मारे

यथा कंटकविद्धांगो जंतुर्नैमोक्षतितो यथा जीवसम्यग्गतो लिंगैर्नतथाविद्धकंटकः १

33

तथैव च ९५ नित्यकर्मपरित्यागस्तन्नेयं प्रेतपीडनं

परद्रव्याभिलाषश्च जपहोमादिवर्जनं ९६ प्रद्वेषिचा

तिथीनामाम्नात्यर्मशास्त्रस्यनिंदकः जनैः सर्वैश्च कल

हस्तन्नेयं पीडनं ९७ हीनसंबंधमाकांतन्हीनकर्म

करश्चयः अधर्मनिरतः पापः पीड्यते सहप्रेतकैः ९८

द्यूतस्त्रीभिर्द्रव्यनाशोप्यर्जनासिद्धिरेवच अर्जितेपिच

देवेशि हानिश्चोराग्निराजतः ९९ यत्नजश्चोपपत्तिश्च

स्वतनोड्डः खिनोनिशं अयासमरणेचैवप्रेतपीडनमी

रितं १०० देवनिंदुयतेयोवैतीर्थचवरवर्णिनि द्विजाती

श्चैवप्रत्यक्षंपरोक्षेवापिहृषयेत १०१ स्त्रीगर्भनाशःस

पराये धनकी आपा करे =

आदमी की परस्पर लडाई करा देने वाला ये भी प्रेत पीडा कहते हैं २ =

प्रेत

द्यूतवृत्तिः द्यूतक्रीडा =
सकलकार्यविनाशिनी ५ =

संचिते सति संपादिते सति
अन्यायोपार्जिताः लक्ष्मीः ५ =

आशापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपरायणाः ईहन्ते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान् ५ =

कथित

अतिभ्रांपरः परोक्षः ते = वहशप
अप्रमत्त अप्रकट वा

गर्भिण्याः मासचतुष्टयपर्यंतं गर्भनाशः स्रावस्तुच्यते ८= | पितृवाक्यं न कुरुते स्वपत्नीं नैव सेवते
आ चतुर्थाद्भवेत्स्रावः पातः पंचमषष्ठयोः | सदा क्रूरमतिर्व्यग्रस्तापीडाप्रेतसंभवा ५=
गर्भिण्याः पंचमषष्ठमासयोर्गर्भनाशः पात इत्युच्यते ८= | आसक्तः

ग॰ मृतः स्रावः पातस्त्वथो भवेत् बालानां मरणं यत्र प्रेतपी
३० डनमीदृशं ९२ पुष्पं यत्र प्रदृश्येत न फलं गर्भसंभवं स्व
भार्यया च कलहः प्रेतपीडनमीरितं ९३ वर्षेणां संतति दे
वं च निष्फलं यदि जायते विरोधो जायते यस्य साधुभिश्च
स्वबांधवैः ९४ पितृवाक्यस्याकरणं स्वपत्नीनामसेव
नं सदा कठोरबुद्धिश्च प्रेतपीडनमीरितं उद्बंधनमति
र्यस्य विषस्य भक्षणं तथा अपाते भैरवे यस्य मतिकृत्य
घाते तथा ९५ प्रमादमरणं यस्य प्रवासे मरणं तथा
उष्ट्रातीम्रवणं यस्य जीवितो पि मृतस्य वा ९६ नस्येतपी
डने दे विपूर्वविद्भिस्तदाहृते यस्मिन्कुले भवेत्स्तेनोनत २१

गर्भोत्पत्तिं हतानोत्पत्तिं न भवेत्

पितृवाक्यस्यानङ्गीकरणं ५=

एकः पतिर्यस्याः सापत्नी

भैरव इति कश्मीरभाषया ४=

सपिंडतात्तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्तते समानोदकभावश्च निवर्तेतचतुर्दशे जन्मनामस्मृतेरेके तत्परं गोत्रमुच्यते

समानोदकभावधिकाः सपिण्डाः सपिण्डास्तु सनाभयः इत्यमरः २=

प्रेतदोषः कुले यत्र सुखं तत्र न विद्यते मतिः प्रीतिर्धृतिर्लक्ष्मी बुद्धिश्चैव विनश्यति २=

तृतीये पंचमे पुंसि वंशच्छेदो हि जायते दरिद्रो निर्धनश्चैव पापकर्मरतिर्भवेत् २=

सपिंडतात्तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्तते समानोदकभावस्तु जन्मनाम्नोरवेदने

तृतीये पंचमे कुल पर्यन्ते वंशच्छेदः

षट्कर्माभिरतो नित्यं देवतातिथिपूजकः हुतशेषं तु भुंजानो ब्राह्मणो नावसीदति = नहीं गिरता

स्तवमेवाप्नुयात् १० मतिनाशः प्रीतिनाशो रतिनाश

श्च सुंदरि लक्ष्मीनाशो भवेत्तस्य यस्तैः प्रेतैर्हि बाध्यते ११

तृतीये पंचमे पुंसि वंशच्छेदश्च जायते दरिद्रत्वं निर्धन

त्वं सपापं यत्र कर्म वै १२ तस्मात्तेन पीडनं देवि तत्र तैः सम

दाहृतम् इत्येतत्कथितं देवि यथा जानाति वै नराः १३

प्रेतपीडां महेशानि तस्मात्तेनास्ति मोक्षयेत् भैरवी॰ ये

नैव कर्मणा प्रेता बाध्यंते न स कोऽपि च १४ तत्कर्म ब्रूहि

मे देव लोकानां हितकाम्यया भैरवः॰ स्तद्रजायेरति

र्थस्य मंत्रराजेन सुंदरी १५ दीक्षितस्य कृतं तस्य न प्रेत

त्वं न पीडनं अतिथीन् चर्चयेद्यस्तु सत्यवादी जितेंद्रियः १६

लेपभाजश्चतुर्थाद्याः पित्राद्याः पिंडभागिनः पिंडदः सप्तमस्तेषां सापिंड्यं साप्तपौरुषं २॥

पतिरेव गुरुः स्त्रीणां वर्णानां ब्राह्मणो गुरुः गुरुरग्निर्द्विजातीनां सर्वस्याभ्यागतो गुरुः २=

गृहागतान् संध्यास्नानं जपो होमो देवतानां च पूजनं आतिथ्यं वैश्वदेवं च षट्कर्माणि दिने दिने यतिश्च ब्रह्मचारी च पक्वान्नस्वामिनावुभौ तयोरन्नमदत्वा तु भुक्त्वा चान्द्रायणं चरेत् = २

अतिथिपूजनं

दृष्टो वा यदि वा दृष्टो मूर्खः पंडितः एव वा संप्राप्तो वैश्वदेवांते सोऽतिथिः स्वर्गसंक्रमः हूताते सोऽतिथिः स्वर्गसंक्रमः उपस्थित अतिथौ पगतं श्रान्तं वैश्वदेवमुपस्थितं अतिथिं तं विजानीयान्नातिथिः पूर्वमागतः =

पागेहोमश्चेमादि २=

ऋषियज्ञं देवयज्ञं भूतयज्ञं
च सर्वदा नृयज्ञं पितृयज्ञं
च यथाशक्ति न हापयेत् २=
न त्यजेत्

म॰
२८

सप्तेह्नो देवकार्येषु प्रेतपीडास्य वै कृतः देवतार्चापर।
स्यापि नित्यहोमरतस्य च ११५ पंचयज्ञकरस्यापि नप्रे।
तत्वेन पीडनम् प्रेतकर्मोपरि शिवे तोयाद्यो रात्रिकोच
यः ११६ कृतैर्यावद्दशाहं चन सप्रेतैर्हि बाध्यते यस्मिन्
गेहे महादेवि दशाहं वाणिरोदन ११७ तस्मिन् गेहे प्रेतपीडा
च भवेन्नैव कदाचन समेत्य च स्त्रियो यत्र ध्वनिमेकत्र
संवशाः ११८ प्रलपन्त्यश्च तत्प्रोक्तं वाणीरोदनकं बुधैः
श्रुत्वा वाणीं स्त्रियां भीताः प्रेता यान्ति दिशो दश ११९
वाणीरोदनमेतद्धि प्रोक्तं प्रेतनिवर्हणं प्रातस्तस्या यथा यो
देवि संध्यातर्पणतत्परः १२० देवार्चनरतो यश्च वलिकृत्

वाणि कश्मीरभाषया मृतविनोदकरना

मि लित्वा

प्रेतभावके निवारक करनेवाला

प्रथमेहुताग्नि
मन्त्रेण २=

दशाहानावदि
त्यर्थः ४=

मृतविनोदकरना
वानूरुदनेदसदिन
पर्यन्त ५=

श्रुतिषुस्मृतिषु प्रो
क्तं वाक्रिये त्फलमी
रितम् सत्पमत्ये न
नेनज्ञानश्रद्धे निष
रिकीर्त्यते ५=
कथ्यते

क्रियायामस्याश्रयानस्यां
निषेधमाह
स्त्रीणाश्रवणाच्चवैर्युता
प्रेतोभुक्तेयतोऽवधाः
अतोनरोदितव्यं हि
तदाशोकान्निरर्थ
कात् =

यावत्कीर्तिर्मनु
ष्यस्यपुण्या लोके
षुगीयते तावत्का
लंवसेत् ५ स्वर्गे
पूज्यमानः सुरासुरै
रित्यभिप्रायः =

वानूइतिकश्मीर
भाषया २=

पूजया
जातादे
वताओं
के

तैलमलकोस्नान

रथा श्वगजथान्यानां गवांचैव रजः शुभः अप्रशस्तं हि मार्जना श्वविरासभवायस्त पादोत्थं हि

दंतधावनतांबूलं स्निग्धस्नानं द्विभोजनं परान्नमैथुनं निद्रा श्राद्धकृत्सप्तवर्जयेत् =

अजागावो मद्धिष्यादि स्नाल एणीच प्रसूतिका दशरात्रेण शुध्यंति भूमिस्थं च नवोदकम् =

ब्राह्मणानां अजा श्वस्पर्शं त्वेव शुचिः गवांस्पृष्टानि मेध्या नि सर्वगात्राणि योषिताम् =

भोजने हवने दाने सुपहारे प्रतिग्रहे वहिर्जानुन कार्याणि तद्वदाचमनं स्मृ तं न कुर्वीत हस्ता चैष्टां न वार्थंजलि नापिबेत् नोत्संगे भक्षयेद्भक्ष्यं मितान्नं न भक्षयेत् =

दीर्घकाष्टे शिला पृष्टे नौकायां देव मंदिरे कटे च कंव ले चैव स्पर्शदोषो न विद्यते =

त्पितृतर्पकः श्रद्धयाश्राद्धकृद्यश्च तीर्थेष्वस्नातियोन
रः १२१ दंतधावनवर्जीयो निषिद्धदिवसे तथा तांबूल
तैलमर्दनस्नान
वर्जकः श्राद्धे स्निग्धस्नानविवर्जकः १२२ परान्नवर्जा
को देवि तथा मैथुनवर्जकः पुनर्भोजनवर्जीयो दिव
स्वापविवर्जितः १२३ सर्वक्रियाचाररतो न प्रेतैर्बाध्यते
हि सः उपासकः साधकश्च न स प्रेतैर्हि बाध्यते १२४
इतना मैंने ये कहा है हे प्रेतों की उत्पत्ति सुन नेवाला
इत्येव कथितो देवि प्रेतानां संभवो महान् श्रोतासे।
पढने वाला। ध्यान करने वाला हो प्रेतों कर के पीडा नहीं पाता
पठिता ध्याता स हि प्रेतैर्न बाध्यते १२५ इति श्रीमति नवा
तुस्मरणे पंचमः पटलः ५ भैरवी श्रुतं भवन्मुखाद्दे
व प्रेतपीडनमीदृशं १ अधुना श्रोतुमिच्छामि जेतस्य

मनुष्य की उत्पत्ति किस तरोसे होती है इसका वर्णन इस अध्याय में होचुका है ५ =

यमपीडा का वर्णन कलकी अध्याय में कहा जावेगा

विवाहव्रतचूडासु वर्षमर्द्धं तदर्द्धकं पिंडदानं मृदा स्नानं न कुर्यात्तिलतर्पणं =

स्मृतिरत्नावल्यां शाखा कठाः शाखा कौण्वाश्च जावालाः शाखा येच वाजसनेयिनः सति लं तर्पणं कुर्युर्निषिद्धे पि दिने ष्वपि =

विवाहानंतरं चैव यावन्मासः समाप्यते तावत्पिंडान्निवृत्तिः स्या त्तदद्यात्कैर्मिकीं विच = यावन्मात विसर्जनमित्यपि पाठ =

कंभामि

मृतेऽहनि तु संप्राप्ते यस्य माता रजस्वला आद्यन्तदानकर्तव्यं कार्तव्यं च मेऽद्यानि । श्राद्धादि कर्माणि भार्याया ...

अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना =

गीतासु भवाप्ययौ हि भूतानां श्रुतौ विस्तरशो मया
उत्पत्ति २ नाश २

स॰
२९

श्रीशुक उवाच
तस्मात्त्वं विश्वरूपस्य शिरांसि त्रीणि भारत
सोमपीथं सुरापीथं अन्नादमिति शुश्रुम
स वै बर्हिषि देवेभ्यो भागं प्रत्यक्षमुच्चकैः
अवददस्य पितरो देवाः सप्रश्रयं नृप
स एव हि ददौ भागं परोक्षमसुरान्प्रति
यजमानोऽवहद्भागं मातृस्नेहवशानुगः
तद्देवहेलनं तस्य धर्मालीकं सुरेश्वरः
आलक्ष्य तरसा भीतस्तच्छीर्षाण्यच्छिनद्रुषा
सोमपीथं तु यत्तस्य शिर आसीत्कपिञ्जलः
कलविङ्कः सुरापीथमन्नादं यत्स तित्तिरिः
ब्रह्महत्यामञ्जलिना जग्राह यदपीश्वरः

त्विमहेश्वर कथमुत्पद्यते जंतुः कथं च प्रलयो भवे
त् २ ब्रूहि मे जगदीशान जंतोश्चैव भवाप्ययौ भैरवः
वर्णयामि महादेवि जंतोर्देहविनिर्णयं ३ त्वयाप्य
श्नः कृतो देवि जगतामुपकारकः ऋतुकाले तु ना
रीणां त्यजेद्दिनत्रयं ४ प्राकाशु हीत्वा हत्यां तु पु
राहृत्रवधोत्थितां ब्रह्मजन्तोत दा ब्रह्मा चतुर्थां
शेन संददौ ५ जले हृदे तु नार्यां वा ब्रह्महत्यासमा
पिता जले वृक्षे द्वेश्च नारीभिः स्वयंभूः विज्ञापितः पुनः
अपराधः किमस्माभिः विहितः परमेश्वर यतो विभ
ज्य देवेन ब्रह्महत्या प्रदापिता ७ देवेनोक्तं तदा तत्र ज

धर्मालीकं सुरेश्वरः आलक्ष्य तरसा भीतस्तच्छीर्षाण्यच्छिनद्रुषा ४ सोमपीथं तु यत्तस्य त्रुटि
दपीश्वरः ५ संवत्सरान्ते तदघं भूतानां स विशुद्धये भूम्यम्बुद्रुमयोषिद्भ्यश्चतुर्धा व्यभजद्धरिः ६ भूमिस्तुरीयं जग्राह
खातपूरवरेण वै ईरिणं ब्रह्महत्याया रूपं भूमौ प्रदृश्यते ७ तुर्यं छेदविरोहेण वरेण जगृहुर्द्रुमाः तेषां निर्यासरूपेण
ब्रह्महत्या प्रदृश्यते ८ शश्वत्कामवरेणांहस्तुरीयं जगृहुः स्त्रियः रजोरूपेण तास्वंहो मासि मासि प्रदृश्यते ९ द्रव्यभूयो

लोहितवर्णान् वृक्षकी गोन्दद् छेदनं उत्पन्नान्
लोहितान्वृक्षनिर्यासान्व्रश्चनप्रभवांस्तथा शेलुं गव्यं च पेयूषं प्रयत्नेन विवर्जयेत्
तिलतंदुलसंपक्वः कृसरः सोऽभिधीयते
वृथा कृसरसंयावं पायसापूपमेव च अनुपाकृतमांसानि देवान्नानि हवींषि च ८ =
घृतक्षीरगुड। क्षीरतंदुलमिश्रः पायसः। वृथापक्वान्विवर्जयेत्
गोधूमचूर्णसिद्धः = अपूपः पिष्टकः
छागतिनिवृत्तौ ९ = अमूकृतसति
पुष्के जलमिषे ष्ठीवमित्यमरः ९ =
मुखान्निःसरणं निष्ठीवनं

ऽन्नारीश्चतूलकः यः कश्चिन्मानवो नद्यां निष्ठीवेज्ज
लमुत्तमे ८ मलं मूत्रं च त्यजति हत्यां तस्यैव निर्दिशे
त् स निर्यासांस्तथा हत्यान्यस्पर्शायुर्नराभवि तएव
हत्यासंयुक्ता भवेयुर्नात्र संशयः रजस्वलां च यो नारीं
स्पर्शायुर्भोगकाम्यया ९ ते ब्रह्महत्यासंयुक्ता भवंती
ति विनिश्चितं नारी रजस्वला देवि चंडाली प्रथमेऽह
नि १० ब्रह्मघाती द्वितीये ह्नि तृतीये रजकी तथा त
स्मान्नारी चतुर्थेऽह्नि भर्तृभोगाय सुंदरि ११ स्नाना
च्छुद्धेत्तु पंचाहात्सर्वकर्मसु सुंदरि युग्मासु पुत्रा जा
यंते स्त्रियो युग्मासु रात्रिषु १२ त्रिदिनं पूर्वमुत्सृज्य।

लोहितवर्णान्वृक्षनिर्यासान्वृक्षा निर्गतरसान्क्वथितान्गोन्दान् = क्वाथः कषायो निर्यासो वे वृक्षनिर्यासे तिस्मृतः गोन्दनामानि =
सितादत्तर्या विशेषो दर्शितः रजस्वलाय दिस्ता पुनरेवरजस्वला अष्टादशादिनादर्वाग्शुचित्वं न विद्यते =
तथा च वृद्धमनुः चतुर्थेऽहनि संशुद्धा भवति व्यवहारिकी ति व्यवहारिकी निपुणवनतूप व्यवहूराही

स्वभावः स्वाभाविकः स्त्रीणां रजः षोडशसंख्यकाः ताः चतस्रभिरितरैः सार्धं निंदिताः तासां मोघा अत स्तास्तु निंदितेकादशीचया त्रयोदशी च शेषासु प्रशस्ता दशरात्रयः युग्मासु पुत्रा जायन्ते स्त्रियोऽयुग्मासु रात्रिषु तस्माद्युग्मासु पुत्रार्थी संविशेदार्तवे स्त्रियम् पुमान्पुंसोऽधिके शुक्रे स्त्री भवत्यधिके स्त्रियाः समेऽपुमान्पुंस्त्रियौ वा क्षीणेऽल्पे च विपर्ययः निंद्यास्वष्टासु चान्यासु स्त्रियो रात्रिषु वर्जयेत् ब्रह्मचार्येव भवति यत्र तत्राश्रमे वसन् ५० मनुः

कन्या भवति
प्रथमेऽहनि चंडाली द्वितीये ब्रह्मघातिनी तृतीये रजकी प्रोक्ता चतुर्थेऽहनि शुद्ध्यति =
अत एव स्मृत्यंतरे शुद्धा भर्तुश्चतुर्थेऽह्नि स्नानेन स्त्री रजस्वला दैवे कर्मणि पित्र्ये च पंचमेऽहनि शुद्ध्यतीति भर्तृविरिसुनाम् पंचमेऽहनीति रजो निवृत्तिपलक्षणम्
यदुक्तं मितादत्तर्यां शुद्धा भर्तुश्चतुर्थेऽह्नि स्नाता नारी रजस्वला दैवे कर्मणि पित्र्ये च पंचमेऽहनि शुद्ध्यतीति
वृद्धशातातपः मृतेऽहनि तु संप्राप्ते यस्य भार्या रजस्वला श्राद्धं तदा न कर्तव्यं कर्तव्यं पंचमेऽहनि श्राद्धादौ कर्मणि भार्याया स्नानादधिकारश्च वर्णतस्यारजो दर्शनादूर्ध्व पितायां मतायाश्चापि

कारिकालाल

36

बाल्यावायुवत्या वा वृद्धया वापि योषिता न स्वातंत्र्येण कर्तव्यं किंचित्कार्यं गृहेष्वपि बाल्ये पितुर्वशे तिष्ठेत्पाणिग्राहस्य यौवने पुत्राणां भर्तरि प्रेते न भजेत्स्त्री स्वतन्त्रताम् पित्रा भर्त्रा सुतैर्वापि नेच्छे- द्विरहमात्मनः एषां हि विरहेण स्त्री गर्ह्ये कुर्यादुभे कुले =

तस्य पित्रे(?) सुचासन्नु पितृपदतः प्रभुः स्त्रियः पदद्वयावसाने तु राजा भर्ता स्त्रियो मता

आषोडशदिनाद्राजन् ऋतुकालः प्रकीर्तितः १=

षोडशदिनपर्यन्तं नारी गर्भं गृह्णाति =

म.
४.

चतुर्थेऽहनि

तस्माद्यत्नात् सुसंविशेत् आषोडशाहादृतानि नारी
गर्भमहेश्वरि २४ चतुर्दश्यां हि रात्रौ चेद्गर्भः सम्प्र
वर्तते स एव भूदोधर्मिष्ठो रूपवानपि जायते २५ न
हि सालभ्यते नाद्भिः सामान्यैः जगदम्बिके मिष्टान्नं
भोजयेन्नारी कटुक्षारं विवर्जयेत् २६ शुक्रशोणि
तसंयोगात्पिंडोत्पत्तिः प्रजायते वर्धते च ततो देवि
मातुर्गर्भमहेश्वरि २७ यदा रागान्विता नारी रक्ता
धिक्यं तदा भवेत् संसोरागे महेशानि शुक्राधिक्य
मवाप्नुयात् २८ रक्ताधिक्याद्भवेत्कन्या शुक्राधि
क्याद्भवेत्पुमान् शुक्रशोणितसाम्येन नपुंसकम्

पतिर्भार्यां संप्रविश्य गर्भो भूत्वेह जायते जायायास्तद्धि जायात्वं यदस्यां जायते पुनः = पतिः शुक्ररूपेण भार्यां संप्रविश्य गर्भमापाद्य तस्यां भार्यायां पुत्ररूपेण जायते तथा च श्रुतिः आत्मा वै पुत्रनामासि इति जायायास्तदेव जायात्वं यतोऽस्यां पतिः पुनर्जायते तथा च वृद्धचव्राह्मणम् पतिर्जायां प्रविशति गर्भो भूत्वेह मातरम् तस्यां पुनर्नवो भूत्वा दशमे मासि जायते तज्जाया जाया भवति यदस्यां जायते पुनः इति तत्रश्चासौ रक्षणीयेत्येतदर्थं नामनिर्वचनम् = तुलेन

रात्रौ चतुर्थ्यां पुत्रः स्यादल्पायुर्धनवर्जितः पंचम्यां सुतानारी षष्ठ्यां पुत्रस्तु मध्यमः सप्तम्यां स्त्री प्रजा योषिद् अष्टम्यामीश्वरः सुतः नवम्यां ... कन्या दशम्यां सुभगः सुतः एकादश्यामधमा स्त्री द्वादश्यां पुरुषोत्तमः त्रयोदश्यां सुता तस्या वर्णसंकरकारिणी धर्मज्ञश्च चतुर्दश्यां पंचदश्यां पतिव्रता विद्याद्रि गुणसंपन्नः सत्यवादी जितेन्द्रियः आश्रयः सर्वभूतानां षोडश्यां जायते नरः सूतिकानन्तिकादि तदर्थाद्दाउक्तम् =

पतिर्भार्यां संप्रविश्य गर्भो भूत्वेह जायते जायायास्तद्धि जायात्वं यदस्यां जायते पुनः १ पतिः शुक्ररूपेण भार्यां संप्रविश्य गर्भमापाद्य तस्यां भार्यायां पुत्ररूपेण जायते =

शुक्रशोणितसंयोगात्पिंडोत्पत्तिः प्रजायते रक्ताधिक्ये भवेन्नारी शुक्राधिक्ये भवेत्पुमान् समाने द्रव्यसंयोगे तृतीया प्रकृतिर्भवेत् विभक्ते रेतसि प्रायो भवेद्युग्ममपि क्वचित् २=

यादृशं पुरुषं पश्येदृतुस्नाता रजस्वला अपत्यं तादृशं तेषां मतपश्येन्निजं पतिं =

श्रीभगवानुवाच कर्मणा दैवनेत्रेण जंतुर्देहोपपत्तये
स्त्रियः प्रविष्ट उदरं पुंसो रेतः कणाश्रयः १

वसास्रक्मांसमेदोमज्जास्थिशुक्रशोणितं
जीवशक्तिः दशधातवश्चतुर्दशाहो
हृदयं च तु चतुर्थमासपर्यन्तं वर्धन्ते २

कथितं

दाहृते १९ नघोहीनत्वात्देवेषि स्ववत्तत्रभवेद्ध्रुवम्
अहोरात्रेण कलिलं बुद्बुदं पंचभिर्दिनैः २० चतुर्द
शाहे मांसं तु मिश्रधातुसमन्वितं ज्ञानेमासश्च विंशाहे
नित्यं वर्धते पुमान् २१ पंचविंशतिमे तद्धि बलपुष्टिः
प्रजायते त्वक्केशौ द्विमासे तु जायते स्मरसंदरी २२
त्रिभिर्मज्जा तथास्थीनि केशाश्चैव चतुर्थके कर्णौ ना
सादियुगलं जायते मासि पंचमे २३ उरः कंठश्च पृष्ठं
च षष्ठे मासि प्रजायते कक्षसूत्र जानुजंघाश्च जायते मा
सि सप्तमे २४ अष्टमे मासि चेष्टानि हीनत्वं त्वगसंधि
घः नवमे दशमे मासि गर्भस्थानान्तरे त्वयं २५ शा

इच्छा ज्ञान क्रिया १=

अन्नमयः प्राणमयः मनोमयः
विज्ञानमयः बुद्धिमयः आनंदमयः १=

जितषड्गुणः क्षुत्पिपासे
शोकमोहौ जरामृत्यू
षडूर्मयः एते जिताः
येन सः अमानी १=

स्नाय्वस्थिमज्जानः शुक्रा त्वङ्मांसप्राणशोणितादिति शब्दस्पर्शरूपरसगंधैः

म-
४२

क्रियये(?)णादेवेशि षट्कोशादि विराजितं पंचेन्द्रियैश्च
विधिवद्दशनाडीभिरन्वितं दशवायुसमायुक्तं योजा
नाति सयोगवित् रसात्संजायते रक्तं रक्तात्मांसं संजाय
ते २७ मांसादस्थिसमुद्भूतिरस्थ्नो मेदः समुद्भवः मेदसो
जायते मज्जा मज्जातः शुक्रमुद्यतं २८ शुक्रात्संजायते ग
र्भ इति गर्भविनिर्णयः आकाशादिति वाय्वग्निजलेश्चै
व तु पंचभिः २९ संपिंडितो निबद्धः सन् स्नायुवेधैर्महेश्वरि
अस्थित्वङ्मांसरोमाणि नाड्यश्चैव तु पंचकं एते पंचगु
णा भूमेः कथिताः सुरसुंदरि रक्तं स्वेदश्च लालाश्च शु
क्रं मज्जादि पंचमं अपां गुणाश्च विख्याता मया ते जग

रतिसमये तिर्यक्समये धाद्ध्(?) ङ्नरचिन्नविकल्प ना तादृक्तत्वभावसं भूतिर्जंतुर्विप्रातिज द्विगः चैतन्यं वीज भूतं हि नित्यं शुक्रे प्यवस्थितं कामश्चि त्तं च शुक्रं च यदा वि कत्वमाप्नुयात् त दाद्रावमवाप्नोति योषिद्गर्भाशये नरः शुक्रशोणितसंयो गात्पिंडोत्पत्तिः प्रजा यते=

याद्दृशं सुरतं पश्यद्(?) तुस्त्रातारज स्वला अपत्यं ताद्दृशं ज्ञेयं मतयश्चेन्निर्जपति

रोमाणि त्वग्रुधिरं मांसं मज्जास्थि शुक्रमेव च शरीरं सर्वजंतूनां मातृपितृसमुद्भवम् १=

स्नायुरज्जु(?) नसां गड्डियां आदि कहे। स्नायुः द्वे अंगप्रत्यंगसंधिवं धनरूपायाः स्नायोः शिरा इति ख्याताया: ४=

यदा विशेत् तु हि यथा भूतं वीजं तु प्यवदिति रत्न तदा भवेत् द्विधा गर्भः सूतिर्वै विपर्ययात् तेन प्रत्य मजातः क निष्ठः अग्रे ४२ तदजातो ज्ये ष्ठः=

कायस्वेदः रेतः ।ऽ। रक्तं शोणितमयं
वसा शुक्रमसृङ्मज्ञा मूत्रविट् घ्राणकर्णविट्
श्लेष्माश्रु दूषिकास्वेदो द्वादशैते नृणां मलाः=
पिपिट(?)तस्वेदः= अश्रिमलःश्रमादिना
देहतिः सृतं मलं

क्षेत्रभूता स्मृता नारी वीजभूतः स्मृतः पुमान् क्षेत्रवीजसमायोगात्संभवः सर्व देहिनाम् विशिष्टं क्वचिद्वीजं स्त्रीयो नि त्वि(?)वक्वचित् उभयं तु समं यत्र सा प्र सूतिः प्रशस्यते १=

पृथ्वी आपस्तथा तेजो वायुराकाशमेव च पंचभूतात्मको देहो ज्ञातव्यः सर्वदा बुधैः १ अस्थि मांसं त्वचा नाडी रोमं चैव तु पंचमं पृथ्वी पंच गुणाः प्रोक्ता ब्रह्मज्ञानेन भाषिते २ शुक्रं शोणितं तथा मज्जा मूत्रं लाला च पंचमं आपः पंचगुणाः प्रोक्ता ज्ञातव्या हि विचक्षणैः ३ क्षुधा तृष्णा तथा निद्रा विकारालस्यमेव च तेजः पंचगुणाः प्रोक्ताः ज्ञातव्यं योगिभिः सदा ४ धावनं वल्गनं गंधासंकोचनप्रसारणं वायुः पंचगुणाः प्रोक्ताः ब्रह्मज्ञानेन भाषितं ५ रागद्वेषौ तथा लज्जा भयं मोहश्च पंचमं नभः पंचगुणाः प्रोक्ताः ब्रह्मज्ञानेन भाषितम् ६

देविके तन्निद्रा च तथा क्रान्तिः पिपासालस्यमेव च ३२
एते तेजोगुणाः प्रोक्ताः पंचधा सर्वयोगिभिः भयं लज्जा
मोहश्चैव तिरागद्वेषौ तथैव च ३३ एते पंच गुणाः प्रोक्ता
वायोः सततचारिणः चिंता कृपा च श्रवणं गांभीर्यमेव
मेव च ३४ आकाशस्य गुणाः प्रोक्ताः पंचधा परमेश्व
रि त्वक्चक्षुषी श्रोत्रं जिह्वा नासा बुद्धींद्रियाणि च ३५ (ज्ञानेंद्रियाणि)
वाक्पाणिपादगुह्यं च शिश्नं कर्मेंद्रियाणि च इडा च
पिंगला नाडी सुषुम्णा हस्तिजिह्विका ३६ गांधारी च
यसा चैव अलंबुषा कुहूस्तथा शंखिनी दशमी नाडी
पिंडमध्ये व्यवस्थिता ३७ प्राणापानौ समानश्च उदा

रजसाभिप्लुतां नारीं नरस्य ह्युपगच्छतः प्रज्ञा तेजो बलं चक्षुरायुश्चैव प्रहीयते तां विसर्जयतस्तस्य रजसा समभिप्लुताम् प्रज्ञा तेजो बलं चक्षुरायुश्चैव प्रवर्धते

क्षेत्रभूता स्मृता नारी बीजभूतः स्मृतः पुमान् क्षेत्रबीजसमायोगात् संभवः सर्वदेहिनाम् विष्ठाक्रमचिदीज स्त्रीयोनिस्त्वैवकात्रचि तु अभयं तु समघत्रसा प्रकृतिः प्रशस्यते ३

निषेककाले समये यादृक् नरचित्तविकल्पना तादृक्स्वभावसंभूतिर्जन्तुर्विशति कुक्षिगः १ चैतन्यबीजभूतं हि नित्यं शुक्रोप्यवस्थितं कामश्चित्तं च शुक्रं च यथा तैकत्वमाप्नुयात् तदा द्रावमवाप्नोति योषिद्गर्भाशये नरः शुक्रशोणितसंयोगात्पिंडोत्पत्तिः प्रजायते ॥

व्यवहारप्रवर्तको भवति प्राणः अपनयनादधोगमनादपानः समीकरणात्समानः ऊर्ध्वगमनाद् उदानः व्यापनाद् नयनाद्व्यानः १=

हृदि प्राणो गुदेऽपानः समानो नाभिमंडले उदानः कंठदेशे स्याद्व्यानः सर्वशरीरगः उद्गारे नाग आख्यातः कूर्म उन्मीलने स्मृतः कृकलः क्षुत्करो ज्ञेयो देवदत्तो विजृंभणे न जहाति मृतं चापि सर्व व्यापी धनंजयः कवलैर्भुक्तमन्नं हि पुष्टिदं सर्वदेहिनाम् नयते व्यानको वायुः सारांशं सर्वनाडिषु वायुना क्रियते द्विधा संप्रविश्य गुदे सम्यक् पृथगन्नं पृथग्जलं ऊर्ध्वमग्नेर्जलं कृत्वा कान्नं च जलोपरि

२०.

नं व्यानमेव च नागं कूर्मश्च कृकरो देवदत्तो धनंजयः

शरीरे चोपसर्पन्ति परितो दश वायवः अन्नं भुक्तं पुष्टि

दं तु शरीरे सर्वसंधिषु ३९ प्रापयेत्सर्वतो देवि प्राणो

नाम समीरणः तिस्रः सार्धाश्च रोमाणां वै कोटयः कथि

ताः प्रिये ४० द्वात्रिंशद्दशनाः प्रोक्ता नखाः प्रोक्ताश्च

विंशतिः मांसं पलसहस्रं तु रक्तं पलशतं तथा ४१

पलानि दश वै ख्यातं पित्तं तत्सममेद उच्यते पलं द्वादश वै

ज्ञेयं मज्जायाश्च शरीरके ४२ शुक्रं द्विकुडवं ज्ञेयं महा

रक्तं पलत्रयं दश वै श्लेष्मणः प्रोक्ता दश विण्मूत्रयोस्त

था ४३ इदं भौतिकमीशानि पिंडं वै परिकीर्तितम् । ४२

उप समीपे आधार्यंते इत्यर्थः = निरूपितो ४२ धावति

जगत्प्राणः समीरणः इत्यमरः =

प. पलसंख्या
मांस १००० रक्त १०० प.
त्वक् प. १० मेद् प. १०
मज्जा प. १२ शुक्र प. ८
महारक्त प. ३ श्लेष्म
णः प. १० विट् प. १०
मूत्र पलं १० ॥

आहारो भुक्तमात्रो हि अग्नेश्चाथः स्वयं प्राणः स्थित्वा ग्निं यमते शनैः ३८ वायुना धमाय मलं मात्नुग्निः पृथ क्किट्टं हृदयं प्रसृतं ऊर्ध्व ते व्यानको वायुर्विध कं प्रापयेद्रसं द्वौ देहा दशभिर्भिन्नं किट्टं देहा द्वहिः स्रवेत् कर्णा क्षिनासिकाजिह्वाद ताना भिर्नखायुदम् गु ल शिरा वपुर्लोममलाः स्थानानि चक्षते एवं स वैः प्रवर्तते स्वस्वकर्मणि वायवः उपलभ्यात्मना सर्ता स्थूलो कथ्यते जनाः

कुडवं दशमाष कं प्रोणितं कर्तु द्रवं गर्भाधानभूते =

एक पावको कुडव कहते हैं
चतुर्भिः कुडवः प्रस्थः प्रस्थैश्चतुर्भिराढकः
चतुराढकैर्भवेद्द्रोणः खारी षोडशभिस्तु तो =
१६ द्रोण को खार कहते हैं

मायुः पित्तं कफः श्लेष्मा इत्यमरः २=

देह
पलचतुष्कं कुडवः पाव जिसको कहते हैं
द्विकुडवं पलाष्टकमित्यर्थः ३=

पर्वताः

येगुणाश्चैव ब्रह्मांडे ते शरीरे व्यवस्थिताः ४४ भूध्रा
राः सप्तपातालाः द्वीपाः सर्वे ससागराः आदित्याद्याः
आदित्यादिनवग्रहाः = ग्रहाः देवि पिंडमध्ये व्यवस्थिताः ४५ तलं पादतले
देहमध्ये
देवि तदूर्ध्वं वितलं तथा जान्वोश्च सुतलं देवि प्रतलं
चोरुसंधिषु ४६ रसातलं च जंघने गुह्ये प्रोक्तं तला
तले पातालं कटिदेशे तु प्रोक्तं तत्त्वज्ञसत्तमैः ४७ सप्तपातालाः ७
नाभौ प्रोक्तस्तु भूर्लोकस्तदूर्ध्वं भुव उच्यते स्वर्लोक
हृदये विन्द्यात् कंठदेशे महस्तथा ४८ जनो लोको
भ्रुवोर्मध्ये ललाटे तप उच्यते ब्रह्मरंध्रे सत्यलोको
सप्तलोकाः
भुवनानि चतुर्दश ४९ त्रिकोणं संस्थितो मेरुरधो

सुमेरुपर्वत
भूर्लोको पातालादि सप्तभुवनसहितो भूर्लोकः सर्वेषां मनुष्याणां स्थानं भुव इति चन्द्रादित्यो
रुमाति स्थानं च स्वरिति सर्वे देवताः त्रयस्त्रिंशत्कोटिदेवतालयश्च मह इति तेजसि जननि
वासो जनो लोकश्च तप इति ऊर्ध्वरेतसां सनकादीनां मुनीनां समाधिस्थानं तपो लोकश्च
सत्यमिति परदृष्टिमयं दर्शनं सत्यमित्युच्यते तच्च ब्रह्मस्थानं सर्वकर्मब्रह्मस्थानं सत्यलोकश्च ४८

त्रिकोणं हृत्पीठकमलांत
र्गते तदूर्ध्वं कमलऽपाणि
हृदि रत्नमये श्रीमाणि
क्यासनगतां बुद्धे त्रिकोणां
तः समासीनं शिवं ध्यायेत्
मायरमिति १=

त्रिलोके च स्थितो मेरुः रुद्रलोके च मंदरः कैलासो दक्षिणे भागे वामभागे हिमालयः विन्ध्य विल्लुत
ऊर्ध्वे च सन्त्येते कुलपर्वताः १=

म० प्रोक्तस्तु मंदरः दक्षिणे चैव कैलासो वामे प्रोक्तो हिमा
४३ चलः ५० ऊर्द्धभागे च निषधो दक्षिणे गंधमादनः
माल्यवान्वामरेखायां देहे ऽमी सप्तपर्वताः ५१ स्था सप्तपर्वताः ७
स्थिषु संस्थितो जंबुः शाको मज्जागतस्थिषु मांसे स्थि
तः कुशाद्वीपः शिरासु क्रौंच उच्यते ५२ त्वचि वैशाल्म
लिद्वीपो गोमेदो रोमसंचये नखस्थः पुष्करद्वीपः सप्तद्वीपः ७
क्षारोदं मूत्रसंस्थितः ५३ क्षीरे तिष्ठति क्षीरोदः श्ले
ष्मस्थः शीधुसागरः घृतोदधिस्तु मज्जास्थो रसमध्यो
रससागरः ५४ स्वादोदधिस्तु मेदःस्थ उदधिः शोणि
ते स्मृतः नादेषु संस्थितः सूर्यो बिंदौ सोमः प्रकीर्तितः ५५ ४३

नाडीयमनिः शिरात्रयं शिरायाः नाडिषु ५= सिरेति दंत्यादिरपि ५=

बलाम भिवे स्थित

दृष्टक्रिया स्थूलः
तत्रौ नादृतौ नादौ मुक्तिदः परिकीर्तितः १=

चलः कलासयेमा पिनिद्राभावो निवर्तते हृदि स्फुलिंगवद्योगी तेजो बिंदूत्रयमप्य ति=

सप्तसागराः
इंद्रियाणां मनोनाथो मनोनाथस्य मारुतः मारुतस्य लयो नाथः स लयो नादमाश्रितः=
नादचक्रे स्थिता सूर्यो बिन्दुचक्रे च चन्द्रमाः
नादबिंदुचक्रे ब्रह्मरंध्रादेकांगुलस्याधोधस्तः तदुक्तं योगशास्त्रे एकांगुलस्याधोधो स्थिरं ध्येनादं च बिं
दुकं बिंदुम स्फटिकाकारं सूर्यचंद्रसमप्रभम् इति १=
रविमध्ये स्थितः सोमः सोममध्ये हुताशनः तेजोमध्ये स्थितं सत्वं सत्वमध्ये स्थितो ऽच्युतः

अकार उकार मकारा तीतं पंचदशो बिंदुं संवेशयेत् स्थापयेत् तत्र शिरसि चंद्र दश स्वराः पंचदशमो बिन्दुः=

शुक्रं तेजो रेतसी च बीजवी
र्यइन्द्रियाणि चेत्यमरः २८

वीर्ये २८

सप्तग्रहाः ३

नेत्रयोर्भौमस्तुक्रो हृदये सोमनंदनः नाभौ गुरुः भृगुः
शुक्रे शनिर्नाभेरधः स्थितः ५६ राहुर्वक्त्रे पदोः केतुर्ग्र
हाः सर्वे स्मृताः प्रिये ये गुणाश्चैव ब्रह्मांडे ते स्मृताश्च
शरीरके ५७ य एवं समभिजानंति शरीरं जगदंबिके
तेषां यमो न हंता वै न जन्तुर्न मृतिः प्रिये ५८ ये न जानं
ति देवेशि स्वशरीरं विमोहिताः मायया ते यमं यांति
नरकांश्चापि दारुणान् ५९ ये जानंति स्वदेहस्थं लेखं तं
पुरुषं परं ते ब्रह्मतद्विडः कृत्स्नं न शोचंति कृताकृते ६०
वहंतो जन्मनामैते मानुषं लभते नरः तत्रापि दुर्लभं दे
विभारते खंडमुत्तमे ६१ तत्रापि दुर्लभं नरं ब्राह्मणं परा

चन्मास्तकथितावर्णि श्रमाश्रमाश्रयिएस्त्रयते श्रावानाश्रमिणंविकृत्रां गाश्रमाश्रमाणांहुष कृपृथक् हानदोषकालिकालेस्त वर्णाःपंचब्रह्मकीर्तिताः ब्राह्मणाःदेव

म.
४४

नत्रातिष येनवृत्ति भवतीति

त्रिधोवेदपस्पूद्रः साम सपवच ब्रह्मचर्याश्र मोनास्तिवानप्रस्थोपि नविधेगार्हस्थोभिक्षु कश्चैवआश्रमोद्वौक लेयुगे ४=

वसीत चर्म चीरं वासायंत्राषात्र गेतथा जटाश्चवि भृयान्नित्यंश्मश्रु लोमनखानि च ६ यद्भक्ष्यंस्यान्ततोदद्या द्बलिंभिक्षांचशक्ति तः अम्मूलफलभि क्षाभिरर्चयेदाश्र मागतान् ७ मनु ५ अ० ७ श्लो० ४=

तथाच स्मर्यते येनसंतंनचासंतं नाश्रुतंनबहुश्रुतं नसुवृत्तंनदुर्वृत्तं वेदयावत्सवैयतिरिति ३=

एतेनमनुनाचातुराश्रमस्य समुच्चयो पिदर्शितः श्रुतिसिद्धस्य एकद्वित्रिचतु राश्रमाणां समुच्चयो विकल्पितः तथाचजाबालश्रुतिः ब्रह्मचर्यं समाप्य गृहीभवेद्गृही भूत्वा वनीभवेद्वनीभूत्वा प्रव्रजेत् इतरथा ब्रह्मचर्यादेव प्रव्रजेद्गृहाद्वा वनाद्वा=

सूक्ष्मभूतेन्द्रियमनोमयोलिंग देहः भोगायतनंस्थूलदेहः तयो कार्योयोत्पन्नानीवस्यमरणं तयो

राविर्भावस्तुज न्म १५=

सूक्ष्मलिंगदेह

पारीरसेबादरप्रतिप्रायकर्ने तिकलगियाजोसूक्ष्मलिंगदे उसकोप्रतिनाहादेहकहते है नहीं

जीवस्यानुगतोदेहो भूते न्द्रियमनोमयः तन्निरोधो स्यमरणमाविर्भावस्तुसंभवः

संदरी तदेवं देवानां चदुर्लभं प्राप्य जन्म वै ९२ नाति
बालिं वृथा येन पुनरागमनं भवेत् यावत्प्रमादी मनुज
स्तावन्मूढः प्रकीर्तितः ९३ अप्रमादी तु मनुजो मस्तु त
रतिचात्मवान् तस्मात्सदैव तिष्ठेत प्रमादेन सुंदरि
स्मरणं वा सदेवस्याप्रमादेतिष्ठतो भवेत् नमोहमेति
देवेशि संतकाले समानवः ९५ मानुष्यं प्राप्य देवेशि
ब्रह्मचर्येण वानयेत् वानप्रस्थेन वा देवि गृहस्थाश्रमग
तोपि वा ९६ यतिधर्मेण वा तिष्ठेन्नाश्रमान्नं कदाच
न यः कश्चिन्मानुषं जन्म प्राप्य तेसद्दुर्लभं ९७ वृथा
गमयते मूढो यात्यधो गतिमीश्वरि क्रमेण नरकान्वा

९८

प्राप्नोति =

ब्रह्मचारी गृहस्थश्च वानप्रस्थो यतिस्तथा एते गृहस्थप्रभवाश्च त्वारः पृथगाश्रमाः २० सर्वेपि क्रमशस्त्वेते य थाशास्त्रं निषेविताः य थोक्तकारिणं विप्रं नय न्ति परमां गतिम् सर्वे षामपि चैतेषां वेद स्मृतिविधानतः गृ हस्थ ४४ उच्यते श्रेष्ठः सत्रीनेतान्बि भर्ति हि ८९ ॥ म० अ० ६ श्लो० ८७ ८८ ८९ पर्यंत पोषयति =

येनसंतंनचासंतंनाश्रुतंनबहुश्रुतं नसुवृत्तंनदुर्वृत्तंवेदयावत्सवैयतिः ३=
अतैजसानि पात्राणि तस्य स्युर्निर्व्रणानि च तेषामद्भिः स्मृतं शौचं चमसानामिवाध्वरे
अलाबुं दारुपात्रं च मृण्मयं वैदलं तथा एतानि यतिपात्राणि मनुः स्वायंभुवोऽब्रवीत्
एककालं चरेद्भैक्ष्यं न प्रसज्जेत विस्तरे भैक्षे प्रसक्तो हि यतिर्विषयेष्वपि सज्जति =

आत्मज्ञानविद्या

यथा नदीनदाः सर्वे सागरे यान्ति संस्थितिम् तथैवाश्रमिणः सर्वे गृहस्थे यान्ति संस्थितिम् ९०
चतुर्भिरपि चैवैतैर्नित्यमाश्रमिभिर्द्विजैः दशलक्षणको धर्मः सेवितव्यः प्रयत्नतः ९१ धृतिः क्षमा
दमोऽस्तेयं शौचमिन्द्रियनिग्रहः धीर्विद्या सत्यमक्रोधो दशकं धर्मलक्षणम् ९२ दशलक्षणानि धर्मस्य ये
विप्राः समधीयते अधीत्य चानुवर्तन्ते ते यान्ति परमां गतिम् ९३ मनु० अ० ६

अधोगति को जाता है — शास्त्र दिनलना नथी

त्वा तिर्यक्त्वं प्रतिपद्यते ६७ भूतान्प्रेतान्पिशाचांश्च
कूष्माण्डान्भैरवान्वगान् यान्त्यज्ञानान्महादेवि मो
हितो मम मायया ६९ पुनः पुनः प्रजायेत म्रियते पि
पुनः पुनः अज्ञानेन स्वकं देहमिदं त्वपरमाद्भुतम् ७०
देहस्य प्रत्यभिज्ञानान्नाम्सर्वे यातनाः स भैरवे देहात्तेन
त्सम्भूतान् जलबुद्बुदवन्नराः ७१ श्रुत्वा तु दारुणान्दे
वि नरकोत्थान्यमालये यातनाश्चापि देवेशि न बुद्धा
जन्म हापयेत् ७२ भैरवी: श्रुत्वा भवन्मुखाद्देव कले
वरगुणमया अधुनाश्रोतुमिच्छामि निर्याणतो स्वरूप
तो ७३ भैरवः शृणु देवि प्रवक्ष्यामि स्वरूपतो नरकान्व

(Interlinear glosses: नजानन — नू स्वकं देह; देहको — जानते ते — अज्ञानात् जानते; उत्पन्नाः; पीडाः; न — त्यजेत; नरकानां — स्वरूप)

तत्सभावः तत्ता अस भावः इदंता तत्ता च इदंताच ते तत्ते दंते तत्तेदंते अवगाहि नीरीति तत्तेदंतावगा पूर्वदृष्टः ... हिनीबु सोऽयं देवदत्तः हिः
तत्तेदंताऽवगाहि नी बुद्धिः प्रत्यभिज्ञा पूर्वदृष्टः सोऽयं देवदत्तः ५=
सम्भूताः
प्रकटिताः

ओहाकूत्यागे वृथाजन्मनगुवावे

देहके नजानते ते उत्पन्न जो मनुष्य
पूर्वदृष्ट अस्मात् कारणात् पूर्वदृष्टः सोऽयं देवदत्तः इत्यको प्रत्यभिज्ञा तां न क हते देहे तिसी प्रत्यभिज्ञा ज्ञान ते मुक्तिपद वीको प्राप्त होता है शरीर

दुर्गतीनां स्वरूपाः २

यथा सोऽयं देवदत्त इत्यादौ पूर्वानुभूतत्वरूपतत्ताया
इदानीमनुभूयमानत्वरूपेदंताया श्चत्यागेन देव
दत्तमात्रं लक्ष्यते मायाबुद्धिसमष्टिरविद्याव्यष्टिरूपेति बोध्यम् अपरोक्षज्ञानं मननादिसंस्कृ
तान्तःकरणादेव इदं पते त्वग्रया बुद्ध्येति स्मृतेः अग्र्यामननादिसंस्कृतया शास्त्राचार्योपदेशशमदमादिसंस्कृतं मन आत्मदर्शने कारणमिति गीताभाष्योक्तेश्रेति दिक्
उक्तं च नारदीये तत्त्वमस्यादिवाक्योत्थज्ञानं मोक्षस्य साधनम् इति श्रुतिरपि तमेव विदित्वाति मृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यते
यनायइति ८=

स्यान्नारकस्तु नरको निरयो दुर्गतिस्त्रियामित्यमरः २=

अङ्कुर्तनीवामममीमति: २=

म- हून् यान्त्राप्यपापिनोमूढानममैत्येवपुनःपुनः ७४
८५ षडशीतिसहस्राणियाम्ये मार्गप्रमाणतः योजनानां।
नराया तिपापिनो येनवैप्रिये ७५ लोहकीलमयोमार्गः
क्वचिन्नाम्रमयोपि च सूचीमयःक्वचिद्देवितप्तशीतिम
योपि च ७६ संकर्षणमहाज्वालाज्वलितोपिमहेश्वरि
नतत्र तोयंतस्याघाःशान्त्यर्थंजगदीश्वरि ७७ नष्टत्वः
श्रमहातत्रफलेछायापिसंददि पदोःलोहमयाकी
लामूर्धिकाकाश्चपतिताः ७८ शरीरेकृमयश्चापि
लोहतुंडामहेश्वरि दृश्यंयातियमोध्वानंपापीदुष्ट
त्वद्भृशादितः ७९ क्रिमाणःपुरोहूतैःयामैर्बहू। ८५

तांबेकाराहता

सम्यक्कर्षतिप्रकीकरोतिइतिसंकर्षणः ५=

श्रमंदत्तीतिश्रमदा=

थकेवेनूहरकरनेवालीजगानेही

भागवतेतृतीयस्कन्धे त्रिलोक्यांदह्यमाना यापृथुत्र्यासंकर्षणा त्रिता यांसूष्मगोम हतीकाञ्चनभूयादयो दिताः ५ अथ तदाम स्वादयोस्त्रिलोक्यादहन मानासूक्ष्मणामहती काञ्चनलोकयांति ५

दुधान्नमाकर्के अतिशयेनपीडितः

किंचाहूवायमदूतोने

अदेर्थश्च अदभक्षणे अस्मात् दनूस्मात् दस्य घश्च अयतेजनैःपदेपदे इतिअध्वा मार्गः २=

अंतकं
यमंउपस्थितंदृष्ट्वा

विधेस्तथा ततोयमसमीपंतंप्राप्यप्रेतःस्वकर्मभिः ८०

देवकर्के ।ऽ यमं =।३ वेढे लोये नू मूर्छाले ताढे । परमआपंकोप्रान्तहोयाप्रेत

सव्यद्वारप्रदेशेनदृष्ट्वांतकमुपस्थितं मूर्छितःपरमा

आपन्नआपन्नान्तःस्मात्

पन्नोभूमौलुठतिसुंदरि ८१ पुनश्चहूतैर्हत्याप्यपुन

श्चैवहिमूर्छितः रुदंश्चप्रलपंश्चैवमुहुर्मुहुरथोगतः ८२

दूषारेकर्के ५= कटादेए | सेवेत =कर्के। ।ऽऽ आज्ञादेताढे । = आज्ञालेकर | कृताज्ञाहूताः आज्ञालेकरहूत

यमोथमंत्रयाहूतानानातापयतिसुंदरि आज्ञमाश्चत

तोहूताःक्षिपंप्रेतंक्षिपंतिते ८३ घोरान्निरयसंघांश्च

क्रमशःसुरपूजिते ब्रह्महत्यांचयःकश्चित्करोतीह

प्रायश्चित्तन् = ।ऽनकर्के

सुरार्चिते ८४ प्रायश्चित्तमकृत्वातुसहतेयमयातनां

क्वचित्तैलेपचेत्प्रेतंक्वचित्तुगुडपाचनैः ८५ ताम्रंभस्म

जलेन

क्वचिद्देविक्वचिद्दैकेवलोभस्म क्वचिद्विगलितेताम्रे

प्रायोनामतपःप्रोक्तंचित्तंनिश्चयमुच्यते तपोनिश्चयसंयुक्तं
प्रायश्चित्तंविदुर्बुधाः २=

अत्रुसं नाग
सोना चांदी तांबा पित्तल कांसी लाव सिका लोहा
सुवर्णं रजतं ताम्रं रीतिः कांस्यं तथा त्रपुः सीसं च चीमरं चैव मष्टो लोहानि चक्षते इत्यमरः १=
हेमाद्रौ भविष्ये सुवर्णं रजतं ताम्रमारकूटं तथैव च लोहं त्रपुस्तथा सीसं धातवः सप्त कीर्तिताः २=

पित्तल लाव सिका सोना

मृ. क्वचिद्द्रोण्येन लोहके ८५ क्वचिद्विगलिते रुक्मे पित्त — त्रपु ताम्रे हेमरूप्याय: कांस्यंशुद्ध्यति भस्मना
४९ नाग ले सीसके तथा त्रपुकांस्येन तथा देवि पाचयंति नरं तदा ८७
ताम्रे संचाथ ताम्रे संपातयंति महापदि सूत्रयंत्रैः क्व
चिद्देवि कृष्यंते सूत्रतंतुवत् ८८ क्वचिन्मुसलकयंत्रेष्व परेसयन्त्र
च्छेदयंति च पापिनः छुरिकाभिः क्वचिद्देवि पीडयंती
क्षुयंत्रके ८९ पापिनं पीडयंत्युग्राः कर्षंति रुक्मसूत्र
वत् क्रकचैर्दारयंत्येते पाटयंति परस्परं ९० टंकैः क्व टकारीं करके
चिच्छिद्यंते क्वचिन्न्याशैः महेश्वरि पट्टिसैर्मुद्गरैस्तथा।
पिपेष्यंते पिष्टयंत्रवत् ९१ कुट्टंते तत्र चिद्देवि महापा
तकिनो नराः यामेर्हूतगणैर्नित्यं धान्यवज्ज्ञात्ययंत्रके ९२ ४८

(interlinear glosses: सिका, लाव; परे सोक; बेलनेमिके; खिचदेहे; सुवर्णके बारे की न्याई; आरीयोंकी न्याई कट देन पाडदेन; अहाडियोंक कें; छफु; कूटदेन; जंदर; रुद्रमुद्गल कश्मीरभाषया)

(left margin: क्रकचो स्त्रीकरपत्रं २ / स्यादारा चर्मसेवनी २ / ४=; पीसदेन)

मलरहितं सुवर्णपात्रं
निर्लेपं काञ्चनं भाण्डमद्भिरेव विशुध्यति
अब्जमश्ममयं चैव राजतं चानुपस्कृतम्

धान्ययंत्रवत्
उच्छिष्टादिलेपरहितं सौवर्णभाण्डं जलभवं च
शङ्खमुक्तादि पाषाणमयं च राजतमनुपस्कृतं
रेखादिगुणान्तराधानरहितं तथाविधमलासं
भवा जलेनैव भस्मादिरहितेन शुध्यति =

उद्धृत प्रकाशितं

अथ पामरे सवसंयोगाद्धे मरोगं च निर्वभौ तस्मात्त्रयोः सयोन्येव तिर्यो कोगुणवत्तरः तलसे
तामोर्याः कांस्यरैत्यानां त्रपुणः सीसकस्य च शोधं यथार्हं कर्तव्यं तांरोम्लादिकैर्वारिभिः
तांबा अयो लोहा रीतिः पित्तलं तडड्वं पात्रैत्यं त्रपुरंगं एषां भस्माम्लादकैः शोधनं कर्तव्यम्

अम्भसा देमरोग्याय कांस्यं शु
द्धति भस्मना अम्लेन ताम्रं च रैत्यं पित्तल कापात्र
च पुनः पाकेन मृन्मयम् इति हृ
मिटीकोलडी हृस्पत्यादिवचनाद्धि
शोधोऽत्र बोधव्यः =

अग्निर्वैवरुणादीन्
कामयत इत्यादिवे
देऽस्रूयते =

सिका लाव त्रपुफलजायो अग्निदेशात्त्रपते तजतेत्रतित्रपुः मतली कर्के तपाके डालते हैं

सीसं त्रपुं च देवेशि द्रवीकृत्वा विलिपंति वै कर्णरंध्रे च
नासायामथवा नेच महेश्वरि ९३ कश्चिन्मांसं समुद्धृत्य
तैले भर्जंति सुंदरि भैरवी· वद सत्यं महादेव पापिनां
पापकर्मणां ९४ केन केन च कायोत्था यातना स्मरभू
षते भैरवः शृणु सुंदरि वक्ष्येहं यातना बहुविस्तराः ९५
याः कृत्वा पिहिकं यंते निरयोपि महेश्वरि ब्रह्महा दे
महारी च सुरापो गुरुतल्पगः ९६ एते महापातकिन
स्तत्संसर्गी च पंचमः उपपातकिनो देवि गोस्त्रीवधक
राश्च ये ९७ प्रायश्चित्तमकृत्वा ये ते यांति निरयान्बहून्
ब्रह्महा च चतुराशीति लक्षान्नरकान्प्रिये ९८ सैकाविं

अर्द्ध काट्वा मांसको
उठा कर्के अकेडके

तेलमैभूनते हैं

ब्रह्मघाती १ सोनाचुरानेवाला २ मदिरापीनेवाला ३ गुरुस्त्रीकामुकः ४ तिनका संगकरने वाला ५

गोवध करनेवाला स्त्रीवध करनेवाला ये उपपातकी हैं

नेदुर्गतीन्वहून्याति

चौरासी ८४ लाख नरक हैं

प्रायो नाम तपः प्रोक्तं चित्तं निश्चय उच्यते तपो निश्चयसंयुक्तं प्रायश्चित्तं विदुर्बुधाः ॥२

गत्वायमपुरंपापायमंदृष्ट्वात्मकिंकरं
भुंजंतियातनामाहतीयइतिमाधवः ४=

म० ५०

जेडियां पीडा

शतिकाश्चाधिकमशोयातिदारुणान् याएवयातनाः

काढियां नहीकढियाजेडिया

प्रोक्तायाश्चनुक्ताश्चसुंदरि ८९ तेयांतियुगपर्यंतंमहा

ऽऽ प्रलयांत पर्यंतं

पातकिनोनराः ज्ञानाद्विप्रोब्रह्महत्यांकृत्वाप्याभूतसं

गच्छति =पीडाकर्म =नरकान्

प्लवे ९० यातिवैयातनादेविसत्यमेवनसंशयः निरया

न्यातयित्वातुक्रिमियोनौयुगंवसेत् ९१ क्रिमेस्तुनिर्ग

वृक्षः

तोजंतुःपशुर्भवतिवैयुगं ततस्तुस्थावरोभूत्वायुगांते

चभवेन्नरः ९२ भूताःप्रेताःपिशाचाश्चयुगांतेचभवे

न्नरः अज्ञानादपियोविप्रोब्रह्महत्यांसमाचरेत् ९३

क्षत्रियोब्राह्मणंहत्वायातिकल्पंचयातनां वैश्यस्तु

ब्रह्महत्यांचकृत्वाकल्पशतंवसेत् ९४ निरयेदुःखं ५०

दुर्गतिकोप्राप्तहोतादै

स्यान्नारकस्तुनरको निरयोदुर्गतिःस्त्रियां इत्यमरः ४=

संवर्तःप्रलयःकल्पःक्षयः
कल्पांतइत्यपि ९=

विवादानुगतं पृष्ट्वा पूर्ववाक्यं प्रयत्नतः विचारयति येनासौ प्राड्विवाकस्ततः स्मृतः इति स्मृतिः द्वेयमाख्याते प्राड्विवाकोऽक्षदर्शको इत्यमरः ४ =

दारिद्र्ज्ञयोनावपि सुंदरि शूद्रः कल्पसहस्रं तु ब्रह्म
हत्यां समाचरेत् ९५ मातरं पितरं चापि ज्येष्ठं भ्रातरमे
व च स्वसारं गुरुपुत्रं च गुरुं वा सुरसुंदरि ९६ पुत्रं वैद्यं च
राजानं प्रधानं प्राड्विवेचनं हत्वा पापमवाप्नोति ब्रह्मह
त्यासमं नरः ९७ अप्रत्यक्षे स्वामिनो यन्नीयते सुरसुंदरि
तदेय चौर्यं कथितं मंत्रतंत्रविशारदैः ९८ तृणं काष्ठ
मपीष्टानि पानीयमपि यद्धृतं तदप्युक्तं पुराविद्भिः स्व
र्णस्तेयसमं महत् ९९ लशुनं गृंजनं मूत्रं मलं गोमांस
मेव च वेश्यानामवदनं नीरमौष्ट्रमाजं समाविकमेव च १००
एषामन्यतमं पीत्वा सुरापानसमं स्मृतं मातरं वा स्वसा

छत्राकं विड्वराहं च लशुनं ग्रामकुक्कुटम् पलाण्डुं गृञ्जनं चैव मत्या जग्ध्वा पतेद् द्विजः १९
अमत्यैतानि षड् जग्ध्वा कृच्छ्रं सान्तपनं चरेत् यतिचान्द्रायणं वापि शेषेषूपवसेदहः २०

सभानः सामाजिकः सभ्यः प्रत्यर्थिसत्त्रियौ प्राड्विवाको = एवेत नृपयुक्तीन विधिनातेन समानशपथान् सभामध्ये सामाजिकः सभ्या प्रत्यर्थिप्रत्यर्थिसमतं राजाधिकृतो ब्राह्मणः प्रियोक्ति रचयन् तुल्य मानप्रकारेण व्यवहरेत् ४ =

५ सेनापती महामात्यः प्रधानानि २ इत्यमरः प्रधानमात्रस्य ४ =

रोकके पापी को निग्रहेण हि पापानां साधूनां संग्रहेण च द्विजातयश्वेज्याभिः पूयन्ते सततं नृपाः = यद्धेः

सेनाधिप राजामात्यः प्राड्विवाको वा =

प्राड्विवेकोऽथ मध्यस्थः ४ = व्यवहारे तत्र नियुक्तो सम्यग्व्यवहारनिर्णय कारकः ४

सुवर्णकी चोरीके तुल्य

स्थूलकंद कवकं छत्राकं पाकानि अभिधानमवानि लशुनं गृञ्जनं चैव पलाण्डुं कवकानि च अभक्ष्याणि द्विजातीनाममेध्यप्रभवानि च = छूंबा अपवित्र उद्भवानि

यमस्तु भूमिजं छत्राकं भक्षयंति ये ब्राह्मणाः ... नीया भगिनी ... लहाद्वेग ... तिति =

उदितामगिनीभ्रातुर्भार्या चैवतयास्नुषा
समयोरमतेतासामेकामपिविमूढधीः
पातकीसतुविज्ञेयासवध्योराजभिःसदा

प्रजावतीभ्रातृजायाइत्यमरः ९=

भ्रातृजाया ८

८· रेवास्नुषांचापिप्रजावतीं १११ भगिनींमातृपित्रोर्वा
४८ मातुलानीमथापिवा स्वामिपत्नींयाज्यपत्नीं म्लेच्छीं
चांडालिनीमपि ११२ गत्वाप्राप्नोतिपापानिब्रह्महत्या
समानिच एतेमहापातकिनोभर्ज्यंतेतैलसंचये ११३
गुडैःपच्यंतेदेवेशिकृष्यंतेयंत्रजालकैः दार्यंतेक्र
कचैर्दैविपात्यंतेकाष्ठवत्प्रिये ११४ पेष्यंतेपिष्टवद्दू
तैःकुट्यंतेधान्ययंत्रकैः छिद्यंतेचस्वधितिभिःक्षुरि
काभिरपीश्वरि ११५ त्वचमुत्फालयंत्येषांमांसमु
द्धारयंतिवै सद्यःपततिमांसेनलालयालवणेन
च ११६ पतितश्चनरोयातिनरकानेकविंशतिं ब्रा ५०

यजमानपत्नी

खैंचदेन

फाडदेन

पीसदेन

कूटतेहै

उगार

जनलडेकर्कैकाटतेहै
द्वयोःकुगरःस्वधितिः
परशुश्चपरश्वधः ४
इत्यमरः

निकालदेन
निस्सारयंति

गृनिगरणेधातुः
मांसकूउद्धटदेननिका
लके

मांसंवमयंति २=
उद्गिरणं वमनं २=

स्वधर्माचारपरिभ्रष्टःनरः
पतितोभवेत् १=

रक्तगंधतिलानांच लाक्षालवण
सर्पिषां विक्रेतादानपुण्यानां
प्रोच्यते भ्रूणहा बुधैः =

महाप्रलयपर्यंतं पापिनोनरके
निवासोभवति १९=
ब्राह्मणोदिनोते एव
तेषांविनापुः स्यात्

मासद्वयं श्रावण
दिसर्वान्धारजल
लाः तास्तुस्नानंन
कुर्वीत वर्जयित्वा
समुद्रगा पंक्तिभे
दीवृथापाकीवेद
ब्राह्मणनिंदकः
आदेशी वेदविक्रे
ताः पंचैते ब्रह्मघात
कः आदेशपठते
यस्तुआदेशंवद
दातियः उभौतौ
पापकर्माणोपा
तालतलवासिनौ

(वेचनेवाला)
लवणोरसविक्रीनापतेत्सर्वैर्विधिभिः सह १७ आभूत।
संप्लवं देवि तैलं विक्रीणते तु यः स याति नरकान्घो
रान्ब्राह्मणश्चैकविंशतिम् १८ निर्गतो निरयादे
(प्राप्नुयात् = … वेचकर्के)
विक्रियिनां पशुनामियात् लवणं मधु सर्पी विक्री।
(प्राप्नुयात्)
णा दुर्गतिमाप्नुयात् १९ आभूतसंप्लवं काले निर्गत्य
(प्राप्नुयात् … विक्रे तुः =)
क्रिमिनामियात् हिनस्य रसविक्रीतुः पाणी छिन्दे।
(ऽनतिवा रिताः … औडात् … विंच … देहैन)
स्ववारिताः २० गुदे घ्राणे कर्षति सर्वादपि महे
(ते ल वेचने वाले को … लून … मांसस्य)
श्वरि तैलविक्रयिणश्चापि लवणस्यामिषस्य च २१
लाक्षायाश्चापि मधुनः क्षारस्य शर्करस्य च तथा कटु
कतिक्तस्यापि हस्य तंडुलस्य च २२ मुद्गमाषतिला।

महाप्रलयपर्यंत ५

रसक्रसको वेचनेवाले
ब्राह्मणका

खदा

कोडा मिरचा इत्यादिक

वैदेहिकः सार्थवाहो नैगमो वणिजो वणिक्
पण्याजीवो ह्यापणिकः क्रयविक्रयकश्च सः
पण्यं विक्रेयवस्तु = विक्रेता स्याद्विक्रयकः १ = निमज्ज तस्य पारप्राप्ति
हृटदेन निमग्नो भवति डोबदेन

म· दीनो विक्रेतारं निमज्जयेत् क्रमेण निरयान्याति दारु
४९ णान्घोरकर्मभिः १२३ (श्रारीयोका के तर वाते) ककचेऽसिभिः स्थापितश्चाप (अहारोका के)
शुभिः श्रिये लोष्ठैश्चलगुडैर्वापि कुर्वते भिद्यते पि च १२४
(वार्धुषिकः वाज = वृद्ध्युपजीवी =) कुसीदं ये च कुर्वंति स्वरणमधिकमीश्वरि उपपात
किनो यांति नरकांस्तापिदारुणान् १२५ दंपत्योः स (स्त्रीपुरुषके संगम मिखे)
(मैथुने) रतयोर्वै कर्णं दास्यंति सुंदरि श्रृयंति च श्रवणा (लावककर्के) क
र्णौ तस्य महेश्वरि १२६ परस्त्रियं कटाक्षायः पश्यते
सुरसुंदरि (उखेडककें = उत्पाद्य) कीलेनैवं समुत्पाद्य पातयंति च दुर्गतिम् १२७
यः कोपि कुर्यात्पाणिभ्यां स्पर्शनं च परस्त्रियः पाणी
तस्य च पात्यंते (हिंसा स्यात्) हस्ता यो सुरसुंदरि १२८ नग्नां मीक्षेत ४९

उक्तं दिवा तु मैथुनं कृत्वा नग्नः स्नात्वा तथा म्हि
नग्नां परस्त्रियं दृष्ट्वा उपवासव्रतं चरेत् १ = नग्नुवि
तां प्रेक्षेदिति श्रुतिः

नाग्निं मुखे नोपधमेन्नग्नां
नेक्षेत च स्त्रियम् नामेध्यं प्र
क्षिपेदग्नौ न च पादौ प्रतापयेत्=

आशुद्धे चणकादि
भर्जनपात्रस १=
भृज्यतेऽस्मिन्भ्राष्ट्रः

योदेवि द्विजो मोहात्परस्त्रियं भ्राष्ट्राश्च बालकाश्चरे।
नेत्रे च परिसूर्यते ११९ चोरयित्वा तृणं काष्ठं क्रिमियो
नौ प्रजायते लोहं स्वर्णं तथा रौप्यं चोरयित्वा निरयान्व
हून् १२० ततः क्रमेण पतति क्रिमि कीट पतंग कान्
हस्तच्छेदं पादच्छेदं यंत्राकर्षणमेव च १२१ प्राप्नोति।
क्रमशो नीत्य क्रणीं पंगुश्च जायते तैलं हृत्वा तैलपा
नीजलं हृत्वा च चातकः १२२ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन या
मीश्च त्वा तु याततनाम् यमं च दारुणं श्रुत्वा पापं नैव
समाचरेत् १२३ म्रियमाणस्य यो देवि रूपवित्रस्य दे
हिनः श्रेतो वैतरणीनामसरक्तीयाऽज्ञामपीस्मरि १२४

अवाक्शिरास्तम
स्यन्धे किल्विषी नर
कं व्रजेत् यः प्रश्नं वि
तथं ब्रूयात्पृष्टः सन्
अपसन् धर्मनिश्चये=

गृह्णाति वरुणो दानं मम हस्ते प्रयच्छति
अहं च भास्करे देवे भास्करात्सोऽश्नुते फलम् १=

सदाचारका श्लोक है
सोयेको न जगावे
जलं पिबेन्नाञ्जलिना शयानं न प्रबोधयेत्
परान्नं विचरन्तीं गां धयन्तीं च न वारयेत्
अपने बछड़े को चुगती को न हटावे

जलधेनुः १ गुडधेनुः २ घृतधेनुः ३ तिलधेनुः ४

८८·
५९

जलधेनुं गुडं सर्पिस्तिलान्वा वरवर्णिनि सयाति न
रकान्घोरान्योनीश्च क्रमशः प्रिये ॥२५॥ कुष्ठी ह्य
क्षो राजयक्ष्मी सुदरी चापि जायते तस्मात्सर्वप्रयत्ने
न त्यजेन्नघोरं प्रतिग्रहम् ॥२६॥ दुष्प्रतिग्रहदग्धं हि वि
प्रस्फुरस्फुरितं सुखेनैव परीक्षेत न सम्भावेत वा पुनः ॥२७॥
इन्द्रियाणि दहन्त्यादौ दुष्प्रतिग्रहमाचरन् सयाति।
नरकान्घोरानेकविंशतिमातरः ॥२८॥ रहरोगी द
रिद्रो वा विघ्नीभूतो महेश्वरि अंते निरयमाप्नोति सत्यं
सत्यं वरानने ॥२९॥ भैरवी ॥ वेदेतं त्रेच शोकानि षट्कर्मा
णि द्विजन्मनः अध्यापनमध्ययनं यजनं याजनं तथा ॥३०॥ ५९

दुष्टप्रतिग्रहलेके दग्ध होया हूवा उसका मुख न हीदेखना न बोलना ॥

पहिले इन्द्रियों को दाह करके प्रतिग्रह को आचरन करता है उसका मुख नहीं देखना बोलना भी नहीं उससे

पढना पढाना यज्ञकरना यज्ञकराना

यदृच्छालाभतुष्टस्य तेजो विप्रस्य वर्धते
तेजः तेनप्रशाम्यत्यसंतोषाद्दंभस्येवाम्बुणुदाग्निः
अग्निः

47

दत्तः अहत्वा चाप्यहुत्वा वा अदत्वाश्नाति यो द्विजः एवंविधस्य विप्रस्य सर्वदा सूतकं भवेदिति
तथा व्याधितस्य कदर्यस्य ऋणग्रस्तस्य सर्वदा क्रियाहीनस्य मूर्खस्य स्त्रीजितस्य विशेषतः व्यसनास
क्तचित्तस्य पराधीनस्य नित्यशः श्रद्धात्यागविहीनस्य भस्मान्तं सूतकं भवेदिति व्याधितस्य कर्मकर्तृत्वाभावाया

दानदेना दानलैना दानलेना यज्ञकराना

दानं प्रतिग्रहश्चैव षट्कर्माण्यग्रजन्मनः प्रतिग्रहे याज
नेचैव नान्येषां सुरसत्तम १४१ प्रतिग्रहे घोरगतिः कथि
ता यत्त्वयैव हि तेजोहानिकरश्चैव वलहानिकरः परः १४२
सर्वेन स्यन चैतेन तन संभावितं क्वचित् भवतेवापि।
कथितमेतदपि न संशयः १४३ कर्मोक्तं ब्राह्मणस्यै
व प्रतिग्रहविधिः प्रभो प्रतिग्रहं कुर्वतस्य गतिर्घोरा
त्वयोदिता १४४ अन्यवर्णस्य देवेश निषिद्धस्तु प्रति
ग्रहः वद सत्यं महेशान वदान्यस्य प्रतिग्रहे १४५ क
थं कुर्यां महेशान विभ्रन्तं संसारतः प्रिय विधिं ब्रूहि
महादेव दातॄणां च प्रतिग्रहे १४६ कस्मै दत्तं तदा

(कथिता; दानदाता; धारे; हे)

त्रियादीनां प्रतिग्रहे याजने च नास्ति २=

न द्रव्याणामविज्ञाय विधिं धर्म्यं प्रतिग्रहे प्राज्ञः प्रतिग्रहं कुर्यादवसीदन्नपि क्षुधा हिरण्यं भूमिमश्वं गामन्नं वासस्तिलान्घृतम् प्रतिगृह्णन्नविद्वांस्तु भस्मीभवति दारुवत्

द्विकुष्ठादिरूपव्याधिमतः कदर्यस्य आत्मानं धर्मकृत्यं च पुत्रदारांश्च पीडनम् लोभाद्यो विचिनोत्यर्थी स कदर्य इति स्मृत इति देवलोक्तस्य =

वदन्यस्य अस्तु दारस्य अध्यापनशीलस्य ३=

वदान्यो वल्गुवागपि ३= दानदेनेवाला दाता
इत्यमरः दानशीलस्य नाम २

दानं च भूषणं लोके दानं दुःखनिवारणं
दानं स्वर्गस्य सोपानं नान्यो दानसमः सुहृत् १=

तपः परं कृतयुगे त्रेतायां ज्ञानमुच्यते
द्वापरे यज्ञमेवाहुर्दानमेकं कलौ युगे १=

परोदाता १=

= दानदाता स्तुदाराः १ऽऽ प्राप्नुयात्

स॰ नातिवदन्तः सुखमाप्नुयात् येनैव विधिना गृहस्तेन
५१ गृहीतापि न दोषभाक् १४७ भैरवः श्रृणु हे देवि
देवेहरहस्यं परमाद्भुतम् यज्ज्ञात्वा न पुनर्देवि ज्ञातव्य
मवशिष्यते १४८ त्रियुगे तु पुरा देवि सर्वे वै धर्मचारि
रोकने वाले होते भये
णः मनस्संयमिनः सर्वे संयुक्ता वर्णा महेश्वरि १४९
ब्राह्मणा ब्रह्मविद्वांसो ह्युदाराः कृपयान्विताः स
ध्यास्नानजपासक्ता नित्यकर्मणि वै रताः १५० यजं
तो याजयंतश्च दास्यंतश्च वरानने प्रतिगृह्णंश्च कुर्वतः
पठंतश्च वरानने १५१ पाठयंतश्च स्वाध्यायेषु डङ्गं च
स्वर्गार्चिते पालयंतः अद्वैवं च पितरं मातरं तथा १५२ ५१

दानेन तुल्यो निधिरस्ति नान्यो लोभश्च नान्योस्ति रिपुः पृथिव्याम् विभूषणं शीलसमं न चान्यत् संतोषतुल्यं धनमस्ति नान्यत् = सर्पाः पिबंति पवनं न च दुर्बला स्ते शुष्कैस्तृणैर्वनगजाः बलिनो भवंति कंदैः फलैर्मुनिवराः गमयंति कालं संतोष एव पुरुषस्य परं निधानम्

सत्प्रतिग्रहो ब्राह्मणस्य धर्मः =

निकट्जाकर्के
जाकर्केआप सतयुगेदेयं मंगकर्के द्वापरमे सुपात्रक बुलाकर्के त्रेतामे सेवाकर्के देवेमे कलियुगमे
अभिगम्य कृते दानं याचमानाय द्वापरे पात्रमाहूय त्रेतायां सेवया दीयते कलौ
अभिगम्योत्तमं दानं आहूयैव तु मध्यमं अधमं याचमानाय सेवादानं तु निष्फलम् =
जितो धर्मो ह्यधर्मेण जितं सत्यानृतेन च जिताश्चोरैस्तु राजानः स्त्रीभिश्च पुरुषाः कलौ

ज्येष्ठं च भ्रातरं देवि विख्यातं वेद्मि न तथा सावित्री
पावस्समतीगृह्णन्नोपि न दोषिणः १५३ यज्ञहीनै।
चतैस्तत्र द्रव्योत्कृष्टेन तत्स्मृते कलावस्मिन्महेशानि
वदन्यो हि न तादृशः १५४ सर्वलोभसमायुक्तो गृही
नापि न तादृशः शतसूनासमः प्रोक्ता कलौ तस्मा
त्प्रतिग्रहः १५५ न स्मीतये महादेवि कलौ शस्तः प्र
तिग्रहः तस्मात्कलौ प्रयत्नेन वर्जयेत प्रतिग्रहं १५६
ऊर्ध्वं प्रतिग्रहं देवि सद्यः पतति वै द्विजः प्रतिग्रहति
हन्तोयः स देवि दिविनारकः १५७ प्रतिग्रहनिहन्ता
यः प्रतिग्रहत्समोपि सन् घोरे कलियुगे प्रोक्तः सजी

समर्थोपि सन्

सावित्री पावस्समतीगृह्णन्तोऽपि दोषभाक् नभवतीत्यर्थः १=

कलियुगमैं दानदेनेवाला भी तैसा कोई नही है

एक सर्वलोभवाला गृहस्थ भी आज कोई नही है तैसा

शतहिंसातुल्यः ५
प्राणवियोगानुकूलव्यापारो हिंसा ५=

वदन्याश्च तु दाराः स्वधामन शीलाश्च ते ४=
परोदाता दानदाता =
सूना हिंसा ५=

दानग्राहकोनरकं गच्छन्तः

दीनाविवशनाहलाकपालांकित
पाणयः दर्शयंतीह लोकानाम
दातृफलमीदृशम् ॥

वदन्या दानशीलः दाता वदान्यः स्थूललक्षदानशौण्डा
आग्राहिणः ग्रहणकरनेवालाब्राह्मण ३= बहुप्रदे ३=

वनपि वै शिवः १५८ भैरवी॰ घोरे प्रतिग्रहे प्राप्ते लोभ
नष्टा परायणाः इति प्रोक्तं त्वया देव न दानं न प्रतिग्र
हः १५९ तस्मात्त्वां शरणं गमिष्यंति वदन्या ग्राहिणोपि च
सर्वं जगत्प्रणाशे न दातृ ग्राहक वर्जितं १६० उपायो
यदि वा कश्चिद्ग्रहणेस्मरसुंदर विप्राणां क्षीणवृत्ती
नां हंति निःश्रेयस्य यथा न हि १६१ वद मे कृपया देव लो॥
कानुग्रह काम्यया प्राप्ते कलियुगे घोरे लोभ तृष्णा॥
भिभाविनाम् १६२ विप्राणां क्षीणवृत्तीनां जीवनं
भुवि दुर्लभं भैरवः उपायं शृणु देवेशि कलौ घोरे
प्रतिग्रहे १६३ ऋणाकाशास्तथा हृत्वा रोमभ्य उस्थि ५२

दाता दानलेनेवाला=

तिरस्कृतानाम्

अनुदारः दाता ३=
दानलेनेवालेभिवि ३=

लोभतृष्णाकर्के
फसेहोये ग्रसेहोये

कलियुगमे ग्रसे होये
तिरस्कारकीये
होयेब्राह्मण

पवित्राः

नाः प्रिये शिवयोन्नेयोः ततः प्रोक्ताः पावनास्तु मनीषि
कुशब्राह्मणः कर्तुयोग्यः
भिः १९४ तस्मात्कुशैस्ततो देवि कार्यो ब्राह्मणसन्न
मः अश्विन्योरिति मंत्रेण दद्यात्स्नानं विधानतः १९५
मंत्रब्राह्मण इत्युक्तः कुशब्राह्मण एव च कुशोसि ब्र
ह्मपुत्रोसि मंत्रणीयोसि चानघ १९६ कुशेस्मिंस्त्वं वि समीपता
धिं देहि शिवे शीघ्रं मदनुग्रहात् इति मंत्रेण देवेशि शा
चि एकाग्रता ४= = अनन्यमनः समाहितचित्तः गंध धूपदीपनैवेद्याः
णं दद्यात्समाहितः १९७ पंचोपचारैस्तं देवि पूजये पाद्यार्घ्यगंधधूप दीपनैवेद्यैः ४=
त विधानतः तस्मै दानं प्रदत्वा हि फलं द्विगुणमाप्नु
लेनेवाला
यात् १९८ ददानीति पठेद्दाता उद्धर्ता कं इदं पठेत् कइदं ब्राह्मणो गृह्णं पठेत्तस्य फलस्य हेतवे २=
न दोषमाप्नुयाद्देवि कुर्वन्नुच्चैः प्रतिग्रहम् १९९ कुश

गंधपुष्पं धूपदीपनैवेद्यं च ततः परम्
अखण्डफलमासाद्य कैवल्यं लभते ध्रुवम् ४=

गरुडे समर्थोऽपि
प्रतिग्रहनिवृत्तोयः प्रतिग्रहसमर्थोऽपि सन्
स द्विजो द्योतते नैव स्पतारागपङ्क्तिरिंदिवि =४

मृ० ५३

विप्रार्चनाद्दानात्फलं द्विगुणमाप्नुयात् यतो विप्रस्य
देवेशि मनश्चंचलमस्थिरं ९० पापनिष्ठं महारौद्रं श्र
यश्छिन्नविवर्जितम् लोभमोहाभिभूतं च तस्माशात।
समाकुलम् ९१ प्रतिग्रहं कुर्वतश्च महानरकदं स्मृतं
तस्माद्विप्रः प्रयत्नेन वर्जयेत प्रतिग्रहं ९२ कलौ पत
न्ययः सर्वोङ्गः खेदारिद्र्यदायकम् वृत्तिपीडामकुर्व
न्वैतु पापेन प्रतिग्रहम् ९३ कलौ कुर्वन्हि देवेशि ले
व कुर्वन्नुद्यति स्नाने प्रतिग्रहे श्राद्धे ग्रहणे चंद्रसूर्य
योः ९४ न वश्राद्धे न तथान्यस्मिन्न श्रेष्ठः शस्तः कुशाब्राह्मणाः
यस्मान्मंत्रेण लीनोऽत्र शिवः शान्त्यायुतः प्रिये ९५ तस्मा

मनुस्मृतौ
प्रतिग्रहसमर्थोऽपि प्रसंग
तत्र वर्जयेत् प्रतिग्रहेण ह्य
स्याशु ब्राह्मं तेजः प्र
शाम्यति =
हिरण्यं भूमिमश्वं
गामन्नं वासस्तिला
न्घृतम् प्रतिगृह्ण
न्नविद्वांस्तु भस्मीभ
वति दारुवत् =
अतपास्त्वनधीया
नः प्रतिग्रहरुचिर्द्वि
जः अम्भस्यश्मप्लवे
नेव सह तेनैव मज्जति
तस्मादविद्वान्बिभि
याद्यस्मात्तस्मात्प्रति
ग्रहात् स्वल्पकेना
पि विद्वान्हि पङ्के गौ
रिव सीदति =

सप्राप्नोति शुभाँल्लोकान् देवगंधर्वशोभितान् नित्यं जपति ये वै श्रीगायत्रीं वेदमातरम् अल्पदेवैदिकं जाप्यं न ते लिंपंति पातकैः वेदाभ्यासरतानित्यं शस्यं प्रातर्हुताशने ये जुह्वति द्विजा वै श्रुपते लभंते तुर्यां गतिम् नित्यव्रत समाचारो नित्यं तीर्थोपसेवकः नित्यजितेंद्रियः सत्यं धर्मरतोद्रन पश्यति नरकं दारुणं स्वल्पमपरान्नेच रतिं त्यजेत् यो यस्यान्नं समश्नाति तस्याश्नाति च किल्बिषम् याम्यं ह्रियात ननाडः खेप्रातः स्वायी न विंदति =

नाना प्रकारान् पूर्णान् — कुशब्राह्मणं कुशाविष्टरं च

तं पूजयित्वा च लोकानाप्नोति पुष्कलान् कुशप्रति

कुश प्रतिमां — कर्के

कृतिं कृत्वा स्नाने घोरप्रतिग्रहे ९५ नवश्राद्धे च यत्र

ब्राह्मण

णो पूजयित्वा विधानतः दानाद्द्विगुणमाप्नोति गृही

त्वा नैव दोषभाक् ९७ गां गृहीत्वा च यो विप्रो न जपेद्वे

गायत्री

दमातरं नोपवासेन कूष्माण्डैः पावमानीश्च मोहितः ९८

गच्छति

यावन्ति तस्य रोमाणि तावन्नरकमृच्छति तस्मात्स

र्वप्रयत्नेन न गृह्णीयात्स्वयं द्विजः ९९ गां हिरण्यं ग

शय्यां

जं वासो हयदानमथापि वा मही दासी च शय्यां च यानं

तिलमथापि वा ९० गृहीत्वा च पतेत्स्वयं कलौ लो

सावित्री दानं

भपरायणः पुनर्न्यागच्छति यो देवि दानं चैव समाहि

एकाग्रचित्तः

प्रतिग्रहसमर्थोऽपि प्रसंगं तत्र वर्जयेत् प्रतिग्रहेण ह्यस्याशु ब्राह्मं तेजः प्रशाम्यति १८६ अर्थ विद्यातपोभ्यां संपन्नतया प्रतिग्रहेऽधिकार्यपि तत्र पुनःपुनः प्रवृत्तिं त्यजेत् यस्मात्प्रतिग्रहेण वेदाध्ययनादि निमित्तप्रभावः शीघ्रमेव विनश्यति यात्रामात्रप्रसिद्ध्यर्थमित्युक्तेऽपि सामान्येनार्जने संकोचविशेषेण प्रतिग्रहस्य ब्राह्मणप्रभावप्रशमनफलत्वकथनार्थं वचनम् = म० स्मृ १८६ अ-४

बेड़िया बछिया र

वृकैः श्वानुसृगाला द्यैः स्पृष्टो यस्तु द्विजोत्तमः स्नात्वा जपेत्स गायत्रीं पवित्रां वेदमातरम्

ओम् गायत्री चिंतयेद्यस्तु हृत्पद्मे समुपस्थितां धर्माधर्मविनिर्मुक्तः स याति परमां गतिम् ५ =

प्रतिमानं प्रतिबिम्बं प्रतिमा प्रतियातना प्रतिच्छाया प्रतिकृतिरर्चा पुंसि प्रतिनिधिरुत्यमरः ९ = प्रतिमानामानि ६ =

पालकी सवारी रथ

सर्वं स्याद्वाहनं यानं योग्यं पत्रं च धोरणमित्यमरः ३ = हस्त्यश्व[illegible]यादिवाहननामानि =

विप्रलापो विरोधोक्तिः
संलापो भाषणं मिथः इत्यमरः २=

मृ॰ तः १८९ दाताद्विगुणमाप्नोति गृहीत्वा नैव संस्पृशेत्
(बहुकथनेन = किं)
५४ किमत्र बहुधा देवि विप्रलापेन महेश्वरि १९० युक्त्या वि
षममृततां याति देववरार्चिते अमृतं विषतामेति ह
युक्त्या सेवितं शिवे १९१ इति तन्त्रानुसारेण यमयात
(स्मृत्वा) (स्मृत्वा)
नावर्णनं नाम षष्ठः पटलः ६ भैरवी॰ स्मारं स्मारं म
हेशान घोरां नरकयातनां भीताभीतास्मि देवेश आक्र
न्तत्वन्मुखपंकजात् १ इदानीं श्रोतुमिच्छामि यातना
(निकलने का उपाय)
याः विनिःसृतेः उपायं वद मे शंभो लोकानुग्रहकाम्य
या २ भैरवः त्रिविधा कथिता देवि तत्रैव च वरवर्णिनि
अधिकारिप्रभेदेन यातनायाश्च निःसृतिः ३ कर्मभिः ५८
(निकलना पीडासे)

यमपीडाका वर्णन कहागया यमपीडासे निकलने का उपाय कहलकी अध्यायमें वर्णन कीयाजावेगा यमलोकनिवारणोपाय सातमे अध्यायमें कहाजावेगा

तस्माज्ञामिति संदेपा ह्वलेऽन्हमक्तिसाधनम् सतां संगतिरेवात्र साधनं प्रथमं स्मृतम् १ द्वितीयं मत्कथालापस्तृतीयं मद्गुणेरतम् व्याख्यातृत्वं मद्वचसां चतुर्थं साधनं भवेत् २ आचार्योपासनं भद्रे मद्बुद्ध्याऽमायया सदा पंचमं पुण्यशीलत्वं यमादिनियमादि च ३ निष्ठा मत्पूजने नित्यं षष्ठं साधनमीरितं मम मंत्रोपासकत्वं सांगं सप्तममुच्यते ४ मद्भक्तेष्वधिका पूजा सर्वभूतेमन्मतिः बाह्यार्थेषु विरागित्वं शमादिसहितं तथा अष्टमं नवमं तत्त्वविचारो मम भामिनि एवं नवविधा भक्तिः साधनं यस्य कस्य वा ५

भगवद्वाक्यं लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ ज्ञानयोगेन सांख्यानां कर्मयोगेन योगिनां न कर्मणामनारंभान्नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते न च संन्य सनादेव सिद्धिं समधिगच्छति न हि कश्चित्क्षणमपि

ज्ञानः

कर्मिणां कर्मभिः प्रोक्ता १= कर्मयोग १

यत्र प्रकृतिपुरुषविवेकं सांख्यं २= जडतें चैतन्य न्यूत्रलग ज्ञानयोगः निक करना इसको सांख्य कहते हैं

तथा च पातंजलसूत्रं चित्तवृत्तिनिरोधः योगः १= योगजा लसमाधिः ३

जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वैः प्रकृतिजैर्गुणैः

जरायुजं स्वेदजमंड जोद्भिजं चराचरं देवर्षिपितृभूतमेन्द्रियं द्यौः खं क्षितिः शैलसरित्समुद्रद्वीपग्रहर्क्षेत्यभिधेय एकः यस्मिन्सं व्येयविशेषनाम रूपाकृतौ कविभिः कल्पितेयं संख्या यया तत्त्वदृशापनीयते तस्मै नमः सांख्यनिदर्शनाय= भागवते ५ स्कंधे १८ अध्याये

गीतासु यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततम् स्वकर्मणा तमभ्यर्च्य सिद्धिं विंदति मानवः ॥

कर्मिणां प्रोक्ता सांख्यानां ज्ञानयोगतः योगिनां योगजा
लेन प्रोक्ता निःस्पृहता हि नृतमा ४ आदौ कर्म प्रवक्ष्यामि यद्ज्ञा
त्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् कर्म तत्त्रिविधं प्रोक्तं कायवाचिक
मानसम् ५ पुनस्तद्द्विविधं प्रोक्तं सुकृतं दुष्कृतं तथा दु
ष्कृतं च पुरा प्रोक्तं हत्यास्तेयादिभेदतः ६ सुकृतं त्वधुना
वक्ष्ये दुष्कृता येन मुच्यते तच्चापि द्विविधं प्रोक्तं स्थूलसू
क्ष्मप्रभेदतः ७ स्थूलं द्रव्यैर्महेशानि प्रतिमापूजनेऽपि
सत्कर्मेत्तानैश्च योगैश्च प्रोक्तं ते ज्ञानुशासने ८ तावत्सू
ले प्रवक्ष्यामि सुकृतं वरवर्णिनि ब्राह्मे मुहूर्ते उत्थाय
स्नानादेवं कृतं तथा ९ गत्वा बहिर्मलोत्सर्गं कृत्वा शौ

योगेन समाधिना निकलना कहते हैं आदौ कर्मयोगारंभः २

अदत्तानामुपादानं हिंसा चैवाविधानतः परदारोपसेवा च त्रिविधं कायिकं स्मृतं १ पारुष्यमनृतं चैव पैशून्यं चैव सर्वशः असंबद्धप्रलापश्च वाचिकं स्याच्चतुर्विधं २ परद्रव्येष्वभिध्यानं मनसानिष्टचिंतनं वितथाभिनिवेशश्च मानसं त्रिविधं स्मृतं ३

निष्फल कथन वितथ व्यर्थ

प्रकृतेरन्यमात्मानं ज्ञात्वा मुक्तो भविष्यसि ध्यातुं यदि समर्थोऽसि सगुणं देवमाश्रय

शैली दारुमयी लौही लेख्या लेप्या च सैकता मनोमयी मणिमयी प्रतिमाष्टविधा स्मृता अप्स्वग्नौ हृदये सूर्ये

शिलायां वृक्षादौ सुवर्णादि पट्टादौ मृच्चंदनादि सिकता मनसि रत्नादौ सुवर्णादौ स्थंडिले प्रतिमासु च यन्त्रेषु तेषु हरेः सम्यगर्चनं मुनिभिः स्मृतम् ४=

प्रकृतेरन्यमात्मानं ज्ञात्वा मुक्तो भविष्यति ध्यातुं यदि यदि समर्थोऽसि सगुणं देवमाश्रय १८

शौचंतुद्विविधंदेविवाह्याभ्यंतरभेदतः ब्रह्मणपात्मार्पणायतच्छौचमान्तरिकंस्मृतम् अंतःकरणसंयमः अंतष्करणशुद्धिः
अद्भिर्वाभस्मनावापिमलानामपकर्षणम् देहशुद्धिर्भवेद्येनवहिःशौचंतदुच्यते वाह्यशुद्धिःवाचेन्द्रियसंयमः ॥२॥
मृज्जलैः प्राणसंयमैः

म० ५५

चैविधाननः द्विविधंकथितेशौचंवाह्यमाभ्यंतरंतथा १०
मृज्जलैश्चकृतंवाह्यमांतरंप्राणसंयमैः द्विविधंशौच
मादायस्नाचमेणपश्येन्नतः ११ निषिद्धदिवसान्वर्ज्य
कुर्याद्दैदंतधावनं निषिद्धदिवसेकुर्वन्निरयान्यातिदा
रुणान् १२ अकुर्वतस्ततःसर्वंवृथाभवतिसंदरि तस्मा
त्सर्वप्रयत्नेनकुर्यात्दंतधावनं १३ मृद्गोमयमादाय
तिलान्दर्भांश्चसुंदरि मौनेनयायात्स्नातुंनदीषुएणंवा
महेश्वरि १४ स्नायात्मौनेनदेवेशिनत्वनद्यासमाहितः
यथोक्तविधिनादेविवेदतंत्रोद्भवेनच १५ नद्याउत्था
यदेवेशिवाससीपरिधाय्यच संध्यांविधायविधिना ५५

द्विप्रकारंशौचं गृहीत्वा

अनन्यमनाः स्नाविधाननः

नदीषुदेवखातेषु तडागेषुसरःसुच स्नानंसमाचरेन्नित्यं गर्तप्रस्रवणेषुच

धनुःसहस्राण्यष्टौ चगतिर्यासांनविद्यते नतानदीशब्दवहा गर्तास्ताःपरिकीर्तिताः =

प्रातःस्नानंप्रकुर्वीतप्रथमंदेहशुद्धये वेदतंत्रोदितैर्मंत्रैर्मृल्लेपनविधानतः संध्यादिकर्मयन्नित्यं
तत्कुर्याद्विधिनाबुधः संकल्पमादौकुर्वीतसिद्ध्यर्थंकर्मणांसुधीः स्वयुतपूजयेद्भक्त्यामद्ध्याप्
जकोममशिलायांस्तर्पणंकुर्यात्प्रतिमास्तुप्रमार्जनं प्रसिद्धैर्गंधपुष्पाद्यैर्मंत्रजासिद्धिदायिका

जलमध्ये तु यः कश्चिद्ब्राह्मणो ज्ञानदुर्बलः निष्पीडयति वस्त्राणि स्नानं तस्य वृथा भवेत्
त्रिगुणीकृत्य वस्त्रं तु पीडनीयं विचक्षणैः पीडयीयं च तद्धौतं न वाप्ये देशमत्र तु ना ९=

निचोडकर्के स्नानपटकूं

तर्पणकर्के पितरान् देवतान् पश्चात्तनको अमसा उद्धारकरे कर्मकरे

पूजाके अस्थान पर जावे बैठे

तर्पयित्वा पितॄन्देवान् ८९ निष्पीड्य स्नानवस्त्रं तन्स्नात्वा
मंडपमाश्रयेत् पूजयेद्विविधैर्द्रव्यैः शिवं विष्णुं महेश्व
री ९ गणपं सूर्यनाथं च पंचजन्यं च यत्नतः हृतीम
षिमहेशानि तूपचारैरनेकशः ९० एकविंशतिभिः
स्नानैर्वेदतंत्रोदितैः शिवे तथा षोडशभिश्चैव स्नानैः
पंचदशैस्तथा ९१ त्रयोदशैर्महास्नानैः स्नापयेद्देवम
न्नद्रितः मंत्रगुडकमादाय कुर्यादारात्रिकां जले ९२
चरणोदकमुद्धृत्य त्वनुलेपं च कारयेत् वाससी धव
ले धृत्वा तूपवीतमपीश्वरि ९३ क्रमेण गंधपुष्पादि
धूपमारात्रिकमेव च दीपं संवर्तिकं कृत्वा तिलतैलैः

आरतीबनावे दीपको बत्तीरखके बनाकर्के

धोतिधारकर्के

ऋणानित्रीणि पा कृत्य मनो मोक्षे निवेशयेत् अनेनपाकृत्य मोक्षं तु सेवमानो व्रजत्यधः ९= गच्छति

षोडशोपचारैः ४=

पाद्यमर्घ्यमाचमनं स्नानं वसनभूषणम् गंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यं चन्दनं ततः ताम्बूलमर्चनं स्तोत्रं तर्पणं चनमस्क्रिया प्रपूजयेत पूजायामनलसः सुपचारास्तु षोडशः ९६

पयः पृथिव्यामित्यादि मंत्रैभिः एकविंशति स्नानं कुर्यात् ४

तथा पुरुषसूक्तेन षोडश स्नानं दद्यात् ५=

अस्य ब्राता० अनेन मंत्रेण पंचदशा स्नानं कुर्यात् ६

पाद्यमर्घ्यमाचमनं स्नानं वसनभूषणम्। गंधपुष्पधूपदीपौ नैवेद्यं चंदनं ततः तांबूलमर्चनं स्तोत्रं तर्पणं च नमक्रिया प्रपूजयेत् पूजायामुपचारास्तु षोडश॥ २६ ४=

आरतीकरेदेवताको

स॰ तेनवा २१ आरात्रिकां महेशानि देवोपरि च दापयेत् ॥

पयः सर्पि दधि क्षीरं माक्षिकं

५९ पंचामृतं च नंदद्यात्कुसुमांजलिमर्पयेत् २२ प्रदक्षि

णमुपाहृत्य साष्टांगं प्रणिपत्य च यथाविभवमीशानि

दक्षिणां च समर्पयेत् २४ एवं यो नियतं देवि षोडशोपचारैः

पूजाकरे समर्चयेत् देवं विशुद्धया बुध्या मनसाप्यचलेन वै २५

तत्कृतो तत्कृतो यमलोकं च न यमं क्रूरदर्शनं यममार्गं सुदु

स्तारं यातनाश्च न पश्यति २६ तं दृष्ट्वा पापिनश्चापि

जीवन्मुक्ता भवंत्युत नित्यं नैमित्तिकं कर्म ततः कुर्यादत

तंद्रितः २७ प्राणायामं विधायादौ वैश्वदेवं समाचरेत्

स्वशास्त्रोक्तं च तंत्रोक्तमथवापि महेश्वरि २८ दत्वा बलिं ५९

नित्यं स्नानसंध्यादिकं वैश्वदेवादिकं नैमित्तिकं पर्वादिकं श्राद्धादिकं च

तस्मादिपः

हस्तनिश्चयं ४ सामग्रीसहितैः

प्रकृतेरन्यमात्मानं ज्ञात्वा मुक्तो भविष्यति ध्यात्वयथस्मर्थास्तिसत्गुणंदेवमाश्रय ५=

ज्ञालादेवं मुच्यते सर्वपाशैरित्यादिश्रुतेः

खुरकना
कंडूयनंगवांयोवैकरोतियदिमा
नवः गोहत्याव्रह्महत्याभ्यांमु
च्यतेनात्रसंशयः ८=

तत्तादिभ्यः
देवेभ्यः

मनुष्येभ्यस्ततोदद्यात्
पितृभ्यश्चततोदेवि ६=

ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवानप्रस्थोयति
स्तथा स्वधर्मनिरताः सर्वेनाकष्टेवसंतिते
यथोक्तकारिणः सर्वेवर्णाश्रमसमन्विताः
नराजितेंद्रियायांतिब्र
ह्मलोकंचशाश्वतम्
दृष्ट्वाऽऽपूर्णंरमायेचपं
चयज्ञरताश्चये दयान्वि
ताश्चयेनित्यंनेदांतेते
यमालयम्

अपनीप्यारीवस्तुकोदेकर

त्तद्देवेभ्योमंडपस्थेभ्यएवच स्विष्टंदत्वाततोदेविवायसे
विसर्जनकरकेश्री गायत्री
भ्यस्ततोपिच २९ विसृज्याग्निमहादेविपूजयेद्धेमात
रम् शतेनवापिसहस्रेणवाजप्यादेवंसमर्पयेत् ३० देवेश
पूरणंकृत्वाविसर्जनमथाचरेत् क्षमापयेत्तमापुष्पैः
पीत्वाचचरणामृते ३१ वेदमध्यापयेद्विप्रान्स्तोत्रपा
गृह्याग तानू
ठानपीश्वरि अतिथीन्पूजयित्वाचभोजयित्वापिसुंदर
रि ३२ नाप्नोतियमलोकस्यनरकानामपीश्वरि स्मरणा
द्यान्वापिहन्तानेनपश्येद्यममंदिरे ३३ ग्रासमुष्टिंयास
मेकंदद्देत्परगवेचयः सयमेयमलोकंचनसपश्येत्परमे
गच्छति
श्वरि ३४ कंडूयनंचगोःकृत्वानयातियमयातना
प्राप्नोति

चौरोवाप्यथचांडालः
शत्रुर्वामित्रघातकः
वैश्वदेवांतमापन्नः
सोऽतिथिःकथ्यतेबुधैः
अतिथिर्यस्यभग्नाशो
गृहादपिनिवर्तते सद
त्वादुःखंततस्यपुण्यमा
दायगच्छति अतिथिंपू
जयेद्यस्तुश्रांतंस्वगृह
मागतं सदृष्टमेगोपाते
दत्तेफलप्रापदितिनिश्चि
तम् ५=

दशाभिर्जन्मचरि
तंशतेनचपुराकृतं
त्रियुगंतुसहस्रेण
गायत्रीहंतिकिल्वि
षम् २=

येसदापितृदेवांश्च
प्रीणयंत्यतिथींस्तदा
प्राजापत्यंहितेयांति
लोकंसर्वेनमोत्तमम्
मूर्खोवापंडितोवापि
श्रोत्रियःपतितोपिवा
ब्रह्मतुल्योतिथिर्वैश्व
मध्याह्नेयःसमागतः
पथिश्रांतायविप्राय
ह्यमस्मैक्षुधितायच
प्रयच्छत्यन्नपानीयं
तेनाकेचि[illegible]सिनः
प्राप्तास्त्वदृष्टपूर्वाश्च

खुरकेजोमनुष्यगऊको

आतिथ्यस्यप्रभावेनराजानोमुनयस्तथा
ब्रह्मलोकंगताद्यापिनच्यवंतेविशांवर
आजन्मतोगृहस्थोयःप्रमादाद्वाकथंचन भोजयेद
तिथिंनूनंनैवपश्यतिसांतकम् सुदीप्तेनविमानेनपुष्प
कैपीयूषमत्तदःयातिस्वर्गंच्युतोवैश्यउत्तरांश्चकनूत्मति २

भोक्तुकामाःक्षुधातुराः यद्गेहेतृप्तिमायांतिब्रह्मलोकेवसंतिते अतिथिर्विमुखो
यस्यसंगच्छेद्गृहमागतः मध्याह्नेवैश्वदेवांतेयथायातियमालयम् नास्तिनास्ति
वचःश्रुत्वाप्यकाशोऽप्यतिथिर्व्रजेत् आजन्मसंचितंपुण्यंगृह्णातिगृहमेधिनः नास्त्य
तिथिसमोबंधुर्नास्त्यतिथिसमंधनम् नास्त्यतिथिसमोधर्मोनास्त्यतिथिसमोहितः १

छबील जलशाला
प्रपां पानीयशालिकां इत्यमरः १८
बावली कूवा तलाव पानीयदान गृहे छबील बिठावे
ज्येष्ठ आषाढ में पानी देने वाला

म०
५०

वापीकूपंतडागं च प्रपां चैव विशेषतः ३५ ग्रीष्मे पा
नीयदानात्तु यमलोकं बहिष्कृताः इंधनं कंबलं दत्वा (लकड़ी, कंबल)
हसंती च हसंतिकां ३६ अंगारं शिशिरे दत्वा न पश्ये (कांगड़ी, अग्नि, पोष माघ में) (लोहे की अंगीठी देवे)
द्यमालयं छत्रमेकमपीशानि छायार्थं प्रदद्देच्च यः २०
घर्मे पश्येत्तु स्वैव यामे मार्गमपीश्वरि छत्रं दत्वा म
हादिव्यं सर्वान्नैः परिहरितं ३७ न स पश्येद्यमं चैव य
ममार्गं सुदुस्तरं आरोग्यशालां महतीमग्निशालां म
पीश्वरि ३९ सर्वौषधैः समायुक्तां सत्वे याति महापथि
ब्रह्मचारीन्यतीश्चापि ह्यतिथीन्गृहमागतान् ४०
पूजयित्वा भोजयित्वा न पश्येद्यमयातनां अतिथीनां (मनाके, खवाके)

हिमप्रीतिसमीरा(?) णां हसंती च हसंतिकां प्रज्वलागारसहितें सुप्रीत्यर्थं ददाम्यहं ३=

मनुस्मृतौ
अतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहाद्देवम् आशो वि निवर्तते स दत्वाऽस्मै तस्मै पुण्यमादाय ५० चरति

यमपीडा

गृहस्थो वा मुमुक्षुर्वा वानप्रस्थोपि भिक्षुकः क्रमेणाक्रम्य माप्नोति वै स्व परमं पदम् यथा नदी
नदाः सर्वे सागरे यांति निःस्थिति तथैवाश्रमिणः सर्वे गृहस्थे यांति संस्थिति यथा मातरमाश्रय सर्वे
जीवंति जंतवः तथा गृहस्थमाश्रित्य सर्वे जीवंति भिक्षुकाः ब्रह्मचारि यतिश्चैव विद्यार्थी गुरुपोषकः
अध्वगः क्षीणवृत्तिश्च षडेते भिक्षुकाः स्मृताः २=

दानधर्मं निषेवेत नित्यमैष्टिकपौर्तिकम् परितुष्टेन भावेन पात्रमासाद्य शक्तितः यत्किंचिदपि दातव्यं याचितेनानसूयया उत्पत्स्यते हि तत्पात्रं यत्तारयति सर्वतः वारिदस्तृप्तिमाप्नोति सुखमक्षय्यमन्नदः तिलप्रदः प्रजामिष्टां दीपदश्चक्षुरुत्तमम् भूमिदो भूमिमाप्नोति दीर्घमायुर्हिरण्यदः गृहदोऽग्र्याणि वेश्मानि रूप्यदो रूपमुत्तमम् वासोदश्चन्द्रसालोक्यमश्विसालोक्यमश्वदः अनडुहः श्रियं पुष्टां गोदो ब्रध्नस्य विष्टपम् यानशय्याप्रदो भार्यामैश्वर्यमभयप्रदः धान्यदः शाश्वतं सौख्यं ब्रह्मदो ब्रह्मसार्ष्टिताम् =

54

पूजनाच्च याति ब्रह्म सनातनं ४१ तिलान्दत्वा हिरण्यं।

(गऊ घोडा गज)

च वासांसि विविधानि च गामश्वं हिरदं वापि दासीं दास

(रथ सवारी =पालकी उ जुती खडावां पात्र)

मथापि वा ४२ यानमुपानहौ देवि पादुकां भाजनं त

(जलके =भांड नानाप्रकारान्)

था घटांश्च विविधान्दत्वा न स पश्यति दुर्गतिं परदारा

न्वर्जयेच्च मातृवत्सुरसुंदरि स यमं यमलोकं च यातनां

(स्नान करे)

नैव पश्यति ४४ शातकुम्या ययः स्नायान्नदीं गत्वा स।

स्वर्गं अगम्यागमनात्स्तेयान्मुच्यते नात्र संशयः ४५

अन्यायेन परधनादि ग्रहणं स्तेयं तस्मिन् मस्तेयं ४५=

न याति यातनां घोरां दुस्तरां पापकर्मभिः गंगां भागी

(घः स्नाति गंगा जलेन)

रथीं गत्वा स्नाति गांगेन वारिणा ४६ देवान्पितॄंश्च सं

तर्प्य न स याति यमालयं हरिनामजपासक्तो शिवनाम्न

गोदावरी महापुण्या स्मृतमात्राघनाशिनी
निमेषान्तरमात्रेण लंघिता तैर्महानदी २=

म॰ पिसुंदरि ४७ न यमं यममार्गं च स गच्छति वरानने गो
५८ दावरीं महापुण्यां तापसीमैरावतीमपि ४८ चंद्रभागा
मपीशानि शतद्रुं च सरिद्वराम् सिंधुं पुष्करतीर्थं च कु
रुक्षेत्रं [सरस्वतीं] पृथूदकम् ४९ सरस्वतीं महापुण्यां वर्णनाशा
मपीश्वरि सरयूं [नद] शोणमारसं कुलगं गामपीश्वरि ५०
वाणगंगां च कावेरीं भद्रां भद्रावतीमपि वितस्तामपि
चेशानि तथोत्तर[उत्तरवाहिनी]वहामपि ५१ एताश्चान्याश्च सरितोऽ
स्नाप्य वगाह्य [स्नानकर्के] सुंदरि यः कश्चिन्नर्पयेद्देवान्पितॄंश्चापि वि
शेषतः ५२ न यमं यममार्गं च यातनां [पीडां] याति नैव सः
परोपकारी परद्रव्यनिःस्पृहः परापवादाभिनिवृत्तचे ५८

मीनः स्नानपरः फणी पवनभुङ्मेषश्च पर्णाशनो नीराशी खलु चातकः किमपरं
शेते गुहां मूषकः भस्मोद्धूलनतत्परः खलु खरो ध्यानानुरक्तो बकः सर्वेषामिह
कारणं न फलं सखे ज्ञानं परं किं तपश्शतेः =

परबुद्धीमें जो आसक्त नहीं

नाः परस्त्रवासक्तमतिस्तु धीरो यमेन पश्येद्यमलोक
मार्गं ५४ विशुद्धचित्तः स्थिरबुद्धियुक्तः पुराणगाथा
श्रवणेपि सक्तः सत्संगविध्वस्तमलस्तु देवि कदापि
नो याति स याममार्गं ५५ यो दानशीलः पितृभक्तिस
क्तः सुरार्चने देवि सदैवयुक्तः श्रीसंहिताधर्मकथार
तस्तु कदापि यात्येव न याममार्गं ५६ यः श्रद्धया श्राद्ध
शीलो महेशि पित्रोः क्षयाहे बहुभोजकश्च नित्यं च नै
मित्तिकमादरेश्च स याति यामं सुखमेव मार्गं ५७ यो
भारतीं कथां च पुराणं च तत्रोद्भवसंहितां च भक्त्या शृ
णोतीह स याति मार्गे यामे सुखेनैव व्यपेतशोकः ५८

सत्संगकर्के दूर होगया है मल जिस्का ३=

आदरन ऊर्वन्तन् ३=
सादरं च रत्नपि पाठः
भारवतीं

दान दाता

श्राद्ध बहुत ब्राह्मणों को भोजन खुलाने वाला

आसक्त सन्

सुख से गिया है शोक

आसमें हृञ्‌हरणे धातु का करणे का अर्थ लगता है ३=
हृञ् हरणे हरण आपणं स्ते येनाशानं ३=

उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते विशेषण विहाराहारसंहारप्रतिहारप्रहारवत् ३=

प्रेतगणैः
अतिव्याकुले २=

म॰
५९

स्रवेतिदासांश्चतरोपिवेदान्कुलातिशुलान्स्वरवर्षयस
न्ये हृषीकेशपूर्णेश्चनयातिमार्गेपर्याकुलेप्रेतगणैश्च
देवि ५९ यःप्रेतश्राद्धान्विधिवत्करोतिचदानपुण्यान
पिषोडशैव पदानियोदास्यतिसुंदरीत्वंसतूत्तरंया
ममार्गेनपश्येत् ६० नित्यंचदानंचददातिभक्त्याचः
प्रेतस्तत्रैवपरमेश्वरीह सयातिधामंचसुखेनमार्गेय
मंनपश्येन्निरयांश्चघोरान् ६१ कूलांश्चवापीश्चतडा
गकूपांश्चीविष्णुप्रीत्यैचददातियोत्र सतूत्तरंयातिसु
खेनमार्गेनयातनांदुर्गतिंनैवपश्येत् ६२ इदंचपुण्यं
नियमैर्नयैश्चआनर्तिकेमासचतुष्टयंयः एकांतरैःन

प्रेतगणोंकाकेर्वे चारोंओरतेंअतिव्या कुलहोकर्केयममा र्गकोनहीजाते २=

षोडशदानानि १६

अनेनप्रकारेण ४=
अमुनाप्रकारेण

इदंचपुण्यं नियमैर्यमैश्च इत्यपिपाठः १=

५९

नियमैः नीतिभिः अथवाआनर्तोदेशः वा नृत्यशालायां १= कालंनयेत् १= एकांततःकर्के

व्रतकरेद्वारिकादेशमेंचातुर्मासका कालव्यतीतकरे इसीव्रतमें
आनर्तिकमासचतुष्टयंयः १=

दशम्यां चैव नक्तं च एकादश्यामुपोषणम् द्वादश्यामेकभक्तं वै त्रिखंडा चेति कथ्यते दिवसस्याष्टमे भागे मंदीभूते दिवाकरे तद्दिनक्तं विजानीयान्न नक्तं निशिभोजनम् नक्तव्रतम् २=

नीतिभिः ३= कालं नयेत् २= कालभितावे चपुनः हरिशायनीकाव्रत हरिप्रबोधनीकाव्रत रकरे तुसीमे कालव्यतीतकरे २=

मंदीभूत सूर्यदिनके आठमे भागमे एकव्रत खावे कालनूव्यातीतकरे २=

एकान्तताकके नक्तव्रतोकके नीतीकके कालव्यतीतकरे

नक्तव्रतेनैव मीशि यमं न पश्येन्निरयांश्च कुत्र ९३ एकान्तरेण

नीतिभिः= २= हरिशायनी हरिप्रबोधनीका व्रतरखे कालं नयेत् =

नक्तव्रतेन यश्च हरेः स्वापबोधने चापि देवि यः कश्चिद्दै

यः कश्चित्पुरुषश्चातुर्मासः व्रतं करोति वा हरिशायनीव्रतं हरिप्रबोधिनीव्रतं करोति सः अत्रैव पुण्यं लभेत् यमं न पश्येत् सः याममार्गं न पश्येत् ३=

वलभेत्स पुण्यं यमं न पश्येन्न स याममार्गं ९४ भूमिं ति

लं कांचनमेव दत्वा शय्यां तु वेश्मागलमेव देवि आहत्य

सर्वान्न तु लोमहेशि यमं न पश्येन्निरयान्कृतः सः ९५

फुलकीवाडी बोवली

यः पुष्पवाटीं शिवपूजनार्थं वापीं च स्नानार्थमिह प्रयु

क्ते सयाति देवेशि सुखेन मार्गं स डस्तरं हरमपुण्यकृ

द्भिः ९६ चांद्रायणैः कृच्छ्रशतैर्महेशि तथा महासांत

पनातिकृच्छ्रैः प्राजापत्यैः जलकृच्छ्रैरनेकैर्जेतुर्न पश्ये

न्निरयांश्च घोरान् ९७ अध्यापनैरध्ययनैः सपुण्यैः स

पडावना पडना

व्रतविशुम हेशा नां पूजनार्थं पुष्पवाटिकां आरोपयति तेषां तिलोकं सर्वोन्नमोत्तमम् ६=

तृणैः काष्ठैश्च पाषाणैर्यैः कुर्वंति शिवालयम् मोदंते सहद
दैवतैर्नराः शिवसन्निधौ ब्रह्मविष्णुमहादेवप्रासादमठमे
वच कृत्वातु सचिरं कालं तत्रलोके वसंति ते येधर्ममठगोशा
लाः पथिविश्राममंदिरं यतीनां सदनं चैवप्रपदीनानां च कुटीरकं

विष्णु शिव गणेश सूर्य देवी २=

वासोभिर्विविधैर्भोजनैश्च दीराज्यखंडैः फलमूलयुक्तैः
र्यमस्य लोके स यमं न पश्येत् ६८ पंचानां देवतानां च मं
(अर्थात् ईंटों का पत्थरों का लकडी योंका)
दिरं यः समाचरेत् इष्टिकाश्मलवैर्वापि काष्ठैर्वापि महे — मंदर बनावे
श्वरि ६९ न स याति महादेवि याममार्गं सुदुस्तरं सेतुं — पुल बन्ने बनावे
(लकडी योंके पत्थरों के)
बध्नाति यो देवि काष्ठैर्वाश्मलवैरपि ७० प्रतारणार्थं लो
(कदले)
कानां न स याति यमालयम् प्रतरं च महानद्यां बंधनं — कदल बनावे नद्यां बंधनं यः क्रियते
क्रियते च यः ७१ नौकामपि महेशानि न स याति यमा
(मंदिर पाठशाला)
लयम् मठं करोति यो देवि अन्नपानसमन्वितं ७२
(करने वाला जो है)
जीर्णोद्धारमपीशानि यः करोति सुरेश्वरि न यमं यमा
(गवट्टे ३ कडे जो कीचडसे)
मार्गं च स पश्येन्नरकान्कुतः ७३ गामुद्धरति पंकाद्यो

गामुद्धरति यः पंकाद्यो चरंतीं गोगणं क्रियंते गोगृहे चैव तेऽस्तु न भ... सितारकाः

जीर्ण मंदर दी मरम्मत
जीर्ण देवायतनोद्धार
चिरंतनदेवतागारोद्धार १२=
जीर्ण मंदिरस्योद्धार २=
मठ स्थापनादि तिलयः ३=

जीर्णोद्धारं प्रकुर्वाणो द्विकर्तृफलं लभेत् शी
र्णवातातपहरं यदि पर्णकुटीरकं
कृत्वा विप्राय विदुषे प्रददाति कु
टुंबिने त्रिंशकोटीश्च वर्षाणां दिवि मोदते =

ब्रह्मशालां च विपुलां ब्राह्मणस्य च मंदिरम् दृष्ट्वा याति विपश्रेष्ठे इंद्रस्य
भवनं नराः जीर्णोद्धारेण वै तेषां तत्फलं द्विगुणं भवेत् तडागं यत्र यः कुर्यात्स
गच्छेन्निरयं ध्रुवम् देवविप्रयतीनां तु मठलोभविमोहितः मठाधिपत्यं यः कु
र्यात्सर्वधर्मबहिष्कृतः॥

ऋ. ७.
अग्निहोत्रं तपः सत्यं वेदानां चैव पालनम्
आतिथ्यं वैश्वदेवश्च इष्टमित्यभिधीयते १
वापीकूपतडागानि देवतामंदिराणि
च अन्नप्रदानमारामाः पूर्तमित्यभिधी
यते २ इष्टापूर्तं च कर्तव्यं ब्राह्मणेन विशेषतः इष्टेन
लभते स्वर्गं पूर्ते मोक्षो विधीयते ३ वापीकूपतडागादि देवतामंदिराणि च पति
तामुद्धरेयस्तु स पूर्तफलमश्नुते ४

अजलिनाजलंनपिबेत् सोयेको न नजगावे
जलंपिबेन्नांजलिनाशयानंप्रबोधयेत्
परान्नंविचरंतीगाथयंतीचनवारयेत्
परायाअन्नखातीहूई गवूको हटावे
अपनेवछेकोचुंगातीहूईकोन हटावे
अतिभीतवत्
डरीहोई के

अनाथप्रेतसंस्कारात्कोटियज्ञफलंलभेत् २=

भीरुमुद्धरतेभयात् श्मशानेऽज्ञकृतेयस्तु धर्मार्थम।
उपमार्गः गली साफ करावावे
पिंडदः ७४ अनाथप्रेतदाहंचरथ्यासंशुध्यतेचयः
उखल मोहला छज्जु घराट
उलूखलंमुसलंचशूर्पंचाट्टकंतथा ७५ धर्मार्थं।
मुहर
मपियःकुर्यान्नसयातियमालयं अन्ननदानंनिष्कदानं
अशरफीकादान
रौप्यदानमपीश्वरि ७६ यःकुर्यात्सर्वदानंचनसया
तियमालयं आदर्शंकलशंवापिरत्नान्यन्यानिसंद
दि ७७ दत्वायातिसुखेनैवयममार्गंसुडस्तरम् वृथा
पूरी खीर
मांसंवृथापूपंवृथाकृसरपायसं ७८ वर्जयित्वा [illegible]
तीरतण्डुलमिश्रःपायसः ३=
नचाप्नोतिडुस्तरंयमयातनां एकादशीव्रतंकृत्वाततः
पयसापाचयेदन्नं मधुरेणसमन्वितं पितृभिःप्रार्थितं पूर्वंतत्पायसमुदाहृतम् ३=
चौदसकाव्रत
चाभूतव्रतेशिवे ७९ अष्टम्यामपिसंक्रांतौरविवारेपि

चतुर्दशीव्रतं २=

तिलतण्डुलसंपक्वःकृसरःसोभिधीयते ३=
कृसरस्तिलेनसहसिद्धओदनः ३=

कार्येषुमंत्रीकरणेषुदासीस्नेहेषुमाता त्वमयाधरित्री
धर्मस्यपत्नीशयनेषुभार्याषड्कर्मभिःस्त्रीकुलमुद्धरंति १=

मंडलेकृत्स्नेनित्यंयानारीकेशवाग्रतः
भर्तृवियोगंनाप्नोतिसन्ततिर्हिदेवच
सापियातिनवैमार्गमितिशास्त्रस्यनिश्चितम् १=

म०
वव्रते नपश्यपतियमं देवियमलोकमपीश्वरि ८० अन्या
५१
न्यपिव्रतानीशि यमलोकार्दितान्यपि पतिव्रताधिया
नारीपतिसेवापरायणा ८१ प्रजापालनसंसक्ता गृह
दक्षाकुटीचरी सापियातिनवैमार्गं याममर्त्त्येंहुडस्तरं ८२
जीवद्भर्तरिजीवंतीमृतेभर्तरिचानुगा दिनेदिनेपाद्य
मर्घ्यंगंधंभर्त्रेददातिया ८३ अन्याप्यचासनंयानेदा
दातिपरमार्चिता स्वप्नेशेतेचयापश्चात्स्वप्नेचैवद्विजा
गती ८४ नविवादपरायाचवहुभोज्यानयाभवेत्
बहून्नपाचिनीयापिभोजितेभोजनेरता ८५ अभो
जितेव्रतपराहारस्थार्चनयाभवेत् तंत्रानुशासनेदे
५१

नारीयात्वननुज्ञाता
भर्त्रापित्रासुतेनवा
निष्फलंतद्भवेत्तस्या
याकरोतिव्रतादिक
मिति=

कुत्स्यामेवचरति=
गृहकार्येषुचतुरी
कुत्स्याचरतिभर्त
पतिमित्वान्नमितिकु
टीचरी स्त्रीचेत् कुटीचरी=

यस्यभार्याशुचिर्दक्षाम
तीरमनुगामिनी नित्यंम
धुरवक्त्रीचसारमानस्मार
मा१ नित्यंस्नातासुगन्धाच
नित्यंचप्रियवादिनी अल्प
भुकमितवक्त्रीचदेवता
साननामानुषी २ यस्यभार्या
विरूपाक्षीकश्मलाकलह
प्रिया अधिकाऽधिकभक्षाच
नभोजनकाजवनकाभर्तानआवे
साजरानजराजरा ३=

अभोजितेभर्तरिसति
व्रततत्पराभवेत् द्वार
स्थार्चनया १उडीकतीरहे

भर्तरिभोजितेसतियाभोजनेरता २=

तंत्रशास्त्रे

मद्यपानं
पानंदुर्जनसंसर्गः
पत्याचविरहोऽटनम् स्व
प्नोऽन्यगेहवासश्च नारीसंदूषणानिषट् =

वाक्पारुष्यमाक्रोशं २=
अतिप्रचंडाबहुपाकपाकिनीविवादशीलास्वयमेवतस्करी
आक्रोशिबीजेपरवेश्मगामिनीपश्यामियाम्यंयममंदिरंच २=

विसाविज्ञेयापतिव्रता ८६ नयमंयमलोकंचचन।
सापश्यतिसुंदरी स्मृतंभर्तारमनुत्सृज्ययातिष्ठतिवा।
नने ८७ परपुंसिरतानित्यंसहृतेनारकीवृथा ककं
चैःपात्यतेसापिपाच्यतेगुडतैलके ८८ अपानेशी।
लभ्रष्टायागुदेवैलोहकीलकान् स्मृतमान्त्रलिपंत्य
त्रमार्गेयाम्याश्चकिंकराः ८९ लोहंपुरुषमीशानि
सृतमंबहुशोपिच यामाश्चालिंगयंत्यत्रशीलभ्र।
ष्टानसंशयः ९० पत्युर्धर्ममवाप्नोतिपतिसेवापरा
यणा पतिसेवापरिभ्रष्टासायातिनिरयान्बहून् ९१
निरयान्निःसृतायातिसागोधावाभवेद्ध्रुवं गृहगोधा

नरकान् निकलकके गोह कोडकिली
दुर्गतीन्

नारीतुभर्तृपि
तृकुतायनुवृत्ये
ववृताधिकारिणी

तदाहकात्यायनः भार्यापतिमृतेनैवव्रतादीनाचरेदिति
मनुरपि नास्तिस्त्रीणांपृथग्यज्ञोनव्रत
नाप्युपोषणमिति विष्णुरपि पत्योजीवतियानारी
मुपवासव्रतंचरेत् आयुःसाहरतेभर्तुर्नरकंचैवगच्छति २=

शारत्ययोद्रवंवक्त्रंच
चक्षुश्रवणामृतं हृद
येदुरयारंभस्त्रीणां
कोवेदचेष्टितं नहि
कश्चित्प्रियःस्त्रीणां
मंजसास्वाशिष्यालनं
पतिंपुत्रंभ्रातरंवाद्य
त्यर्थेघातयंतिच ४२

यस्यभार्याशुचिर्दक्षा
भर्तारमनुगामिनी
नित्यमधुरवक्त्रीच
सारमानरमारमा २
नित्यस्नातासुगंधाच
नित्यचप्रियवादिनी
अल्पभुक्मितवक्त्रीच
देवतासानमानुषी २
यस्यभार्याविरूपाक्षी
कश्मलाकलहप्रिया
अधिकाऽधिकमक्षा
चसाजरातज
राजरा २=

विसादप्रसक्तं प्राप्यमध्यादीपिकाचनं नीचात्
सुप्तमार्दिघ्याद्रीपिजतमकलादपि ।न्यजेदुर्मदं प्रसृतं
विधाद्दीनंयुत्पन्नेन त्यजेत्क्लीबंधक्लीभार्यां निखिलां
लंघवान्यजेत्र प्रमत्तंपुत्रवंध्यजगप्रमत्तं पुत्रधनेत्यंदेवां
प्रमत्तंपुत्रसेधोगणीस्त्रीश्रमानिकिनश्यपति ६ ॥

58

प्रतिमादीति　　जन्माष्टम्यादीति २=　　सर्वस्य लभ्यसमर्पणं

मल्लिंगमद्भक्तजनदर्शनस्पर्शनार्चनं परिचर्या स्तुतिप्रह्वगुणकर्मानुकीर्तनं १ मत्कथाश्रवणे श्रद्धा मदनुध्यानमेव च सर्वलाभोपहरणं दास्येनात्मनिवेदनं ३५ मज्जन्मकर्मकथनं मम पर्वानुमोदनं गीतताण्डववादित्रगोष्ठीभिर्मद्गृहोत्सवः ३६ यात्रा बलिविधानं च सर्ववार्षिकपर्वसु वैदिकी तान्त्रिकी दीक्षा मदीयव्रतधारणं ३७ ममार्चास्थापने श्रद्धा स्वतः संभूय चोद्यमः उद्यानोपवनाक्रीडपुरमंदिरकर्मणि ३८ संमार्जनोपलेपाभ्यां सेकमंडलवर्तनैः गृहशुश्रूषणं मह्यं दासवद्यदमायया ३९ अमानित्वमदंभित्वं कृतस्यापरिकीर्तनं अपि दीपावलोकं मे नोपयुञ्ज्यान्निवेदितं ४० यद्भिर्मासोपवासेन तु यत्फलं परिकीर्तितं विष्णोर्नैवेद्यसिक्थेन तु तत्फलं भुज्यतां कलौ ४२ = ओदनकणेन

सर्वतोभद्रादि करणं　　सामर्थ्ये सति स्वतः असति सामर्थ्ये अन्यैर्मिलित्वा =

केहना　जलौका　सर्पिणी　ऊर्णी

२ ९२

वाघ्यकिल्लीहिमुखीवाश्रुनीचवा भवेत्कल्पमहे।

निकलके

शानिनरकांश्चातिदारुणान् नरकान्निःसृतो देवि

की　डो　भृंगी　कीटाः कम्मठ=

तिर्यक्त्वं याति मानवः ९२ क्रिमिःकीटःपतंगो वा भ

वेद्धगसहस्रके तस्मात्सर्वप्रयत्नेन शीलं रक्ष्यं हि

अलक्ष्मी　नरकाधिष्ठात्री नका

मानवैः ९३ अलक्ष्मीःकालकर्णी च शीलभंगात्प्र

जायते दारिद्र्यं परमं चापि दुःखं चापि विशेषतः ९४

शीलभंगेन भवति नारीपुरुषयोः शिवे शिवभक्तिं

च यः कुर्याद्विलोक्यैवं महेश्वरि ९५ नवधा नस्तया

स्यैव यमे नरकमेव च अर्चनं वंदनं दास्यं स्मरणं पाद

सेवनं ९६ श्रवणं कीर्तनं सख्यं स्वात्मार्पणमिती।

शुकदेवः

श्रीविष्णोः श्रवणे परीक्षिदभवद्वैयासकिः कीर्तने प्रह्लादः स्मरणेऽङ्घ्रिपद्मभजने लक्ष्मीः पृथुः पूजने अक्रूरस्त्वभिवादने कपिपतिर्दास्येच सख्येऽर्जुनः सर्वस्वात्मसमर्पणे बलिरभूत्कैवल्यमेते विदुः इति नवधा भक्तिः ९=

योगमार्गस्य अध्याय यामः १ दमः २ चित्तादिसर्वभावेषु ब्रह्मत्वेनैव भावनात् निरोधः सर्ववृत्तीनां प्राणायामः स उच्यते ३ निषेधनं प्रपंचस्य रेचकाख्यः समीरणः ब्रह्मैवास्मीति या वृत्तिः पूरको वायुरीरितः ततस्तद्वृत्तिनैश्चल्यं कुम्भकः प्राणसंयमः अयं चापि प्रबुद्धानामज्ञानां घ्राणपीडनं विषयेभ्यस्ततो दृष्ट्वा मनसश्चितिमज्जनं प्रत्याहारः सं०

श्रीमद्भागवते सप्तमस्कंधे श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनं अर्चनं वंदनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनं इति पुंसार्पिता विष्णौ भक्तिश्चेन्नवलक्षणा क्रियेत भगवत्यद्धा तन्मन्येऽधीतमुत्तमम् ९=

समोसी पतंगाश्च शलभौ ऊष्मरः =

२ विज्ञेयोऽभ्यसनीयो मुमुक्षुभिः यत्र यत्र मनो याति ब्रह्मणस्तत्र दर्शनात् मनसो धारणं चैव धारणा सा परा मता ब्रह्मैवास्मीति सद्वृत्त्या निरालंबतया

९४ श्रवणं कीर्तनं चास्य स्मरणं महतां गतेः सेवेज्याऽवनतिर्दास्यं सख्यमात्मसमर्पणं नृणामयं परो धर्मः सर्वेषां समुदाहृतः धर्मः त्रिंशल्लक्षणवान् राजन् सर्वात्मा येन तुष्यति =

९२ तिर्यग्धर्मेण

स्थितिः ध्यानशब्देन विख्याता परमानंददायिनी निर्विकारतया वृत्त्या ब्रह्माकारतया पुनः वृत्तिविस्मरणं सम्यक् समाधिर्ज्ञानसंभवः ३

काल: श्रवणाद्या भक्तियोगकद्दागथा मायाधवः माधवः २= रमणीयं

व्याधस्याचरणं ध्रुवस्य च वयो विद्या गजेन्द्रस्य का कोजाति विदुरस्य यादवपतेरुग्रस्य किं पौरुषं कुब्जायाः कमनीय कम्बुकांतो
रूपमधिकं किं वा सुदाम्नो धनं भक्त्या केवलयैव तुष्यति हरिर्भक्तिप्रियो माधवः परिहासापदेशेन ... 59
लविदं नामोच्चारेण पुरुहूति महापातकिनो जनाः तस्य वैकुंठनाथस्य पूजा वै भवता कृता यद्वा नरकाद्दस्य वैकुंठनयनं
सम्भूत् २=

ते नवधा भक्तियोगो यमलोकनिवारणः ९७ तस्मा
द्भक्तिं प्रकुर्वीत शिवे विष्णौ वपीश्वरि नामापि यमलो
कस्य न पश्येत्स्वर सुंदरि ९८ इति ते स्थूलमाख्यातं क
र्मिणां कर्मनिर्हणं अधुना शृणु देवेशि ज्ञानिनां ज्ञा
नसत्कथाम् ९९ तत्त्वजिज्ञासमानानां परमार्थप्रद
र्शिनां बहिर्शोनं तत्त्वज्ञानं च ज्ञातव्यमविशोकया १००
शिव एकैक एवापि लक्ष्ययं परमार्थतः भ्रान्तिमात्र
मिदं देवि जगदाहि परिवर्तते १०१ जगच्छिवो द्वयं मिति
जातिरूपविवर्जितं नामापि रहितं यद्वत्कनके कुंड
लादिषु १०२ चित्तिरेवास्ति देवेशि चेष्यते येन वै जग

पृथिव्यावरणं तत्रत्रते जोवाय्वाकाशाहंकारम हत्तत्त्वानीति सम= अंडकोशे शरीरेऽस्मिन्सप्तावरणसंयुते वैराजः पुरुषो योऽसौ भगवान्धारणाश्रयः २=

भवता येषु पवार्थः कथितो वा सविदांवर पदपूर्वं वाक्यार्थः श्रुतिरूपरिहत्य ते यच्चायं सविकल्पोऽत्यः सविकल्पपरिलयात्सो यतेदग्धसंसारे निःसारत्व तिनिश्चयः तत्किमेतन्मद्धावाहो सत्यबुद्धिममाचलं तन्नो विश्राममामेति चेतस्यां भ्रमता जगत्

जगाम शिवरूपमेरोः समाध्यर्थम निर्दतिमू तत्त्ववर्ष सहस्राणि निर्विकल्पसमाधिना २=

अनुत्तानपदः ध्रुवः कृपापरायणः अभूत्त्रयाणां लोकानां चूडामणिरिवाचलः २=
भक्तियोगो यं कथितः
आर्यता हृद्यता मैत्री सौम्यता मुक्तता ज्ञता समाश्रयं तितेनित्यं अनंतः पुरुषमीशगुणाः पेशलाचारमधुरं सर्वे वाञ्छंति तं जनाः वेणुं मधुरनिस्वानं वने वनमृगा इव शिवमद्वैतं तरीगाइव यं मन्यते इति श्रुतम्
सुखशुभ्रवत्सु शामितमावहति नाधिनं सदाजारतियेन चेतसा कुला वित्तो विधुरिवर्थःसदा कद्दायुक्तो चेद्भवाद्य

चेष्टाकर्वति प्राणे इंद्रियाणि प्राणस्य सर्वं सत्तुरुं इंद्रियेषु चेतनशक्तिः चेतनया युक्तः जीवः सैव पुद्गलः लिंगदेहः २= चित विया जावे जिसकर्के जगत्
अनुप्राणं तिर्यक्प्राणाः प्राणेन सर्वं चेष्टाकृ वेति अनुच्छिन्नाश्चिदात्मेकतुमानन्तीह नेतरः ते नतुयासकु दंतातंतेयत्स समहात्मनः भोगेभ्योप्य रतिर्जाता दस्साद्यासुक
प्राणस जंतुषु अपानं तु मपानेति नरदेव
लादिह प्राणप्राणव्यमविलि
राजा नोकरको निकालदेतां मिवानुगाः = चेष्टा लजंति २= चिच्छक्तिः ५= चेतनया युक्ताः जीवरुतिकाध्यते २= संसंकल्पवशाद्बद्धो निःसंकल्पस्तु मुच्यते २=
भवता पूर्णाचेतसा नहरूपेयत शिवलवं मुक्तःस्वं भ्रांतिमुत्सृज २=
राजा नमनुमत्या मिव जीव चैतन्यं यदधिष्ठानं लिंगदेहश्च यः पुनः चिच्छायालिंगदेहस्था तत्संगो जीव उच्यते॥ जीवं
बोध्यते मुक्तः तीर्दता स्मृतः इति=

जीवस्य जन्ममरणसंभवमाह सुक्ष्मभूतेन्द्रियमनोमयो लिंगदेहः १ अोगायतन स्थूलदेहः २ तयोः का र्याऽयोग्यता जीवस्य मरणं तयोगाविर्भावस्तु जन्म जीवस्य तु २ गतो देहो भूतेन्द्रियमनोमयः तन्निरो (?) भावस्तु संभवः २=

यथाऽनलो दारुषु भिन्न ईयते तथाऽनिलो देहगतः पृथक स्थितः यथा नभः सर्वगतं न सज्जते तथा पुमान् सर्वगुणाश्रयः परः २= पृथगेव स्थौलोपि पिशाचादिभ्रमः =

ताना दे व मुच्यते सर्वभयेभ्यो प्रतिष्ठितः =

चैतन्यबीजभूत हि निताक्षप्यते यः

त मोहमात्रमिदं विश्वं छायारज्जुपिशाचवत् ९३ ति
यति र्यदि लीना स्यात्सुक्ष्म लक्षण विशेषतः तदैव पुद्गलः
प्रोक्तो निर्यन्त्या वेष्टितोपि च ९४ यदा निर्यन्त्या निर्मु
क्तः पुद्गलो याति चेत्फलं तदैव याति स्वरूपं मायाम
लविवर्जितः ९५ यदा माया एकाधि के मले दे विवि
मुच्यते मनो लीयेत वै तस्मान्निर्मनस्काऽपि जायते ९६
मनो नाशाद्वासनायाः लयश्चैवोपजायते जीवन्मुक्तः
ततः प्रोक्तः सप्तभूम्युपरिस्थितः ९७ न यमो यमलोको
वा यममार्गोपि वा पुनः मत्सु वीक्षांत को वापि विस्तर्वा
शिवपदवा ९८ इंद्रश्चंद्रो मरुद्विष्णो देवाश्चापि महेश्च

सुभेच्छा १ सुविचारणा २ तनुमानसा ३ सत्वापत्तिः ४ असंसक्तिः ५ पदार्थाभावनी ६ तुरीयाक ७॥

सुभेच्छा सप्तभूमिकाः ७

प्रथम पृथिवी तत्वं जलतत्वं द्वितीयकं तेजस्तत्वं तृतीयं स्याद्वायोस्तत्वं चतुर्थकं २ आकाशं पंचमं तत्वं मनः षष्ठ उदाहृतं सप्तमं परमं तत्वं योजाना तिस मोक्षभाक् =

लिंगशरीरभी फलको देना है

पूर्वं पंचविध लिंग त्रिवृत्षोडश विस्तृतं पंचचेतनया युक्तो जीवइत्यभिधीयते प्राणो जीवः शरीरतुरीयभोक्ता

निर्विकल्प समाधिः =

श्रवणं मनन निदिध्यासन साक्षात्कार ४ वमनुमिव अश्रुमान मिव गिरिवत् सप्त भूमयः ७

मन बुद्ध इंद्रियों का त्याग करना

वासनाया वासना लीन होजावे तब ब्रह्म

पूर्वं पंचविध लिंगं त्रिवृत्षोडशविस्तृतं पंचचेतनया युक्तो जीव इत्यभिधीयते =

कल्यान्तवायवो वा नयान्तु चेकतमर्णवः तपन्तु द्वादशादित्या नास्ति निर्मनसः क्षितिः ५=

वासिष्ठ च ३ मास सप्त पदा भूमिं तं समाकर्णाय ... न चं नानया ज्ञानया भूयो मोदयं के निमज्जन्ति वदं ति वृद्धभेदेन वादिनो योग भूमिकाः ८२ मम तत्वमि मतानुनमि ... श्रवबोधं विद्धुर्जीने तन्न दं ता सप्तभूमिकं मुक्तिस्तत्तत्त यमिच्या ते भूमिका भूमिकान्तरे ज्ञानभूमिः सुभेच्छा ख्या प्रथमा समुदाहृता विचारणा

द्वितीया स्यात्तृतीया तनुमानसा सत्वापत्तिश्चतुर्थी स्यात्ततोऽसंसक्तिनामिका पदार्थाभावनी षष्ठी सप्तमी तुर्यगा स्मृता ७ सप्तभूमिकानिर्णयः =

आसन
यम नियम प्राणायाम प्रत्याहार धारणा ध्यान समाधिः ८ अष्टांगयोगः

शम दम आसन प्राणायाम प्रत्याहार धारणा ध्यान समाधिः ८ अष्टांगानि

गुदे	लिंगमूले	नाभौ	हृदये	कंठे	भ्रुवोर्मध्ये	ब्रह्मरंध्रे
मूलाधार १	स्वाधिष्ठान २	मणिपूरक ३	अनाहत ४	विशुद्धि ५	आज्ञाचक्रं ६	तदूर्ध्वे सहस्रदलकमलं तन्मध्ये शिवं ध्यायेत्
४ दल कमल	६ दल कमल	१० दल कमल	१२ दल कमल	१६ दल कमल	२ दल कमल	षट्चक्रम्
भूमिस्थानं १	जलस्थानं २	अग्निस्थानं ३	वायुस्थानं ४	आकाशस्थानं ५	मनस्थानं ६	शरीरम्

निस्नेहः पुत्रदारादौ निष्कामो विषयेषु च निश्चिन्तः स्वशरीरेऽपि निराशः शोभते बुधः ॥
यदुक्तं वसिष्ठेन प्राग्योगे तेयथा देहः सुखं दुःखं नविन्दति =

ति शिवाद्वयपदस्थस्य ब्रह्मरूपस्थितस्य च ॥ ९९ ॥ भैरव
ज्ञानसक्तस्याऽभयस्यस्यापि सदरी नरकार्बुदकोटी
नामग्रयः प्रपतन्तु वा ॥ १०० ॥ महाप्रलयवातानां कोटयः
प्रतिवान्तु वा महाप्रलयसूर्याणां कोटयः प्रपतन्तु वा
कल्पान्तसागराणां वा कोटयः प्रवहन्तु वा किं करोति
महादेवि स्वचलस्य महात्मनः ॥ १०१ ॥ इत्थं च वर्तमान
स्य कोऽयमः का च यातना सर्वेषामेव जन्तूनां मनः च
चलमस्थिरम् ॥ १०२ ॥ वायुना जगदीशानि तस्माद्वायुं
समभ्यसेत् निर्जने निरवद्ये च केशकीटविवर्जिते ॥ १०३ ॥
मृषादिपशुपक्ष्यादिवर्जिते मठके शुभे गुरूपदिष्ट

चूर्वे केशकीटसंसर्गदुष्टविवर्जिते वने २८
निर्दोषे वने मठच्छाया दिनिलयः स्थाने शुभे केशकीट दूषितं वने उपदेशमार्गेण

परिभ्रमंतु =
अजपानाम गायत्री मुनीनां मोक्षदायिनी अस्याः संकल्पमात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते अणुना ... हंस जपा ... युक्ता सर्वदा जी...
मूलाधारः स्वाधिष्ठानं मणिपूरकमेव च अनाहतं विशुद्धाख्यं आज्ञाख्यं षट्चक्रमुच्यते
मूलाधारे लिंगदेशे नाभौ हृदि च कंठगे भ्रुवोर्मध्ये ब्रह्मरंध्रे क्रमाच्चक्राणि चिंतयेत्
आधारे तु चतुर्दलानलसमं वासांतवर्णाश्रयं स्वाधिष्ठानमपि प्रभाकरसमं बालांतषट्पत्रकम् रक्ताभं मणिपूरकं दशदलं डाद्यं फकारांतकं पत्रैर्द्वादशभिर्नाहतपुरं हेमकर्णताबृतम् पत्रैः सस्वरषोडशैः शशधरज्योतिर्विशुद्धाम्बुजं हंसोत्तरयुग्मकद्वयदलं रक्ताभमात्राम्बुजम् तस्मादूर्ध्वगतं प्रभासितमिदं यत्पद्मं सहस्रच्छदम् सत्यानन्दमयं सदाशिवमयं ज्योतिर्मयं शाश्वतम् =

प्रयाणकाले मनसाऽचलेन भक्त्या युक्तो योगबलेन चैव भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य सम्यक् स तं परं पुरुषमुपैति दिव्यम् यदक्षरं वेदविदो वदन्ति विशन्ति यद्यतयो वीतरागाः यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं चरन्ति तत्ते पदं संग्रहेण प्रवक्ष्ये ॥ सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राणमास्थितो योगधारणाम् ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् अनन्यचेताः प्राणवायुसमभ्यसेत् सततं यो मां स्मरति नित्यशः तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतम् नाप्नुवन्ति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जुन मामुपेत्य तु कौन्तेय पुनर्जन्म न विद्यते =

अमन्दावर्तवेगेन तुन्दं सव्यापसव्यतः नतांसो भ्रमयेदेषा नौली योगैः प्रकीर्तितः इति नौली १
सूत्रं वितस्ति सुस्निग्धं नासानाले प्रवेशयेत् मुखान्निर्गमयेत्साहि नौती सिद्धैर्निगद्यते इति नौलिकं २
चतुरङ्गुलविस्तारं हस्तपञ्चदशायतं गुरूपदिष्टमार्गेण सिक्तं वस्त्रं शनैर्ग्रसेत् पुनः प्रत्याहरेदेतदभ्यासाद्धौतिकर्मवित् इति धौतम् ३

सद्गुरूपदेशमार्गेण

८४ अंकान्तं वामतो गतिः

मार्गेण प्रथमं ध्यासनेचरेत् ११५ चतुरशीतिलक्षा
णां जीवानां ध्यासनानि च तेषां श्रेष्ठं द्वयं सिद्धं सिद्धं प
द्मासनं तथा ११६ पद्मासने समभ्यस्ते तिष्ठेत्तस्मिन्न
तंद्रितः नाबले नौलिकं धौते स्फोटने च चलद्वये ११७
गुरूपदिष्टमार्गेण कर्म चाखिलमभ्यसेत् स्वेद्दार्यं
च मिताहारं कुर्यादेवमतंद्रितः नात्युच्छ्रितेनातिनी
चेध्यासने कंबलान्विते निषण्णः संयमेत्प्राणं गुरुक्तेषु
क्रमहेष्वपि ११९ न संयमेत्प्राणं च ये बलेन सरसंदरी
बलेन प्राणसंयमः स्फुटेद्व्योम भ्यपवच १२० उद्वेज
नयते रोगं प्राणमपि संदरी रोगांश्च विविधान्दे

३ गुदलिंगयोर्मध्ये मूलाधारं भूमिस्थानं १ लिंगमध्ये स्वाधिष्ठानं जलस्थानं २ नाभौ मणिपूरकं अग्निस्थानं ३
वक्षसि अनाहतं वायुस्थानं ४ कंठे विशुद्धिचक्रं आकाशस्थानं ५ भ्रूमध्ये आज्ञाचक्रं मनस्थानं ६ ॥
ॐ यदा संक्षीयते प्राणो मानसं च प्रलीयते तदा समरसत्वं य
त्समाधिः सोभिधीयते दृष्टिः स्थिरा यस्य विना निदर्शं वायुः
स्थिरो यस्य विना प्रयत्नात् =

[illegible]

तदुक्तं योगशास्त्रे
यथा यथा सदाभ्यासा
न्मनसः स्थिरता भवेत्
वायुवाक्कायदृष्टीनां
स्थिरता च तथा तथा

स० ५४

अक्रोध वैराग्य जितेन्द्रियत्वं क्षमादयासर्वजनप्रियत्वम् निर्लोभदाता भयशोकहर्ता चिह्नानि सिद्धेर्दश धा भवंति =
यमलोकं न पश्यति
युक्ताहारस्य कर्म निद्रो मितं वाभितमेघ्युनः सखको न भ्राम्य विदेकी
युक्तः स्यात् [illegible] सर्वकर्मसु
युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा गीतासु ३

उत्पत्ते रोगे

यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवावतिष्ठते निःस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा यथा दीपो निवातस्थो नेङ्गते सोपमा स्मृता योगिनो यतचित्तस्य युंजतो योगमात्मनः =
स्मृतौ

अथ हाटकम् निरी
देन्निश्चलदृशा सूक्ष्मलक्ष्यं समाहितः
अश्रुसंपातपर्यन्तं
माचार्यैस्त्राटकं मतम्
मोचनं नेत्ररोगाणां
निद्रादीनां कपाटकम्
यत्नतस्त्राटकं गोप्यं य
था हाटकपेटकम् =

तदुक्तं योगशास्त्रे
एकं पादमथैकस्मि
न्विन्यसेदूरुसंस्थितं
इतरस्मिंस्तथा चोरुं
वीरासनमिदं स्मृतं १
तर्कमुद्राबोधा तर्जनी
न्यंगुष्ठयोरग्रे मिथः स
योज्य चांगुलीः प्रसार्य
बंधनं प्रागुक्तवर्ज्यमुद्रेति
मात्रिका इति =

आणनित्रीलपयाहात्मनो
मोको निवेश येत् अनया
हाय्यमोक्षतु ५५ सेव्यमानो
व्रजत्यथः =

आत्मावृद्धा समेत्यर्थान्मनो युंक्ते
विवक्षया मनः कायाग्निमाहन्ति
स प्रेरयति मारुतम् मारुतस्तू
रसि चरन्मंद्रं जनयति स्वरं =

विनिद्रिकमलोत्पलोमुनिभिरर्चितां विद्रवीं सितासितवराननां सितकरोज्ज्वलच्छेखरां रवीन्दुशिखिलोचनां ममयपुस्तकौ बिभ्रतीम् स्मरामि हृदि खेचरीं भुवनमातरं सिद्धिदाम् इति खेचरीध्यानम् ४=

कपालकुहरे जिह्वा प्रविष्टा विपरीतगा भ्रुवोरन्तर्गता दृष्टिर्मुद्रा भवति खेचरी कलां पराङ्मुखीं कृत्वा त्रिपथे परियोजयेत् ... विषयैर्मुच्यते योगी व्याधिमृत्युजरादिभिः न रोगो मरणं तस्य न निद्रा न क्षुधा तृषा न च मूर्छा भवेत्तस्य यो मुद्रां वेत्ति खेचरीम् चित्तं चरति खे यस्माज्जिह्वा चरति खे गता तेनेयं खेचरी मुद्रा सर्वसिद्धनमस्कृता खेचर्या मुद्रितं येन विवरं लंबिकोर्ध्वतः न तस्य क्षरते बिन्दुः कामिन्यालिङ्गितस्य च ४=

भागवते
यतो यतो निवर्तेत विमुच्येत ततस्ततः पृथग्धर्मो नृणां त्वेतद् नः शोकमोहभयापहः १= गीतासु
यतो यतो निश्चरति मनश्चंचलमस्थिरं ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं नयेत् १=

रेचको वा सहृत्तिः पूरको ऽन्तरवृत्तिः कुंभकः स्तंभवृत्तिः ९=

विनस्पाधकं तं समभ्यसेत् १२१ युक्त्या संयमयेद्वायुं मनवन्यगजादिवत् योगं युंजेद्धितावेतत्कालमेवं महेश्वरि १२२ यावत्कुंडलिनीबोधो जायते मम सुंदरि मुद्रामभ्यस सहसा खेचरीं नाम सुंदरि १२३ पिवेदमृतमेवेशि सोमाद्विगलितं प्रिये १२४ पूरकावर्तनः पूरकः स्यात्कुंभको द्विगुणस्ततः रेचकस्त्रिगुणः प्रोक्तः प्रवेशस्थितिनिर्गमैः १२५ प्राणायाममयात्मानं नश्योचेति कृताकृते प्राणायामं चरन्मर्त्यः प्रयाति परमं पदं १२६ योगी युंज्यात्सदा योगं विविक्तस्थो महेश्वरि पिवेच्चेडया देवि त्यजेत्पिंगलया पुनः १२७

युक्तीकर्के रोके प्राणवायून् बनमेकरहेवाले मदमत्तहाथी कीन्याई हे सोमवर्तीता नाथा ... अमृत पिवेते पूरको ऽन्तरवृत्तिः करे कुंभकस्तंभवृत्तिः करे रेचको बाह्यवृत्तिः करे वामनाकर्के ऊर्ध्वजस्तु एकांतस्थाने

सहसा खेचरीमुद्राभ्यासः

अंगुष्ठेन दक्षिणं नासापुटं धृत्वा अनामिकाकनिष्ठाभ्यां वामं प्राणस्य दक्षिणस्थितेन दक्षिणस्थिते नासपुटे न वायुरापूर्यते चैव प्राणैः समस्तः नाडीषु प्राणैः प्रतिपूरयित्वा स पूरको नाम महानिरोधः नरेचको नैव च पूरको यो नासाग्रवर्ति स्थित एव वायुः स निश्चलत्वाच्च यथाक्रमेण कुंभाख्यमेतत्प्रवदंति तज्ज्ञाः निःसत्त्वनामो रवनाददेशं प्राणं बहिः शून्यमिवानिलेन यस्तूर्ध्वगात्रस्तिष्ठति वोर्ध्ववायुः स रेचको नाम महानिरोधः इति प्राणनिरोधप्रकारः ॥ ९=

इडया पूरयेद्वायुं त्यजेत्पिंगलया ततः इति निर्जितेन्द्रियप्रत्याहार उक्तः एकांतसेवी २=
इडयानाड्या पिवेत् पिंगलयानाड्या त्यजेत् सुषुम्णयानाड्या कुंभये
सुषुम्णानाडीद्वारा कुंभक योगं युंजीत ९= जनसंबंधरहित एकांतस्थाने २=
पूरकं दक्षिणनाड्या कुंभयेद्धृदि संज्ञकं रेचनं वामतः कुर्यात्प्राणायामस्य लक्षणम्

पूरकं दक्षिणनाड्या कुंभकं हृदि संज्ञकं रेचनं वामतः कुर्यात्प्राणायाम ...
सोमाद्विगलितं अमृतं पिवेत् ६=
दक्षिणनाडीकर्के
सम आसनमासीनः समकायो यथासुखं हत्वा तु लंगमादाय त्वनासाग्रकृते नरः प्राणानस्यशोधयेन्मार्गं पूरकुंभकरेचकैः विपर्ययेनापि पुनः रम्यस्थे जितेन्द्रियः
एकांतसेवी २= एकांतस्थाने २=
गुदे लिंगमूले
ऽऽधारं स्वाधिष्ठानं
४ दल ६ दल
नाभौ हृदये
मणिपूरं ऽनाहतं
१० दल १२ दल
कंठे भ्रुवोर्मध्ये
विशुद्धिचक्रं आज्ञाचक्रं
१६ दल २ दल
ततः ऊर्ध्वं सहस्रदले १०००

61

अर्णांतहृत्ति कं चित्तं परमानंददीपकम् असंप्रज्ञातनामायं समाधिर्योगिनां प्रियः ४=

ततः कुंडलिनी ध्यायेदारोहाद्वरोहतः षट्चक्रकृतसंचारां सार्धत्रिवलयास्थितां तां ध्यायेत्सुषुम्णां वेधामरं ब्रह्मद्विर्गतम् तथा ते तत्र यांति तद्विष्णोः परमं पदम् ८८ मनो मच्चिंति तनूपस्वयज्योतिः सनातनम् सदानन्दसदा ध्याये

परात्परं स्थूलकूलां कुंडलिनी आरोहेत्प्रकाशमानां अवरोहे च अमृतं स्रवंतीं ध्यायेत् तदुक्तं योगशास्त्रे प्रकाशमानां प्रथमे प्रयाणे प्रतिप्रयाणे प्यमृतायमानां अतः पदं व्योमसु संचरंती ध्यायेत्तदा कुंडलिनी परा

तदेवं अधिमात्रतीव्रसंवेग भूमावसंप्रज्ञातसमाधौ लब्धे सति तत्र तत्त्वा तु मनश कर्म सन्नो न स्पृति मनोनाशनं च वासनालये रदितिसति जीवन्मुक्तिः ४=

त्वामिति आरोहात् अवरोहश्च श्री शंकर स्वामिरुक्तो हि

सुषुम्णायां कुंभयेच्च योगयुंजीत सुंदरि एवं युंजन्महा
देवि मनो निर्वासनं भवेत् ११८ मनो निर्वासनं यस्य स
योगी परमो मतः योगीतस्य यथा देवि शितस्य तिष्ठेतिह
स्तः ११९ असंप्रज्ञातनामा स्व समाधेरुपरिस्थितः
ज्ञानेनाप्नोति मनुजः सर्वज्ञश्चापि जायते १२० सर्वज्ञ
स्य महेशानि न लोको न च यातनाः तस्माच्चलेजगत्
सर्वं ज्ञात्वा प्राणं समभ्यसेत् १२१ अस्थिरे च गृहे देहे
धनमायुश्च सुंदरि प्राणमेव विधिं ज्ञात्वा प्राणमेव
समभ्यसेत् १२२ प्राणायामपरो मर्त्यो मुच्यते सर्व
पातकैः यमादिभिर्मुच्यते देवि स्थूलसूक्ष्मेण कर्मणा १२३ ८५

द्वाविमौ पुरुषौ लोके सूर्यमण्डलभेदिनौ परिव्राड्योगयुक्तश्च रणे चाभिमुखे हतः =

योवेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदांते च प्रतिष्ठितः तस्य प्रकृतिलीनस्य यः परः स महेश्वर इति प्रणव स्याकारोकारमकार बिन्दुनादाः

तेन यथा सुषुम्णामार्गेण गता योगिनः विशोकं पदं मम स्वरूपमेव यांति तत्र न सुखं संसारे न पतंति ... तत एव धाम भवति ... एकाकी चिंतयेत्

अतएवोक्तं आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिदपि चिंतयेत् ७= गीतासु

श्रीराम: विवेकामुदयाचित्तस्वरूपं तर्हितेमुने मैत्र्यादयोगुणाः कुत्रजायंतेयोगिनांवद वसिष्ठः द्विविधश्चित्तनाशोऽस्ति सरूपोऽरूपमेवच जीवन्मुक्तौसरूपः स्याददरूपोदेहमुक्तिगः प्राक्तनंतगुणसंभारं ममेतिवहुमन्यते तत्खलुःखाद्यवष्टभ्यविद्यमानं मनोविदुः चेतसःकथितास्त्तामयारघुकुलोद्वह तस्यनाशमिदानीं त्वंश्रृणुवेदविदांवर सुखदुःखदशाधारं सात्म्यात्रो प्रोद्धरंतियं तिष्ठाश्वासइवशैलेन्द्रं तस्यचित्तंमृतंविदुः आपदार्पणपमुत्साहो मदोमांद्यंमहोत्सवः यत्रयांतिनवैरूप्यं तस्यनष्टंमनोविदुः= मैत्र्यादिभिर्गुणैर्युक्तंतदासत्वमुदेत्यलं भूयोजन्मविनिर्मुक्तं जीवन्मुक्तस्यजन्मनः सरूपोऽसौमनोनाशोजीवन्मुक्तस्यविद्यते अरूपस्तुमनोनाशोयोमयोक्तोरघूद्वह= तस्मात्सरूपोमनोनाशोजीवन्मुक्तेषु साधनम्=

तदुक्तंयोगशास्त्रे मनसोवृत्तिशून्यस्य ब्रह्माकारतयास्थितिः याऽसंप्रज्ञातनामासौ समाधिरभिधीयतइति यत्रध्याताध्यानध्येया नांस्फुरणंभवति असौसंप्रज्ञातनामासमाधिः

समाधिर्द्विधा एकाऽसंप्रज्ञातनाम्ना १ द्वितीयाऽसंप्रज्ञातनाम्ना २= निर्विकारतयावृत्त्याब्रह्माकारतयापुनः वृत्तिविस्मरणंसम्यक्समाधिर्ज्ञानसंज्ञकः

अनेनप्रकारेण कुर्यात्

इत्थंसमाचरेद्देवि द्विविधंकर्मसंचयं नयमेयमलोकं चयातनामपियातिन इत्येतत्कथितंदेवि किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि १३५ इतिमतितन्त्रेवानस्मरणेयमयातनानिर्वापणंनामसप्तमःपटलः ७ भैरवी०

(यम पीडा निवारण कर्म योग ज्ञान मार्ग प्रकाशनं नाम=)

(मया श्रुता) श्रुतामभवन्मुखाद्देवकर्मणोद्विविधागतिः स्थूला (प्रतिमापूजनादि) सूक्ष्माचजंतूनांयमलोकनिवारिणी १ भूयःकथयदेवेशकर्मणांगतिमंजसा केनकेनव्रजेद्देवस्वर्गंनिरयमेववा २ कर्मणाभवभीतायालोकाःनुग्रहकाम्यया भैरवःमहादेविप्रवक्ष्यामियमलोकस्यदारुणं ३ यत्कृत्वाविकलीजंतुर्मुक्तता।

अश्रेणीतिष्ठतिविप्राणांहृदिदेवोमनीषिणां प्रतिमास्वल्पबुद्धीनांसर्वत्रविदितात्मनां

वृत्तेर्वासीतिसद्वृत्त्या निरालंबनयास्थितिः ध्यानशब्देनविख्याता परमानंददायिनी यत्कृत्वाव्याकुलोभूत्वा= निर्विकारतयावृत्त्या ब्रह्माकारतयापुनः वृत्तिविस्मरणंसम्यक् समाधिर्ज्ञानसंज्ञकः निर्विकारतयाविषयानुसंधानरहिततयांतःकरणवृत्त्या पुनरनंतरमेव ब्रह्माकारतया यत्सम्यक्प्रपंचसंस्कार रहितंध्यातृध्येयाकारवृत्तिशून्यं वृत्तिविस्मरणं वृत्तानुसंधानरहितः समाधिः पंचदशांगमित्युक्तं

अनंतमितभारूपंसत्तामात्रमगोचरं सर्वतेजोमयंध्यायेत्सच्चिदानंदलक्षणम् २

स्वर्गनरकलोकेषुतोसेमनुष्यजातेद्दे

ध्यानंतुद्विविधंप्रोक्तंस्थूलसूक्ष्मविभेदतः साकारंस्थूलमित्युक्तंनिराकारंतुसूक्ष्मकं स्थिरार्थंमनसःकेचित्स्थूलध्यानंप्रकुर्वते स्थूलेचेन्निश्चलंचेतोभवेत्सूक्ष्मेपितत्स्थिरं करपादोदरास्यादिरहितंपरमेश्वरं सर्वतेजोमयंध्यायेत्सच्चिदानंदलक्षणं नोदेतिनास्तमभ्येतिनहवृद्धिं यातिनक्षयं स्वयंविभात्यथान्यानि भासयेत्साधनंविना =८

येषां तथा दृशं कर्म भूतानामिह कीर्तितम् तत्तथा वोऽभिधास्यामि क्रमयोगं च जन्मनि मयावक्रम् गा॰ स्त्वेवालाश्चोभयतो
दतः रक्षांसि च पिशाचाश्च मनुष्याश्च जरायुजाः अण्डजाः पक्षिणः सर्पा नक्रा मत्स्याश्च कच्छपाः यानि चैवं प्रकाराणि
स्थलजान्यौदकानि च स्वेदजं दंशमशकं यूकामक्षिकमत्कुणम् ऊष्मणश्चोपजायन्ते यच्चान्यत् किंचिदीदृशम्
उद्भिजाः स्थावराः सर्वे बीजकाण्डप्ररोहिणः ओषध्यः फलपाकान्ता बहुपुष्प [अल्पपराक्रमो यस्य] फलोपगाः म

म. समुपैष्यति यममार्गे सुदुस्तारे जन्तुर्मितपराक्रमः ४
९९ क्वचिद्दंशैः खाद्यते च बाध्यते मधुमक्षिकैः क्वचित्
कीटैः पतंगैश्च भ्रमरैश्च क्वचित्क्वचित् ५ मक्षिका
भिः क्वचिद्दिवियूकालिक्षादिभिः क्वचित् क्वचिद्व्या
घ्रैः क्वचित्सिंहैः चित्रैर्महिषवृश्चिकैः ६ शरभैर्वाय
सैश्चापि गरुडैश्च वृकैः क्वचित्क्वचित् शृंगिभिः दंष्ट्रिभि
श्चापि खाद्यते बाध्यते क्वचित् ७ तद्वत्वैव प्रयात्येव
मूर्छितश्च पदे पदे नच विश्रमते तत्र प्रेतः कर्मवशी
कृतः ८ पुनः प्रलपते मूढः प्रेतः स्वपथि दारुणे
हा मया किं कृतं दैवं प्राप्यापि सुरदुर्लभं ९ मानुष्यं

सरघा मधुमक्षिकाः सरघा मधुमक्षिका को कहते हैं २

मच्छरों को मक्षिका मच्छर को कहते हैं २=

पूर्वी सुरग देशभाषया अष्टपादाः शरभः= शरभो ष्टापदो भवति तसष्टष्टा वैपिचत्वारः पादाः ५=

मृहिंसायां मृणाति सर्वानिति अष्टपाद सिंहः ५=

९९

ब्रह्मांश परस्त्रंग्रा · बलेन · चुगल कपटी

ब्रह्मस्वंचपरस्वंचस्त्रीधनानिहरंति ये बलेनछद्मनावापिधूर्ताश्चपरवंचकाः दांभिकाःकुहकाश्चोरायेचपावकदत्तयः बालहत्त्यास्त्रस्त्रीघ्नानिर्दया 63
सत्यवर्जिताः अग्निदागरदायेचयेचान्येकूटसाक्षिणः अगम्यागामिनःसर्वेयेचान्येश्यामयाजिनः पितृमातृस्नुषापत्यस्वदारत्यागिनश्चये
येकदर्याश्चलुब्धाश्चनास्तिकाधर्मदूषकाः त्यजंतिस्वामिनंयुद्धेत्यजंतिशरणागतम् गवांभूमेश्चहंतारोयेचान्येरत्नदूषकाः परापवादिनः
पापादेवतागुरुनिंदकाः महादेवेविष्णुर्वेसुप्रतिग्रहरताश्चये परद्रोहरतायेचतथाचप्राणिहिंसकाः अप्रतिग्राह्यग्राहिणःसर्वेतेभवंतिपुनःपुनः श्वे
तरात्तस्पर्शाचतिर्यग्वृ
त्तकयोनिषु नतेषांसुल
लेशोस्तिइहलोकेपरत्रच
तस्मात्सत्कानिविद्वार्थवि
हितकर्मचाचरेत् यशंदा
नंतपस्तीर्थमंत्रंदेवंगुरुंभ
जेत् विपाककर्मणाद्रष्टा
योनिकोटिषुदुस्तरम् चेत
सिपिवरोर्स्येहसेवोधर्मो
निरंतरम्=

सचित २=

भारतेवर्षेतदेवचवृथाकृतं नदत्तेनहुतंचापिनकृ
संपादित · दे · वेमूढ · चेत=सा
तंगुरुसेवनं १० पापमेवार्जितंदेवमयामूढेनचेत
मैने · मोहरूपीअंधकारदृष्टीकर्के
सा कृत्वापिंडुस्तरंमार्गंमयामोहांधयादृशा ११
वस्तुआदि · कप टेन =मर्तु मि छुना मरनेदीइछावा ले ने
परस्त्रीपरद्रव्यादिलंपटेनमुमूर्षुणा धनलोभेन।
अन्यायेनसंपादि · नेधने · ने
महताकृतंपापंसुदारुणं १२ अन्यायार्जितवित्तेन
स्त्रीपुत्रादि नौकर सबकोपाला पालिताः = प्रस्थानसमय · गृहकुटुंबादि भिः
दाराभृत्याश्चपूरिताः प्रस्थितस्यपुरंयामेघटपदी।
न पालिताः
नैर्नपूरिताः १३ अगम्यगमनंचापितथाभक्ष्यभक्ष
णं अपेयपानंचकृतंमयामोहांधयादृशा १४
= जूटीगवाही देनेवाला
लेयंकयोविक्रयश्चरसस्यबहुधाकृतः कूटमाना
दृष्टा
दिसाक्ष्यादिकृतंलोभांधयादृशा १५ स्त्रियःपुत्रा
लोभरूपीअंधकारदृष्टीकर्के

मृङ्-प्राणवियोगेधातुः
मर्तुमिच्छतेतिमुमूर्षते
मुमूर्षतइतिमुमूर्षुःतेन
मुमूर्षुणा ४=

संग्रहेन अन्यायेन संपा
संचितवित्तेन दितधनेन

प्रस्थानं मरणं
यस्यसः प्रस्थितः
तस्यप्रस्थितस्य ६=

प्रस्थानकारकस्य ५=
मरणेवालेको ५ =अमुत्र
गच्छतस्य

मोहरूपीअंधकारदृष्टी
कर्के=

अन्यायेनपरध
नादिग्रहणंस्तेयं

प्रत्यक्षदर्शनात्
सभदत्तदर्शनात्सात्वंप्रवणाच्चैव
सिद्धति तत्रसत्यंब्रुवन्साक्षीध
र्मार्थाभ्यांनहीयते ७४

साक्षीदृष्टश्रुतादन्यद्विब्रुवन्ना
र्यसंसदि अवाङ्नरकमभ्येति गच्छति
प्रेत्यस्वर्गाच्चहीयते २=
अधोमुखोनरकंगच्छति २=

लोकशङ्काकी व्याकुलता करके गुप्त पातक मैंने कीये १

स्त्रीपुत्रादि पालिताः — व्याकुलेन

स॰ स्वभरिताः स्वहस्तेन भार्या बान्धवाः लोकशङ्काकुले।

६॰ नापि प्रच्छन्नपातकं कृतं १६ तत्तास्ति दुष्कृतं लोके — तत्कुकृतं लोकेन भवति यत्मया मूढेन कृतम् २

मयामूढेन यत्कृतं अधुना परितप्यामि दह्यामि च

पुनः पुनः १७ किं करोमि क्व गच्छामि किं वदामि अधा — किस लोक हूं का कहूं आश्रय किस का करूं

मिकम् एकोहं परितप्यामि यमभार्गे तिदारुणे १८ — अतिकठिने

उपसमीपे आम्ल्यामि = कथं = = यामि

उपालभामि किं देवं दुष्कृतं मे पुरःस्थितं क्व मे पुत्राः

दुलभ शुश्रूषाभ्रो ५= क्याकरां किस लोक हूं पाप जो मैंने कीया है सो मेरे आगे खडा है ६=

क्व मे जाया क्व भृत्याः क्व च बान्धवाः १९ यदर्थं दुष्कृ

तं कर्म मयामूढेन चेतसा सुकृतं न कृतं तस्मान्न

विरलापः

यामो हायथा दृशा २० एवं प्रलपमानस्य मूर्छिता

स्य महापथि सुकृतं कीर्त्यमानस्य भूमो प्रलठितं २१

अहिंसासत्यमस्तेयोब्रह्मचर्यापरिग्रहौ यमः १ शौचसंतोषतपः
स्वाध्यायेश्वरधारणेति नियमः २ आसन ३
शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्य विजितासन
आसनं तस्मिन्स्वस्तिसमासीनं
ऋजुःकायः समभ्यसेत् ३ यम नियम आसन

चित्तादि सर्वभावेषु ब्रह्मत्वेनैव भावनात् निरोधः सर्ववृत्तीनां प्राणायामः स उच्यते ४ निषेधनं प्रपंचस्य रेचकाख्यः समीरणः ब्रह्मैवास्मीति या वृत्तिः पूरको वायुरीरितः ततस्तद्वृत्तिनैश्चल्यं कुंभकः प्राणसंयमः अयं चापि प्रबुद्धानामज्ञानां घ्राणपीडनं ५

64

मत्स्येन त्वपकारगीः २= उत्तमरः
पीडा देते हैं वारं वार गिराते हैं
प्राणायाम रोकना यममार्ग के हुत
सरल कोमल

स्य च २१ यातनां यातयेत्येव याम्याहूताः पुनः पुनः
कहते हैं = जिड कदे हैवे =
ऊचुस्त्वं मर्त्यमानानां वै पापं कृत्वा सुदुर्मते २२ किं प्र
लापं हृथो निष्टया हि मूढ महापथि कस्मात्कृतेव
या मूढ यामी कृत्वापि यातनां २३ मधुवत् मधुरं मूढ
डक्तं तव कृतं त्वया अधुना शोचसे भूते हृथा याहि
महापथि २४ त्वयापि न कृता चासीत्कूतिमार्गसदा
हेता की उत्पत्ति:
रुणी पानीयं यत्र नास्त्येव न च्छाया हृदसंभवा २५
न वृक्षं न फलं भक्ष्यं न चापि क्रयविक्रयौ प्राक्ष्वतो
अरिष्ट नेवी
पि त्वया कस्मान्न कृतो यममार्गकः २६ पाथेयार्थं
त्वया मूढ यतोपि न कृतस्त्वया कस्माद्विलपसेधु
विलाप करते हैं

तस्माद्भामिनि सद्देपा
द्वक्ष्येऽहं भक्तिसाधनम्
सतां संगतिरेवात्र सा
धनं प्रथमं स्मृतम् १
द्वितीयं मत्कथालाप
स्तृतीयं मद्गुणेरणम्
व्याख्यातृत्वं मद्वचसां
चतुर्थं साधनं भवेत् २
आचार्योपासनं भद्रे
मद्बुद्ध्याऽमायया सदा
पंचमं पुण्यशीलत्वं
यमादि नियमादि च
निष्ठा मत्पूजने नित्यं
षष्ठं साधनमीरितं
मम मंत्रोपासकत्वं
सांगं सप्तममुच्यते ४
मद्भक्तेष्वधिका पूजा सर्वभूतेषु मन्मतिः बाह्यार्थेषु विरागित्वं शमादिसहितं तथा अष्टमं नवमं तत्त्व
विचारो मम भामिनि एवं नवविधा भक्तिः साधनं यस्य कस्यवा ५ ॥ नवधाभक्तियोगः ॥

विषयेष्वात्मता दृष्ट्वा मनसश्चित्ति मज्जनं प्रत्याहारः स विज्ञेयोऽभ्यसनीयो मुमुक्षुभिः ६ यत्र यत्र मनो याति ब्रह्मणस्तत्र दर्शनात् मनसो धारणं चैव धारणा सा परामता ७ ब्रह्मैवास्मीति सद्वृत्त्या निरालंबतया स्थितिः ध्यानशब्देन विख्याता परमानन्ददायिनी ४ निर्विकारतया वृत्त्या ब्रह्माकारतया पुनः वृत्तिविस्मरणं सम्यक् समाधिर्ज्ञानसंज्ञकः ॥ प्राणायाम प्रत्याहार २ धारणा ३ ध्यान ४ समाधिः ५

इत्यंअमुनाप्रकारेण १७

डीमोकर्के २= जिडककर्के धिक्कृत्य तबरोकर्के २=

मुद्गर लोहेकेवर्के

म॰ तेयाम्येमार्गेसुदुस्तरे २८ इत्थंनिर्भर्त्स्यदेवेशिमुद्गरैरा

अतिशय येन मोटी हर की तबर

९८ युधैःभृशं खड्गैर्लोहैश्चमुसलगुडैःशक्तिभिस्तोमरैस्तथा २८

उगावदेन

दंतैर्नखैश्चच्छिन्दंतिभिंदंतिचमुहुर्मुहुः उत्थाप्ययंति

तावेका राहा

देवेशिपाशैर्बध्नंतितंतदा २९ नीयतेतात्ममार्गेणत

तपीहोई रेत सूर्योकामार्ग लोहेके किल

मसीतिमयेनच सूचीभेदेनदेवेशिलोहशंकुमयेनच १॰

दारुण

परंदुःखेनयात्येवयाम्येमार्गेसुदुस्तरे तमस्सूचीप्रभेदे

नपादपीडाभवेन्नृणां ३१ शिरस्तुदंतिदेवेशिलोहदंडै

कठोर वचनकहदेहै नयमदूत

डास्तुवायसाः परुषंभाषमाणाश्चनिर्दयायमकिंक

राः ३२ ताडयंतिभृशंवह्निमसिपत्रेणनीयते महावा

लोहा

तेनायसंघप्रपतंतिपुनःपुनः ३३ कीलैस्तुदंतितंप्रे ९८

पीडादेतेहैं

परोपकारः कर्तव्यः प्राणैरपि धनैरपि परोपकारजं पुण्यं तुल्यं क्रतुशतैरपि १
इत्युक्त्वा प्रददौ तोयं गंगायास्तु तनुसंभवं प्रेताय प्राणरक्षार्थं स धर्मिष्ठो वरो द्विजः २
प्रेतः प्रीतो जलं पीत्वा ह्याशिषं च ददौ ततः तथा प्रजगौ प्रेत देहं तं दिव्यदेहो भवत्क्षणात् ३

65

तेयमदूताः सुदारुणाः किमर्थं मूढ मनसा दुष्कृतं।
मयुवत्कृतं १४ किं त्वया न कृतं मूढ यमदूताः सु
दारुणाः निर्दयान्यापिनो मूढ तान्यातयंतं च यातनाः १५
त्वं न विश्रामयामोऽयं न दत्वा स्वर्णलवणं न तस्मैव दु
ष्कृतस्याद्य फलं खेदं त्वमहापापिष्ठि १६ इत्युक्त्वा ताडयं
ति स प्रेतं भूयो वरानने उग्रचित्तेन संगाश्च पिशाचा
श्च महेश्वरि १७ ताडयंति क्वचित्प्रेतं (डुबावदेन) मज्जयंति च क्व
चित् पर्जन्याश्च (मेघाः) शिलावर्षं (पत्थरो की वर्षा) प्रेतस्योपरि सुंदरि १८
करकानां (ओले = गड़ैयो की वर्षा) तथा वर्षा हिमवर्षं (बर्फ की वर्षा) तथैव च पांसुवर्षं (धूडे की वर्षा) म
हादेवि रक्त (रक्त) पूर्यं (पाक) च सुंदरि १९ शर्करावर्षणमपि (रोडे = रोड़ो की वर्षा; कंकरो की वर्षा हिंदुस्तानी)

डोठ इति कश्मीर भाषया = ओलो की वर्षा हिंदुस्तान की बोली

लछ कश्मीर भाषया

वर्षोपलस्तु करकः इत्यमरः
मेघभव शिलायाः २ = गडे देशभाषा
डोठ् कश्मीर भाषया २=

शीन कश्मीर भाषया २=

रोडे इति देश भाषया १=

अग्निवर्षा

मृ· ६१ वह्निवर्षणमेववा वर्षंतिवहुधामेघायममार्गेस्तड
स्तले ४० महावाताःकंपयंतिप्रेतंतत्रमहापथि क्षुत् शोकेनार्दिताः ३=

शोकेनपीडिताः=
तृषार्तोभृशोद्विग्नारोदमानाःशुचार्दिताः ४१ निंदंतः
स्वकृतंकर्मयांतियामेस्तडुष्पथि तूलकेशाःशिरो

अंधोकीस्त्रीबत्रीहोई श्रीद्रा स्नायुरज्जुभिरावद्धं
नग्नावह्निदंताविचक्षुषः ४२ शुष्कमांसाःस्नायुबा
द्धादीर्घजंघाष्टशूदराः पादलोह्राःकटिलोह्राःकंठ

फांसी= कूडे ।ऽ
पाशाव्रजंतिवै ४३ तूलाःपोस्ववकुंठागाःप्रेतमार्गे
व्रजंतिवै केचिच्छिलाविवद्धांगाःप्रेतवद्धांगिनोपि
च ४४ केचित्कंठशिलाःकेचित्कंवाष्टीलाश्चकेचन

व्याम श्रृगाः
व्यालैःसर्पैःपरीतांगागोनसीभिश्चकेचन ४५ स्व ६१

श्वानवत्

नाशं
विनाविवाहं निधनं गता ये त्थादि विषकन्नगदंष्ट्रिणश्च मयापि दत्तं सकलं च नेषां प्रयान्तु ते तृप्ति
मयाद्य सर्वे जलप्रपाते गरतो मृता ये विषाग्निशस्त्रैर्मनुजाश्च येपि तथाय भुज्यश्च तथा वटेन जल
प्रपाते च सदा च तत्माः जाता मृता ये च मदीयवंशे तथा मृता येश्वशुरे गुरौ च ये मत्कुले पिण्डविही
नजाता क्रियाविलोपेन च ये विदग्धाः पङ्गुस्तथा वामन अन्धकाश्च जात्यन्धमूका बधिरा विरूपाः क्लीबाः

रेंचदेहेन पीडादेन्देन कहीं गोडे

बन्धपाशैः कृष्यमाणाः पीड्यमानाश्च कुत्रचित् जानु

दग्धाः पाददग्धाः पृष्ठदग्धाश्च केचन ४६ प्रेता या

ति महामार्गे याममार्गे दुरत्यये उद्बन्धनमृता ये वै

क्रियालोपगताश्च ये ४७ विषूच्यादिमृता ये च वि

षमलग्नकैर्मृताः शृंगिदंष्ट्रिनखिव्यालैर्हता ये पा

पकर्मिणः ४८ भृगुप्रपातहता ये वै चंडालादिहता

श्च ये प्रमादेन हता ये वै कूपवह्निहताश्च ये ४९ रा

जभिर्निहता ये वै भ्रूणहत्यारताश्च ये स्त्रीब्रह्मगोघ्नाः

पशुघ्नाश्च कृतघ्नाः गुरुतल्पिनः ५० मधुपानरता

ये वै श्राद्धविघ्नकराश्च ये यज्ञविघ्नकरांश्चापि रोहि

काश्च प्रयान्तु ते तृप्ति मयाद्य सर्वे =

उरवका अग्रनाथ कथा नाश है जिसका १=

क्रियाजिस्कीन होई होवे

नन्यं सम्बवपातविः उत्पमरः =

भ्रूण स्प गर्भाधान स्य हनन कर्ता

नत्यं शर्मोदंदा शेषु उत्पमरः

मृगी गर्भा तिपातिनः

गर्भो भ्रूण उभौ समौ उत्पमरः १ =

मद्या सत्ताः १=

रोहितमर्भ रोहिताश्च मरो मृगः उत्पमरः १=

66

गर्भिण्या मासचतुष्टयपर्यंतं
गर्भनाशः स्राव इत्युच्यते १=
गर्भिण्याः पंचमषष्ठमासयोर्गर्भ
नाशः पात इत्युच्यते १=

चतुर्थमासं तावत् पंचमासे षष्टे वा
आचतुर्थाद्भवेत्स्रावः पातः पंचमषष्टयोः
अत ऊर्ध्वं प्रसूतिस्स्यादिति गर्गस्य कीर्तितं इति विभागः १=
उौषधयेन = सू उत्पत्तिः दशाह सूतकं भवेत्

स्र· ७·

उदितां भगिनीं भ्रातुर्भार्यां चैव तथा स्नुषां समं यो याति मत्तेतासां मेकामपि विमूढधीः पातकी स तु विज्ञेयः स वध्यो राजभिः सदा

गर्भातिपातिनः ५२ गर्भपातकरा ये वै तथा स्रावकराश्च ये परदाररताश्चापि परद्रव्यहराश्च ये ५२ स्नुषाभिगामिनो ये च भगिनीगामिनश्च ये पितृस्वसृ(बूवा) मातृस्वसृ(मासी) मातुली(मामी)गामिनश्च ये स्वामिस्त्रीगामिनो वापि तथा दुहितृ(लडकी)गामिनः भ्रातृपत्नी(बजाई)श्वपाकी(चाण्डाली)गा वर्णसंकरकारकाः ५४ गुरुनिन्दापरा ये वै तथा शास्त्रस्य निंदकाः सर्वचौर्यरता ये वै पंचके पि मृताश्च ये ५५ विशुद्धके मृता ये वा पुच्छिष्टे च मृताश्च ये यत्मणापि मृता ये च श्रेष्ठोस्थानपराङ्मुखाः ५६ ज्येष्ठाभिवादविमुखा ज्येष्ठवादाभिकारिणः विद्या

बडे की आज्ञा भंग करने वाला
बडे दी बात न मानती का बी
बडे के ताल वाद करना

मातृवत्परदारान्ये संपश्यंति नरोत्तमाः तेन यांति दिवं शश्वत्कदाचिद्यमयातनाम् मनसापि परे कायः कलत्राणि न सेवते सद्भिलोकद्वये देवत्वेन वैश्य धराभृता तस्मात्सर्वात्मना त्याज्यं परदारोपसेवनम् नयंति परदारास्तं नरकानेकविंशतिम् न लोभे जायते येषां परद्रव्येषु मानसम् तेषां तिदेवलोकादि नया सौ वैश्यसत्तम सततं क्रोधनिमित्तेषु यः क्रोधेन न जीयते जितस्वर्गः समंतयोगस्यतोऽ क्रोधनो भुवि मातरं पितरं यः ७· स्तु आराधयति देववत् सम्रा
वेवाईके कालेन स यातिं यमालयम् पितराधिक्यभावेन येर्चयंति गुरून्नराः भवंत्यतिथयो लोके ब्रह्मणस्ते विशां वर=

मतुस्हतो अभिवादयेद्वृद्धांश्च दद्याच्चैवासनं स्वकम् कृताञ्जलिरुपासीत गच्छतः पृष्ठतोऽन्वियात् अ० ४ श्लो० १५४ म०
गृहागतान् गुरून् अभिवादयेत् तेषां च स्वीयमासनमुपवेष्टुं च दद्यात् बद्धाञ्जलिश्च गुरुसमीप आसीत गच्छतश्च
पृष्ठदेशेऽनुगच्छेत् उक्तोऽप्ययमभिवादनाद्याचारः फलाभिधानाय पुनरुच्यते १५४ ॥ १=

विद्यावृद्ध   तपोवृद्ध   अवस्थावृद्ध   ऽ = इनको न मानना   अपनी बडियाई के तत्पर जो है

वृद्धतपोवृद्धवयोवृद्धातिलंघिनः ५७ स्वप्रशंसापे
रायेचपरनिंदापराश्चये असत्संगपरायेचयेऽकवि
नयकारिणः ५८ तएवदेवदेवेशिर्यातिहूरमहा
पथि तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकृत्वायमपथंमहत् ५९
नकुर्यान्पातकमर्त्योधर्ममेवसमाचरेत् इत्येतेक
थितोदेवियमस्यमार्गोतिदारुणः ८० पापिनांदुःखदो
भीरुःपुण्यानांपुण्यदायकः भैरवी० स्वत्वाचोरम
हामार्गयातनामपिसुंदरि दुर्बलास्मिचभीतास्मिव्या
कुलास्मिमहेश्वर त्वयाहिकथितोदेवयमलोकः
सदारुणः ८२ पापिनांचमहेशानसंगमःशुभकर्म

वयोवृद्धास्तपोवृद्धा ज्ञानवृद्धास्तथापरे सर्वे तेधनवृद्धस्यद्वारितिष्ठन्ति किंकराः ॥

अमुनाप्रकारेण पूर्वोक्तप्रकारेण

आचार्योब्रह्मलोकेशः प्राजापत्येपिताप्रभुः अतिथिस्त्विन्द्रलोकेशो देवलोकस्यचर्त्विजः
अर्थ आचार्यो ब्रह्मलोकस्य प्रभुः तेन सह विवादपरित्यागेन तत्संतुष्ट्या तु ब्रह्मलोकप्राप्तिर्गौणं ब्रह्मलो
केशत्वम् एवं प्राजापत्यलोकेशः प्राजापत्ये पिता च प्रभुः अतिथिरिन्द्रलोकेशः देवलोकस्य च
ऋत्विजः एवमुत्तरत्रापि तत्तल्लोकेशत्वं बोद्धव्यम् =

अर्थ

ऋत्विक्पुरोहिताचार्यैर्मातुलातिथिसंश्रितैः बालवृद्धातुरैर्वैद्यैर्ज्ञातिसंबंधि
बांधवैः मातापितृभ्यां यामीभिर्भ्रात्रा पुत्रेण भार्यया दुहित्रा दासवर्गेण विवादं
न समाचरेत् ऋत्विगादिभिर्वाक्कलहं न कुर्यात् शांत्यादिकर्तापुरोहितः संश्रिता १८१
ऋजुजीविनः ज्ञातयः पितृपक्षाः संबंधिनः श्यालकादयः बान्धवाः मातृपक्षाः यामयो भगिनीस्नुषाद्याः ॥
एतैर्विवादान्संत्यज्य सर्वपापैः प्रमुच्यते एभिर्जितैश्च जयति सर्वांल्लोकानिमान्गृही १८२ अर्थ
एतैर्ऋत्विगादिभिः सह विवादान्परित्यज्य अज्ञातपापैः प्रमुच्यते तथैतैर्विवादे स्वयं दत्तैरिमान्वक्ष्यमाणान् लो
कान्गृहस्थो जयति १८२

तुमनेकहेहोये पातक मया मैनेसुने तुमारे मुखते

म॰ णां त्वयोक्तानिपातकानिकृतानिचभवन्मुखात् ९३

२७ नक्षत्राणि

७१ सप्तविंशतिभान्युक्तं समान्युक्तानिचेश्वर फलदानि

जन्मे

त्वयादेवजननेमरणेपिच ९४ पंचकेनकृतःकश्चि

द्दोषोवैपरमेश्वर सप्तविंशतिऋक्षेषु पंचकंयद्विवर्जि

तं ९५ त्रिपुष्करमपीशानजननेमरणेपिच वदसत्यं

महादेवलोकानुग्रहकाम्यया ९६ भैरवः शृणुदे

हटाया बहुत

विप्रवक्ष्यामिरहस्यंपरमाद्भुतं निवारितापिवहुशो

हठकीयापार्वतीने हठीहोयापार्वतीकन्या = कुड्कराखू काश्मीर भाषया ३ = चपलाऽसि अनाख्येय

ग्रहिलासियतःशिवे ९७ गुह्यमेतन्महादेविनाख्ये

सत्ययुगे प्रकटहुवा

येयस्यकस्यचित् पुरानाभ्यंबुजाद्धिलोकब्रह्माप्रादु

दक्षे

र्वभूवह ९८ दलाग्रपृष्ठाद्ब्रह्मणश्चदक्षःप्रादुर्भूकि ७१

प्रकटीवभूव

प्रजासर्जनेभव १=
प्रजोत्पत्तिं कर
ब्रह्मा दक्षमित्यज्ञापयत् १=
प्रजासर्जने वि= वितर्के
दक्ष कूं १५ आज्ञादेनाभया ब्रह्मा प्रजा रचने वास्ते भव १३

ल दक्षमाज्ञापयद्ब्रह्मा प्रजासर्जनरस्तुतं ९९ दक्षोऽ
पुत्राः वभूवुः २१ सोमा धर्म १५
ष्टात्तु दक्षस्य तनूजाश्चैकविंशतिः पतिधर्ममनुप्रा
प्तानारदस्योपदेशतः १० पुनरजनयत्सुतान्दक्षश्चै
वैकविंशतिम् तेपिश्यामापरंपारंनारदस्योपदेशतः ११
पुनःप्रजापतिर्दक्षःकन्याश्चाजनयत्ततः सप्तविंशति २०
काःकन्याःसोमायप्रददौशिवे १२ अश्विन्याद्याःपि
तुःपंचकन्याश्चासन्प्रियाःशिवे, धनिष्ठाद्याःपंचक
सोतीभई हठक चपलाः ताः
न्याःप्रियाःपुरः महेश्वरि १३ वभूवुर्यहिलाःपंच।
सोमेचैवैकभर्तरि नक्षत्रामोवयंसोममेकंभर्तारम
द्यवै १४ तास्तेकभर्तारिसर्वज्ञतःस्त्रीणांहिनिश्चिते

अथ अश्विन्यादीनां माहात्म्यज्ञानमाह ह्याम्या २ अश्विन्यादिनक्षत्राणां रूपमाह्णाति रुच्यते तत्राश्विन्यास्तु रागास्य ; ५
चपला =
हठकरतीभईपांच ५ कुडेकरखुइति कश्मीरभाषया ३=

अनेन तु विधानेन पुराचक्रेऽथ पुत्रिका विवृद्ध्यर्थं स्ववंशस्य स्वयं दक्षः प्रजापतिः १२८
ददौ स दश धर्माय कश्यपाय त्रयोदश सोमाय राज्ञे सत्कृत्य प्रीतात्मा सप्तविंशतिम् १२९ मं० अ ९

अनलसाः यूयं

म॰ पतच्छ्रुत्वाहिपंचानांकन्यानांवचनेहितं ७५ पुनर
दक्षः
७२ प्यब्रवीत्कन्याःपंचकंचप्रजापतिः व्रजध्वंचप्रियाः
समीपं
पुत्र्यः भर्तुःपार्श्वमतंद्रिताः ७६ पितुःप्रियत्वात्ताः
वयंनगच्छामः वयंनगच्छामः
कन्याउन्मत्ताइववचोऽभवन् नव्रजामोनव्रजामोभर्तृ
उत्पतंत्यधिकं
गेहेवयंपितः ७७ इत्युदीर्यमहेशानिकन्यास्ताभ्र
शमातुराः तृणंकाष्ठमुत्क्षिपंत्यःशिरोवेष्टनमप्यु
उतउति वितर्के दक्षिणादि—शां गच्छंत्यः
त ७८ याम्यांदिशिव्रजंत्यश्चनप्राचींजगदंबिके
बु—लावदीयां
प्रेरयंत्यः ३= मृताज्जीवानांक्षिपंत्यःक्रिमिकीटानपीश्वरि ७९
चक्रवातः= वावऊलेकीन्याई
इत्येवंपंचकन्यास्तावात्याइवसमंततः ग्रहिलाइव
= चंचलाइव विदितः स्यानेपागल होतीभई पांचोकन्या
भूतोनेग्रसियाहोया तद्वत् होतियांभयां दक्षः
देवेशिभूतग्रस्ताइवाभवन् ८० दृष्ट्वाप्रजापतिःपंच ७२

शापदेताभया
कन्याउन्मत्ततांगताः शशापताः प्रियाः कन्याः पंच
१३
दत्तः प्रजापतिः ८२ यस्मात्तृणंकाष्ठंमष्टिमङ्गिरेस्यः
स्वयमपि
स्वमूर्धनि तस्माद्भवत्सुयः काष्ठंतृणंवासंचयेत्स्वनः
तस्यवह्निर्दहेद्यात्सकुटुंबमपिदाहयेत् ९ शिरोन
उत्पत्त हे
ग्राः स्थितायस्मात्तस्मत्तेप्रियाः स्नताः ८३ तस्माद्भ
घरबनावे छेतपावे ।ऽऽ अर्था त
वत्सुयः कश्चिद्गृहगोपनमाचरेत् सकुटुंबगेहस्य
सबकाश्रा सनजडदीया
तिंवह्निर्दहतितत्क्षणात् ८४ यस्मात्त्वखोसनेश
वाध्याकोछोड्दीयतस्मा ते तिरस्कृताः तुमारेपांचोमे जो कोई
ग्याभवतीभिर्निराकृता तस्माद्भवत्सुयः कश्चित्तस्य
माप्नोतिदुष्कृती ८५ सकुटुंबोनाशमेतपंचवाथ।
हे
कुरु ह्लिलाः स्नताः सोमंयांदिशंप्रव्रजध्वंदिशंयाम्यांगताः

हेचपलाः पंच कन्याः उत्तरदिशां चंद्रदिशायां यूयंव्रजध्वं ताः दक्षिणदिशां स्वयंगताः ९=
हठी ताः कन्याः स्वयंदिशां याम्यांगताः ९=

काष्ठसंचयकरे
तृणसंचयकरे
८२

मरजावे देहांतको
प्राप्तहोवे दुष्टकर्म
वाला मृत्यूको
प्राप्तहोताहै

म-
७२

दक्षिणादिशायां आश्रयकरे

ब्रवे ८९ तस्माद्भवत्सु यः कश्चिद्दिशां यां मोक्षमाश्र

पूर्वोक्त प्रकारेण

येत् स ब्रजेत्क्रीं ग्रमेवाप्ययमलोकं सनातनं ९० इत्य

प्रापेन

श्रुत्वा तेताः कन्याः प्रियाः पंचाशी वै तदा निस्तेजिता

दर्ता:

स्तता दृष्ट्वा पुनरेव प्रजापतिः ९१ संतप्तोप्यवदत्तत्रक

न्यादीनामवाङ्मुखी भवतीभिश्च यस्मात्क्रमेकमतेरि

नो इति प्रतिषेधे

नो मृत्वे ९२ बहुदृष्टिर्भवत्येवं मतेत्यैवमनिश्चितं य

दा कुंभे स्थितः सोमो मीने चापि यथाविकाः ९३ तदेका

अत्र संशयः न — जावो

दृष्टिः सोमो ये भवत्येव न संशयः तस्माद्भजत भद्रं वो म

यूयं भद्रं तु मेरा कल्याण होगा

आलस्य छोड के भजो — केचर — जावो — धीमता२ दक्षेण

रंगे दमते द्विताः ९४ इत्युक्ताप्याथ कन्यास्ताः पंचद

गैया

रोणाथीमता गताः सोमे हि कुंभमस्थे मीनस्थमपि से

ब्रह्मपुराणे पंचकमरणमपि निषिद्धं कुंभमीनस्थिते चंद्रे मरणं यस्य जायते न तस्योर्ध्वगतिर्दृष्टा संततौ न शुभं भवेदिति पंचके मृतस्य पंचके दाहप्राप्तौ सत्यां पुत्तलविधिं कृत्वा दाहः कार्यः यस्मादाशौच निवृत्यनन्तरं शान्तिकं कार्यम् यदि पंचकप्रवृत्तेः प्रागेव मृतः प्रतिबंधवशात्पंचके दाहप्राप्तौ पुत्तलविधिं कृत्वा दाहः कार्यः आशौच निवृत्यनन्तरं शान्तिर्न कार्या एवं रेवत्यन्तमृतस्य रेवतीमध्ये दाहः कार्यः न पुत्तलविधिः

[illegible]

ॐ भ राष्ट्रा भे श्राये ते येम हात्मा चंद्रमाने भोग कर्केकं पंच ताः कन्याः सोमेन

दरि ९२ ॐ भसंस्थेन सोमेन भुक्तायां च महात्मना

आरभ्य कथितम्

तदा प्रभृति देवेशि पंचकं समुदाहृतं ९३ महापा

पागल विद्धिमः पागलोपि

पसमायुक्तो युक्तो वाप्युपपातकैः ग्रहस्थस्तोपि वा

देवि म्रियते पंचकेनरः ९४ पंचकेपि मृतस्यापि य

पंचकं

मलोकः सदाकृतः इति पंचकमाख्यातं दुष्टं कार्ये

षु केषुचित् ९५ अधुना शृणु वक्ष्येहं त्रिपुष्करावि

दत्तस्य

निर्णयं भद्रानाम्नाभवत्सत्ती ब्रह्मणोपि महेश्वरि

दत्तः

ब्रह्मानामवदत्सु विकरणोपुष्करा भव करणेपु

पुत्र नक्षत्रदेश देतीभद्र दत्तः

ष्यतानाभद्राश्रवमतलथ हे ष्यदात् ९६ दृष्ट्वा ब्रह्मात

तां भद्रां प्रसन्नकोग्रहे ष्वपि प्रोवाच भद्रे भद्रा वैना

अथ त्रिपुष्करस्य योगस्य फलं वसंततिलकयाह भद्रातिथिरिति भद्रासंज्ञक तिथिर्द्वितीया सप्तमी द्वादशी शनिभौमसूर्यवारे भवति तथा द्वीश
विशाखा अर्यमोत्तराफाल्गुणी अजचरणः पूर्वाभाद्रपदा अदितिः पुनर्वसुः वह्निः कृत्तिका वैश्वमुत्तराषाढा एषु नक्षत्रेषु एवं उक्त तिथिवारन
क्षत्ररूपे विशिष्टयोगे सति त्रैपुष्करः त्रिपुष्कर एव त्रैपुष्करः स्वार्थे अण् त्रिपुष्करसंज्ञको योगो भवति कीदृशः मृत्युविनाशवृद्धौ त्रैगुण्यप्रदः तद्दिने
यदि कश्चिन्म्रियेत तदा यादवत्रयो म्रियेरन् यदि किंचिद्वस्तु विनष्टं तदा तस्य तद्वस्तुत्रयनाशः तथा किंचिद्वस्तु लभ्येत तदा त्रिगुण लाभः

वसिष्ठः रविरविकुजभौम ८ वारे भद्रायां विषमपादप्रवृत्ते त्रैपुष्करायोगास्त्रिगुण
फलदायकसंयोगैः गुणः ९ त्रिषमपादाति यतद्धतरश्चैकत्रयाणां सर्वेषां त्रिगुण
त्रयुमषरवाक्तुगै भवति ८ तानिविषमचरणानि द्विपाद्यभमानीति अथवा पु
ष्यतिष्ठा आर्द्रा चित्रा चांद्रमृगः पुनातिभानि भद्रातिथयः रविशनिभौमवाराश्च
त्रयाणां विशिष्टयोगे त्रिपुष्करनामयोगो भवति तस्मिन् शुभाशुभं त्रिगुणं
भवति

पषुतिथिषु क्रवारनक्षत्ररूपे विशिष्टयोगे त्रैपुष्करयोगः त्रिपुष्कर एव त्रैपुष्करः स्वार्थेऽण्
अत्राप्युक्तिमाह नारदः दद्यात्तद्दोषनाशाय गोत्रयं मूल्यमेव वा द्विपुष्करे द्वयं दद्यान्नद्दोषस्त
ऋक्षमात्रके इति अत्र त्रिपुष्करे कश्यपेन रविस्थाने बृहस्पतिवारो प्युक्तः भद्रातिथिः शनीज्यारवारे चेद्विषमांघ्रिभम्
त्रिपुष्करं त्रिगुणदं द्विगुणं द्व्यंघ्रिभं स्मृतावितीदमेव बृहज्ज्योतिःशास्त्रे प्युक्तम् विषमचरणधिष्ण्यमित्यादि अत्र

प. ७४

सिजन्मस्तावपि ९८ यस्मादृक्षत्रयस्थानां वैमुख्ये
प्रेक्ष्यस्य शोभने तस्मादशोभनान्येव कार्याणि भवं
ति हि ९९ शोभनानि तु कार्याणि न भवंतीति वाच
धि इति शापमाविश्य रुजा भद्रादेव्यावदत्स्वयम् १०० या
वदृक्षत्रयं देवे नक्षत्राणामपीश्वर तावन्नाशं गमि
ष्यामि इति सत्येन ते शपे १०१ श्रुत्वा भद्रावचः सौम्य
प्रभुः प्रोवाच तां सतीं यदा विषमपादानां नक्षत्राणां
मुखमीक्ष्यसे १०२ शुक्रार्कजीवसौरीणां तदा योगमु
पेष्यसि शुक्रार्कजीवसौराणां त्रिपादृक्षलग्नैः सह
त्रिपुष्कराख्यो योगोयं भद्रामुखसमीक्षणात् अ

कश्यपवाक्ये मृतावेव त्रिगुणफलता का ग्रंथ कृतात्तु श्रीपतिवाक्यात्तु रोधात्कृतं विनाशहद्धा चि०

त्रिपादनक्षत्राणि पुनर्वसूत्तराषाढा कृत्तिकोत्तरफाल्गुनी पूर्वाभाद्रविशाखायां ज्ञेयमेतत्त्रिपुष्करम् = १०२

सत्येन इति ते तव सति प्राप्ते तावन्नाशं गमिष्या मि यावद्दृक्षत्रयं नक्षत्राणां मध्ये पुष्करं न दृष्टे

मिताक्षरायां भद्रातिथिः शनीज्यारवारे चेद्विषमांघ्रिभम् त्रिपुष्करं त्रिगुणदं द्विगुणं द्व्यंघ्रिभं स्मृतावितिः =

७५

त्रिपुष्करयोगः भद्रातिथौ रविजभूतनयार्कवारे द्वीशार्यमाजचरणादितिवह्निविश्वे
त्रैपुष्करो भवति मृत्युविनाशवृद्धौ त्रैगुण्यदो द्विगुणकृद्वसुतक्षचान्द्रे १ अत्र त्रिपुष्करे क
श्यपेन रविस्थाने बृहस्पतिवारो प्युक्तः = चि० म० मिताक्षरायां भद्रातिथिः शनीज्यार
वारे चेद्विषमांघ्रिभम् त्रिपुष्करं त्रिगुणदं द्विगुणं द्व्यंघ्रिभं स्मृतावितिः =

आरम्भ

स्मिञ्जातो मनस्यापि त्रिगुणत्वमवाप्नुयात् ९४ त्रि
पुष्करात्त्योयोगोयंयदाभद्रेभविष्यति ग्रहनक्षत्रव
दनेभद्रेपश्यसि चैतदा ९५ इत्युक्तोकारणेश्रवनदा
भद्रोप्रयुक्तवान् तदाप्रभृतिदेवेशिप्रसिद्धोयोगउत्त
मः ९६ मत्स्यचित्तयसंयोगात्त्रिपुष्करइतीरितः त्रिपु
ष्करेमृतोजातस्त्रिगुणंफलमाप्नुयात् ९७ इष्टाश्चि
प्तोपोदेवेशियोगेजातस्त्रिपुष्करे यःस्नपनेमहाभा
गस्त्रिगुणंफलमाप्नुयात् ९८ महापातकयुक्तोवा
युक्तोवाप्युपपातकैः त्रिपुष्करेमृतोजंतुस्त्रिगुणंफ
लमाप्नुयात् ९९ त्रिपुष्करमतनस्यापियामोमार्गःस्त

मुखं

इनानुविशेषदे

म० ७५ दारुणाः तथाचयातनातीव्रा नरकार्णवसंततिः २०
पंचकेचमहतायेपित्रिपुष्करमृताश्चये तेषांनिदारु
णोमार्गेयमलोकंसनातनम् २१ येनिंदंतिगुरून्दे
वान्सिद्धान्साधूनपीश्वरि वेदांश्चसर्वतंत्राणिनास्ति
कमपिसंश्रिताः २२ तेस्मिंयंतेमहादेविपंचकेपुष्क
रेतथा सर्वेवंचसमायोगेमहानिरययातनाः २३
प्राप्नुवंतिमहादेवियमलोकेतिदारुणे स्वांनारींयः
परित्यज्यपरदारांश्चगच्छति २४ सगोत्रामपिकोदे
वीधनमन्यस्ययोहरेत् वंचकश्छिद्रकोदेविपाषंडो
नास्तिकस्तथा २५ तीर्थेप्रतिग्रहकरःश्वानिश्छेदक ७५

सीमा सीमें खियामुभे १३ = एकपंक्तिस्थितान्य
हद्द ग्रामसंधिः लसंलभ्य परिवेषयेत् तस्मात्पापसङ्कोशात्
लभेद्वेषपरिवेषकः ३ = पंक्तिभेदकः
ग्राममर्यादायाः
= हद्दको तोडे ऽ आगलगावे जहरदेवे

डो भवेत् सीमाभेद्यग्निदश्चैव गरदश्चापि सुंदरि ११६
चोरीकरे = वृथापाकवनावे अपनेवास्ते
तस्करश्च वृथापाकी स्वात्मार्थं कृसरादिकं स्वयमि-
स्वयंकृतापाककोमिष्टान्नखानेवाला मंदः =
ष्टान्नभुग्मन्दः पंक्तिवंचक एव हि ११७ एते म्रियन्ते दे-
एकपंक्तीमें एकछोड करदूसरेसेभाटे सो पंक्तिवंचकुकहलाता है ३=
वेशि पंचके पुष्करेपि च यमलोके महाघोरे प्राप्नुवंते
घोरयातनाः ११८ कश्चिद्दग्धः कश्चिन्नग्नः कश्चित्खड्गो।
ऽ = अतिकठनेमार्गे
निकृन्तकः कश्चित्कबन्ध एवेति यमलोके निदारुणे ११९
पीडते हैं
यमदूतैस्ताडितश्च लोहैः शूलगुडैः कश्चित् पीड्यते
कोल्हू आरीयों से की टे जाते हैं बडे शब्द
तैलयंत्रे क्रकचैश्चैर्दार्यते कश्चित् १२० रौरवारावसंयु-
डुबोयेहैं ये कडाहेमें खे डुभायेहुवे पूरेजातेहैं
क्तो महारौरवदूषितः कुंभीपाके निमग्नोपि कटाहेषु
= हलोकर्षे =
ऽपूरिते १२१ दारुवद्दारितश्चापि उद्दालकपरश्वधैः
काष्ठवत् दारितः टुकडेकरेजाते हैं खड्गविशेषः अद्दाडो कर्के काटेजाते हैं
हलउद्दालकादीनां
खड्गादीनां च =

गोधूमचूर्णवत् पीसदेन आत्मकीमाई जटदेन

मू- ७९

पिष्टवत्पेषितस्यापि यथान्यवकुह्नितोपि च ॥१२२॥ स्वबां

ध्ये चितस्यापि भपंचकमृतो नरः पंचकेनैव कर्तव्यं दा बांधवोकी विशिष्टताकी इच्छाकर्के =

ज्ञाति वैशिष्ट्यस्याप्तमिच्छुना ४=

हस्त्वैवोर्ध्वदैहिकं ॥१२३॥ सपिंडीकरणं वापि स्नाति वै

शिष्टमीप्सता तस्मात्सर्वप्रयत्नेन भपंचकमृतस्य हि ॥१२४॥

त्रिपुष्करमृतस्यापि कार्यो विष्णुबलिर्बुधैः मुच्यते देव विष्णुबलीकरणी चाहये

देवेशि यातनाभिरनेकशः ॥१२५॥ कलावस्मिन्महाघो

रे सर्वे वर्णा महेश्वरि महापापकृतो यस्मात्तस्मात्तान्

तिनको मुक्ताकरे

परिमोचयेत् ॥१२६॥ नारायणबलिं कृत्वा कारयित्वा

पिंडदानं सतीर्थे स्वगृहे वापि नद्यां देशेषु वा वपि ॥१२७॥

यथा विज्ञानुसारेण यतकोप्यारा नजाने

देशकालानुसारेण क्रियाद्विनमपीडयन् नारायण ७९

73

वलिंस्वस्यप्रेतमोक्षाययत्नतः २२८ पतितेपिपरिभ्र
ष्टेशीलाचारविवर्जिते बुधैर्विष्णुबलिःकार्यःप्रेतमो
क्षकरोहितः २२९ भैरवी॰ वदस्वत्वंमहेशानपंचके
चमृतास्यच पुष्करेपिमहादेवतेषांनिष्कृतिमुत्तमां २३०

(उपद्रवाश्च = ऽ अवकाशानहोतेते नक्षत्र धनिष्ठादिपंचकं)

देशकालोपप्लवाश्चनिर्धनानवकाशतः भपंचके
मृतानांचवददाहविधिंशिव २३१ यतोदेहोमहादे
वलक्षणाद्दुर्गंधतामियात् भैरवः पंचकेपुष्करेवा
पिमृतदह्यात्तदेहकं २३२ यावद्दिनेमृतोदेविशोभा
ह्पुत्तलान्कमात् शुभान्पिष्टमयान्कृत्वाभूषितान्
लोमवेष्टनैः २३३ प्रेतदेहस्यसंस्कारैःसंस्कृतान्वरव

लोपप्लवोपरक्तोद्वा वभ्युत्पातउपाहिताः इत्यमरः =

शोभादिनपुत्तलान्कमात्कुर्यात् ३=

पट्टवस्त्रेनवेष्टनैः १=

पिंडान् २ = यवपिष्टेन पिंडान्कुर्यात्
प्रेतनिमित्तेन २ = पिंडान्कुर्यात्

म०
७१

गिंति प्रेतेन सहदातालास्युः प्रेता इति समाचरन् १२४
सुतो निर्वापान्कुर्याच्च प्रेतोद्देशेन संदरि द्वौ वा त्रयो वा
चत्वारः पंच वापि महेश्वरि १२५ प्रेतीभूय नमालंब्य
यांति मार्गे सुदारुणे प्रेताः प्रस्तरत्नूपांस्तं प्रलंबंते महे
श्वरि १२६ भारवत्स्वविलंब्यात्र मार्गे गच्छंति दारुणे
अर्थं सुविघ्नशांत्यर्थं सुपाथेयं न तमस्तुते १२७ प्रेता
नां कथितो देवि नारायणबलिः शुभः यः करोति म
हादेवि पुत्रस्तान्पितॄन्संभवान् १२८ भारवद्विप्रेतस्य
नरकार्णवमज्जने न प्रेतमस्तये देवि पुत्राः पितृसंभ
वाः सतैः पितृमयाः कार्याः पुत्राः द्वौ त्रयो थवा ।

समाश्रित्य आश्रयकर्के धृत्वा यथा तामर्थ्य
लेजांदेद्देन आप्तकार देन कठिन नरका मिले
अवलंबं धारणं धारकर्के अवलंब आश्रयः ५=

गच्छंति =
प्रविलम्ब्य आश्रित्य आश्रयकार्के ५=

७१

अन्नं वस्त्रं जलं द्रव्यमन्यद्वा दीयते च यत् प्रेतश्राद्धेन यद्दत्तं मृतस्यानंत्यदायकम्
तस्माद्दादिदिनाद्दूर्ध्वं प्राक्त पिंडीविधानतः योषितः पुरुषस्यापि प्रेतश्राद्धं समुच्चरेत्
प्रथमेऽह्नि यत्पिंडो दीयते विधिपूर्वकम् तेनैव विधिनान्नेन नव पिंडान्प्रदापयेत् नवमे दिवसे चैव सपिंडैः सकलैर्जनैः तैलाभ्यंगः प्रकर्तव्यो मृतकस्वर्गकाम्यया

पंचवापि महादेवि शोषमस्तु भयातुरैः १४० आत्मनो
विघ्नशांत्यर्थं न तु प्रेतविमुक्तये प्रेतमुक्तिकरः प्रोक्तः
कलौ विष्णुबलिर्बुधैः १४१ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कार्यो
विष्णुबलिर्महान् सनामानामिह जंतूनां पुष्करे पंचके
पिवा १४२ इति प्रोक्ता मयाते यजंतूनां पंचके मृतिः
उपायोपि बलिः प्रोक्तः प्रेतमोक्षकरः परः १४३ तस्मा
त्सर्वप्रयत्नेन धर्ममेव समाचरेत् प्राप्नोति पुण्यान्लो
कांश्च मनुजो धर्ममाचरन् १४४ इति ते कथितं देवि
यमलोकानुशासनं यच्छ्रुत्वा मुच्यते जंतुर्महापातक
कोटिभिः १४५ इति स्मृतितत्त्वानुसारेणाऽष्टमः पटलः ८

समित्पुष्पफलादीनि ब्राह्मणः स्वयमाहरेत् शूद्रानीतैः क्रियक्रीतैः कर्म कुर्वन्व्रजत्यधः ॥
पुष्पाण्यर्घ्यं विचिन्वीत मूलच्छेदं न कारयेत्

यमलोकानुशासने पंचक त्रिपुष्कर योगवर्णनं होचुका
नवमेऽध्याये श्राद्धकल्पारंभः

इक्षुनिंबुफलांबोभिः तांबूलं पयसौषधे भक्षयित्वापि कर्तव्याः स्नानदानोदकक्रिया

यमलोकानुशासने पंचकपुष्करयोगो नाम

अथश्राद्धकल्पारम्भः और्ध्वदेहिकविधिः

तदाहयाज्ञवल्क्यः
अर्वाक्सपिंडीकरणंयस्यसं
वत्सरंभवेत् तस्याप्यन्नंसोदकुं
भंदद्यात्संवत्सरंद्विजन्मने=

अद्यत्वेचनिष्टत्वेचक्रियर्थंकृत्स्नमेवदैहिकं
आवर्तेतप्रवृत्तेनेनंनिवृत्तेनानुमुतेस्मृते १=
और्ध्वदेहिकदानेनगतःप्रेतोपिसद्गतिम्=

नामगोत्रंसमुच्चार्यवाहयेज्जलसमन्वितम्
स्थापयित्वावारिपूर्णंततःकामंसमाचरेत्
अन्नंसव्यंजनंचैवतन्दुलंतदीरसमन्वितम्
दीरतंदुलमिश्रःपायसः४= ऊँमस्योपरिपात्रंचब्राह्मणायनिवेदयेत्

म्र· १८

भैरवी· विधिंश्राद्धस्यमेकोद्दिष्टेनानेनमिकारकं एको
द्दिष्टस्यवादेवपार्वणस्यापिसंवदा १ भैरवः सणवा
ल्पेमहादेविप्रेतश्राद्धंविशेषतः पार्वणंचमहादेवि
सपिंडीकरणेतथा २ नवश्राद्धेपायसेनदत्वातावा
गृहंव्रजेत् ततःकुर्यान्महेशानिश्राद्धंवार्षदैहि
कं ३ एकादशाहेसुदोक्षब्राह्मणान्हरसेदरि श्राद्धं
यश्राद्धंकुर्वीतविप्रसंजनपूर्वकं ४ कलशाश्चैस
माप्यादोनित्यकर्मविधायच आरभेच्चततःश्राद्ध
मेकोद्दिष्टंविधानतः ५ एकनाथैवयच्छ्राद्धमेको
द्दिष्टंतदुच्यते एकदर्भमेकपिंडमावाहनविवर्जितं

यावदब्दंचयोदद्या
उदकुंभंसमाहितः
प्रेतायान्नसमायुक्तं
सोप्यमेधफलंलभेत्=

उत्तमंमोडशीत्येतन्म
यातकथितंखग अ
पश्चित्वाचरेत्ताद्यैज्ञ
र्यादेकादशेहनि=

यमनुराह पक्षीदयिचतंचैव
नवश्राद्धेसुपावनं महर्षि
णांवृत्तं प्राहुः श्रेष्ठंनतंपयः
सचितं=

अथातएकोद्दिष्ट
मेकार्घ्यमेकपवित्रक
मेकपिंडेनावाह
नम्=

पयोदधिघृतंचैवगव्यं
श्राद्धेषुपावनम् महर्षि
णांप्रवृत्तं प्राहुः श्रेष्ठं
नतुपयःकाचिदिति

गंटाकाशाह्व
द्रुतीरावमजाली
यस्तुतानंतपलीपतिः
एकोद्दिष्टनमात्रेण
पितरोयांतिहृष्टताः=

नदीतीरगतः
पायसंधीनकाश्मीर
भावयापकादशेहनि
प्रातःकाले=४

अथमासिकनिर्णयः
तानिचमासिकानिषोड
शभवंति यथामरणमा
सादारभ्यसंवत्सरसमाप्ति
पर्यंत प्रतिमासंविधीय
मानानिद्वादशमासिका
नि ऊनमासिकं त्रैपादि
कं ऊनषाण्मासिकं ऊना
ब्दिकं चेति तदाहजाम्य
कर्णिः द्वादशप्रतिमा
स्यानिश्राद्यापाण्मासि
केतथा त्रैपादिको
ना ब्दिकंच
श्राद्धान्येतानिषोडश

एकोद्दिष्टेएकमेवकुशपालाकामृह्णीयात् तदुक्तंमनुस्मृतौ एकोद्दिष्टेनवश्राद्धेएकमेवमलौकिकाम्
धारयेत्पवित्रमानाविप्रः अतिरिक्तनातनी पाविजातेपि श्राद्धारम्भेतथावाचेत्रासनावाहनेतथा एकैनैव
कुशाग्रेणविष्टरंचप्रकल्पयेत् ॥ द्विपादौमण्डलंकुर्यात्त्रिभिरेखासमन्वितः एकोद्दिष्टेचेकरेखाश्राद्धंकुर्यात्प्रयत्नतः=

आतशीशीषा ...तत्रकाका अभावेन काष्ठ ...

लोगादितिवाच अरणिरग्निमुत्पाद्य
बह मांसात्तात्तपनात्तथा लोहादाश्मन
स्तथा विप्रः प्रकुर्यादग्निसाधनम् ४=

आत्मानमरणिं कृत्वा प्राणमेवं चोत्तरारणिम्
ज्ञाननिर्मथनाभ्यासात्पाशं दहति पंडितः ४=
शमीगर्भादग्निं मथेदिति श्रुतेः हेअरणी कृत्वा अग्निम
थेदिति शेषः=

स्मृतिसंग्रहेपि विवाहोपनयादूर्ध्ववर्षे
वर्षार्धमेव वा नकुर्यात्पिंडनिर्वापं नदद्या
त्कारणानि च पुनः सर्वदा मह्यालयेगया
श्राद्धे मातापित्रोर्मृताहनि ज्ञातो द्वादशोपि ज
वीत पिंडनिर्वपनं तुत
श्रुति उक्तकालव्यतिरि
क्तेषु मावस्यादिकाले
षु सकल्पश्राद्धं कुर्या
त्=
पिंडनिर्वपनं पिंडदानं

तथा च वर्ण्यनारद च
गडलाग्निरमेध्याग्निहू
तकाग्निश्चकदिविति प
तिताग्निश्चचित्ताग्निनरि
श्च इत्यग्निर्वजितः=४
यूपाग्नयस्तथा निर्मथ्या
दारुणिः बरणिर्इयोः
इत्यमरः ४=
यूपाग्रे तर्मणि
निर्मथ्यदारुणि
अग्निसिध्यर्थं निर्म
थनीये काष्टे अरणि
रित्येकम् स्त्रीद्वयोः
अरणीति स्त्रियाम् ४=

एकप्रेतको मुख्यरसवके जंडी

एकप्रेतसमुद्दिष्टं चैकोद्दिष्टमिहोच्यते विश्वेदेवा-
न्वर्जयित्वा श्राद्धं कुर्यादतन्द्रितः ७ साग्निकोग्निसमाहूय
गेह्याग्नौ वह्निकां चरेत् अथवा साधयेदग्निमरणीभ्यां
महेश्वरि ८ पूर्वारणिकृतन्त्राचह्रुपोके चाग्निसाधने
धारयित्वारणीभ्यां च वह्निमत्र विशेषतः ९ स्वगृह्यो-
क्तविधानेन तत्र होमो विधीयते होमं कृत्वा तु विधिव-
त्ततः श्राद्धं समारभेत् १० एतन्नेऽतिचैवोक्ता चेतहोने
वचवदेत् ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्या भक्त्या च परधापि-
ये ११ अनेकैर्भक्ष्यभोज्यैश्च लीराज्यमधुशर्करैः अपूपै-
र्वटैर्वटैर्विवर्तकैः पानच्छिद्रकैः १२ घृतपूरैर्मोदकैश्च

बबरू माला बहू अंदरसे गिवदीया पूरीया लडू तिलके

अग्निरमुत्वेनोपध मेत्र
ग्रामीदोत्यचस्त्रियम्
नामेध्यप्रलिपेदग्नीन
चपादौप्रतापयेत्
अधस्तान्नोपदध्याच्च
नचैनमभिलंघयेत्
नचैनं पादतः कुर्यान्न
प्राणाबाधमाचरेत्

अग्निकार्ये श्राद्धे
तद्वाग्नि श्रेयोदिलकार्यविद्वान्
नत्वाग्निरेलकत्तेव्य
श्राद्धेनप्रयत्नतः तत्र
येभोजनीयाः स्युर्येच
ज्यो द्विजोत्तमाः यावत्त
श्चैवयेश्राद्धेत्वाम्व
त्यामश्रेषतः द्वौदेवे
पितृकार्ये त्रीनेकैक
मुभयत्र वा भोजयेत्
सुसमृद्धोपि न प्रस
ज्जेत विस्तरे २२५=म.
हेअरणीकृत्वा अग्निमथ ४=
स्वगृह्यलाग्निना ५=गृह्य
एकोद्दिष्टश्राद्धे

नाश्नीयात्संधिवेलायां नगच्छेन्नापिसंविशेत्
नचैवप्रलिखेद्भूमिं नात्मनोपहरेत्स्रजम् ५५
नाप्सुमूत्रं पुरीषं वा ष्ठीवनं वा समुत्सृजेत्
अमेध्यलिप्तमन्यद्वा लोहितं वा विषाणि च
सूत्राद्यमेध्यलिप्तवस्त्र रुधिरे कृत्रिमाकृत्रिममेदमिश्रानि न जले प्रक्षिपेत्

पृच्छायां चासनेषष्टी द्वितीयाऽन्त्यकर्मणि
अन्यत्र प्रथमान्तेयाएकोद्दिष्टविधाननतः ४=

ऊर्ध्वपुंड्रं त्रिपुंड्रं वा चंद्राकारमथापि वा
श्राद्धकर्ता नकुर्वीत यावत्पिंडः समाप्यते

तथाचस्मृतिः तूली निर्मथ्य आ ...ष्टात्क्तो तत्र यत्र
दीप्यमानं वा वह्निरग्निमुपसमाधाय मृतकाद्या दिवर्ज्य ८=

यत्नाय जगिथ मांसस्येत्येष दैवो विधिः स्मृतः अतोन्यथा प्रवृत्तिस्तु राक्षसो विधिरुच्यते ३१ क्रीत्वा स्वयं वाप्युत्पाद्य परोपकृतमेव वा देवान्पितॄंश्चार्चयित्वा खादन्मांसं न दुष्यति ३२ नाद्यादविधिना मांसं विधिज्ञोनापदि द्विजः जग्ध्वा ह्यविधिना मांसं प्रेत्य तै रद्यते ऽवशः ३३ न तादृशं भवत्येनो मृगहन्तुर्धनार्थिनः यादृशं भवति प्रेत्य वृथा मांसानि खादतः ३४ नियुक्तस्तु यथान्यायं यो मांसं नात्ति मानवः स प्रेत्य पशुतां याति संभवानेकविंशतिम् ३५ असंस्कृतान्पशून्मन्त्रैर्नाद्याद्विप्रः कदाचन मन्त्रैस्तु संस्कृतानद्याच्छाश्वतं विधिमास्थितः ३६ = मनु ५ अ ३९ श्लो

तिलादेलडू फुलियादेलडू कलिंगा तत्रै वह्री काडेया गात् छ्लपाकफलः कलिंगः ५ =

पत्रसेवकूटजस्यफले कलिंग २ इंद्रयवं मद्रयवमिति त्रीणि कलिंगः इंद्रयवः कलिंगे यवः भुमानित्यमरः पाला

तिलैर्लाजादिसंयुतैः पक्वपंचविधैः पक्वैः मत्स्यैः मांसैर्वा फलैः १३ मूलैः किंशुकशृंगाटैर्निम्बजंबीरकैरपि चिराकपित्थकैर्दैविमव्यपालीवतैरपि १४ पानैर्नानाविधैश्चापि खर्जूरैर्नारिकेलकैः द्राक्षादैरिक्षुभिश्चैव कलिंगैर्वार्तकैरपि १५ चूर्णाकृतिभिरन्नैश्च फलैः संपूजयेद्द्विजान् दद्यात्तु पेयश्च मधुरं तत् प्रोक्षात्त्वा द्विजोस्ततः दक्षिणाग्रेषु दर्भेषु पिंडान्दद्यात्तु षोडश सप्तादशमपीशानि मध्ये चेन्मलिनः पतेत् भूमिस्वामिसमायुक्तान्पिंडानष्टादशाद्ददेत् वासोभिर्विविधैश्चैव तथा यज्ञोपवीतकैः १८ गंधैः पुष्पैस्तथा

पाणिभ्यामुपसंगृह्य स्वयमन्नस्य वर्धितम् विप्रान्तिके पितृन्ध्याय च्छन्नकेरूपनिक्षिपेत् उभयोर्हस्तयोर्मुक्तं यदन्नमुपनीयते तद्वि प्रलुम्पन्त्यसुराः सहसा दुष्टचेतसाः गुणांश्च सूपशाकाद्यान्पयो दधि घृतं मधु विन्यसेत्प्रयतः पूर्वं भूमावेव समाहितः भक्ष्यं भोज्यं च विविधं मूलानि च फलानि च हृद्यानि चैव मांसानि पानानि सुरभीणि च उपनीय तु तत्सर्वं शनकैः सुसमाहितः परिवेषयेत प्रयतो गुणान्सर्वान्प्रचोदयात् २२८ म०

मांसं नात्ति मानवः स प्रेत्य पशुतां याति संभवानेकविंशतिम् ३५ असंस्कृतान्पशून्मन्त्रैर्नाद्याद्विप्रः कदाचन मन्त्रैस्तु संस्कृतानद्याच्छाश्वतं विधिमास्थितः ३६ =

मनु ५ अ ३९ श्लो

उच्छिष्टं शिवनिर्माल्यं वमनं मृतकर्पटम् श्राद्धे सप्त पवित्राणि दौहित्रः कुतपः तिलाः

मूलपुरुषः केचिन्नदासंपति इति वचनात् नवश्राद्धादिश्राद्धेषु तद्वत्वेत क्रियास्तच कार्ष्णुषनुष्टकास्वत्र वर्जयेद्भूमिस्वामिनम् केचिद्दासंपति इति वचनात् वैश्वदेवेन हीनं यद्भूमिस्वामिहरं च यत् आसुरं तद्वि जानीयादेकोद्दिष्टं तु पार्वणम् =

दर्भाना स्त्री र्ययाम्पाग्रान्पिण्डा न्नागादितोभवेत् नित्येदिप क्रिमादिष्वाक्तुन्ति रिमासनातनी ४ =

१९

आद्येषु विकिरं दत्वा यैनाचामे
मतिर्भ्रमः पितरस्तस्य च एमासा
भवन्तुच्छिष्टभोजनः इति मरीचिः २ =

तत्र यद्देनैरव वेद्याव यत्र कैवल्यं तिस्तथा
तेजआ मद्य तैस्त पूयादि विलोक्य निर्गीर्यते तया
तत्रंदूं =
तिलमधुमिश्रं २ = यत्सादिन द्रोणे =
अन्नादि पायसादि फलमूलादि
मोदकादि

यावेद विहिता हिंसा नियतास्मिं श्च राचरे अहिंसामेव तां विद्या द्वेदाद्धर्मो हि निर्बभौ
योहिंसकानिभूतानि हिनस्त्यात्मसुखेच्छया
स जीवंश्च मृतश्चैव न क्वचित्सुखमेधते म०
निःश्रेयसाय गतः

पितृपाकं तु निमित्तरूपं के
पितृपाकं समुद्दिश्य वैश्वदेवं करोति यः
असुराणां भवेच्छ्राद्धं पितॄणां नोपतिष्ठति
न चुल्लेनाग्रसे पात्रे न भूमौ न च कर्पटे वैश्वदेवं प्रकुर्वीत कुण्डे वा स्थंडिले जले २
पितरो कोन लीपे हव्य मा
चोत्तर सूक्ष्मभूमिः

हुतशेष मधुहिमा मामे
वोद्देष्टि तमन्वित म०५
संतृदेनी द्विजा मामे
द्रष्टा =
देनी

तथा च निर्णयसिंधौ
शातातपः
भूर्लोका से तलोकं तत्
गन्तुः श्राद्धं समाचरेत्
तत्याथेयं हिमवति
मृतस्य मनुजस्य चेति

द्वौ मासौ मत्स्यमांसे
न त्रीन्मासान्हारिणेन
तु औरभ्रेणाथ च
तुरः शाकुनेनाथ प
ञ्चवै षण्मासान् छा

धूपैर्दीपैश्च तुलसीदलैः भक्ष्यभोज्यफलैर्युक्तं दद्या
देवमतंद्रितः १९ पानीयं च तिलैर्युक्तं मधुनाचमनी
यकम् हिमपानादिकं तत्र प्रेतोद्देशेन चाचरेत् २०
आरात्रिकं च कीलालैः पिंडान्कुर्यादतंद्रितः द्विजा
न्दृष्ट्वा हव्यशुद्धिं कुर्याद्देवविधानतः २१ प्रेतार्चामर्प
येत्तत्र पथिश्रमनिवारिणीम् नैवेद्यं विनिवेद्याथ
पितॄन्वा तर्पयेत्तथा विकिरं च ततः दृष्ट्वा द्विजान्प्री
णतिलैरपि २२ आचम्याऽऽचमयित्वा दक्षिणाभिः प्र
पूजयेत् वासोभिर्विविधैश्चापि गोभिरश्वैश्च सुंदरी
शायनीयैः पादुकाभिरुपानद्भिरपीप्सया यष्टिका

पिंडप्रोषान्नं पिंडसमीपे विकरेत् लेपभागभुजस्तृप्यंतु
दर्भमूलेन करभौ ल ४ =
अग्नौ हुतेषु देवस्था भूमिस्था द्विजभोजने
नरकेषु च पिण्डस्था त्रिविधं श्राद्धमुच्यते १ दत्वा त्रयं घृतसक्तोदकांश्चेपाकं
तथैव च घृतपक्वमपक्वं वा वैश्वदेवं विवर्जयेत् पितृपाकं समुद्दिश्य वैश्वदेवं
करोति यः असुराणां भवेच्छ्राद्धं पितॄणां नोपतिष्ठति न चुल्लेनाग्रसे पात्रे न भूमौ न च कर्
पटे वैश्वदेवं प्रकुर्वीत कुंडे वा स्थंडिले जले

अष्टाविंशत्समांसेन रौरवेणान्वेव तु
मांसेन पार्षतेन च सप्तवै अष्टावेणस्य मांसेन रौरवेण नवैव तु
दशमासांस्तु तृप्यंति वराहमाहिषामिषैः शशकूर्मयोस्तु मांसेन मासानेकादशैव तु संवत्सरं तु गव्येन पयसा पायसेन च
वार्ध्रीणसस्य मांसेन तृप्तिर्द्वादशवार्षिकी म० २०१ =

पिता स्वधितिमित्येव
वाचा गोष्ठे न तु श्रुतम्
संपन्नमित्यभ्युदये दैवे
वेस्तु चितमित्यपि =
अपराह्णस्तथा दर्भा वास्तु
संपादनं तिलाः सृष्टिर्मि
ष्टिर्द्विजाश्चाग्र्याः श्राद्धक
२३ मसमत्र वदः =
दर्भाः पवित्रं पूर्वाह्णो हवि
ष्याणि च सर्वशः पवित्रं
यच्च पूर्वोक्तं विज्ञेया हव्यसंपदः =

अपराह्णे दत्ता तृप्ति
स्तिहालाद्यं गजनादयः
दातारं नोपतिष्ठंति भोक्ता
तु गरकात्र जेते

शुद्धे द्विसौ द्वादशाहेन
द्वादशाहेन भूमिपः
वैश्यः पंचदशाहेन
शूद्रो मासेन शुध्यति

न्यायागतधनस्तत्त्वज्ञाननिष्ठो ऽतिथिप्रियः श्राद्धकृत्सत्यवादीच गृहस्थोपिविमुच्यते =

दौ मंडकूलंसाहे तरित्यमरः २= दौमाणां डकूलानां क्षुमावल्कलभवानां पट्टवस्त्रस्य वल्कलाणां २= मेषादिरोमप्रभववस्त्रकम्बलादेः

पंचविधैःपंक्तैः प्रतीतैः पट्टवस्त्रैः २= ऊर्णवस्त्रैः २= पात्रैः १

क्षामिको ओढ़ने वस्त्र वस्त्रस्य कौशेयरि तिकथ्यते

२
८

भिन्नदेशेष्वपंक्तान्परिश्रुतैः ११ भाजनैरासनैर्देवि

क्षुरिकाभिःपरस्परैः लोमैरौणैस्तथावस्त्रैरंगुलीय

श्राच्छादितवस्त्रैः २=

अंगूठीवापवित्रा

पवित्रकैः १४ एवंसंतोष्यविप्रांश्चाप्यलयान्नोप्रणम्य

ब्राह्मणान्संतुष्टकरके श्रद्धयात्राजांप्रणम्य नमस्कारकरके ब्राह्मण क्राहलेके

प्रथमेद्धति वाणाली द्वितीयेवस्त्रसंपत्तिनी तृतीये रजकीत्रीक्षा चतुर्थेऽहनि शुद्ध्यति भर्तुःस्पर्शा चतुर्थेऽह्नि देवेपित्र्येचपंचमे २ मृतेऽहनि सम्प्राप्तेयस्यभार्यारजस्वला श्राद्धंतदानकर्तव्यं कर्तव्यंपंचमेऽहनि २ श्राद्धादौकर्मणिभार्यायास्सहाधिकारणात्स्यांरजोदर्शनेनहधितायास्त्यात्राधिकारनिहन्तेतिसिद्धान्तः =

लंच विसृज्यब्राह्मणान्देवि ततःकाकबलिंददेत् १५

देत्रेशाष्टरणेतत्रकृत्वापिंडविसर्जनं नत्वकर्षूलिखे

द्दैविददत्तिणेन्नरतःप्रिये १६ पातालस्यत्रयोद्वारा

स्तस्मात्कर्षत्रयंलिखेत् गेहाग्नेरग्निमाहृत्यवहिः।

गृह्यसूत्रेणविहिताग्निः गृह्याग्नि उसको कहते हैं श्रग्निपरिसमूहस्यापि इनमंत्रोसे बनाई जावे उसको गृह्याग्नि कहते हैं = ४

कर्षेषुस्थापयेत् १७ गेह्याग्निमपिपर्युक्ष्यपातोनैवेव

जेहिमः तारेणादद्यात्कर्षाग्रावाहुतित्रयमेकतः १८

गृह्यसूत्रकर्केविधिसकीतीहो ३

कर्षेषुपिंडान्संस्थाप्यतातेतिनामवर्जितं नप्रेतना

गृह्यसूत्र कर्के अग्नीस्थानकीर्ईर्दूर्ई उसको गृह्याग्नि कहते हैं ३= अग्निपरिसमूहसाही ता दि वि [illegible] गृह्योक्तेन ३=

वैश्वादिकेग्रौ ऊर्वीनगृह्यकर्मयथाविधिः पंचयज्ञविधानंचपंक्तिं वाल्यादिकीगृह्णी पंचसूनागृहस्थस्यचुल्लीपेषण्युपस्करः कण्डनी वोदकुम्भ श्रवध्यतेयास्तुवाहयन्

निसाख्यान

देहे जाते क्षुधाविष्टो गृहद्वारं निरीक्षते दशमेऽह्नि यः पिंडस्तं दद्यादामिषेण तु ८९ यतो देहे समुत्पन्ने
प्रेतोऽतीव क्षुधान्वितः अतो विनामिषं तार्क्ष्य क्षुधा तस्य न शाम्यति ७० केवलं मद्दिषी क्षीरमामिषं प
रिचक्षते एकादशे द्वादशे च प्रेतो भुंक्ते दिनद्वयम् ७१ गरुडपुराणे अध्याये ३

अत्रिपत्रिचमादलः
गोविंदतुलसीदलः
पद्मविनं च दत्तूरम
श्रीपुष्पाणि मोददः
गोडीपैष्टी तथा माध्वी
विज्ञेया त्रिविधा सुराः
स्त्रीपुष्पं विवर्ज
येत् ५=
यम मैथुने ५=
वास्तीत्र न
सर्वपर्युषितं त्याज्यं पत्रं पु
ष्पं फलं जलं न त्याज्यं जाह्न
वीतोयं तुलसी बिल्वपंक
जम् २ संवत्सरेण तुलसी
तदर्द्धं बिल्वपत्रकम् कम
लं पंचरात्रं स्यादन्यपुष्पादि
नैदिने २ जलजं स्थलजं
वापि पत्रं पुष्पं यथोदितं
यथोत्पन्नं तथा देयं बिल्व
पत्रमधोमुखम् ३=
पुष्पं पुष्पं विचिन्वीत
मूलच्छेदं न कारयेत्

स्त्रा देवेशि न तत्त्वामा चमंदरि २९ कृत्वा ते प्रेतता।
मासमनुष्यस्यापि सुंदरि स्नानं विच्छुति वै तस्मात्त्वामो।
च्चारं विवर्जयेत् ३० सेवयाच्युत पक्षे मासेश्च वरवा।
णिनि त्वमारलोगणाः प्रेतं स्वयं याति च तत्पथि ३१
स्त्री पुष्पवर्ज्यं स्मरादेवि स्नुमत्राः चयतः स्वयं रलोगणाः
सर्वोपीत्वा प्रमत्ताः स्वयं भंततितां ३२ दुःखमायातिमा
र्गे तां तस्मात्स्त्री पुष्पं स्वत्यजेत् मज्जा पुंसि विवर्जनीयो
यतो दैत्या महापथि ३३ मृदाम्मज्जा विनेऽहष्ट्वा महा
दैत्या विशोकिनाः स्त्रीष्वासक्तो लयं कश्चिदायाति
त्येव शोकया ३४ यातयेति पथि प्रेतं तस्मान्मज्जां।

अगस्त्यं भृंगराजं च
तुलसीं शतपत्रिका
चंपकं तिलपुष्पं च
निराशाः पितरो गताः
पुष्पाणि वर्जनीयानि
रक्तान्यपि विशे
षतः =
गोडी माध्वी मुख्यसुरा
पैष्टी तत्र मद्यपाने =५
पुंसो मज्जां विवर्ज
येत् ४=
पैष्टी गौडी माध्वी व्यति
रिक्ता पुलस्त्योक्तानेनसा
दिनव विधमद्यस्य प्रो
क्तमानेऽलघुजातं सुरा
मात्र मद्य =५

सावित्रान् शांतिहोमांश्च कुर्यात् पर्वसु नित्यशः
पितृंश्चैवाष्टकास्वर्चेन्नित्यमन्वष्टकासु च =

सावित्रानीति सवितृदेवताकान् होमान्
प्रतिष्ठितिष्टत्यर्थं च शांतिहोमान् पौर्णमास्य
मावस्ययोः सर्वदा कुर्यात् तथाग्रहायण्या
ऊर्ध्वं कृष्णाष्टमीषु तिसृषु चाष्टकाख्येन कर्मणा
श्राद्धेन च तदनन्तरं तत्कासु नवमीषु चान्वष्टकाख्ये
नमरलोकगतान् पितॄन् यजेत्

प्रेरितः प्रेरितः सन् मराळुना जन्मानि नानानि पशुप्रवशाः
नियुक्तस्तु यथान्यायं यो मांसं नात्ति मानवः स प्रेत्य पशुतां याति संभवानेकविंशतिम् १ मनुनाऽउक्तं
श्राद्धे मधुपर्के च यथाशास्त्रं नियुक्तः सन् यो मनुष्यो मांसं न खादति स प्रेतः सन् एक
विंशतिजन्मानि पशुर्भवति यथाविधि नियुक्तस्तु त्वं एतन्नियमातिक्रमफलविधानमिदम्
प्रेरितः

स० विवर्जयेत् पक्वकर्षांश्च पिंडं तु चोरयेन्न स्पर्शयेत् २५
८१ यस्मान्नद्वारि तिष्ठंति दैत्याः प्रेताश्च नेकशः भक्त्वान्न
सुखदाः प्रेते भविष्यंति न संशयः २६ दुग्धेन दध्ना म
धुना घृतसक्तैश्च सुंदरि परिपूर्णं कर्षपिंडान्प्राणया

अनेन मंत्रेण उपस्थानं नमो वः पितरो ५=
उत्तर दिशायां
मचरेद्बुधः २७ नमेत पितृन्कौवेर्यां दिशि शिले वं नमुल
उदङ्मुखासीनः ५= प्राणायामं कुर्यात्=

विसर्जनकर्के आहुतीद्वयं देयात्
ति ततो विसृज्य कर्षाग्नीन्दत्वा वै धारणाहूतीः २८

गृह्याग्नौ दह दक्षिणेविसर्जयेत्=
जलकुंभदानं ४=
गोलाग्नौ विसर्जेत्कुंभे विसृज्य चापि समापयेत् पात्र
श्राद्धे जलकुंभदानं पश्चात् विष्णुप्रतिमादानं ४=

=३
मार्जन्य आरिचू पावके पात्रचाल चुकना ३=
चालनमारभ्य पृथगेव विधानतः २९ द्विजोच्छिष्टो
मार्जयेच्च भूमिं मंत्रैर्होममयैरपि आचम्य च ततो देवि
कलशास्थानमाचरेत् ४० पुरोहिताय कलशमर्घ्य
दद्यात् पुरोहितको देवि ६=

अपरार्के
उदकलशं कलशाकोउगीवे
हस्तदत्तास्तु ये स्नेहा लवणं व्यंजनादयः दातारं नोपतिष्ठंति भोक्ता तु नरकं व्रजेत्=
याज्ञवल्क्ये पैठीनः यावदुष्णं भवेदन्नं यावदश्नाति वाग्यतः तावदश्नाति पितरो यावन्नोक्ता हविर्गुणाः =

श्राद्धंचपत्नयागंच द्वावेतौस्यात्कलौयुगे तारयन्तौमहाक्लेशात्तित्येवमनुरब्रवीत् =

अतुलं सर्वमन्त्रेष्वाञ्जलींल्लेचवाग्यताः नचद्विजातयोब्रूयुर्दीयादृष्टाहविर्गुणान्
यावदुष्णंभवत्यन्नंयावदश्नन्तिवाग्यताः पितरस्तावदश्नन्तियावन्नोक्ताहविर्गुणाः

पुष्पंपुष्पंविचिन्वीतमूलच्छेदंनकारयेत्

येद्दिधिनाशिवे पुष्पमादायतेनवापुष्पैः संकृत्य।
सुंदरि ४२ तमापयित्वाविनयैःपादान्यष्टावनुव्रजेत्
पुत्रमित्रजनैःसार्धंपश्चाद्धुनीतवाग्यतः ४३ एवंकृ
त्वाविधानेनसुताप्रेतोर्ध्वदेहिके स्वयंपुत्रीसखीचैव
प्रेतोयातिसुखेपथि ४३ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनविधिना
श्राद्धमाचरेत् द्रव्यहीनमपीशानिविधिनाघृणेन।
मियात् ४४ यःकरोतिमहादेविकलौप्रेतविमोक्ष
णे इहपुत्रीसुखीभूत्वालंतेयातिनप्रेतताम् ४५ भै
रवी॰ अष्टकाचतथाप्रोक्तासर्वश्राद्धेषुसुंदरि कि
मर्थंभगवन्ब्रूहितथाचान्वष्टकामपि ४६ एकोद्दि

श्राद्धंभुक्त्वायउच्छिष्टंवृषलायप्रयच्छति समूढोनरकंयातिकालसूत्रमवाक्शिराः •
श्राद्धंभुग्वृषलीतल्पंतदहर्योऽधिगच्छति तस्याःपुरीषेतन्मासंपितरस्तस्यशेरते म॰ अ॰ ३ श्लो २४९

श्राद्धार्थं यः पशून्हत्वात्तोऽवश्यं
नरकं व्रजेत् देवान्पितॄन्समभ्यर्च्य
खादन्मांसं न दोषभाक्

य यद्ददाति विधिवत्सम्यक्छ्रद्धासमन्वितः
तत्तत्पितॄणां भवति परत्रानन्तमक्षयम्

ष्टं त्वष्टकां च किमर्थमपि चेश्वर अष्टका केवला
प्रोक्ता श्राद्धे संवत्सरेत्रं किं ४७ श्रोतुमिच्छामि मे देव
कृपया परमेश्वर भैरवः शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रह
स्यं परमाद्भुतं ४८ यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि
सुंदरि यममार्गो यमीशानि ह्यश्राद्धस्य कर्मणः
फलं प्रोक्तं पुराविद्भिः शुभेतेत्रान्नशासने केन मा
र्गेण पितरो नीयंते यमकिंकरैः ५० न जानाति नरो
मूढः पाताले चोर्ध्वगेन वा अर्द्धमष्टकया देवात्व
मासःप्रेतस्य खोर्थिनः ५१ न मास्क्राद्धेष्टकां कुर्यात्
र्ध्वस्यानो च नर्पिणीम् अत्वष्टकां महादेवि विषयो

तथा च देवलः
श्राद्धं कृत्वा तु यो मर्त्यो
न तु भुंक्ते कदाचन देवा
हव्यं न गृह्णंति कव्यानि
पितरस्तथेति कात्याय
नः उपवासो यदा नित्यः
श्राद्धं नैमित्तिकं भवेत्
उपवासं तदा कुर्यात्
आघ्राय पितृसेवितम्
मातापित्रोः क्षये प्राप्ते
भवेदेकादशी यदि
अभ्यर्च्य पितृदे
वांश्च आजिघ्रे
त्पितृसेवितमिति

मूर्खः अज्ञानी

सज्याऽसत्यस्य कर्मणः
अयं यममार्गः स्यात्
पुण्य ४९ ऽपुण्यस्य कर्मणः
फलं प्रोक्तं

अग्नौ कृतेषु देवस्था
भूमिस्था द्विजभोजनं
नरकेषु च पिण्डस्था
त्रिविधं श्राद्धमुच्यते १२

तथा च स्मर्यते श्लोकः
स्थाल्यां विपच्यमानायां
पक्वादीनां यथैव हि तुरा
णां नारकाणां ऊर्ध्वादोर्ध्वाऽधः प्रवर्तनमिति
अत्राऽविमुक्ते स्थावरजंगमाश्च सर्वे प्राणिनो
मोक्षाधिक्रियंते सङ्कोचकरणाभावात् ॥

समुत्पत्तिर्विनाशश्च जायते तात्पर्यं दोह्निनम्
ऊर्ध्वगतिस्स्वधर्मेण पापेनाधोगतिस्तथा

स्यालीस्यानेगतोऽम्बत्यंशमीगर्भे विलत्यसः
शमीगर्भेजातमश्वत्थं विलत्य

त्वपीकेदेनेवाली

मार्गस्य तर्पिणीम् ५२ पातालस्य त्रयो द्वारा महास्
त्वा महेश्वरि अथः संस्थे त्रिभिर्द्वारैः पाशैः कर्षति किं
कराः ५३ मूलैरन्तः पुरा विद्धि द्वाराः कर्षाः प्रकीर्ति
ताः अतः पुरातनैर्देवि दृष्टादृष्टस्य कर्मणः ५४ भै
रवी साग्निकानां महेशान त्विष्टकाः न्वष्टकास्तता
निरग्निकानां का देवगतिः स्यात्तोच मे वद त्वयि या।
णां तु वैष्णवानां शूद्राणां वद का गतिः ५६ भैरवः
उत्तरोत्कर्षतो देवि फलं वै जन्मिनां स्मृतं साग्निका।
नां तु विप्राणां जन्म चाग्र्यं प्रकीर्तितं ५७ देवयानेन।
मार्गेण सर्वं ज्योतिर्मयेन हि याति ज्योतिर्मया लोका

स्यालीत्यस्य वनेगत्वा गृहान्नाध्यायतो निशि त्रेतायां संप्रवृत्तायां मनसि त्रय्यवर्तत ४३
जंडी शमीगर्भेजातं अश्वत्थं विलत्य स्यालीस्यानेगतोऽम्बत्यंशमीगर्भे विलत्यसः तेन द्वे अरणी कृत्वा उर्वशीलोककाम्यया ४४
उर्वशीं मन्त्रतो ध्यायन्नधरारणिमुत्तरां आत्मानमुभयोर्मध्ये यत्तत्प्रजननं प्रभुः तस्य निर्मथनाज्जातो जातवेदा
अग्निः विभावसुः त्रय्या स विद्यया राज्ञा पुत्रत्वे कल्पितस्त्रिवृत् तेनायजत यज्ञेशं भगवन्तमधोक्षजं उर्वशीलोककाम्यया

तेषांपितृदेवानां पित्रर्थदेवार्थव्रतनियमोयस्य तत्रसोमपीत्वा पुण्यक्षयात् कामार्थप्रयोजनाय २=
तेच्छ्रद्धयाक्रांतमतिःपितृदेवव्रतःपुमान् गत्वाचान्द्रमसंलोकंसोमपाःपुनरेष्यति ३ यदावासाहीन्द्र आध्यायी
शेतेऽनंतासनोहरिः तदालोकालयंयांतियएतेगृहमेधिनः ४ येस्वधर्मान्नदुह्यंतिधीराःकामार्थहेतवे निःसंगान्यस्तक
र्माणःप्रशांताःशुद्धचेतसः ५ निवृत्तिधर्मनिरतानिर्ममानिरहंकृताः स्वधर्माख्येनसत्वेनपरिशुद्धेनचेतसा ६ सूर्यद्वारेण
तेयांतिपुरुषंविश्वतोमुखं परावरेशंप्रकृतिमस्योत्पत्त्यंतभावनं ७ द्विपरार्धावसानेयःप्रलयोब्रह्मणस्तुते तावदध्यासतेलोकंपरस्य
परिष्ठर्णएकपुरुषंयांति उपादानकारणं अस्यजगतः

ईश्वरेसम
र्पिते २=

कर्मफलेलब्धेन
भवति २=

हिरण्यगर्भ
स्य
परचिंतकाः ७
हिरण्यगर्भोपासकः

म०
८२

स्साग्निकाश्चनसंशयः ५८ निरग्निकान्महादेविपितॄ
यानेनमानवाः तमोमयान्प्रयान्त्येवलोकान्नात्रसंशयः
प्रिये ५९ निरग्नीनपिसद्भूत्यश्राद्धंकारयिताद्विजः
प्रेत्यतमोमयंयातिसपुत्रपशुबांधवः ६० याज्योपि
यातिदेवेशिनिरग्निरग्निमद्धरन् क्रमशोदारुणाल्लो
कान्नरकानेकविंशतिः ६१ तस्मात्क्लेशःसाग्निका
श्चश्रेष्ठांल्लोकान्व्रजन्तिवै निकृष्टाश्चाग्निहीनाश्चनि
कृष्टान्यांतिवैत्रयात् ६२ तस्मात्सदाष्टकाकार्यासा
ग्निकैःपार्वणेपिच उपरिष्टाच्चलोकेषुपितृलोकेच
नर्यणी ६३ वर्षमेकंसदाकार्यासहैतैरन्वष्टकाप्रिये

८२

वृद्धपराशरेणतु ॥
अपुत्रस्यपितृव्यस्य
तत्पुत्रोभ्रातृजोभवेत्
सएवतस्यकुर्वीतपि
ण्डदानादिकाक्रिया
पार्वणंतेनकार्यस्या
त्पुत्रवद्भ्रातृजेनतु पि
तृस्थानेचतंकृत्वाशेषं
पूर्ववदाचरेदितिपितृ
व्यस्यपार्वणमेवोक्तम्
तच्चमहालयविषयम्
यस्मिन्पितृव्येभ्रातृजः
पुत्रवदाचरणंकुर्यात्
अयमेवमेपितेतिमन्य
तेतद्विषयंच एतच्चत
त्पुत्रोभ्रातृजोभवेदिति
वाक्येनभ्रातृजोयदित
त्पुत्रोभवेत् तस्मिन्पुत्रव
दाचरेदित्यर्थकेनप्रति
तेवच्छनितम् =

पितृव्यभ्रातृमातृणा
ज्येष्ठानांपार्वणंभवेत्
एकोद्दिष्टंकनिष्ठानां
दम्पत्योःपार्वणंमिथः
अपुत्रस्यपितृव्यस्यभ्रा
तुश्चैवाग्रजन्मनः मा
तामहस्यतत्पत्न्याःश्रा
द्धंपार्वणवद्भवेदिति
श्राद्धकल्पकलिकाकृतः
यत्तु पितृव्यभ्रातृमातृणा
मेकोद्दिष्टंसदैवतुस्य
त्रमात्स्यादः॥

देवकार्याद्द्विजातीनांपितृकार्यंविशिष्यते देवंहिपितृकार्यस्यपूर्वमाप्यायनंस्मृतम्
अर्थदेवानुद्दिश्ययत्क्रियते तद्देवकार्यम् ततःपितृकार्यं द्विजातीनांविशेषेणकर्तव्य
मुपदिश्यते अनेनपितृश्राद्धस्यप्राधान्यं देवंतत्राङ्गमित्याह एतदेवस्पष्टयति यतोदैवंकर्म
पितृकार्यस्यपूर्वंसदाप्यायनंपरिपूरकंस्मृतम् २०३ म०अ०३

बृहस्पतिः अटव्यां पर्वते तीर्थे नदीतीराणि यानि च न द्धिते ष्वपरिगृह्य भूमिं विवर्जयेत् यमस्तु एकोद्दिष्टं वृषणे वायावरवेत क्रियासु च अन्वष्टकानवश्राद्धे वर्जयेद्भूमिस्वामिनम् और्ध्वदेहिकाद्यून सांवत्सरिकपर्यंतमेकोद्दिष्टमिति षष्ठ्यांतेनामयाद्यं चेति नित्यकर्मतर्पणे नित्यश्राद्धे च ना॰ इति षष्ठ्यांतेनामयालयम् पितुः मातुरिति =

वर्षमेव यतो मार्गे यस्मोरलोगणोर्युतः ९४ नद्दलोग

णात्मर्थमधोमार्गनिवारिणी एकोद्दिष्टं न दद्या।

त्पादग्निमद्दूत्यवावहिः ९५ अन्वष्टकेतिनामास्या

बुधैस्तत्रानुशासने इति ते कथितं सर्वं किं भूयः श्रोत

मिच्छसि ९६ भैरवी॰ कृते भवन्मुखाद्देव श्राद्धं वै वि

धिपूर्वकं कृतार्थास्मि न संदेहः कौतास्मि जगदीश्व

र ९७ श्रद्धया यद्दीयते च विशाय भोजनादिकं न दे

व श्राद्धं देवेश श्रद्धया पिंडमेव वा ९८ अत्रमे संशयं

छिंधि श्राद्धं चेद्विप्रभोजनं श्रद्धा पिंडं किमथवा चे॰

कं किं वा प्रदीयते ९९ मोहितास्मि जगन्नाथ ब्रूहि

हृदग्नीते बाहरस्त्राग्नि निकालके अन्वष्टका उसका अन्वष्टका है पंडितैः =

यथा गोषु प्रविष्टां गां वत्सो विन्दति मातरं नामगोत्रस्वधामन्त्राः पितृणां प्रापकास्तथा नामगोत्रं पितृणां तु प्रापकं हव्यकव्ययोः नामगोत्रास्तथा वत्स भवान्तरगतावपि

चतुर्युगानां वेदानां चतुर्णां च विधीयते त्रितयस्य त्रिलोकेस्य वर्णानां ब्राह्मणे …ः अष्टादशानां मात्यो ब्राह्मण इत्यर्थः =

चतुर्वर्णाश्चतुर्वेदास्त्रयो संध्याश्चतुर्युगाः त्रयो देवाश्च कथ्यंते वर्णाऽष्टादशा उच्यते २ त्रिभिर्वर्णैस्तदा प्रज्योत मात्राह्मण देवताः ब्रह्मणो ब्रह्म रूप … विष्णु रूपो कृताशनः वेदाभ्यासी भवेद्विप्रः ब्रह्म जानाति ब्राह्मणः २

ॐ अथ दशविधब्राह्मणं लिख्यते देवर्षिश्च मुनिराजा वैश्यः शूद्रो विडालकः पशुम्लेच्छश्चाण्डालो दशधा विप्राः प्रकीर्तिताः जपहोमेन याग्यात षट्कर्माणि तथैव च अहंकारपरित्यागो देवब्राह्मण उच्यते १ नित्यं स्नात्वा तु तिथैव पूजं यस्येति सर्वदा शौचस्नान सत्यदान द्विजब्राह्मण उच्यते २ वेदविद्यासमायुक्तो स्नानदाने तु तत्परः सध्यास्नानादिकं युक्तो मुनिब्राह्मण उच्यते ३ राजविद्यारतो योहि मृगयारसिकस्तथा सयामे निष्ठुरो यो हि राजब्राह्मण उच्यते ४ मद्यमांसादीरतको दितैलातण्डुलविक्रयी व्यापारे च रतो नित्यं वैश्यब्राह्मण उच्यते ५ कृषिकर्मरतो योहि गीतवाती विद्यातकः देवपूजा दयानास्ति शूद्रब्राह्मण उच्यते ६ मत्साभक्षे च रेयस्तु समयो कार्यकार्ययोः गम्यागम्यं न जानाति पशुब्राह्मण उच्यते ७ म्लेच्छभाषा

म्र०
८४

दोनगाका श्राद्ध है पिंडश्राद्ध विप्रभोजन पूज्यबना खुलाना

वाधाद्धेन हृदतिर्यग्योनि जलचरा स्मृ यन्ते ५=

अश्मपापितरोका नाम इस वास्ते है कि वे गरम गरम भोजन के भागी है जब तक अन्न गरम रहता है औरजब तक ब्राह्मण चुपचाप भोजन करता है बोले नहीं तब तक हि पितर भोजन करते है

वैमदस्य यहात भैरवः सत्यमुक्तं त्वया देवि श्राद्धं यद्दीयते ७० विप्राय तत्त्वया देवि विधिपूर्वं तु भोजने पतच्छ्राद्धमिति प्रोक्तं मंत्रतंत्रविशारदैः ७१ इदं परंपरायातं मर्त्यलोके महेश्वरि नहि जानात्यधः स्थो वा पूर्ध्वस्थो वापि सुंदरि ७२ मानुषो वा ततः प्रोक्तं पिंडश्राद्धमपीश्वरि मार्त्ये वै हि पुरा विद्धिः प्रेततृप्तिकरं परं ७३ विप्रभोजनकं श्राद्धं कीर्तितं सर्वसुंदरि विप्रभोजनकं श्राद्धं कलौ मार्त्ये सुखप्रदम् ७४ नान्यलोकेषु देवेशि तस्मात्पिंडं प्रकीर्तितं पिंडश्राद्धेन देवेशि यस्मिंल्लोके हि तिष्ठति ७५ तत्र हि लोके महा

(interlinear glosses: श्राद्ध; पिण्डदान करना; पूज्य बना खुलाना; पूज्येन ना खुलोके श्राद्धकरना)

दिद्यासक्ताः कामक्रोधरतो तथा वेदहीनोऽसत्यवादी विडालो विप्र उच्यते ८ शीलं शौचं तपो भाग्निस्नानं सन्ध्या तथैव च जपहोमं तपो नास्ति म्लेच्छब्राह्मण उच्यते ९ कामक्रोधरतो यो हि पुरदार प्रियः सदा लोभवान् मण्य् चैव चण्डाल विप्र उच्यते १०॥ दमादमोदयादानं शौचं सत्यं तथा घृणा विद्या विज्ञानमाधुर्यं प्रथमं ब्राह्मलक्षणम् १ क्षान्तो दान्तः सुशील लक्ष्मी सर्वभूत हिते रतः क्रोधं चैव न जानाति द्वितीयब्राह्मलक्षणम् २ सध्योपासन संसक्ता सौम्याचित्तः प्रियंवदः प्रियाप्रियाणि तुल्यानि तृतीयब्राह्मलक्षणम् ३ एकाहारः सन्तुष्टः स्वस्थाश्रमी स्वल्प मैथुनः ऋतुकालाभिगामी च चतुर्थं ८४ ब्राह्मलक्षणं ४ परद्रव्यो परान्नं च पथिवायदिवागृहे अदत्तं नैव गृह्णाति पंचमब्राह्मलक्षणं ५ एतानि पालये नित्यं ब्राह्मणो भक्तितत्परः सयाति परमस्थानं यत्र देवो जनार्दनः ॥

तउक्तम्
यावदुष्णं भवेदन्नं यावदश्नन्ति वाग्यताः
पितरस्तावदश्नन्ति यावन्नोक्ता हविर्गुणाः =

जटिलं चान धीयानं दुर्बलं कितवं तथा याजयंति च ये शूद्रांस्तांश्च श्राद्धे न भोजयेत् चिकित्सकान्देवलकान्मांसविक्रयिणस्तथा विपणेन च जीवन्तो वर्ज्याः स्युर्हव्यकव्ययोः

(interlinear glosses: दुश्चर्मा; धूनक्रत्)

संध्यास्नानंजपोहोमोदेव
तानांचपूजनं आतिथ्यंवै
श्वदेवंचषट्कर्माणिदिनेदिने ४=

श्राद्धकृति
श्राद्धकृतिं स्वर्गं तिष्ठति मर्त्यलोके तु भोजनं
पिण्डे नरकमाप्नोति त्रिविधं श्राद्धमुच्यते =४
ब्राह्मणकोपूजाविधिकर्केभोजनखुलाना १

दातव्यमितियद्दानंपात्रेदानंविशि
ष्यते अपात्रेगोशतंदत्तंदातारंनर
कंव्रजेत् =४

अपरार्के
हस्तदत्तास्तुयेस्नेहा
लवणंव्यंजनादयः
दातारंनोपतिष्ठंति
भोक्तातुनरकंव्रजेत्

देविपिंडश्राद्धेनतृप्तिभाक् तस्मात्सर्वप्रयत्नेनश्राद्धं
द्विविधमाचरेत् २६ विप्रश्राद्धंपिंडश्राद्धं दत्वैतत्फ-
लमाप्नुयात् कलावस्मिन्महाघोरेश्राद्धविप्रःसुदु-
र्लभः २७ संध्यास्नानविहीनश्चजपस्वाध्यायवर्जितः
द्यूतस्त्रीपण्यनिरतःतस्मैदत्वाचकिंफलं २८ तस्मा
द्धेपिंडश्राद्धंतुश्राद्धसाफल्यकारणात् पंक्तिपावन
हीनत्वात्पिंडश्राद्धमुदाहृतं २९ इत्थंविधायवहु
शःस्वरपूजितेत्रश्राद्धंद्विधाकथितमेवविहितयत्रजाय
लोकेप्रयातिमनुजःस्वरपूजितेचपुत्रान्यशश्चलभ
तेपरमांसमृद्धिं ३० तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसर्वदाश्रा

पण्यस्त्रीगृहे ५=

पण्यानिक्रिय
विक्रयार्थद्रव्याणि
५= योग्यानि

सर्वेषांपुत्रहीनानां
मित्रःपिंडंप्रदापयेत्
क्रियालोपेनकर्तव्याः
सर्वाभावेपुरोहितः

श्राद्धेश्रान्ताचभोक्ता
व्यःपुत्रोवाथगुणा
न्वितः स्वयमेवहि
भोक्ताव्यन्तविप्रोवे
दवर्जितः=

अज्ञानेभार्गवगोत्रे
नक्षत्राणांचरोहिणी
अमावस्यातिथिश्राद्धे
यस्यनज्ञायतेतिथिः =४

नैधन्याःकर्मभूमोये
मायमार्गार्जितधन
सत्पात्रेभ्यःप्रयच्छंति
ऊर्वंतिचात्मनोहितम् =४

पण्य विक्रेयवस्तु ५=

श्रोत्रियायैवदेयानि
हव्यकव्यानिदातृभिः
अर्हत्तमायविप्राय
तस्मैदत्तंमहाफलम्
एकैकमपिविद्वांसंदैवे
पित्र्येचभोजयेत् पुष्कलं
फलमाप्नोतिनामन्त्रज्ञा
न्वहूनपि हव्यदेवपरी
क्षेतब्राह्मणंवेदपारगम्
तीर्थंतद्धव्यकव्यानांप्र
दानेसोऽतिथिःस्मृतः
१३० म०

परीक्षांनकुर्यात्
नब्राह्मणंपरीक्षेतदैवेकर्मणिधर्मवित्
पित्र्येकर्मणितुप्राप्तेपरीक्षेतप्रयत्नतः=
परीक्षांकुर्यात्

ब्राह्मणाय यावगुर्यैव हि जातिर्वधकाम्यया शतं वर्षाणि तामिस्रे नरके परिवर्तते ताडयित्वा
तृणेनापि संरम्भान्मतिपूर्वकं एकविंशतिमाजातीः पापयोनिषु जायते अयुध्यमानस्यो
त्पाद्य ब्राह्मणस्यासृगङ्गतः दुःखं सुमहदाप्नोति प्रेत्याप्राज्ञतयानरः शोणितं यावतः पांसून् संगृह्णाति महीतलात् तावतोऽब्दानमुत्रान्यैः शोणितोत्पादकोऽद्यते न कदाचिद्द्विजेत तस्माद्द्विजं नावगुरेदपि न ताडयेत्तृणेनापि न गात्रात्स्रावयेदसृक्=

श्रा.
८५

अर्थात्
हमाचरेत् श्राद्धं कृत्वा न गोयानि लोकान्वै सरडूल
चेराटनचलावे
भान् ८१ श्राद्धकृद्वर्जयेत्तैलमर्दनं दंतधावनं चाटू
नट चाकू
पेषणं चापि मर्षीलेखनमेव च ८२ छुरिकाछेदनं
वापि मुसलेनापि कुट्टनं नदीतारं अश्वयानं तांबूल
मपि वर्जयेत् ८३ पंक्तितः पूजयेद्विप्रान्यात्रमुद्दिश्य
संदर्श करमालानुसारेण फलमक्षयमाप्नुयात् ८४
गुणैर्हीनां विप्रपंक्तिं पूजयित्वा यथार्थतः करमाला
नुसारेण फलमक्षयमाप्नुयात् ८५ द्रव्यहीनं मंत्रही
नं विधिहीनमपीश्वरि करस्रगनुसारेण पूज्य चानं।
समाप्नुयात् ८६ परान्नं परनिंदां च मार्गे गमनमेव च

अथ करमाला अनामिकात्रयं पर्व कनिष्ठायास्त्रिपर्विका मध्यमाया द्वयं पर्व तर्जनीमूलपर्विका आरभ्यानामिकामध्यात् प्रादक्षिण्यक्रमेण तु तर्जनीमूलपर्यंता करमाला प्रकीर्तिता इति करमाला=

एक पंक्त्युपविष्टानां विप्राणां सहभोजने यद्येकोपि त्यजेत्पात्रं शेषमन्नं न भोजयेत्=

पंक्ती ब्राह्मणो की बनाके पूजन करे भोजन खुलावे

८५

मनुनोक्तम् स्वाध्यायेनार्चयेतर्षीन् होमैर्देवान्यथाविधिः पितॄन्श्राद्धैश्च नॄनन्नैर्भूतानि बलिकर्मणा १=

त्रीणि श्राद्धे पवित्राणि दौहित्रः कुतपस्तिलाः त्रीणि चात्र प्रशंसन्ति शौचमक्रोधमत्वराम्=

वैश्वदेवस्य सिद्धस्य गृह्येऽग्नौ विधिपूर्वकम् आभ्यः कुर्याद्देवताभ्यो ब्राह्मणो होममन्वहम् १=

काकेन गलेन वक्तीति ककवाकुः
काकवाकुर्ताम्रचूडः कुक्कुटश्चरणायुधः २=
कुक्कुट नामानि=
ककवाकुर्मयूरे च सरटे चरणायुधे ति विश्वः २=

वेदवाह्यव्रतलिङ्गधारिणः पाषण्डिनाः विकर्मस्थान्बैडालव्रतिकाञ्छठान् हैतुकान्बकवृत्तींश्च वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत् वेदविद्याव्रतस्नातान् श्रोत्रियान्गृहमेधिनः पूजयेद्धव्यकव्येन विपरीतांश्च वर्जयेत्=

८२

ध्राणेन स्त्रकरो हन्ति पक्षवातेन कुक्कुटः श्वा तु दृष्टिनिपातेन स्पर्शेनावरवर्णजः २=

दिवास्वापं मैथुनं च नीचसंभाषणं तथा ८७ श्वदर्शने
काकवाकोः पतत्वायुमपीष्वरि अष्टादश च प्रोक्तानि।
श्राद्धसंदूषणानि ते ८८ तस्मात्सर्वविधानेन विधिना
स्नानमाचरेत् विधिनाहिकृतं श्राद्धमक्षयमुपतिष्ठति ८९
श्राद्धं भुक्त्वापि देवेशि सप्तादश विवर्जयेत् सप्तादश
वर्जनीयो ब्राह्मणः सुरसुंदरि ९० कलावस्मिन्मयाप्रो
क्तः स एव पंक्तिपावनः श्राद्धं भुक्त्वा महेशानि यः कश्चि
ज्ज्ञानदुर्लभः ९१ एतेष्वन्यतमं कुर्यात्स याति निरया
न्बहून् श्राद्धे विवर्जयेत्पंगुकाणकुब्जमपीश्वरि ९२
मूकमंधमहादेवि कुष्टिनं श्वित्रिणं तथा । पतिमेणप

स्त्रीधर्मः
तैलमर्दनं कंगीफेरनी
अभ्यंगं च कचाकर्षं नदीतरणमेव च यत्प्रोक्तं वेष्टितं तत्तु श्राद्धकाले विवर्जयेत्=

श्राद्धभुग्प्रातरुत्थाय भक्षयेद्दंतधावनम् इति वाक्ये न समाद प्राश्राद्धभुग्वर्जयेत् ५=

काणः कुब्जस्तथा खञ्जः कुष्ठी दुश्चर्मा तथैव च रजस्वला च षण्ढश्च नेदीरत्नश्च तोह्यिता न्=

काणः कुजातः तथा पङ्गुः काचैला स्वयमागतः एते विप्रा न पूज्यन्ते हन्ति तमोघदि=

अधीरः कर्कशः स्तब्धः कुचैलः स्वयमागतः एते विप्रा न पूज्यन्ते ब्रह्मस्पतिसमा अपि=

द्वितरइति काश्मीर भाषया १= श्वेतकुष्ठइति भाषया १=

ब्राह्मणं भिक्षुकं वापि भोजनार्थमुपस्थितम् ब्राह्मणैरभ्यनुज्ञातः शक्तितः प्रतिपूजयेत्=

यथा काष्ठमयो हस्ती यथा चर्म
मयो मृगः यश्च विप्रोऽनधीया
नस्त्रयस्तेनाम बिभ्रति =

नपुंसकः
यथा षण्ढोऽफलः स्त्रीषु यथा गो
र्गविचाफला यथा चाज्ञेऽफलं
दानं तथा विप्रोऽनृचोऽफलः =

परप स्त्रीगृह ९= वेश्या गृहसेवने

प्रमेहरोगी २= वीर्यपतन

अथो दृष्टिर्नैष्कृतिकः
स्वार्थसाधनतत्परः शठो मिथ्या
विनीतश्च बक
व्रतचरो द्विजः ९९

ये बकव्रतिनो विप्रा
ये च मार्जारलिङ्गिनः
ते पतन्त्यन्धतामिस्रे
तेन पापेन कर्मणा =

स्वधर्माचारसे विभ्रष्टः = पतितः जुवा

तिनेचापिद्यूतस्त्रीपारणसेवने ९३ मधुपानरतेचापिवे
दभ्रष्टमथापिवा आचारभ्रष्टेदेवेशिवर्जयेत्प्रमेहिनं
फारसीपड़नेवाला =
संग्रहणीरोगग्रस्तंयवनालरतंतथा कुलशीलविहीं
विती कोकरने वाला ब्राह्मण
नेचवर्जयेत्त्वयमागते ९५ कुविधर्मरतंचापिसंध्या
रसकस बेचनेवाला मिता
स्नानविवर्जितं रसविक्रयिणंचापिवर्जयेच्छ्राद्धभोज
ने ९६ एतेप्रोक्तामहादेवि ब्राह्मणाःपंक्तिदूषणाः
एतान्संपूज्यदेवेशि पितरोयांतिदुर्गतिम् ९७ अज्ञा
नाल्लानदौर्बल्यादेतान्संपूज्यसुंदरि श्राद्धेयांतिमहा
रौद्रान्नरकानेकविंशतिम् ९८ तस्माद्विचार्यदेवेशि
श्राद्धेसंभोजयेद्द्विजान् लोभाद्वापिमहेशानिमोहाद

सूजाकरोगी ९४

यो नधीत्य द्विजो
वेदमन्यत्र कुरुते
श्रमम् स जीवन्ने
व शूद्रत्वमाशुग
च्छति सान्वयः =
पुत्रपौत्रादिसंहि
तः सहि
शूद्रत्वं गच्छति

अपूज्या यत्र पूज्यन्ते
पूज्यानां च व्यतिक्रमः
त्रीणि तत्र भविष्यन्ति
दुर्भिक्षं मरणं भयं ४=

ब्राह्मण्यां ब्राह्मणा
ज्जातः ब्राह्मणः परि
कीर्तितः =
९९

विप्राद्द्विषड्गुणयुतादरविन्दनाभपादारविन्दविमुखात्
श्वपचं वरिष्ठम् मन्ये तदर्पितमनोवचनेहितार्थप्राणं पु
नाति स कुलं न तु भूरिमानः =

यथेरिणे बीजमुप्त्वा न वप्ता लभते फलम् तथाऽनृचे हविर्दत्त्वा न दाता लभते
फलम् दातॄन्प्रतिगृहीतॄंश्च कुरुते फलभागिनः विदुषे दक्षिणां दत्त्वा विधिवत्प्रेत्य चेह च १४३

श्राद्धे अयोग्यः विप्रः श्राद्धे भोज्यते स विप्रः स्वयमपि पतितो भवेत् १

खावे लोभसे

ज्ञानतोपि वा ९९ श्राद्धे हि भोज्यते विप्रः श्राद्धान्नहः स्व
यं पतेत् तस्माद्विचार्य देवेशि श्राद्धे कार्यं हि भोजनं ९० 83
अयोग्यः ब्राह्मणः कुर्यात् खाकर्के
श्राद्धान्नहश्च यः कश्चिच्छ्राद्धे भोजनमाचरेत् भुक्त्वा च
मैथुनं गच्छेद्यावत्कल्पं न संशयः ९१ रेतोदेशे तु क वीर्यकुण्डे कल्प वसिता
वसित्वा
ल्पं च वैतरण्यां विकल्पके असिपत्रवने कल्पं वसित्वा
६०... हजार वर्ष
स्वरपूजिते ९२ षष्टिवर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते
न डरे
क्रिमिः न विप्रस्तु लदंडाद्वा वज्रादपि महेश्वरि ९३
त्रिशूलात् धनुषसे न डरे
शूलाच्छाङ्गां च चक्राच्च न विभ्यत्स्वरसुंदरि न तथा वा
श्राद्धके …
रुणात्पाशाद्यथा श्राद्धान्नभोजनात् ९४ विषभक्षण
तो वापि कष्टं श्राद्धान्नभोजने विषं जीर्यति कालेन न

जहर खाने से भी ज्यादा दोष है श्राद्ध के दिन दूसरे
वा खत खाना अन्न १
जीर्ण होता है समय पाके

यदेव तर्पयत्यद्भिः पितॄन्स्नात्वा द्विजोत्तमः तेनैव कृत्स्नमाप्नोति पितृयज्ञक्रियाफलम्
वसून्वदन्ति तु पितॄन् रुद्रांश्चैव पितामहान् प्रपितामहांस्तथादित्यान् श्रुतिरेषा सनातनी
विघसाशी भवेन्नित्यं नित्यं वामृतभोजनः विघसो भुक्तशेषं तु यज्ञशेषं तथामृतम्

विप्रादिभुक्तशेषं विघस उच्यते दर्शपौर्णमासादियज्ञशिष्टपुरोडाशाद्यमृतम्

श्राद्धके दिन दूसरे के भोजन न करे

उपवासको बुंडेपा खतीत लेता दे

म०
८०

जीर्येच्छ्राद्धभोजनं ९५ श्राद्धाहभोजनं देवि द्विर्नरं परि
(अयोग्यः)
कीर्तितम् तस्माद्धनर्हो विप्रस्तु श्राद्धाहे भोजनं त्यजेत् ९९
लोभाद्विषं परं भक्ष्यं न तु श्राद्धाहभोजनं अचिरेण विधि
जीर्णं कल्पैः श्राद्धाहभोजनं ९७ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
(श्राद्धयोग्यैः विप्रैः पूजायोग्यैः नः योग्यः विप्रः भोजनीयः भोजनं कृत्वा)
श्राद्धानर्हैस्तु भोजनं अर्हैस्तु भोजनं कृत्वा याति लोका
न्सनातनान् ९८ इति प्रोक्तो मया देवि श्राद्धकल्पः सु
शोभनः यच्छ्रुत्वा न तु मन्त्रेण तु धर्मसंकटकेऽपि ९९
यः कश्चिन्मानवो लोके कलौ श्राद्धं समाचरेत् स याति
पितृभिः सार्धं शिवलोकं सनातनं १०० पुत्रान्पशून्ध
नं चापि धर्मं चापि स विंदति नित्यं नैमित्तिकं चापि चे।

सायंप्रातर्मनुष्याणामशनं देवनिर्मितमिति =
न चुल्ले नायसे पात्रे न भूमौ न च खर्परे । शुद्धभूमौ वैश्वदेवं प्रकुर्वीत अग्निवा खण्डले जले =

नित्यमाङ्गल्यं शुचि स्त्रीणां शकुनिः = फलपातने प्रसवे च शुचिर्वत्सः स्वागत्य दुहणे शुचिः =
सर्वदा स्त्रीणां मुखं शुचि तथा काकादि पक्षिणां चञ्चूपचात पतितं फलं शुचि वत्समुखं च दोहनसमये क्षीरप्रस्रवणे शुचि श्वा च यदा मृगादीन् हन्ति गृह्णाति तदा तत्र व्यापारे शुचिः स्यात् =

पौच तादे

तदाह शंखः सद्यःशौचेपिदातव्यंप्रेतस्यैकादशेहनि सएवदिवसस्तस्यश्राद्धशय्यासनादिषु ऊनमासिकं तद्वादशाहेऊनमासि
याकार्यं तदाह गोविलः मरणाद्द्वादशाहेस्यात्मासूनेचोनमासिकं ऊनषाण्मासिकंऊनषष्ठेमासिऊनाब्दिकंऊनेद्वादशेमासि त्रैपा
क्षिकं तृतीयपक्षेकार्यं तदाहगालवः त्रिभिर्वादिवसैःस्यूनेएकेनद्विनयेनच श्राद्धादिषुचमासेषुऊर्ध्वाद्वनाद्विकादिकमितिकार्य
एपामितिरपि ऊनान्यूनेषुमासेषु विषमादेसमेपिवा त्रैपादिकंत्रिपक्षेस्यात्स्तताद्वेषितराणितु =

तदाह लौगाक्षिः
श्राद्धानिषोडशापा
द्यविदधीतसपिंडन
मिति सपिंडनंतरम
पिपुनःस्वकालेश्राद्धा
निकार्याण्येव =

तदाहांगिरः
यस्यसंवत्सरादर्वा
कूसपिंडीकरणंभ
वेत् मासिकंचोदकुं
भंचदेयंतस्यापिव
त्सरमिति सपिंडी
करणार्थमपकृष्य
तान्यपीतानिविवा
हादिवृद्ध्यावुपस्थिता
यांपुनरपकृष्यमृता
हेएवकार्याणि =
तदाहकार्ष्णाजि
निः सपिंडीकरणा
दर्वादपकृष्यकृता
न्यपि पुनरप्यपकृ
ष्यन्तेवृद्ध्यंतरनिषेध
नादिति =

कोटिर्हंचपार्वणं ॥१११॥ नांदीमुखमथापीशितीर्थे।
श्राद्धमथापिवा विधिनाक्रियतेयत्नं तदानंत्यायक
ल्पते ११२ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनश्राद्धंविधिवदाचरेत्
श्राद्धंकृत्वामहादेविज्ञानंतिवैशिष्टमाप्नुयात् ११३
इतितेकथितंदेविमयाश्राद्धस्यनिर्णयं यच्छ्रुत्वा।
मुच्यतेजन्तुःकोटिजन्मभवैरघैः ११४ इतिमत्तित
त्वानुसरणेश्राद्धकल्पोनामनवमःपटलः ९ भैरवः
अधुनाशृणुदेवेशि सपिंडीकरणंमहत् यच्छ्रुत्वामु
च्यतेजंतुर्जन्मांतरभवैरघैः १ सपिंडीकरणंदेविवर्षा
न्तेचप्रकारयेत् आनंत्यात्कुलधर्माणामनित्यत्वाच्च।

दात्म्यन्नंमातुलान्नंचश्वश्रुरान्नंतथैवच पितुपुत्रस्यपश्चान्नं
परान्नंनप्रचक्षते श्राद्धविघ्नेसमुत्पन्नेतदाहेविदितेतथा
एकादश्यांतुभाद्रस्यकृष्णपक्षेतुकारयेत् = प्रेतमोक्षकाआरंभ४

पतिव्रताधर्मपत्नीपितृपूजन
तत्परा मध्यमंतुततःपिण्डंप्र
द्यात्सम्यक्सुतार्थिनी =

यउत्तमपराकें पितामहपितुःपश्चात्पंचत्वंयदिगच्छति पौत्रेणैका
दशाहादिकर्तव्यंश्राद्धषोडशम् नैतत्पौत्रेणकर्तव्यंपुत्रवांश्चेत्पितामहः
पितुःसपिंडतांकृत्वाकुर्यान्मासानुमासिकम् असंस्कृतौनसंस्कार्यौपूर्वौ
पौत्रप्रपौत्रकैः पितरंतत्रसंस्कुर्यादितिकात्यायनोब्रवीत् पापिष्ठमपिशु
द्धेनशुद्धंपापकृतापिवा पितामहेनपितरंसंस्कुर्यादितिनिश्चयः पूर्वौ
पितामहप्रपितामहौयत्रकेनापिनिमित्तेनाऽसंस्कृतसपिंडीकरणौतत्रापितामाससह
पितामहप्रपितामहौ
पितरंसंस्कुर्यात्तत्पिण्डयेदित्यर्थः =

पितुः पिंडस्य पित... मह्यादिपिंडैः सहैकीकरणं सपिंडीकरणमिति १=

तदाह गालवः सपिंडीकरणं प्रेते पैतृकं पदमास्थिते आहिताग्रे
सिनीवालीपितृयज्ञः प्रवर्तते इति प्रेतेन श्रौतस्मार्तेरिक्त्रे चाग्निमति
द्वादशाहेपि कालः तदुक्तं भविष्यत्पुराणे यजमानोग्निमान्नाराज
प्रेतश्चानग्निमान्भवेत् द्वादशाहे तदा प्रोक्तं सपिंडीकरणं बुधैः=

ज्येष्ठे देशांतरगते पतिते व्याधिते
पिता कनिष्ठेनैव कर्तव्यं सपि
ण्डीकरणं पितुः २=

म०
८८

श्रेष्ठ ३=
कनीयसा कृतं कर्म
प्रेतश्राद्धे विहाय तु
तत्प्रत्यय साधिकर्त
व्यं सपिंडीकरणं पुन
रिति श्राद्धचंद्रिकायां
स्मृतेः
निर्णयसिंधौ धर्म
सिंधौ चैवं तथा दे
शांतरस्थपुत्राणां
कृत्वा तद्वपनं भवेत्
प्रेतत्रु निमित्तरस्वके
दशाहे सति कंचेवप्रो
क्तं तु तिलतर्पणं प
का दशाहनि तथा
कर्तव्यं च सपिंडन
मिति=

थायुषः २ बुधैः सपिंडीकरणं द्वादशाहे प्रकीर्तितम्
द्वादशाहे पि दैवे शिविशान्वद्वैव भोजयेत् ३ कलशे
पूज्य देवेशि नित्यकर्म समाप्य च अष्टकांतं च कृत्वा तु
श्राद्धं पार्वणवच्चरेत् ४ आरभेच्छ्राद्धमीशानि द्विदर्भे
श्चैकदर्भकैः चरोः द्वयं पृथक्कार्यं पूर्वं प्रेते च सुंदरि
पूर्वं त्रिपुरुषं त्वेयमेकोद्दिष्टं तु प्रेतकं पितॄनावाह
येत्तत्र प्रेतेन सहितान्प्रिये ६ द्विधा पुच्चारयन्मंत्रं प्रे
तोद्देशेन सुंदरि तिलोदकैश्चंदनैश्च साक्षतैश्च सुरे
श्वरि ७ पात्रे पुसाधयेद्दर्भमंत्रैर्वैदिकतांत्रिकैः गो
ये पुष्पैर्लतैश्च माल्यैरपि महेश्वरि ८ संस्थापयेत्रि

यत्तु कात्यायनवचने
एकादशाहं निर्वर्त्य
प्राक्दशाहाद्यथा
विधिः प्रकु[illegible]ग्नि
मान्विप्रो मातापित्रोः
सपिंडनमिति=

५

दार्शं च पौर्णमासं च
पित्रोश्श्राद्धदिनं तथा
सर्वविद्धमकुर्वाणो
नरकं प्रतिपद्यते=

श्राद्धं च पञ्चयागं च
द्वावेतौ स्यात्कलौ युगे
नाद्यन्तौ महाक्लेशा
नित्येवमनुरब्रवीत्
८८

कनिष्ठः पुत्रः ज्येष्ठपुत्रः
विभक्तो वा विभक्तो वा मातापित्रोः सपिंडनं कथंचिदनुजः कुर्यादूद्ध्वः कुर्यात्तदग्रजः पित्रोर्दाहादिकं कर्म स्याद्देशांतरे सुतः
सपिंडीकरणं कुर्यात्तु श्राद्धानि षोडश कृत्वा तु वपनं कार्यं दशाहांतं तिलोदकं ततः सपिंडीकरणं कुर्यादेकादशेहनि द्वाद
शाहे न कर्तव्यमिति शातातपोब्रवीत् हरतस्य करणं नास्ति प्रेतकार्याहते वरं करोति चेन्नरः सम्यक्सर्वं कार्यं विनश्यति मृतस्य
वपुमं कुर्यात्स्वेतत्त्वलयमश्नुते सर्वमेतद्धि कथितं मया तव सुरेश्वर

अग्नेः सोमस्य चैवादौ तयोश्चैव समस्तयोः विश्वेभ्यश्चैव देवेभ्यो धन्वन्तरय एव च ऊर्ध्वे चैवानुमत्यै च प्रजापतय एव च सह द्यावापृथिव्यो

वैश्वदेवस्य सिद्धस्य गृह्येऽग्नौ विधिपूर्वकं अग्न्यः कुर्याद्देवताभ्यो ब्राह्मणो होममन्वहम् ८४

अग्नौकरवाणि ओंकुरु सोमाय पितृ० अग्नये क० २=

सोमाय पितृमते च कव्यवाहनाय चाग्नये दत्वाहुतीमेकशेन मेतरणां च न निक्षिपेत्=

ओं प्रणवं मनसा ध्यात्वा- ओं ओं पात्रेषु निक्षिपेत् ३=

अतथा क्लिष्टकृतेनत: ८६

85

दक्षिणाग्रे = दक्षिणाग्रा विस्तार्य

रपात्रेयाम्याग्रेकुशास्तूलके आस्तीर्गृहीत्वा विप्राणाम

ग्नौकरणमावहेत् ९ दर्भानास्तीर्य विधिना सोमायेत्या

हुतिद्वयं हुनेत्पितृचरोर्देविपुनः प्रेतचरोः हुय १० ओं

मित्येकादशेनैव हुनेत्प्रेतस्य संदरी पितृमुद्रां प्रदर्श्या

यविप्रपात्रेषु निक्षिपेत् ११ श्राद्धस्य पितृपात्रेषु पैत्र्यं प्रेते

चनिक्षिपेत् देवपूजां समाप्यैवं पितृपूजां समारभेत् १२

अन्नं संमंत्र्य देवेषु पित्र्यन्नमपि चैवहि दत्वापोशानम

न्नेन भोजयेत्तर्पयेत्ततः १३ तमोज्ञातो विप्रवर्यान्याम्या

ग्रे दर्भसंचये दद्यात्तेच चतुरः पिंडांस्ततः श्राद्धं चरेत्ततः १४

प्रेतादेकं महादेवि दत्वास्तरवमवाप्नुयात् श्रद्धेयं गच्छेत्स्ता।

(interlinear glosses: विछावे; हवन को आहुती देवे; प्रेतचरु की आहुती दे; हवन करे; प्रेतपात्र में; नीतिलनारिकर; विश्वेदेव पूजा; समाप्त करके; पितृपूजा करे; विश्वेदेवेषु; दक्षिणाग्ये)

ह्रीं नमः हविषां पूतमित्यमरः
इदमन्नमिदं पितृभ्यः पूतं मभिं० पितृपात्रे
इदं पित्रे पूतम भिघार्य प्रेतपात्रे=

साध्यायेनार्चयेत् धीन्द्रो मैर्देवान्यथाविधिः पितॄन्श्राद्धेषु नृत न्वेभूतानि बलि कर्मणा ॥
विश्वेभ्यो देवेभ्यः अत्र नमः २=

दक्षिणाग्रां दर्भान्नास्तीर्य

ब्रह्मपुराणे विशेष उक्तः मृते पितरि यस्याथ विद्यते च पितामहः तेन देयास्त्रयः पिण्डाः प्रपितामहपूर्वकः तेभ्यश्च पैतृकः पिण्डो नियोक्तव्यश्च पूर्ववत्

मत्स्यपुराणे लेपभाजश्चतुर्थाद्याः पित्राद्याः पिण्डभागिनः पिण्डदः सप्तमस्तेषां सापिण्ड्यं साप्तपौरुषम् सगोत्रत्वे चेयं सपिण्डता अतएव शावलिखितौ सपिण्डता तु सर्वेषां गोत्रतः साप्तपौरुषी=

श्राद्धं चरेत्ततः २=

भगिनीस्त्रुषाया: २=

तदाह शंखः मातुः सपिंडीकरणं कथं कार्यं भवेत्तु तैः पितामह्यादिभिः सार्धं सपिंडीकरणं स्मृतमिति पितामह्यादिभिरितिकर्तृः पितामही प्रपितामहीभिः पितामह्यादिभिः तदुक्तं ब्रह्मपुराणे मातर्यांजीवत्यां प्रपितामह्यादिभिः तदुक्तं... पितामही प्रपितामहीपूर्वेण कार्यं स्तत्राप्ययं विधिरिति=
यदि ग्रे प्रमीता या विद्यते च पितामही

मूलपुरुष सहित २=

आचार्यो ब्रह्मलोकेशः प्राजापत्ये पिता प्रभुः अतिथिस्त्विन्द्रलोकेशो देवलोकस्य चर्त्विजः यामयोऽप्सरसां लोके वैश्वदेवस्य बांधवाः संबंधिनो ह्यपां लोके पृथिव्यां मातृ मातुलौ
भूर्लोके

अपसव्यमथो कृत्वा सव्यमा
वृत्य विक्रमम् अपसव्येन
हस्तेन निर्वपेदुदकं भुवि
लिपेत्

सुवर्णरौप्यदर्भेश्च तं पिंडं
विभजेत्त्रिधा २=

श्रीरुद्रमस्माद्विः शोभायिणां कृत्वा
समाहितः ओदकेनैव विधिना निर्वपेद् दयात्
अनन्यमना
दक्षिणामुखः =

मू०
८९

गंधपुष्पैर्धूपैर्दीपैस्तु पूजयेत् १५ उपवीतैरपीशानि भक्ष्यै
र्भोज्यैरनेकशः एवं संपूज्य पिंडांस्तु खड्गयष्ट्यामदेश्व
रि १६ सौवर्णीरौप्यघा वा पिताम्र्या वाप्यथ दर्भकैः
कर्ता च स्वयमाछिंद्याज्ज्येष्ठ एवैकपिंडकं १७ कनीया
नन्यगोत्रस्तु छित्वा दोषमवाप्नुयात् तस्माज्ज्येष्ठेन का।
र्यं पिंडछेदनमीश्वरि १८ अष्टधा ब्राह्मणान्दे विभो
पि दोषमवाप्नुयात् त्रैधं कृत्वा वसुभ्योथ रुद्रादित्येभ्य
एव च पिंडखंडास्त्रिधा स्थाप्य घृताद्यैर्मधुनापि च पुष्पै
गंधैर्विलेपैश्च धूपैः सजलमिश्रितैः १९ पितृपिंडप्रेत।
पिंडे मेलयेत्सुरसुंदरि त्रीस्त्रिविंडेश्च संयोज्यान्मंत्रैर्वैदि

पिता यस्य निवृ
त्तः स्यात् जीवेच्चापि
पितामहः पितुः
स नाम संकीर्त्य की
र्तयेत्प्रपितामह
म्

जीवति पितरि
म्रियमाणे तु पितरि
पूर्वेषामेव निर्वपेत्
विप्रवद्वापि तं श्राद्धे स्व
कं पितरमाशयेत्

म्रियमाणे जीवति पितरि
मृताय पितामहादित्रया
णां श्राद्धं कर्तव्यम् अथवा
पितृविप्रस्थाने तमे
व स्वपितरं भोजयेत् पिता
महप्रपितामहयोर्ब्रा
ह्मणौ भोजयेत् पिंडद्वयं
च दद्यात्

छोटाभा ईनकरे

मूछे = ककेब्राह्मणों को पिंडछेदको

अत्र अधिकं नकरे
वट् वद्दकरें
द्विविचतुर्थभा
गेश्रु विधमेनक
रोतियः सनया
तिनश्योधातिथ
ममार्गसुदारु
णम् =

त्रैदं करिष्ये गजमा
ओंऊरुस्त [illegible]

घृत अर्घ्य मधु पुष्प
गंध विलेप धूप जल ८
२ =

दीप मिलपि पावः ८ गंधानुलेपनं ८

गंधानु
लेपन २

मधुमान्यजलं चार्घ्यः पुष्पं धूपं विलेपनं बलिं दद्यात्तु विधिवत्ति
ष्ठोष्टांगश्च कीर्तिताः अधः भाग सह प्रथम पिंडं मेलयेत् २=

धूपश्च विलेपश्च धूपविलेपौ तेन

७९
दद्यात्पितामहादीनां त्रीन्
पिंडांश्च यथाक्रमम् वसु
रुद्रादित्यानां च तर्पयेत्
कसच =

भिक्षुर्भिर्त्तान गृह्णीया यावत्पिंडं न मेलयेत्=

सूतकेयस्तु गृह्णाति सूतके वै ददाति च अथ तेन रकं यातिदाता भुंक्षित रस्तथा ९=

भिक्षुर्भिर्त्तान गृह्णाति दंत कालो न गृह्णते नित्यं नै मित्ति कल्पेयावत्पिंडं न मेलितं

कर्त्ताश्चिकैः २१ तथा कुर्याद्यथा नो गहीनाः स्युः पितरः स्वमे प्रमादेन न तत्कुर्यात्पिंडहीने भवेद्यतः २२ ज्ञात्वा न पिंडान्देवेशि गंधपुष्पानुलेपनैः श्रद्धैर्वा स्वेकपवीतै भक्ष्यैर्भोज्यैश्च सुंदरि २३ प्रेतार्चां विनिवेद्याथ स्वकुलाह्वयं तं शोधयेत् विनिवेद्य प्रमाणेन स्नायाद्वा स्तमतः परं श्राद्धे वास्तोजलेद्दृष्ट्वा पितरो यांति हृष्टतः निराशाः श्रा द्धकाले च तस्माद्द्राद्दानं शोधयेत् २४ प्रोक्षं प्रदक्षिणं कुर्यात्सोमसूत्रं न लंघयेत् श्रद्धं देहं वान्यस्मात्कुदा चिदपि सुंदरि २५ अभक्षितो वा पितस्मात्कुद्धो तन्त्र्को यावल्लोकनात् एष्टाविकरमादद्यात्सकिन्नैः सुक्ला

पूज्य ब्राह्मणाय दृष्ट्वा नमस्य तद नुवा स्नो जैत क्षिपेत्=

२४

मामेदेष्टा

मामेदेष्टा

जलनिस्सरणे मार्गः सोमसूत्रमुदाहृतम्=

विसृज्य ब्राह्मणान्सांस्तु नियतो वाग्यतः शुचिः दक्षिणां दिशमाकांक्ष न्याचेतेमान्वरान्पितृन्

अर्थः

तान्ब्राह्मणान्विसृज्यात न्यमनाः मौनी पवित्रो द क्षिणां दिशं वीक्षमाणः प तात्वद्यमाणान् अभिलषितानर्थान् पितृन्प्रार्थयेत्

सर्वमन्त्रमुपा दाय० कश्चिर्त्तं ९=

चक्रे सा मन्त्रार्थ प्रद क्षिणम् ९=

दातारो नोऽभिवर्द्धन्तां वेदाः संततिरेव च
श्रद्धा च नो मा व्यगमद्बहु देयं च नोऽस्त्विति
अर्थः अस्मत्कुले दातारः पुरुषा वर्द्धन्ताम्
वेदाश्चाध्ययनाध्यापनतदर्थज्ञानाद्युपेताः
नैर्हि प्राप्नुवन्तु पुत्रपौत्रादिकं च वर्द्धताम्
वेदार्थश्र... कुले न दातव्यं च बहु भवतु ... ह्याचास्म ... व्यपैतु ... ध्ययनादिकं

यां तिथिं समनुप्राप्य उदयं याति भास्करः
सा तिथिः सकला ज्ञेया दानाध्ययनकर्मसु

ब्राह्मणान् २७ प्रेतार्थं च तिलैः क्षीरैर्दर्भैश्च विकिरं।
ददेत आचम्यांचामयित्वा नानादक्षिणाभिः प्रपूजये
त् २८ वासोभिर्विविधैर्दिव्यैर्देः पक्वान्नपूरितैः सौव
र्णैरपि संपूज्य पदैर्नानाविधैस्तथा २९ साधयेद्दत्तयं
तोयं च तस्यात्रे श्रुतामकेः तेभ्योऽदस्यजलं रक्षोहीना
त्समाप्नुयात् ३० कीलालैः पितृपात्रेषु पिंडानांश्चिक
माचरेत् रौद्राः क्रूराश्च के कालः पिंडविघ्नकराः स्मृताः ३१
ते वै कीलालपाः दैत्या विक्रान्ता दैत्यास्त्वशंभुना तस्मात्की
लालपानां च नाशार्थं सर्वदाचरेत् ३२ कीलालाराति
कं देवि ह्यदत्वा विघ्नमाप्नुयात् ततो विसृज्य देवान् पितॄनेवं स १०
माहितः ३३ समाहितोऽनन्यमनाः
समाहितचित्ताः एकाग्रचित्तः

ऊर्जं वहन्तीः
पामुना दैत्याः हाता
दैत्यानां
अराति का करे
अधीत
दैत्यों को
विसर्जनक

दातारो नोऽभिवर्द्धन्तुराणो भरणीप्रेतपक्षेतुमद्गती
श्रद्धाचनोमाव्यगमद्ध अस्याश्राद्धहन्तेयेनसगयाश्राद्ध
अर्थः अस्मत्कुले दाताःतवम्याश्चन्वष्टकपत्वान्नचदेवत
वेदाश्चाध्ययनाध्याप तदुक्तं अन्वष्टकासुनवभिःपिण्डैः
नैर्हिमाप्नुवन्तु पुत्र ...चरेत्
वेदार्थश्च [illegible]
कुलेन
दातव्यंच
बहुम...

रचिता

दशाहं शावमाशौचं सपिण्डेषु विधीयते अर्वाक्संचयनाद
स्थ्नां त्र्यहमेकाहमेवच ५९ सपिण्डता तु पुरुषे सप्तमे विनि
वर्तते समानोदकभावस्तु जन्मनाम्नोरवेदने ६० घं पुरुषं 87
प्रतियोगिनं कृत्वा
निरूप्यते तस्यपि
तृपितामहप्रभृती
न् षट्पुरुषानति
क्रम्य सप्तमे पुरुषे
प्राप्ते सपिण्डत्वनिव
र्तते

एवमन्वष्टकांचापिकृत्वावैपिंडमेलने कर्षूकर्षा
मेलंतिरत्नोमायाविनिर्मिता ३४ एवंसमील्यकर्षूंश्च
पिंडानपिमहेश्वरि यातिमार्गेसुखंप्रेतः दारुणेदुःख
संकटे ३५ रत्नोभिधानाःपितरोबहुमायाविनोयतः
त्रिहारंघट्टप्रयुंजंतिमोहयंतिचतेप्रिये ३६ तस्मात्तैस्तै
श्चसंमील्यतदाहार्दश्चैवभवेत् तत्कार्यव्यवहारीच
सुखंयातिमहापथि ३७ तस्मादन्वष्टकायांचरत्नः
पिंडैश्चमेलयेत् एवंयातिसुखंमार्गेप्रेतोयःस्यापिसं
दरि ३८ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसपिंडीकरणंचरेत् वर्षां
तेजगदीशानिद्वादशाहेपिचाचरेत् ३९ भैरवी॰ प्रेता

सामित्वष्यफला
दीनिद्वालणाःसु
यमाहरेत् सुद्रा
नीतैःक्रियक्रीतैः
कर्मजार्वन्नेजनधः

होमकालेतथा
दोहेपाकेचपरि
वेषणे स्नानतर्प
णादानिसुतान्नेग
वेनदुष्यति =
उष

उगता
तल्लेवनसंतर
एयोः २=
छलयसिकिं

स० ९२

वंचयसि किं

रयसि किं देव बहिः कार्यं च सपिंडने पिंडं शरीरमित्याहु
र्मेलनमेकमपुन ४० पितृभिश्च महादेव सपिंडीक
रणं स्मृतं सकृन्मेलनमित्युक्तं न हि युज्यात्तु मेलनं ४१
परिहासो यमीशान पितॄणां हि प्रमेलनं वर्षांते द्वाद
शाहे च पिंडमेलनमीरितं ४२ भवतैव हि चैतस्मिन्
संशयो मे प्रजायते मिलितो द्वादशाहे हि द्ध्याय मथ।
कस्यैव ४३ न चेत्तु न महादेव किं वृथा पिंडमेलनैः
सत्यं वद महादेव स्त्रीत्वान्मां परिवंचसि ४४ भैरवः
शृणु देवि प्रवक्ष्यामि सपिंडीकरणे प्रियः संशयस्ते
महाज्ञानं तेन मत्यसि संदरि ४५ छेत्स्यामि संशयं ९२

संशय मुजको उत्पन्न होता है
एकस्मिन् धर्मशास्त्रे विरुद्ध नाना धर्मविशिष्टा वा गा हितानं संशयः ८=

मिलक कर्के बारमे दिन फिर ये मार्ग किस्को है ६=

ठगतो हो तुम मुजको
प्रतारयसि छलयसि

स्त्रीभावात् ३=

निर्णयसिंधौ ततः प्रभृति वै प्रेतः पितृसामान्यमश्नुते विंदते पितृलोकं तु ततः श्राद्धं प्रवर्तते इति हारीतोक्तेः
कृते सपिंडीकरणे नरः संवत्सरात्परम् प्रेतदेहं समुत्सृज्य भोगदेहं प्रपद्यते इति विष्णुधर्मोक्तेः
त्वर्वाक्संवत्सराद्यस्य सपिंडीकरणं भवेत् प्रेतत्वमपि तस्यापि विज्ञेयं वत्सरं नृपेत्यादि पुराणाच्च

15 1
तेऽपराहस्तं परमाद्भुतं पुरा वसिष्ठशापेन वसवो मर्त्यतां
(उत्पन्नाः)
गताः ४६ गंगागर्भे प्रजातास्ते वसवोऽष्टौ महेश्वरि जा
तमात्रास्ततो गर्भात्क्षिप्ता गंगांभसि ध्रुवं ४७ तएव ते
(शापेन)
द्विधा भूत्वा निवसंति तलातले शापान्मानुष्यकाद्भूमौ
(छूटककेँ) (ऊपरकेलोकोमेआदेजातेहैं)
नष्टकायाः पितृन्किल ४८ तएव च द्विधा संति सुप
(पातालकेलोकोमे जाते है) (15 श्रा दे वस्)
रिष्टादथोऽपि च ते मिलित्वा च संयांति सुखमेव महाप
(15 परोक्षं = अदृश्य)
थि ४९ पथिस्थितान्पितृगणान्न समर्पन्ति ये गताः ते
(शरीरं)
यांति दुःखदाः प्रेता भवंतीति कलेवरं ५० तेषां सपिंडना
मीशानि किंचित्प्रेतत्ववारणं तस्मात्प्रोक्तं पुरा विद्धि हा
15
दशाहे सपिंडने ५१ मेलनात्सुखमाप्नोति दुःखमाप्नोत्य

शांतनुराजासेउत्पन्नलोये २ वसुआठ गंगाकेगर्भसे तिनि तमात्रगंगामेगि १ ककेँ

अतस्मार्थयः पसूनृ त्पात्तो वर्षपनरकेत्र जेत् देवापितृन्सम भ्यर्च्य खादन्मांसं न दो षभाक् १

अप्रत्यक्षं अदृश्य यममार्गे ये गताः =

तिनोकेसाथमिला करैउसप्रेतभावउ सकाछूटजाताहै ३=

वसून्वदंति तु पितॄन् रुद्रांश्चैव पितामहान् प्रपितामहांस्तथा
दित्याञ्छ्रुतिरेषा सनातनी विघसाशी भवेन्नित्यं नित्यं वाऽमृत
भोजनः विघसो भुक्तशेषं तु यज्ञशेषं तथामृतम् =

म· मेलनात् तस्मात्सर्वप्रयत्नेन द्वादशाहे प्रमेलनं ५२
९२ गर्भोच्छिष्टाः पितृगणाः गांगेयास्ते तु दाहृताः ते मिलि
(कथिताः)
त्वा च ये यान्ति न ते यान्ति यमालये ५३ ये त्वसमं ते गतास्ते (अप्र प्त) अदृश्य ३=
वा पितृणां च महेश्वरि ते पि यान्ति महाघोरं पंथानं दुःख
संयुताः ५४ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन तैः संमिल्य महेश्वरि या (मिलित्वा)
यातुं योग्यं जानायोग्य है तं वै च महामार्गे दुःखदे घोरसंकटे ५५ आनंत्यात्कुल
धर्माणां किं मुक्त्यर्थमपीश्वरि यातनादेहदार्ढ्यार्थं । (पीडा) दृढतार्थं पीडाकर्के देहकी दृढतावास्ते
द्वादशाहे सपिण्डनं ५६ न तमो वार्थमीशानि पितृ।
भिः सह मेलनं अत प्रोक्तं च वर्षान्ते पितृभिः सह मेलनं ५७
वर्षान्ते तैश्च मुनिभिः कीर्तितं पिंडमेलनं इदमुक्तं मया ९२

कथितं कथितं

नैव किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ५८ भैरवी० कृत्वा वैदे
हिकं देवसपिंडीकरणं शिव अष्टकाः स्वष्टके चैव स
र्पायच्छेदपूर्वकं ५९ कृतार्थास्मि कृतार्थास्मि कृता कृतार्थ होगई मै
स्मृत्वा स्मृत्वा
र्थास्मि न संशयः स्मारं स्मारं महेशान त्वन्मुखांबुजनि
डरी होई
र्गतां ६० मरणानुस्मृतिर्घोरा भीताभीतास्मि संसृतेः संसारात् संसार से डरी होई
यमलोको दुरालोकः पापिभिः परमेश्वर ६१ कृत्वोभ
द्वैतभाव को दूर करने वाला
वन्मुखाद्देवमहाद्वैतत्वविनाशनः मन्ये हं परमेशान
यमलोकोतिदुस्तरः ६२ कथं तरेदमं लोकं मनुजः पा
पकर्मकृत् विशेषाच्च युगेस्मिन्कलौ घोरे सुदुस्तरे ६३
पुराण के निवारकं
परदारपरप्राणहीनं रेपुराणवारणं कारणं सर्वपापा

म. ९३

निवारकं

नां सहस्रनानां च वारणं ॥ ९४ ॥ सेध्या स्त्रानन्नपासक्त

हटानेके तत्पर जो है

लोकावारणतत्परे साधुनिंदापरे लोके नीचलोका

नीचलोको की प्रशंसा करने वाला

जुवा *मधुपान*

भिशंसिनि ॥ ९५ ॥ द्यूतस्त्रीपुमद्याहिंसापरायणा परि

पराये घर का ग्रहण करे आश्रये

आग्रहे आश्रये

अपनी स्तुति करे

ग्रहे परनिन्दालस्प्रशंसा रतेसर्वात्मकेतृष्णा ॥ ९६ ॥

उत्पन्न

न कश्चित्सुखयन्कृष्टे वै सर्वः पापो भवेद्ध्रुवं युगान्ते ॥

इव जंतूनां यमलोकोतिदारुणः ॥ ९७ ॥ न कश्चित्व

प्रेतभावात्

स्मे शानमुच्येत्वात्त्वान्न संशयः ततो वद महादेव

यतो मुच्येन्नरः स्वयं ॥ ९८ ॥ उपायं परमेशान लोकानु

ग्रहकाम्यया भैरवः श्रृणु संदरि वक्ष्ये हमुपायंक

लिमोचने ॥ ९९ ॥ येन विज्ञानमात्रेण वाजपेयफलं ल ९३

मत्स्यः कूर्मो वराह
श्च नरसिंहो थ वामनः
रामो रामश्च कृष्णश्च
बुधः कल्की तथैव च ९
एतानि दशनामानि
प्रातःकाले तु यः पठे
न्मुच्यते सर्वपापेभ्यो
विष्णुलोकं स गच्छति
१०

भेत् यस्त्रिसंध्यं हरेर्नाम शिवनामापि संहरेत् १० दशा
वतारनामानि यः स्मरेत्प्रातरुत्थितः स याति शिवसा
युज्यं यत्र गत्वा न शोचते ११ हलवादीतडाकं च कूपां
श्चैव विशेषतः तिलधेनुं तिलांश्चैव हयं हिरदमेव च १२
दशधेनुविधानेन वृषभं वाजिमेव च दत्वा विमुच्यते दे
वि घोराद्वै यमशासनात् १३ दत्वा षोडश प्रेत्यानि श्रा
द्धानि जगदंबिके प्रेतो मुक्तिमवाप्नोति सत्यमेव विनि
श्चितम् १४ एकादशाहे यो देवि जलकुंभान्सवाससः
द्वादशेपि पूर्णकुंभान्दत्वा देवि त्रयोदश १५ छेत्रली
यान्भाजनानि रत्नानि विविधानि च शय्यां कांचनं गौ

(बजी चालगावे) (ताल) (कुवे) (अश्व) (गज) (बैल) (अश्व) (पविश्रा) (भांडे)

विनिश्चितं वदा
मिते नान्यथा
वचांसि मे हरिनाम
भजंति येऽतिदुस्तरं
तरंति ते

जल कुंभ देवे साफे साथ देवे
पतोविद्वरदे फल देवे

नूतनाऽन्नं तंडुलान्नं २८

र.
९५

धेनुं च द्रव्यमन्नं महेश्वरि ७५ दत्वा सर्वमवाप्नोति न।
वान्नमपि हेश्वरि घृतं तैलं गुडं माषान्कर्पासं लवणा
नि च ७७ धूपदीपौ च छत्रं च प्रेतत्वान्मुच्यते नरः लक्ष्मी
नारायणौ सौवर्णौ वा शक्त्या सुंदरि ७८ मूर्तिं कृत्वा।
तिलपत्रे वासोभिः समलंकृतां पूजयित्वा यथान्या
यं सपत्नीकाय समर्पयेच्च ७९ मुक्तिमाप्नोति मनुजः प्रेत।
त्वान्न विचारणा पुस्तकं धर्मशास्त्रं च वेदस्यापि महेश्व
रि ८० पुराणं संहितां वापि दत्वा ब्राह्मणपुंगवे स या
ति शिवसायुज्यं यत्र नास्ति कृताकृते ८१ गायत्रीं यो
जपेन्नित्यं संध्याकालत्रये तथा वेदमध्यापयेद्यस्तु

वेदमेव सदाभ्यसेत्तपस्तप्स्यन्द्विजोत्तमः वेदाभ्यासो हि विप्रस्य तपः परमिहोच्यते
आ हैव स नखाग्रेभ्यः परमं तप्यते तपः यः स्रग्व्यपि द्विजोऽधीते स्वाध्यायं शक्तितोऽन्वहम्
योऽनधीत्य द्विजो वेदमन्यत्र कुरुते श्रमम् स जीवन्नेव शूद्रत्वमाशु गच्छति सान्वयः
पुत्रपौत्रादिसहितः

मातुरग्रेऽधिजननं द्वितीयं मौञ्जिबंधने
तृतीयं यज्ञदीक्षायां द्विजस्य श्रुतिचोदनात्

९५

अष्टमुष्टिर्भवेत्कुंच्वः कुंच्वाष्टकमथाढकं
समाढकंभवेद्द्रोणः खारीद्रोणचतुष्टयम् २=

सूपं घ्राणेन्द्रियं ३=

मनुष्य इतिकश्मीरभाषया २=

आप पडे … प्रेतभावात्

नमेवाध्येतिवास्वयं ८२ सपवयातिदेवेशिप्रेत्या।

द्रोण सेर= … बनावे

त्मजः स्वेपथि द्रोणार्थेनचयस्मैवैसाधयेद्दृढम्

सूप नासिका= … दीपं चक्षुः

त्रमे ८३ सूपघ्राणसमायुक्तंदीपचक्षुःसमन्वितम्

रूप … सौन्दर्यताकी

फलजिह्वा — फलजिह्वासमायुक्तंरूपलावण्यसंयुतम् ८४ प्रेत — प्रेतकुंभ

हूतकुंभंस्मृता — हूताचंनयुतंसोदकुंभसमायुतम् नवश्राद्धसमायु। — नवश्राद्धं

लवणश्राद्धं — क्तंलावण्यंश्राद्धकारितम् ८५ चतुर्थेहनिदत्ताभिःक

न्याभिःसुसंपूजिते पौत्रीभिःलवणपिंडंदापयेल्लाव — दापयितुंयोग्यं ४= दापयेदीयं देनेयोग्य

सौन्दर्यताकेवधानेवाला … सौन्दर्यताहीनदेहतु

ण्यवर्धनम् ८६ लावण्यहीनेदेहेतुप्रेताभवंतिवै — लवणपिंडं

मार्गे = पथि स्वेनयातिमार्गेतद्दत्वालावण्यपिंडकं ८७

अग्रेदादशाहदेविकाणःऊर्ध्वःऊर्ध्वचैलवान् स्नानो।

९: ९५

सौन्दर्यताहीनपुरुषं न

भक्ष्यन्ते नितान्तं वने तत्र घोरे यथा न चेत् ८८ तथा लावण्यही।
नेन दृष्ट्वा प्रेतकलेवरं भक्षयन्ति च तत्र प्रेताः वर्धयन्ति व्य
थामपि ८९ अदत्तानां तु कन्यानां पिण्डान्नं त्वथ लाव
ण्ये दत्तानामपि कन्यानां वात्सल्यादिति निश्चयः ९०
एवं प्रेतस्य कर्माणि कृत्वा याति महत्पथि तामिस्रायां
महारात्र्यां दीपानुमार्गे त्वयो ददेत् ९१ ज्योतिर्मार्गेण
वै याति यमलोके निदारुणे काशीं वेणीमयोध्यां वा
प्रभासं कुरुजाङ्गले ९२ द्वारिकां मथुरां मायां काञ्चीं
मज्जयिनीमपि दृष्ट्वा न याति देवेशि यमलोके सना।
तनं ९३ न यमं यमलोकं वै न दूतान् घोरदर्शनान्। ९५

लवणश्राद्धं = पीडां वाचाप्रदत्तानां वाचादत्तानां प्रियत्वात् रात्र्यां दीपं वा पात्रः गच्छति

पिण्डं दद्यात् लावण्ये इत्यपि पाठः

जाह्नवी वृद्धगङ्गा च कालिन्दी च सरस्वती कावेरी नर्मदा वेणी सप्तगङ्गाः प्रकीर्तिताः

यमेमार्गेनयात्येवदृष्ट्वाकांचीमवंतिकां ९४ सरस्वती
बद्रिकाश्रमं
महापुण्यांबदरीमपिहिंदरि गत्वाहिमच्युतेघोरैःपाप
संघैःप्रदारुणैः ९५ गोदावरींगौतमींचस्नात्वाहिसिं
गुरौ
हगेगुरौ कुंभस्थेचैवगंगायांस्नात्वायातिस्वपथि ९६
सर्वमेवपरित्यज्यगंगागीतांसमाश्रयेत् प्रातःसायंच
पुण्ययोस्तुपुण्यांवैभारतींकथां ९७ कलावस्मिन्महा
घोरेयममार्गेसुदुस्तरे उपायोयंमहादेविशंभुनाशु
कटीकृतः हरेःशिवस्यनामैवसत्त्वायोरेकलौयुगे
समूहे कथितं
महापातकसंयुक्तेप्रायश्चित्तंसमस्तंतेबुधैः ९८ कलाव
स्मिन्महाघोरेमुंडेधर्मविवर्जिते नामसत्त्वामहेशा।

उभयोःप्रकृतित्वे
कात्रत्वयभेदेनभिन्न
वद्रूपं कलयतिकश्चि
न्मूढोहरिहरभेदंवि
नाशात्रम् ०=

पक्षिमत्स्योश्चितःसोमःसोमसत्स्योष्णनाशनः
तेजोमत्स्योक्षितंसत्त्वंसत्त्वमत्स्योक्षितोऽच्युतः

वेदेनलिंग्यतेद्योत्यते २=

स्वीकृतेः संस्कारः सूक्ष्मभूः शरीरं सूत्रं अहंकारः इंद्रियाणि देहः चैतन्यरूपं
श्रीमद्भागवतेदशमस्कंदे अष्टषष्टितमध्याये ज्वरउवाच नमामित्वाऽनंतशक्तिंपरेशंसर्वात्मानंकेवलंज्ञप्तिमात्रम् विश्वोत्पत्तिस्थानसंरोधहेतुंयत्त
द्ब्रह्मब्रह्मलिंगंप्रशांतं कालोदैवंकर्मजीवःस्वभावोद्रव्यंक्षेत्रंप्राणआत्माविकारः तत्संघातोबीजरोहप्रवाहस्त्वन्मायैषातन्निषेधंप्रपद्ये भजे=
मत्स्याद्यवतारैः नानाभावैर्लीलयैवोपपन्नैर्देवान्साधून्लोकसेतून्बिभर्षि हंस्युन्मार्गान्हिंसयावर्तमानान्जन्मैतत्तेभारहारायभूमेः ततोऽहंतेतेजसादुःसहेन
तप्तोऽहंतेऽद्यउग्रेणशीतेनज्वरेण तावत्तापोदेहिनांतेऽङ्घ्रिमूलंनोसेवेरन्यावदाशानुबद्धाः= बीजरोहवत् तो दोङ्कुरः देहात्वीनरूपं कर्म ततोऽक्रूररूपंदेह
शीतज्वरेण वर्णाश्रमधर्म मायया २= देहाभीलाषाः वाहः २=

नामोच्चारणमाहात्म्यं हरेः पश्यत पुत्रकाः
अजामिलोपि येनैव मृत्युपाशाद्विमुच्यते
एतावतालमघनिर्हरणाय पुंसां संकीर्तनं भगवतो गुणकर्मनाम्नां
विक्रुश्य पुत्रमघवानू यदजामिलोपि नारायणेति म्रियमाण इयाय मुक्तिं

म॰
९८

स्वनयामीयातियातनो ९० हरिस्मरणामहेशानिया।
मीयातिनदुर्गतिम् हरेर्नामैवनामैवहरेर्नामैवजीव
नं ९१ कलौनास्त्येवनास्त्येवनास्त्येवगतिरन्यथा स्म
(धर्मशास्त्रे) (वेदे)
तौचबहुशःप्रोक्तंश्रुतौचापिमहेश्वरि ९२ अस्मजा।
(तंत्रशास्त्रे)
नन्नामचेतिवक्तिनेतिश्रुतंबहुः तंत्रानुशासनेचापि
प्रोक्तंनामानुकीर्तने ९३ कलिदोषप्रशमनंयममार्ग
(पापकेहरणकारणमें)
निवारणं नाम्नोस्ययावतीशक्तिःपापनिर्हरणेहरेः ९४
तावत्कर्तुंनशक्नोतिपातकंपातकीजनः इतिप्रोक्तं
चबहुशोमंत्रतंत्रविशारदैः ९५ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन।
(अभ्या सकारे)
नामस्मरणमभ्यसेत् कलावस्मिन्महाघोरेयमलोक

श्रवणं कीर्तनं ध्यानं हरेरद्भुतकर्मणः जन्मकर्मगुणानां च तदर्थेऽखिलचेष्टितम् =

सत्वादि २= प्रवर्तयति २=

इंद्रियाणि नत्वात्मा गुणाः सृजंति कर्माणि गुणोऽनुसृजते गुणान् जीवस्तु गुणसंयुक्तो भुंक्ते कर्मफलान्यसौ =

इंद्रियादि संयुक्तः २=

गंधमाल्यादृतस्नानैर्धूपदीपोपहारकैः सांगं संपूज्य विधिवत्स्तवैः स्तुत्वा नमेद्धरिम् १=

अनुशासने कथने

प्रवेशात् निरुद्धः भयेन तध्यायन् २=
अमरः
भृंगी कीटः पेशस्कृतं ध्यायन् कुड्यां तेन प्रवेशितः याति तत्सात्म्यतां राजन् पूर्वरूपमसंत्यजत् =
तत्साम्यताम
पूर्वरूपं असंत्यजन्
९९

म्रियमाणो हरेर्नाम गृणन्पुत्रोपचारितम् अजामिलोप्यगाद्धाम किं पुनः श्रद्धया गृणन्
हरिर्हरति पापानि दुष्टचित्तैरपि स्मृतः अनिच्छयापि संस्पृष्टो दहत्येव हि पावकः हरेर्नाम्नश्च
याशक्तिः पापनिर्हरणे द्विज तावत्कर्तुं समर्थो न पातकं पातकीजनः किं करिष्यामि मया पापादिहानय ध्यें
नास्ति किंजनं नैवानघतमोद्गता हरिनामस्मरणं परम् =

षण्मासफलदा गोदावत्सरस्तुजाह्नवी पादोदकं भगवतो द्वादशाब्दफलप्रदम्
कोटितीर्थसहस्रैस्तु सेवितैः किंप्रयोजनं तोयं यदि भवेत्पुण्यं शालिग्रामसमुद्भवम्
शालिग्रामशिलातोयं यः पिबेद्बिन्दुमात्रकं मातुस्तन्यरसेनैव स भवेत्त्वक्तिमानरः
शालिग्रामसमीपे तु क्रोशमात्रं समंततः कीटकोपि मृतो याति वैकुंठभवनं ध्रुवम्
शालिग्रामशिलाचक्रं यो दद्याद्दानमुत्तमम् भूचक्रं तेन संयुक्तः दत्तं स्यात्सशैलव
नकाननं शालिग्रामशिलायास्तु मौल्यं चैव करोति यः विक्रेता चानुमंता च यः परीक्षानुमोदकः ते सर्वे नरकं यांति यावदाभूतसंप्लवं अतस्तद्वर्जयेद्देव क्रयविक्रयम् =

नियतः = कृतनिश्चयः = गीता सुगीता कर्तव्या किमन्यैः शास्त्रविस्तरैः यः स्वयं पद्मनाभस्य मुखपद्माद्विनिःसृता =

= पवित्रः

निवारणं ९८ प्रयतः प्रातरुत्थाय गीतापाठं करोति
यः न याति तु संसारं मार्गं यातनामपि संदरी ९७ बहुज
न्मकृते पापे प्रायश्चित्तं यदीच्छसि तदा पिब महादेवाशी।
सालिग्रामशिलाजलं ९८ गंगाप्रयागगयमानसपु
ष्कराणितीर्थानि यानि कुरुजंगलनैमिषाणि कालें।
द्वितीर्थसलिलैर्निवहैस्तियापि पादोदकं भगवतस्तु
नातिसद्युः ९९ सालिग्रामशिलावारि करे कृत्वा तु वे
पिबेत् पात्रे कृत्वा शिलातोयं मुखे र्पयति मंदधीः १००
स याति नरकान्घोरान्नरकानेकविंशतिम् सालिग्रा
मशिलावारि पीत्वा योः सुचिशंकया १०१ करे प्रलाल

पवित्रः प्रयतः पूत इत्यमरः २ =

महत्काष्ठस्थितो वह्निर्यथा स्थाने प्रकाशते न यातथा हरिर्व्यापी सालिग्रामे प्रकाशते =

षण्मासफलदा गोदावत्सरस्तु जाह्नवी पादोदकं भगवतो द्वादशाब्दफलप्रदम् =

पात्रे कृत्वा इति स्त्रीशूद्रव्यतिरिक्तविषये ब्राह्मणाद्युत्तमवर्णपुरुषदेह विषयमित्यर्थः स्त्रीशूद्राविषये विधिमाह विष्णुपादाभिषिक्तं यः पात्रे णैव पिवेज्जलम् सर्वपापविनिर्मुक्तः स याति परमां गतिम् यः पादसलिलं विष्णोः करेण पिवते यदि स मूढो नरकं याति यावदिन्द्राश्चतुर्दश २ =

अन्ना
यद्यपि बहुनाधीतं तदपि व्याकरणं
पठ पुत्र स्वजनः श्वजनो माभूत् सकलं सम्पूर्णं
नाक टकः शकलं शकृत् सकृत् ३=
विष्टा एकवार

ये स्मरंति सकृद्दत्ताः प्रसंगेनापि केशवं
ते विध्वस्ताखिलाघौघा यांति विष्णोः परंपदम्

म° ९१

ये देवि नरकान्यानि दारुणानि नारायणेति मंत्रोस्ति वा
गस्ति वशवर्तिनी ११२ तथापि नरके घोरे पतंतीत्यद्भु
तं महत् सकृन्नारायणेत्युक्त्वा पुमान्कल्पशतत्रयं ११३
गंगादिपुण्यतीर्थेषु स्नातो भवति पुत्रकः इति पुत्रेशनी
षाणि मुहुः शैवानुशासने ११४ स्नानदानानि पुण्यानि
नाम स्मरणमेव च दिने दिने वेदपाठो यममार्गनि
वारणः ११५ प्रातरुद्रिणीजापश्च पंचकस्यापि सुंदरि
विष्णोर्देव्याश्च देवेशि यमलोकनिवारणः ११६ कूष्मांड
नां जपो देवि पावमानीजपस्तथा मंत्रब्राह्मणजापश्च
प्रेतमोक्षकरः परः ११७ संहितापाठमात्रेण यमलोको

रुद्रपंचकं ४=
जाप
विष्णुपंचकं=
देवीपंचकं ३=

गायत्रीब्राह्मण २=
जाप

९१

पावमानीब्राह्मण २=
जाप

विनश्यन्ति संहितापठनेयस्त्वविसंध्यंश्रद्धयानरः स
एवदेवदेवेशिप्रेतमोक्षायकल्पते प्रेतमोक्षकरोयः
स्वकर्मजालैर्महेश्वरि ११९ नसयातिमहादेवियम
मार्गंसुदारुणं प्रेतार्चांदीपसंयुक्तांप्रयागेदीयतेप्रिये १२
सोपियातिसुखेनैवयममार्गंसुदुस्तरं पतिसेवापरा
याचव्रतासंततिपोषणे १२१ सानारीचसुखंयायात्
स्वर्गलोकंसनातनम् पंचयज्ञंसदाकृत्वानित्यकर्म
समाप्यच १२२ नयमंयमलोकंचयातियामीनयात
नां पंचयज्ञात्परोधर्मोगृहस्थस्यनविद्यते १२३ नत्य
जेत्पंचयज्ञंतुत्यक्त्वाप्राप्नोतिकिल्बिषं पंचयज्ञःपरो

इष्टापूर्तरतायेच
येचयज्ञरताश्चये
दयान्विताश्चयेनि
त्यनेदांतेतेयमा
लयम् २=

स्वाध्यायेनार्चयेत
र्षीन्होमैर्देवान्यथा
विधिः पितॄन्श्राद्धै
श्चन्नैर्भूतानिब
लिकर्मणा कुर्याद
हरहःश्राद्धमन्नाद्ये
नोदकेनवा पयोमू
लफलैर्वापिपित
भ्यःप्रीतिमावहन्

पाठोहोमश्चातिथीनांसपर्यातर्पणंबलिः एतेपंचमहायज्ञाःब्रह्म
यज्ञादिनामतः १ पंचयज्ञाः५ देवयज्ञः पितृयज्ञः भूतयज्ञः मनुष्ययज्ञः
ब्रह्मयज्ञः एतेपंचयज्ञाः ५=

मनुः
अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञस्तु तर्पणम्
होमो दैवो बलिर्भौतो नृयज्ञोऽतिथिपूजनम् १=
भूतबलिः मनुष्ययज्ञ
भूतयज्ञः

एकैकमपि विद्वांसं
दैवे पित्र्ये च भोजयेत्
पुष्कलं फलमाप्नोति
नामन्त्रज्ञान्बहूनपि

यतिश्च ब्रह्मचारी च पक्वान्नस्वामिनावुभौ
तयोरन्नमदत्वा तु भुक्त्वा चान्द्रायणं चरेत् =

म० ९८

धर्मः पंचयज्ञः परा गतिः न त्यजेद्गृहमहादेवि पंचयज्ञा-
न्महतो नरः मध्याह्ने तिथिमायातं नास्ति सुकृतं यत-
दघः १२५ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सततं तिथिं पूजयेन्नरः
अतिथिं पूजयेद्विद्वानात्मविद्यानुसारतः १२६ बलिं
दत्वा तु काकानां सर्वपापैः प्रमुच्यते ब्रह्मचारिव्रते
तिष्ठेन्नैष्ठिके चोपकुर्वके १२७ न स याति यमं मार्गं ।
यमलोकं दुरासदं वानप्रस्थाश्रमे देवि चिरं तिष्ठन्
हि सुंदरी १२८ न स याति महादेवि यामं पंथानमेव
हि संन्यासी यश्चिरं तिष्ठेद्धर्म[illegible] संन्यासमाचरेत् १२९
न स याति यमं प्रेत्य यामीं यातितयातनाम् न संताने

ऋषियज्ञं देवयज्ञं
भूतयज्ञं च सर्वदा
नृयज्ञं पितृयज्ञं च
यथाशक्ति न हापयेत्
न त्यजेत्

महादेवपरीक्षेत
ब्राह्मणं वेदपारगं
तीर्थं तद्धव्यकव्या-
नां प्रदाने सोऽतिथिः
स्मृतः ४=

भोगानंतरमारे
२=
स्त्रियः तयासह
स्मरणं कीर्तनं केलिः प्रे-
क्षणं गुह्यभाषणं संक-
ल्पोऽध्यवसायश्च क्रियानि-
र्वृत्तिरेव च एतन्मैथुनम-
ष्टांगं प्रवदंति मनीषिणः
विपरीतं ब्रह्मचर्यमेतदे-
वाष्टलक्षणमिति=
स्मरणादीनामष्टा-
नां ब्रह्मचर्य=

कुमारब्रह्मचारी=
बालब्रह्मचारी
को नैष्ठिकब्र-
ह्मचारी कहते
हैं ५=

ब्रह्मचारी गृहस्थ-
श्च वानप्रस्थो यति-
स्तथा स्वधर्मनिर-
ताः सर्वे नाकपृष्ठे
वसंति ते ५=

यथा वायुं समाश्रित्य
वर्तन्ते सर्वजन्तवः
तथा गृहस्थमाश्रित्य
वर्तन्ते सर्व आश्रमाः
यस्मात्त्रयोप्याश्रमिणो ज्ञानेनान्ने-
न चान्वहम् गृ-
हस्थेनैव धार्यन्ते
तस्माज्ज्येष्ठाश्र-
मो गृही ७८

तपसा ब्रह्मचर्येण शमेन च दमेन च त्यागेन सत्यशौचाभ्यां यमेन नियमेन च देहवाग्बुद्धिजं धीरा
धर्मज्ञाः श्रद्धयान्विताः क्षिपंत्यघं महदपि वेणुगुल्ममिवाऽनलः केचित्केवलया भक्त्या वासुदेव
परायणाः अघं धुन्वंति कार्त्स्न्येन नीहारमिव भास्करः =

दशविधपुत्रनिर्णयमाह स्वगोत्रजा भ्रातृजाश्च पितृव्यजसपिण्डजाः पौत्राः पतेः पंच पुत्रा उपनीताश्च तारकाः उपनीतास्त्वपि तेऽनानीताः पुत्रकार्यं कर्तुं शक्ताः १ दौहित्रः पितृभगिनीसुतो मातुलपुत्रकः स्यालस्य पुत्रो जननीभगिनीसुत एव च पंचैते तोपवीतास्तु दत्तकास्तारयन्ति च दौहित्रः पुत्रिकापुत्रः पितृभगिनीसुतः मातुलपुत्रः स्यालस्य पुत्रः पत्नीभ्रातृजः जननीभगिनीसुतो मातृभागिनेयः मातृस्वस्रीयः एते पंच पुत्रा अनुपनीता एवानीतास्तारयंति न तु उपनीताः दशधा पुत्रसंग्रह इति २=

पितृगोत्रेण यः पुत्रः संस्कृतः पृथिवीपते आचूडान्तं न पुत्रः सः पुत्रतां याति चान्यतः चूडोपनयनसंस्काराः निजगोत्रेण वै कृता दत्ताद्यास्तनयास्ते स्युरन्यथा दास उच्यते ऊर्ध्वं तु पंचमाद्वर्षान्न दत्ताद्याः सुता नृप गृहीत्वा पंचवर्षीयं पुत्रेष्टिं प्रथमं चरेदिति २=

विनादेवि निस्तारो यममार्गतः २० येनकेनाप्युपाये
(उत्पन्नकरे) (औरसपुत्रथो आदलेकर्की)
न पुत्रस्य जननं चरेत् औरसाद्या महादेवि दशधा पुत्रसं
ग्रहः २१ तस्मात्सर्वाभ्युपायेन पुत्रजन्म समाचरेत्
पुत्रवंश्या यते यस्माद्यमलोकात्सुदारुणात् २२ पुत्रे
तिनाम लोके पुत्रतः प्रख्यातिमागते वंध्या यस्य गृहे दे
वि जायायस्याह्नवर्णानि तस्यान्नेहि भवेन्मोक्षं पानीयं
हविरं तथा अपवित्रं गृहं तस्य वर्जयंति च देवताः २४
(या)
पितरश्च महाभागे हरेतिष्टेति दुःखिताः यान्तनात्राय
ते चापि पितरं जननीं सुतः २५ पुत्रेतिनाम मनुष्याभ्य
(उत्पन्नकरे) (पालयति) (बांधवा) (पाले)
न्तत एव न संशयः स्वयंते धर्मसंघातं नेतनुते तातिमंततः २६

न शक्यास्ते पुनाकर्तुं शक्तिहीनेन तत्समं तत्रतिदिनानूपरिगणयति=
क्षेत्रजो गर्हितः सद्भिस्तथा पौनर्भवः सुतः कानीनश्च सहोढश्च गूढोपन्नस्तथैव च
दत्तोपविद्धः क्रीतश्च कृतः शौद्रस्तथैव च जातिशुद्धाः कमिशुद्धाः मध्यमास्ते सुताः मताः शौद्र शूद्राभार्योत्र इति=

४ अथाह मनुः
पुत्रान् द्वादश यानाह नृणां स्वायंभुवो मनुः तेषां षट् बंधुदायादाः षडदायादबान्धवाः १
औरसः क्षेत्रजश्चैव दत्तः कृत्रिम एव च गूढोत्पन्नोऽपविद्ध श्च दायादा बांधवा श्च षट् १५९ कानीनश्च सहोढश्च क्रीतः पौनर्भवस्तथा स्वयंदत्तश्च शौद्रश्च षडदायादबान्धवाः १६०

धर्मसंघातं समूहं पैदाकरे सूयते उत्पद्यते उत्पन्नकरे= समूहं १= विस्तारयते बंधून् वस्तुतः=
वास्तवते १=

दत्तौरसेतरेषां तु पुत्रत्वेन परिग्रहः इति चंद्रिकाकार कलिवर्ज्यप्रकरणे निषेधत्वात्=

बौधायनेन बन्धुत्वस्याभिहितत्वात् तदाह कानीनं च सहोढं च क्रीतं पौनर्भवं तथा स्वयंदत्तं निषादं च गोत्रभाजः प्रचक्षते इति

अतनुतः वस्तुतः ज्ञाति बंधुबान् तनुते विस्तारयति पालयति १

भ्रातृणामेकजातानामेकश्चेत्पुत्रवान्भवेत् सर्वांस्तांस्तेन पुत्रेण पुत्रिणो मनुरब्रवीत्
सर्वासामेकपत्नीनामेका चेत्पुत्रिणी भवेत् सर्वास्तास्तेन पुत्रेण प्राह पुत्रवतीर्म
नुः १८३ म·

शिव शास्त्रे

स· ९९

यद्येकजाता बहवो
भ्रातरः स्युः सहोदराः
सर्वे ते तेन पुत्रेण पुत्रि
णो मनुरब्रवीत् ५=

सुतेति नाम वै प्रोक्तं तस्माद्देवि शिवागमे । पुन्नाम्नो नरा
काच्चापि पितरं त्रायते यतः १७ तस्मात् पुत्रेति कथि
तो धर्मशास्त्रविशारदैः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पुत्रोत्पत्तिं
समाचरेत् १८ बहुभार्यस्य देवेशि यद्येका पुत्रिणी
भवेत् तास्वतेनैव पुत्रेण पुत्रिण्य इति निश्चितं १९
(भ्रातृणां) सोदराणामपीशानि त्वयमेव क्रमो भवेत् पुत्राभावे
तु पत्नी स्यात्तदभावे सहोदरः २० कन्यापि तत्सुतो
देवि प्रोक्ताः कर्माधिकारिणः तस्माद्देवेशि प्रेतस्य क
र्यास्तेन क्रमोदितं २१ एतेष्वुत्तमो यस्य न कुर्यात्तत्र
तमोदितं सोपि प्रेतः परं याति यामे मार्गेतिदारुणे २२

ब्रालोत्वापुत्रांनयति
हंसहीतस्यपीनयेत्
पूर्वस्ताबाल॰ श्रेष्ठ
हीनजातितं त्यजेत
विप्रः श्रोवेदविधिना
ब्राह्मत्वमभिधीयते

भ्राता ज्येष्ठः समः
पित्रा भार्या पुत्रः स
कातंतुः =

तदुक्तं विष्णुपुराणे उच्छिन्नबंधुज्ञातीनां
कारयेदवनीपतिरिति १= गरुडपुराणे
वर्णानां चैव सर्वेषां राजा बंधुरिहोच्यते १=

पुत्राद्यभावे राजापि
क्रियाकारयेदिति भावः

तथाच नारायणपद्धतौ गालवः अनेका मातरो यस्य श्राद्धे चापरपक्षके अर्घदानं पृथक्कुर्यात् पिण्डमेकं तु निर्वपेत् स्मृत्यन्तरेऽपि वह्नुमातृकपुत्रो यः श्राद्धेष्वष्टकादिषु सर्वासां नाम संकीर्त्य पिण्डमेकं तु निर्वपेदिति=

चौतरेपर २=

पुराणसमुच्चये एकस्य बह्वो दारा एकः पुत्रो यदा भवेत् एकेनापि सुपुत्रास्ताः सर्वासां पिण्डदस्तु सः इति अत्र सर्वासां पिण्डदः सुक्याश्रोदरजपुत्ररहिताया: पतिस्त्वेपि सपत्नीपुत्रस्यैव पिण्डदानादावधिकारो न तु पत्युः सः इति सूचितम् पितृपत्न्यः सर्वा मातरः सममन्तूक्तेश्च तदभावे तु सहतराम् बह्वीनामेकपत्नीनामेका चेत्पुत्रिणी भवेत् सर्वास्तेनैव पुत्रेण प्राह पुत्रवती मनुरिति पुत्रिणीनाति देशेन सपिण्डनाय हेत्व प्रतिपादनात्=

एतेष्वन्यतमो देवि क्रियायां प्रथमं माचरेत् यत्र स्थाने च

शिलायां

तथा वा दृषदि स्थण्डिलेऽपि यः १३३ स दशान्ते महादेवि

ऊर्ध्वात्

तत्र स्थाने समाचरेत् यस्मात्प्रेतः परं मुक्तो नान्यतः परि

संभ्रमेत् १३४ तस्मादादिदिने यत्र तत्र स्थाने च कारयेत्

जीवात्मो लिंगदेहः

अन्यदेशे क्रियायाश्च कुर्वीरन्बान्धवाः प्रिये १३५ पुत्र

लोमूढधीर्यस्मादित्वं भ्रमति सर्वतः प्रथमे यत्र तत्रैव

दशान्ते कारयेन्नतः १३६ येन कुर्वन्ति वै मोहात्प्रेत

मोक्षणमीश्वरि स जीवन्प्रेततामेति मनो याति यमा

निकालने वाला

लयं १३७ सर्वथा वै सुतो देवि यममार्गानुरोधकः

असतस्य गतिर्नास्ति प्रेतत्वमपि वै ढ्रुवम् १३८ प्रेत

तथाच मदनरत्ने कात्यायनः विदध्यादौरसः पुत्रो जनन्या और्ध्वदेहिकम् तदभावे सपत्नीजः क्षेत्रजाद्यास्तथापरे ताः तेषामभावे तत्पतिस्तदभावे सपिंडका इति बृहस्पतिश्च बह्वीनामेकपत्नीनामेषएव विधिः स्मृतः एका चेत्पुत्रिणी तासां सर्वासां पिण्डदस्तु सः इति=

गृहं दारा वसुर्विद्या बान्धवाः सुप्रियं वचः विना पुत्रेण शोभन्ते दीपहीनं गृहं यथा पुत्रेण लोकाञ्जयति पुत्रास्तारयते कुले अपुत्रस्य गृहे नित्यं शून्यं तं जन्म निरर्थकं १८=

वाल्मीकीये च कौशल्यादिनिधनानन्तरम् नासौ रामो महादानकाले कालेष्ठ यच्छतीति सर्वीस्तम विप्रवेशो ब्राह्मणेषु तपस्विषु इति अयं कादि महानितं च पुत्रं सम्मतम् =

म॰ मार्गोपिलोकेपितुस्तरःपरीकीर्तितः स्नतःकुर्यात्
९॰ क्रियास्सर्वाःप्रेतलोकापनोदिनीः ३९ एकादशेद्वा
दशेचश्राद्धंकुर्यादतंद्रितः श्राद्धानिदद्यादन्यानिश्रे
नदेककर्के सोलापिंड इसप्रे
ष्ठानिषोडशैवहि ४० अदत्वाषोडशानीन्यप्रेतभावा
न्नमुच्यते देयंश्राद्धमतोवैतामिसंदुर्गतिंव्रजेत् ४१
प्रयत्नेनमहादेविप्रेतश्राद्धान्यथाक्रमम् स्नतोमो
च्यतेयस्मात्प्रेतत्वादितिनिश्चयः ४२ योनदास्यति
वैतस्यप्रेतश्राद्धानिषोडश जीवन्नरकवत्सफोमृतो
यातिपरेपथि ४३ त्रयोदशविधानेनपदंदानंकरो
तिन सएवप्रेतोभवतियममार्गेसदारुणे ४४ म ९॰

कुर्यात्

तस्य यदि वा देवि मध्ये चेत्तस्मान्मलिम्लुचः तद्दैवदेव
देवेशि पिंडान्समादशां चरेत् ४५ मृतस्य जंतो वर्षा
तेयापतेत्स मलिम्लुचः तद्दैव दद्यादीशानि पिंडान्षो
डशान्निश्चितम् ४६ मलिने यदि देवेशि मृतो जंतुः भा
वेद्ध्रुवं पिंडान्समादशास्ततः कुर्याद्देवनमुत्तति ४७
मलिने चेन्मृतो देवि वार्षिकं मलिनं चरेत् मलिनेम
ध्यपाते च पिंडान्समादशो वत्तु ४८ एवं कृत्वा विधाने
न मृतः प्रेत्य विमोक्षणं न यमं यमलोके वा न स पश्य
ति दुर्गतिम् ४९ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन प्रेतमोक्षणमा
चरेत् धनेपुत्रान्यमृनायुरन्ते स्वर्गतिमाप्नुयात् ५०

...थंते मलमासे तु
मासं द्वादशाकीर्तयेत्
द्वितीयेकादशेमासे
मासं कुर्यात्त्रयोदश॥

मृतस्य प्रेत्य
मोक्षणं

यत्नेन प्रेतमोक्षणं
कुर्यात् तत्र॥

हे देवि इहांत कातेरेताई कहा है   प्रेत के प्रेतभाव का मोक्ष

प्र· इति ते कथितं देवि प्रेतप्रैत्यविमोक्षणं अस्मिन्कलियु
९१ गे घोरे दुस्तरे पापकर्मभिः १५१ कृत्वा पठित्वा मुच्येत
प्रेतभावान्न संशयः यत्पृष्टं तदशेषेण वर्णितं ते मा   कथितं
हे निष्पापे यानघे १५२ वद संदरितत्वेन किं भूयः श्रोतुमिच्छसि   १५२
इति श्रीमहातत्वानुसरणे प्रेतमोक्षणनाम दशमः पट
लः १० भैरवी· श्रावं श्रावं महादेव धर्मं प्रैत्यविमोक्ष   मलिम्लुचपिंडनिर्णय आरम्भः॥
णम् तारितास्मि त्वया नाथ घोरात्संसारसागरात् १   द्रव्य कालेनोदेना
हे महेशान मेरा उद्धार कीया घोर पातक नपीस मुद्रते उद्धृतास्मि महेशान घोरान्महापातकार्णवात् क्रीतास्मि   उक्तीत्द्रव्यविक्रये विकगई मैं आपके पास
भवना देव धारितास्मि यथासुखे २ इदानीं संशयो
मेयं महान्मनसि वर्त्तते प्रेतविभ्रमणे देवस्थानानां   ९९

विश्रामवास्ते

९० दानान्यपिचषोडश १६ तानि कथितानि सर्वाणि याम्यं सौरिपुरं नरेन्द्रभुवनं गंधर्वशैलागमौ क्रौञ्चं क्रूरपुरं
तु मनेक देहे कदेचुके विचित्रभुवनं बह्वापदं दुःखदं नानाक्रन्दपुरं सुतप्तभुवनं रौद्रं १२
पयोवर्षणम् १३
शीताढ्यं बहुभीतिधर्मभुवनं याम्यं पुरं चाग्रतः ३=

पिचषोडश २ त्वयैव कथितान्यादौ मधुना किं प्रभाष
से यादौ मध्ये च मलिनः कदाचित्संपतेद्यदि ४ तदा
दयाद्विधानेन पिंडान्समादशैव तु सौरादीनि चस्था
नानि याम्यो नानि तु षोडश ५ त्रयोदशस्य मासस्यापि
डे समादशैव यत् तस्य विश्रममाणस्थाने वदमे हितका
म्यया ६ समासः जत्र देवेश त्वतिवाहो मतः पथि
पंते मे संशयं छिंधि हि लोकानुग्रहकाम्यया ७ मलिम्लु
च विधाने च निर्णये चापि सुंदर मलिने पिम्लुतानां च
गतिं ब्रूहि विस्तरात् ८ मलिने मलिना यांति म्लुते देव
न संशयः मन्येहं मलिनो मासः कथितो दुर्गतिप्रदः ९

तत्रातिशयेन वह्निर्भव लिंगदेहः ... अतिवाहचिरकालं ... पथि ...
ईश्वरो जीवैक लयाश्च ... गवानिति वेदांते

पार्वत्युवाच केन रूपेण वा स्वामिन् लयो भूयात्कुत्रचित् कथय प्राणनाथेश यदि ते मय्यनुग्रहः श्रीशिव उवाच
यथा जले जलं देवि क्षीरे क्षीरं घृते घृतं अविशेषं तथा ह्येते यजीवात्मपरमात्मयोः क्षीरवर्णं यथा प्येकं तथैकं परमेश्वरं नाना रूपवती
गोः स्यात्तथा नामात्मको लयः जीवात्मा पंचभूतात्मा वा ह्यात्मा तत्समायुतः वाह्यात्मा स्थूलरूपं च जीवात्मा सूक्ष्मभावकः स्थूलसूक्ष्मोभयोर्नाशे
तदैकं परमात्मकं घटमध्ये घटाकाशो देहेषु देहिनां तथा यत्र मध्ये यथा शब्दं देहेषु देहशब्दकं नष्टे तस्मिन्यथा काशः चराकाकारवर्जिते
विभागस्तु स्थितमात्रेहि लयमानममेदकम् ५=

निंदितः

स॰ ते पि पापकृतः प्रोक्ता येषां मध्ये पि चापतेत् दुष्टो
१०२ मलिनको मासः सर्वकर्मसु गर्हितः ९ मलिनस्य
च द्वे हि विध्ये विख्यातं वृद्धे हदा एकएव स्तनो मासो म
लिनः कर्मगर्हितः ११ द्वितीयः कः पुनर्देवमासएको

ऽश्रनुग्रहयोग्या

घवा ह्दये यदि तेऽहमनुग्राह्या प्रियाऽस्मि स्वरादेहदा १२

श्रुष्टुष्जनीयह्दां

वर्ग्राह्यास्मि च योग्यास्मि तदा मे छिंद्धि संशयम् भैरवः

हटायामैने निवारिताऽपि मया

श्रृणु सुंदरी वक्ष्यामि रहस्यं परमाद्भुतं वारितावारिता

चंचलाऽसित्वं चंचलाचपलापि चेत्यमरः

चपला

पीशिघ्रहिलासि स्वके गृहे यस्मै कस्मै न वक्तव्यं य
तो गोप्यतमं प्रिये १४ कलौ शास्त्रविहीनानां चवर्ण
काराणां वक्तव्यं यत्कृता मुच्यते जंतुर्मोहजालान् संश १०२

ब्राह्मणजातयः सारस्वताकान्यकुब्जागौडमैथुलउत्कला पंचविप्राः समाख्याता विंध्यस्योत्तरवासिनाः काश्मीरवासिनाः ब्राह्मणाः
महाराष्ट्रगुर्जराश्चतैलंगाकारनाटकाः द्राविडाश्चतथाविप्राः विंध्यदक्षिणवासिनाः दक्षिणदेशवासिनाः ब्राह्मणाः

९१

रविसंक्रमहीनो मासः मलमासः कथ्यते
रविसंक्रमहीनो यो मलमासोऽभिधीयते
स एव तु द्विसंक्रांतः क्षयमासोप्युदीरितइति =
९८ ६

प्राकाद्वाऽहर्गणस्यात्र तत्कर्मप्रसि
द्धितः रसर्षिनवलब्धस्य यस्तु त्रिषष्टि
द्विनात्मकः मासश्चापतति
श्रोतेसमासोमल सज्ञितः

अमावस्याद्वयं यत्र रविसंक्रा
तिवर्जितं मलमासः स विज्ञे
यो मासः स्युद्धो यउत्तरः २ =
६
अयं च मासश्चान्द्र एव
मलमासः प्रोक्तः =

उक्तं पौलिशसिद्धांते
स्फुटमत्यायदा चन्द्रो
रविमंडलतो मितः त
दूर्ध्व संक्रमे भानो मासः
तस्मान्मलिम्लुचः १
९८ ६

कदाप्येव कदाचन
कस्मिन्काले किसी कालमी मो

यः १५ एवं ज्ञात्वा महेशानि न मले च कदाचन स्प
र्धिन वभिर्दैविलूनभागेयस्मागतः १६ मासोधिकः
स चैवोक्तः तत्रज्ञैः शिवशासने द्वितीयेपिप्रियेप्रोक्तो
मासो वै भानुलंघितः १७ दर्शांचपौर्णिमासंचव्यति
लंघ्य महेश्वरि भानुः संक्रमते यत्र स प्रोक्तो भानुलंघि
तः १८ इत्येस मलिनो मासो द्विविधः संप्रकीर्तितः अ
नःप्रोक्तः पुराविद्धि दिनषष्टिस्तु मासकः १९ व्रते यज्ञे
विवाहे च चूडोपनयनेषु च सर्वमंगलकार्येषु वर्जनी
यः प्रयत्नतः २० नित्यनैमित्तिके कार्यं मलिनेपि च का
रयेत् नित्यं दैनंदिनं प्रोक्तं वैश्वदेवसमन्वितं २१ नैमि

मलमासः स एवोक्तः इति
मलमासनिर्णयः २

भानोर्लंघितमासः
भानुमासः
४ =

उल्लंघ्य

भानुमासः स
एवोक्तः इति भा
नुमासनिर्णयः ५
क्षीणमास एव
आय

नैकराशिगे सूर्ये स
द्वितयं यत्र मासा
पूर्वोक्तप्रकारेण ६ =
भानुमासस्ततः प्रोक्तो
ज्योतिर्विदोवरैः =

गर्भाधानादि संस्कारे
तथान्नप्राशने शिशोः
न तत्र पुरुषस्कारो
मलमासादि हृव्रणं

कालनिर्णये
संक्रमो यदि भवेद्
वेलातो मंडलाद्वाद्विरनिर्गते विधौ
उच्यते स द्विसंक्रमो बुधैः शुद्धमास
इतरो मलिम्लुचः २ ज्योतिषसारे

दिने भवं दैनं नित्यं १
स्नानसंध्यादिकं
वैश्वदेवादिकं

नैमित्तिकं २
नारायणबलिः
आद्योदैहिक
क्रिया

नित्ये नैमित्तिके काम्ये नित्यं न परिलंघयेत्
श्राद्धो नैमित्तिकं अर्थात्पक्षान्त्रिंत्यं समाचरेत् २ =

चंद्रग्रहणे सूर्यग्रहणे ३= मलफाक इति कर्मीरभाषया श्राद्धं नास्ति ४=

काम्यं नांदीमुखं १

९९ तिकं महादेव विशोकैर्नैव वार्धे दैहिके काम्यं नांदीमुखं श्रो

९३ त्रं पुत्रजन्मनिमित्तदां २१ तिथिश्राद्धं सूर्य ते त्रे तीर्थे न्य

त्राणि संदरी चंद्रसूर्योपरागे च कार्यमेव हि निश्चितं २२

श्राद्धदिने =नकुर्यात

मलफाक श्राद्ध के दिनमें रखे व्रत खोलि रखे श्राद्ध शुद्ध मासमें श्राद्ध तिथी के दिन करे

तथा हे न तद्देवेशि मलिने व्रतमेव वा कुर्वन्नाप्नोति म

नुजः पशुपुत्रधनक्षयं २३ भैरवी मेरा यंत्रिकं हि मे देव

९० दिन

तुमने

लोकानुग्रहकाम्यया भवतैव निषिद्धो यो मासः षष्टि

निंदितः

दिनात्मकः २४ व्रते यज्ञे च देवेशा सर्वकर्मणि गर्हितः

गृहे कृत्वा व्रतारंभं मध्ये चेन्मलिनः पतेत् ९५

मन्ते वापि महादेव तदा कुर्यात्समापयेत् नारा

यणबलिश्चापि कस्मात्प्रोक्तो मलिम्लुचे ९६ । ९९

संवत्सरातिरिक्तो यो भवेन्मासस्त्रयोदशः तस्मिन्मलिम्लुचे पिंडान्न कुर्यादिन्दुसंक्षये मलिम्लुचस्तु मासो वै मलिनः पापसंभवः गर्हितः पितृदेवेभ्यः सर्वकर्मसु तं त्यजेत् आब्दिकं प्रथमं यावन्न कुर्वीत मलिम्लुचे त्रयोदशे तु संप्राप्ते कुर्वीत पुनराब्दिकम् इति मलमासः

अथ मलमासनिर्णयः मलमासोमासस्संक्रांतिरहितो मासः संक्रांतिद्वययुक्तो वा तदुक्तं कामधेनौ यस्मिन्मासे न संक्रांतिः संक्रांतिद्वयमेव वा मलमासः स विज्ञेयो मासः स्यात्तत्र योदशः अयंच मासश्चांद्रएव अतएव यत्रामावस्याद्वयमध्ये संक्रांतिर्न स्यात्संक्रांतिद्वयं वा भवेत्स मलमास इत्यर्थः अमावस्याद्वयं यत्र रविसंक्रांतिवर्जितं मलमासः स विज्ञेयो मासः षोडशोन्यउत्तरः अस्यैव मलिम्लुच इत्यपि संज्ञा

त्रिंशद्देवदिनान्यत्र मासः षष्टिर्नचेश्वर किमर्थं भ
वताप्रोक्तो दिनषष्टिर्मलमासकः २७ वद सत्यं महा
देव मम चेत्प्रियमिच्छसि भैरवः शृणु देवि परं गु
ह्यं श्रुतिभिः श्रुतिनिश्चितं २८ यच्छ्रुत्वा न पुनर्मोहमेवं या
स्यसि सुंदरि ज्योतिर्विद्भिश्च गणितो वेदे च द्विविधः स
द्विधा २९ सौरचांद्रेण मानेन जातः षष्टिदिनात्मकः
रसर्षिनवभिर्भागैर्हतैश्चैव यदागतः ३० अधिको
पि हि संप्रोक्तो मासस्त्रिंशद्दिनात्मकः हिमवत्कुक्ति
संभूता मलिम्लुचमते स्थिताः ३१ हिमालयप्रदेशे
षु यत्र कुत्रापि जन्मिनः एतएवास्मिन्नधिके मासे श्रा

सौर मास

चांद्र मास

तदुक्तं असंक्रांतिमासोऽधिमासः स्फुटः स्यात् द्विसंक्रांतिमासः क्षयाख्यः कदाचित् क्षयः कार्तिकादित्रये नान्यदा स्यात् तदा वर्षमध्येऽधिमासद्वयं स्यात् द्विसंक्रांतिमासोऽधिमासो भवति न धिमासद्वयं भवति तत्र पसौ उक्तः क्षयः स्फुटः =

तदाहुर्भृगुः एकराशिस्थिते सूर्ये यदा दर्शद्वयं भवेत् हव्यकव्यक्रियाहंता तदा ज्ञेयोऽधिमासकः

यथा सर्वेषु देवेषु श्री शिवः परिकीर्तितः तथा सर्वेषु देशेषु हिमवद्देशकः स्मृतः यथा सर्वेषु वेदेषु सामवेदः प्रकीर्तितः तथायं सर्वदेशेषु हिमवद्देशसंज्ञितः यथा सर्वशिलानां हिमालिशामशिलावराः तथायं सर्वदेशेषु देशराजो विधीयते यथा रण्येषु सर्वेषु नैमिषारण्य

काश्मीरदेशेषु ये जाताः संततिः तथा च सर्ववर्ती धुनीर्थराजो यमी रतः ३=

तदुक्तं तत्रैव एकत्र मासद्वितयं यदि स्याद्वर्षेऽधिके तत्र पुरोऽधिमासः त्रयोदशं तु श्रुतिराह वेदे च तुर्दशाद्वापि न चास्ति दृष्टइति अयं त्रयोदशो मासश्चांद्रएव न सौरः तदुक्तं अस्ति त्रयोदशो मासः स च अत्यानिगद्यते अतः सौचांद्रो न सौरः स्यात् न त्वस्ति सौरस्त्रयोदश इति अयंच त्रयोदशो मासस्त्रिंशत्मासान्मासाद्दूर्ध्वं षट्त्रिंशत्मासात्पूर्वं भवतीति नियमः तदुक्तं ज्योतिषागमे द्वात्रिंशद्भिर्गतैर्मासैर्दिनैः षोडशभिस्तथा घटिकानां चतुष्केण पतत्यधिकमासकः ... मासस्य तात्पर्यं तरयोः द्वयोः अधिमासो विकल्पेत वादरायणकीर्तितइति =

मासःपूर्णमासान्त अन्येषु सर्वदेशेषु साप्र-व्रत ... यः तथा

वि ... गंगेका द्वीमासःप्रवासते उदग्भागे तु विंध्यस्य क्षेत्रे मानं विधीयते १=

दक्षिणदेशवासिनः २=

रविसंक्रमहीनो यो मलमासोऽभिधीयते
स एव तु द्विसंक्रान्तः क्षयमासोऽप्युदीरित इति

उत्तरकाश्मीरवासिनः मलमासाधिकारिणः १ प्रकटिताः २=

एतद्देशप्रसूतस्य सकाशाद्देश ९८ जन्मनः स्वस्वचरित्रं शिक्षेरन् पृथिव्यां सर्वमानवाः ॥ भानुमासाधिकारिणः २
नांदीमुखादयः मलमासेन कार्या इति निश्चितः ४=

सरस्वतीदृषद्वत्योर्देवनद्योर्यदन्तरम् तं देवनिर्मितं देशं ब्रह्मावर्तं प्रचक्षते तस्मिन्देशे य आचारः पारंपर्यक्रमागतः वर्णानां सान्तरालानां स सदाचार उच्यते कुरुक्षेत्रं च मत्स्याश्च पञ्चालाः शूरसेनकाः एष ब्रह्मर्षिदेशो वै ब्रह्मावर्तादनन्तरः एतद्देशप्रसूतस्य सकाशादग्रजन्मनः स्वं स्वं चरित्रं शिक्षेरन्पृथिव्यां सर्वमानवाः हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि प्रत्यगेव प्रयागाच्च मध्यदेशः प्रकीर्तितः आसमुद्रात्तु वै पूर्वादासमुद्रात्तु पश्चिमात् तयोरेवान्तरं गिर्योरार्यावर्तं विदुर्बुधाः मनुः

९८

कोऽधिकारिणः १२ विंध्याचलाच्च पूर्वेनैव दक्षिणे।
तु चर्मण्वतीनाः संभूतास्तु मया प्रोक्ता भानुमासेऽधि
कारिणः १३ अधिकारिप्रभेदेन समासोपरितोऽपि ये
पार्वणश्राद्धमादौ च नं मांगलिकमीप्सवः १४ प्रवृत्ते
कृत्वा व्रतारंभं मलिनेऽपि समापयेत् इति प्रोक्ते ऽपरा
विद्भिर्मंत्रतंत्रानुपारगैः १५ तस्मात्कुर्वन्व्रतारंभं कृ।
त्वापि मलिनेऽपि ये उद्यापयेन्महादेवि चेति शास्त्रेषु
निश्चयः १६ नोद्यापयेद्व्रतं मध्ये व्रतभंगो भवेद्यतः
व्रतं गृहीत्वा प्रथमं व्रतभंगं करोति यः १७ स जीवन्नेव
चंडालो मृतः श्वा चाभिजायते तस्मान्मलिम्लुचस्पर्शिमध्य
आपतितानि चेत् १८

यानि दिनानि मध्ये पतति यदि

नत्यजेत् ४=

शुद्धमासेन मिलितानि संमील्य एकीकृत्य २= १०।

शुद्धमासेन मिश्राणि शुद्धान्येवेति निश्चयः यथा ताम्र
चैत्यं च सुवर्णमपि हे दरि ३९ संमिश्र्य शुद्धदेकेन सु
वर्णेन पवित्रके घृतं च मधुलीं च ताम्रे दत्वार्पयेद्धरेः
तस्माद्धासकरो दोषो न भवेच्च सुरार्चिते शुद्धे च मलि
नाह्नोभिर्न संकर उदाहृतः ४१ तस्मात्कतिदिनान्यत्र
मलिनान्यपि चेश्वरि न तत्रैव प्रतिषिद्धानि पतितानि व्र
तोत्तरे ४२ तथा शुद्धानि देवेशि मलिने पतितान्यपि शिवशासने ३=
मलिनानि पतन्त्येव व्याख्याते द्वि शिवागमे ४३ यथाम
लिनमासस्य दिनानि जगदंबिके शुद्धे संमिश्राणि प्रो शुद्धे संमील्य २=
क्तानि व्रते शुद्धानि निश्चितं ४४ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन

म०
९५

नकुर्यात्

= नकुरे

व्रतभंगेनचोचरेत् व्रतभंगेननरोयातिनरकानेकविंश

समाप्तकरे

तिम् ४५ व्रतंशुद्धेसमारभ्यमलशुद्धेपिसमापयेत् नव्र

= नत्यागे

तेहापयेद्देविपक्षपुत्रधनक्षयात् ४६ तस्माद्व्रतेषुश्रा

ओद्याकत्यागे = नत्यजेत् ३=

विद्धिर्मासस्त्रिंशद्दिनात्मकः निषिद्धेमलिनःसोक्तो

नारायण बलिः

मासःषष्टिदिनात्मकः ४७ यत्तोहरिबलिर्नामश्रो

कारण र्थ

क्तोनैमित्तिकःप्रिये प्रेतमोक्षणहेत्वर्थंयत्तोहरिब

= नारायणबलिःकथिता नैमित्तिककर्म

लिःस्मृतः ४८ मलिनेपिततःकुर्यात्प्रेतमोक्षका

१०

रणाम् नारायणबलिंचाद्यस्तैनैमित्तिकंपरम् ४९

यज्ञेव्रतेविवाहेचचूडोपनयनेतथा सर्वमंगलकार्येषु

षुमासःषष्टिदिनात्मकः ५० वर्जनीयःप्रयत्नेनपण्डि

९५

वृद्धमनुबृहस्पती अग्न्यादानंप्रतिष्ठाच
यज्ञदानव्रतानिच मंगल्यमभिषेकंच
मलमासेविवर्जयेत् २=

पुत्रधनक्षयात् पशून्सर्वांस्तथा ज्ञातीन्द्रव्यं राष्ट्रमा
पौष्करि ५१ नाद्याद्येत्स्ततः तेमर्त्यो मासे षष्टिदिनात्मके
आचरन्मंगलं याति नरकानेकविंशतिम् ५२ तस्मा
त्सर्वप्रयत्नेन व्रतं विंशाद्दिने चरेत् न षष्टिसदृशं धर्मो यः
पश्यपुत्रार्थहानितः ५३ इति ते सर्वमाख्यातं पञ्चषष्टे
व्ययानचे इदानीं मरणे देवेशि मृतिपिंडस्य निश्चयम् ५४
मृतस्य यदि जंतोश्च मध्ये मलिनमापतेत् तदा त्रयो
दशे मासि पिंडान्समादशापर्ययेत् ५५ खंडकृतं वा
श्राद्धे विमृतिः स्यान्मलिने यदा तदा समादशे वापि
पिंडांस्तु निर्वपेत्ततः ५६ वर्षांते मलिनो यस्य मास

दद्यात् १८=

यद्यादि वर्षे मलिनमायाति मृतनंदिते तदा दद्यात्षोडशैव पिंडान् द्वादशमासिके अत एव स्मृतौ प्रोक्तं
मासं मुक्त्वा तु वत्सरं आद्यं वार्षिकमीशानि पतेच्च मलिने यदा तदा षोडश पिंडांस्तु दद्याद्द्वादशमासिके
तस्मादाद्यवार्षिकं तु मलिने आपते यदि तदा द्वादशमासीयान् पिंडान् षोडश चाददेत् अत एव च धर्मैते साद्यं
मुक्त्वा तु वत्सरम् = ग्रहणं करे

प० ९९

आपतन्ते शिवे तदा पिंडान्षोडशैव निर्वपेद्विधिना ।
मृतः ५७ यो दद्यात्सप्तध्याने पितृवृ: पिंडांस्तु षोडश
मलिने पि मृतस्यापि स याति नरकं ध्रुवं ५८ पुरे तु ।
वाहे देशे वै महादुर्गा तिदायके सर्वाः परेतवाहे वै या
वेत्यो यमयातनाः ५९ त्रुवेयति यतो गच्छेत्तास्मःक
ल्पशातैः समः तलातले महादेवि देशाः प्रेतवहः स्मृतः
चतुष्पातानाधिकः सप्तसहस्त्रं च सुविंशकाः योजना
नां समधिका यामान्मार्गोऽवं स्मृतं ६१ स्वकर्मवश
तो यस्य मलिने मृतिरापतेत् परेतवाहं नगरं तदा वै ।
द्रात्सु गाहिः ६२ चतुर्दशसहस्राणि योजनानां श

षडशीति सहस्राणि योजनानां प्रमाणतः
यमलोकस्य चाध्वानं ये नगच्छंति मानवाः ॥

दद्यात् — विधानेन — जितिनियं — पीडाहे — ऊः विपाप्नुवंति — ७४२० सतहजार चारसौ बीस योजन — अधिकोः भवंति

वशिष्ठेनोक्तं मलमासमृतानां द्विप्राप्ते चक्र नवत्सरे
पूर्वं चांते मलं यत्र तत्र मासास्तु द्वादश ८ आद्यं तेमल
मासे तु अर्थात् द्वादश वत्सरं अनाधिकं न कुर्वीत कुर्वीत
पितृहा भवेत् १=

प्रत्यब्दं द्वादशे मासि कार्या पिंडक्रिया सुतैः क्वचित्त्रयो
दशोपि नादायं मुक्त्वा तु वत्सरं १ एवं च कार्तिकमृतानां
मृतराधिमा तेष्वप्यमाहिकमाश्विने कर्तव्यमित्याहुः =

९९

अस्तंगते गुरौ शुक्रे तथा मासे मलिम्लुचे
उद्यापनमुपारंभं व्रतानां नैव कारयेत् =

मलिम्लुचे मासि मृतस्य तस्य तुः त्रयोदशे तत्र यमाधिके स...
मध्ये धिमासे पि च तन्मृताहे त्वेते धिके द्वादश एव मासि ९=

प्रथम आरंभ   अष्टौ च   ४० चालीस   याममार्गात्   अधिकंयः मया ईरितः कथितः

तानि च चत्वारिंशात्तथा यामादधिके यो मयेरितः ९३
त्रिंशद्भिरेव दिवसैः नीयन्ते प्रेतवाहके नगरे पापि
नो घोरं दारुणं दारुणालयं ९४ बद्धा पाशैर्वायु
मार्गेण यथा मर्कटपोतकः भ्रूणहा गरदो देवि स्वैरा
यो गुरुतल्पगः ९५ भ्रातृहा मातृहा चैव ब्रह्महा
पि महेश्वरि उक्तानुक्तैः पापचयैः म्रियन्ते मलिनेन
रः ९६ तएव किंकरैर्देवि नीयन्ते प्रेतवाहके का
लाग्निरुद्रके श्रोत्या ज्वालादेवि दहन्तितं ९७ प्रेतेन च
यातना जालैर्नीयन्ते यमाज्ञया यावत्पायातना
देवि यमलोके प्रकीर्तिताः ९८ ताश्च मासे मया प्रो

भ्रूणं गर्भाधानं हन्ती ति भ्रूणहा =

स मूढेः

दाहकर देती है २

कालाग्निरुद्रके के श्रोते उत्पन्न होई ज्वाला तिन प्रेतों को दग्ध करती है

यातनाः

यातयंति यमाज्ञया इत्यपि पाठः २=

तदुक्तं छंदोगपरिशिष्टे धनुःसहस्राण्यष्टौच गतिर्यासांनविद्यते नतानदीशब्दवहागर्त्ता स्ताःपरिकीर्तिताः चतुर्हस्तप्रमाणंधनुः ५=

९८ क्रोधानलेनाप्रज्वलिते तस्मात्कल्पसमोमासोमार्गेऽ
तस्यवैभवेत् ६९ किंकरैर्नीयमानस्यताड्यमानस्य।
वैयथि दुष्कृतं स्मर्यमानस्यमुह्यमानस्यचेष्यरी ७०
सिंहैर्व्याघ्रैर्वराहैश्चकीटैःकृमिभिरेवच व्यालैस्सं
दश्यमानस्यदह्यमानस्यदुष्कृतैः ७१ गिरेःश्वभ्राच्च
कूपाच्चपात्यमानस्यकिंकरैः पुत्रान्पशून्स्तथादारा
श्चिंतमानस्यनैकधा ७२ विलप्यमानस्यबहून्दीन
वाक्यानिसंदरी पथिनिर्भर्त्स्यमानस्यसर्वोर्यम
किंकरैः ७३ क्वचिच्छुभ्रैर्हकैस्त्वापिहिमखवीभिश्च
संदरी भ्रमरीभिश्चकंटापिदंशैर्मशिगणैरपि ७४ ९८

गर्त्तावटोभुवि श्वभ्रेत्यमरः= खदकभीषया

भर्त्सनं तर्जनं कारुणीः तिरस्कृतस्य

वेडिया बगियार देशस्तवनमक्षिका ९=

तिखिया सूयो परसे चलाना
रेत तपी होई परसे चलाना
पैरोसे चलनेवालेको

नीतास्सूचीश्रुतम्मांसवालेकाग्रचसंदंशैः पञ्चालेचा
ल्यमानस्यकाल्यमानस्ययातनाः ७५ क्वचिद्विगलिते
नामेजलवद्यातिमार्गके क्वचिद्दौघेविगलितेत्रपुणि
सीसकेपिच लोहायसे महामार्गेलोहदंशकावपीश्व
रि क्वचिद्दृष्टिविदष्टश्चताडितःश्रृंगिभिःक्वचित् ७६
श्वभिर्वृकैर्भक्षितश्चदुःखंमार्गेप्रयातिवै क्वचिद्गृध्रैः
क्वचित्काकैःवायसैःलोहतुंडकैः ७८ भक्ष्यमाणःक्व
चिद्यातिप्रेतवाहपुरेनरः खड्गैर्हत्वामहादेवितथा
शक्तिभिरेवच ७९· तोमिरैस्त्रिप्रहारैःघातयित्वा।
मुहुर्मुहुः तथाताराजलैःदेविपातयंत्यपतिदारुणे ८०

कालके वस होये हूवेको पीडा होती है
लाखमिले
सिक्का
लोहेकेकिल
ऽसिया गिया
गीजोकर्के
बेडिया बगियार
वृकैः रामहरुइतिकप्रसी स्भाषया
नगरे
बर्छी
प्रहारैः

104

पाक लहू चिक्कार वीच डुबातेहै

मृ॰ कचिच्चस्थरक्ताक्तेपंकेवैमज्जयंतिच आकंठंजग
९०८ हीशानिकीलांदास्यंतिनेत्रयोः ८० क्षुरिकाभिर्मांस
मयंछित्वाग्नौपाचयंतिहि मुद्गेमस्तस्यदेवेशिवर्ध

पीडा

तेयममार्गके ८१ यातनायामयाप्रोक्ताद्विगुणामः
लितोमस्तने मुद्गेमस्तनस्यदेवेशिमध्येमलिनस्थापनेत ८२

ऽ

तदायमपुरैश्चैतंप्रापयंत्यचिरेणते बहुभीतिगुणाद्दु।
विनीयंतेयमकिंकरैः ८४ परेनवाहनगरेणापिना
बहुदुःखदे रौद्राद्भूर्थप्रहीनेन मार्गेणाप्नुरवर्णिनि ८५
घातयंतिपुरंयाम्यश्चैतंवाह्लैनसुंदरि त्रयोदशेश्चैतव
ह्नोदेशःपरमदारुणः ८६ यच्चत्रयोदशेमासिपिंडः १०८

लिङ्गशरीरेण वाक्षनाश्रयेनदेह्हेनयाम्यं
लिंगज देह्हेन १= पुरंयातयंति लेजातेहै

105

सप्तदशो मया प्रोक्तः प्रेतवहे दे विनगरेडः खेदारुा
णो ८७ रौद्रात्सेतवहं हं नी त्वापधो वर्षेणमाप्रयेत व
हूभी तैः प्रेतवहमतीत्यत्रमर्दे प्रयेत ८८ यदारौद्रा
त्सेतवहेनीयं तेयम किंकरैः तदामहडस्तरेहं रं मागो
यं दारुणो मतः ८९ ततोर्धपरिमाणेन मार्गः प्रोक्त
स्तवानघे ताणवयाततनाः प्रोक्ताहीनत्वयातनास्तच
तस्मात्त्रयोदशो मासि पिंडं सप्तादशो प्रिये योनदद्या
न्महामार्गे पुरे वै प्रेतवाहके ९१ प्रेतत्वमक्षिकरंपिंडं
सर्वै प्रेतत्वमाप्नुयात् योनसप्तादशंपिंडं मृतस्यमा
लिनाप्रिये ९२ सजीवन्डःखेदारिद्रीमृतः प्रेत्येवसे

मृतः प्रेतैर्वसेच्चिरम्

गच्छेत् ९०

नयेत् गच्छेत्

दुःखं प्रापयेत् २=अपने दुःखोको
दुर्बलता है १= रोता है २=

प्रे: ९९ श्चिरम् प्रेतत्वंचैवमज्ञेननिरये प्रेतवाहके ९३ प्रेतरू
पाः स्वकान्दुःखैर्दुःखयेच्च मुहुर्मुहुः प्रेतान्वाहयते य
स्माद्गलितेनाम्बसोतसि ९४ यमदूतैः महाघोरैः तस्मा
त्प्रेतवहः स्मृतः प्रेतवाहे महादेवि महावैतरणी ना
दी ९५ द्विधासालेगिनीयात्रमलमाससमन्तस्पृहि स्व
रूपेणानन्तांदेवि घोरोग्रमहानदी ९६ शतयोज ४०० क्रोश
नविस्तीर्णमगाधोड्डस्तरामपि पूयशोणितनो
याढ्यां महाग्रामकरसंयुता ९७ सर्पवृश्चिकसंपूर्णा
क्रिमिकीटैरनेकधाम् वज्रतुंडैः शिशुमारैश्चग्राहै
पिचसंयुता ९८ मांसभोजिभिरन्यैश्च प्राणिभिर्वृता ९९

मांस खानेवालियों प्राणियोकर्के वैतरणी नदी शोभायमान

पशोभितां महाकालाभिरुद्रस्य तथा संकर्षणस्य
च ११ नेत्रके शोद्भवाभिश्च ज्वालाभिरुपतापिता
गिरिशृंगसमाकारैस्तरंगैरुपशोभिता ९० कथं द्रू
यजलासक्रप्रेतसार्थसमाकुला नदस्य पापिसंघा
नमहानादरवान्विता नानमातेतिपुत्रेतिक्रंदमान
जनार्दितान् भूतप्रेतपिशाचोत्थमहारावविरावि
णीम् ९२ पापिसंघान्द्राविणीचवा हि प्रेतसंचया
न् महावैतरणीं दृष्ट्वा नदीं परमदारुणां ९३ पदे प
दे प्रस्खलंति विलपंति तथातुराः मूर्छिता विलुठंते
वनघास्तीरे सुदारुणे ९४ गांधारेंगजमध्ये वा

२· यं च मद्विषीमपि योऽद्देद्विधिनादेवि सततेऽस्त्रवमेव माता पिता की आज्ञा गुरु की
११· नदी तो ९५ पित्रोराज्ञां गुरोराज्ञामाचार्यस्य तथैव च ङ्घ्रिति आज्ञा उल्लंघन करनेवाले
लंघंति ये मूढास्ते वै नरिणां पतंति ते ९६ पतिव्रता धर्म पत्नी
पत्नी शीलां साध्वीं यस्तु परित्यजेत् मातृहत्यां च यः कुर्या
त्पितृहत्यामथापि वा सा ९७ विश्वासघाती यो देवि वै न
रकेपापतेन्नरः मित्रद्रोही गुरुद्रोही बालस्त्रीघातक
छिद्र द्रष्टा
श्च यः ९८ छिद्रद्रष्टा सदा देवि वै नरकोपाव संशयम्
ठग
विश्वविघ्नकरो यश्च हन्ता ब्रह्मस्वं वंचकः ९९ स पतेत्तु
नदीमध्ये शतकल्पं न संशयः क्रिमिभिर्भक्ष्यते दे
वि यावदाभूतसंप्लवं १०० अन्नं वा दक्षिणां वापि प्र १९
प्रलयान्तपर्यंतं
प्रतिश्रुतं ददानीति वचसा न तु
अप्रत्तं तस्य भवेत् वर्धनार्हिति चेन्नरो
पितत्रैदमुपकल्पते १०
योग्य भवति

107 बुलाकके

एतावद्दानं तुभ्यं प्रदास्यामि इति प्रतिश्रुत्य प्रतिज्ञाय यथार्थं यथाप्रतिज्ञां आगच्छद्दानं दास्यामी त्याहूय
यश्च नास्ति तुभ्यं न ददामीति ब्रूयात् स्वदत्तस्यापि दानस्य यो हर्ता अनुतापकः दुःखेवदत्तमिति यश्च संतापकार
उर्वीकै विप्रस्यैव संतापकारो वा दानेऽन्येन दत्ते सति स्वयं हर्तापहर्ता चेत्यादि पदानां वैतरण्यां पतति इत्यनेन संबं

प्रतिज्ञा कृत्य १= न ददेत् विप्राय मिथ्यासाक्षी २=

तिश्रुत्य तु न दद्देत् विप्राय स पतेत् स्यात् पूर्वैर्भिः पितृभिः

जूवी गवाई देने वाला (जहर देने वाला आग लगाने वाला शराब पीने वाला यत्तका

सह ॥१११॥ कूटसाक्षी च गरदो वह्निदो मद्यपस्तथा ॥ यज्ञ

नाश करनेवाला मनीकेसाथ संग करनेवाला

विध्वंसकश्चैव रात्रौ मैथुनमाचरेत् ॥११२॥ स वसेच्च चिरं

कथा के व्याख्यान समयमें भंग करनेवाला

देवि तस्यां न घोनसंशयः कथाव्याख्यानकाले तु भंगकृ

घो महेश्वरि ॥११३॥ स्वयं दत्तापि हरते श्मशाने वृत्तिमेव च

बाग दिन्ना लेया मोडे ... दीया ... वापस लेवे पाठशाला संकल्प कीर हर परायादीया हरवाहरे

उद्यानं मठं हारं च तथा धान्यधनशालिकाम् ॥११४॥ परदत्ता

मपि या नि वैतरण्यां वसेच्चिरं परदाराभिगामी यः क्षे

क्षेत्रकी ... तुनोडेजो वेचे

त्रसीमाभिनन्दिघः ॥११५॥ रसविक्रयशीलश्च ब्राह्मणो

शूद्री जो नन्नी

घो महेश्वरि पितृर्गृहे पतेद्यस्याः रजः सा वृषलीमता

तिस को जो वरे

तामेव वरयेद्यस्तु स प्रोक्तो वृषलीपतिः तथान्तस्यमहा

ब्राह्मणाय प्रतिश्रुत्य यथार्थं न ददाति यः आहूय नास्ति यो ब्रूयात् यो वा स्वदत्तं हरेत् ॥१॥ स्वयं दत्तापहर्ता च दानं ददत्तां तापकः परवृत्तिहरश्चैव दाने दत्ते निवारकः २ यज्ञविध्वंसकश्चैव कथाभंगकरश्च यः क्षेत्रसीमाहरश्चैव यश्च गोचरकर्षकः ३=

क्षेत्र मित्तु पलक्षणं ग्राम स्यापि परंपरागत सीमा हर्ता गोचरकर्षकः गावश्चरंति यस्मिन् इति गोचरं वनं आघाया बीड इति प्रसिद्धम् तस्मिन् कृषिकर्ता ३

प्रतिश्रुत्याप्रदानीति वचस्तन्नमृषाभवे वर्धनाद्दिति चेन्न द्योपित नैवेदमुपकल्पते = योगपभवे...

प्रतिश्रुत्याप्रदानेन दानस्याछेदनेन च विविधान्नरकान्याति तिर्यग्योनौ च जायते १

धर्मार्थं येन दत्तं स्यात् कस्मै चिद्याचते धनम् पश्चान्न तथा तत्स्यात् न देयं तस्य तद्भवेत् ॥११६॥ यदाह गौतमः प्रतिश्रुत्याप्यधर्मसंयुक्ताय न दद्यात् इति

चांडाली बंधकी वेश्या रजस्था या च कन्यका ऊढ्या या च सगोत्रा स्याद्वृषलः पंचकीर्तिताः इति स्मृत्यंतरे=

वंध्या शूद्री पतिः

वृषल्यः स्मृतौ कथिताः वेश्या सती च दासी च कुमारी स्याद्रजस्वला या च सं ग्रहणी भार्या वृषल्यः पंच संस्मृताः वेश्या इत्यत्र वंध्येति पाठः क्वचित् २=

ब्रह्महा दानग्रहो गोमी स्यात्ग्रराय: स्यामदंतक:
स्वर्णहारी तु कुनखी दुश्चर्मी गुरुतल्पग: =

रजक: चर्मकारश्च नटो बरुड एव च
कैवर्तमेदभिल्लाश्च सप्तैते ऽन्त्यजा स्मृता: =

पानी पिलाने मे विघ्न करने वाला १= कपिला गौ का दूध पीने वाला शूद्र २=

मृ॰ देवि पानीये विघ्नकारकः ११७ कन्यागामी च देवेशि

११२ वैतरण्यां वसेच्चिरं कपिलाक्षीरपः शूद्रो मांसभोजी (कपिलागौ का दूध पीने वाला शूद्र) मांसभोजी ब्राह्मण

द्विजस्तथा ११८ वर्णसंकरकारी च जलच्छेदकश्च

यः परापवादनिरतः परद्रव्यापहारकः ११९ नास्ति

कः कृपणः क्षुद्रः स्वप्रशंसी च यो नरः हन्तिर्हन्ता [illegible] किसी की जीव का हरने वाला

तथा क्रुद्धो वैतरण्यां वसेच्चिरं १२० विरुद्धशास्त्रकृद्धि। शास्त्रविरुद्ध काम करने वाले

विश्वस्तद्वेष्टा तथैव च दत्वाहंकारवान्यश्च वैतरण्यां

वसेच्चिरम् १२१ सकृन्नरा दुःखेन वैतरण्यां महेश्वरि (एकवारी)

भीताम्लेंति च मुहुर्हिंसत्स्वात्मराणोपि किं दुःखमाप्स्यति।

स्वकृतैः दुष्कृतैः दुष्कृतात्प्रिये नतो दद्यात्स्वर्णनावं गौडीमपि महेश्वरि १११

१२२

गौडी पैष्टी तथा माध्वी
विज्ञेया त्रिविधा सुरा: १=

श्वेतरक्तस्तु पाटलः १=

विधिना पाटलो गो वा कृष्णा वा जमदीश्वरि । त्रयोद-
शाविधिं दत्वा छत्रोपानहमेव च ॥ १२४ ॥ महानद्यांतरे — तारयेत्
तत्र सुखेन वरवर्णिनि । तस्माद्दानानि देयानि धर्ममेव
समाचरेत् ॥ १२५ ॥ अस्मिन्वै भारते वर्षे प्राप्यापि सुरदुर्ल-
भे । मानुष्यं ब्राह्मणत्वं च स्फत्वाप्येनो महडलस्तरो ॥ १२६ ॥
यानेनाथ धर्मराजस्य तस्माद्धर्मं समाचरेत् । धर्मकृज्जग-
प्राप्नोति — दीशानि न विभ्येति कृतघ्न न ॥ १२७ ॥ न यामे डलरे घोरे
मार्गे सुरवरार्चिते । भार्याः पुत्राश्च मित्राणि बांधवाः — दुष्कृत कर्म करें संचित कीया हुवा
सुहृदस्तथा ॥ १२८ ॥ धनं गृहं च पशवो दुष्कृतेनार्जिता — कठे कीया होया संग्रह कीया होया १=
श्चये शोकार्णवनिमग्नस्य कांदिशीकस्य सुंदरि ॥ १२९ ॥ — भयकर्केडरा हुवा किस दिशा को जावूं

शोकसमूह समुद्र में डूबे होये को

कांदिशीको भयद्रुतः इत्यमरः द्रवे पलायितस्य १=
कां दिशं गच्छामीति चिंतयन् पलायितः कांदिशीकः १=

संप्रस्थितस्य १= कुटुम्बादि २= संचितं तेषु त्वाः कर्मभूमौ येत्वा यममार्गा जिं तेषु धनम् सत्पात्रेभ्यः प्रयच्छन्ति कुर्वन्ति चात्मनो हितम् =

अन्यलोके लोकांतरं तस्मिन् = प्रस्थानकारकस्य गये हो ये को

म०
१२२
लोकांतरे प्रस्थितस्य मोहितस्येशमायया स्वकर्म-
पाशबद्धस्य जंतोः पंचपदीमपि १२९ न प्रयांति देवे-
शि तस्माद्धर्मं समाचरेत् एक एव हि वै जात एकः प्र-
स्थितवान्पथि १३१ ततो हि तीयमीहेत धर्ममेव मा-
हेश्वरि यत्र यत्राभिगच्छेत जंतुर्धर्मसहायवान् १३२
तत्र तत्र सुखं देवि प्राप्नोतेनात्र संशयः इति ते गुह्यमा-
ख्यातं यत्त्वया पृष्टवरवर्णिनि १३३ मलिम्लुचे हि मरणे
तत्रैव पिंडपातनं प्रेतैकमोक्षणं देवि रहस्यं परमाद्भु-
तम् १३४ यस्य कस्यन दातव्यं नाख्येयं यत्र कुत्र-
चित् शिवयोः प्रीतिजनने कृतं भक्त्या महेश्वरि १३५ ११२

(interlinear glosses: अर्थात् — उत्पन्नः — एक जो दाहै — प्रस्थान करते वा — ले यममार्ग विषे — धर्म — रे — छेते — जावेगा — मनुष्य को — धर्म सहायता करता है — पिंडदान)

द्वितीयम् ४ = हूसरे धर्म को आश्रय करे

परोपकारः कर्तव्यः प्राणैरपि धनैरपि परोपकारजं पुण्यं न स्यात् क्रतुशतैरपि =

तत्र एवं प्रकारेण पिण्डदानं कुर्यात्

शिवपार्वत्योः प्रीति उत्पन्ने सति भक्त्या कृतं

धर्मादर्थोऽर्थतः कामः कामाद्धर्मफलोदयः
इत्येवं निश्चितं शास्त्रं वर्गोयं तिविपश्चितः ६=
ज्ञानिनः

शान्तिकर्के पूजाकेलायवादे १ऽऽ कथनं

श्रुत्वा च पूजितं ह्येतद्भुक्तिदं मुक्तिदं कलौ । इदमाख्या
अपरिमितं २= नमतुलं महापातकनाशनं ॥ २३ ॥ सुहृन्मरणदं दे
पीडाके । दुःखकने । वालाये ।
विकृतं मलविनाशनं । यातनाशमनं ह्येतद्यममा
यममार्गके दुःखकं दूरीकरणे रनेवाला
र्गापनोदनं ॥ २४ ॥ पठितं परयाभक्त्या पापहं सर्वदेहि
नां । श्रद्धयाऽश्रद्धया वापि श्रोतव्यमिदमुत्तमं ॥ २५ ॥
श्रुत्वा पठित्वा चाप्नोति चतुर्वर्गं कलौ नरः । अशेषेण धर्मार्थकाममोक्षं ५=
परं गुह्यं कथितं ते वरानने ॥ २६ ॥ इदानीं देवदेवेशि ।
किं भूयः श्रोतुमिच्छसि । इति मतितत्वानुसारेण मा मलिम्लुचपिंडनिर्णय होतुका ११
लिम्लुचपिंडनिर्णयो नामैकादशः पटलः ॥ ११ ॥ भैरवी कर्मफलनिर्णय आरम्भः ॥ १२
स्मारं स्मारं महेशान देहत्यागं मलिम्लुचे दीनाऽस्मि
स्मृत्वा स्मृत्वा मलमासे

दुर्बलाभीतादीनास्मि जगदीश्वर २ श्रुत्वापि च महद्दु
खानयामेमार्गेसुदारुणं चिंतयापरितप्तोहमग्ना
स्मिदुःखसागरे ३ मलिम्लुचसमानानां च पुनस्तत्र च

नानाप्रकारकीपीडाको = सुन करके डरग ई मै हे ईश्याने

यातनां श्रुत्वा भीताहमीशानभिन्नोलग्नास्मि सुदर
महनीयमियंमायाहरेश्चैवमहात्मनः श्रुत्वापियो
ऽदुस्तारेयामेलोकमपीश्वर ४ यममार्गमपीशान
दारुणान्नरकांस्तथा किंकरांश्च महाघोरान्यमलो
कैतिदारुणान् ५ यातनाश्चापिदेवेशजंतुःपरवशो
यथा करोति पापमेवाशु न तु धर्मं कदाचन ६ त
स्मात्तेऽदुस्तरामायामत्तोदेव परमेश्वर यथासंमोहि

दूसरी वेरी अनेक प्र
कार की पीडा को सुन
कर दीवार से लग गई हू
मै हे सुंदर ॥

मैने माना
मानामैने

110

जो तुमारे मुखरूपी समुद्र ... योनिकिले होये ... धर्मकथारूपी अमृत ... को पीको

उत्कर्षेऽजरु २=

संसारसमुद्रात् २ मुजको संसारसमुद्रसे निवर्तकीया मुजको कृतार्थकीया

ततो मर्त्योऽनन्तानाति शुभाशुभे २ निर्द्धूतास्मि कृतार्थो
ऽस्मि लुठितास्मि भवाम्बुधेः यत्पीतं त्वन्मुखाम्भोधिसंभू
तं धर्मकथामृतं ८ जय विश्वेश्वर प्रभो जय देव महे
श्वर जय प्रसन्नवरद जय भक्ताभयप्रद ९ जय ना
थ विदंभोधे जय पापापहारक जय निर्द्वन्द्व जयेशान
जय भीतार्त्तिनाशन १० जय स्वामिन्न् जय शिव जय दुः
खापहारक जय निर्मल निःक्लेश जय शान्तिदयात्म
क ११ जयेश त्रिगुणातीत त्र्यध्वातीत जयेश्वर जय
मल महादेव जय त्र्यंबक पावन १२ जय ज्वलद्देवे
शा जय वेदत्रयीश्वर जय देव महादेव जय लोकेशा

त्रीण्यपि स्थिकाम्यवीणि यस्य त्रयथवा त्रयाणां लो
कानामम्बकः पिता तिस्त्रः अम्बाः द्यौर्भूमिरापश्चेति २=

निकालिया मेनू पीकोई तरएं निकिलिया होया उत्कर्षेऽजरु

उत्कर्षेऽलवद्दल ४= शरणागतोंको वरदेनेवालेकी जय हो ४ जय होवे

जय हो

दुःखनाशन कीया शान्त्यात्मक को जय हो ४

जयहो ऋग्यजुःसाम १ रूपजोतुमहो

विश्वकेभोगनेवालेहो हंतिपापम विद्यावासहंसः संसारकोनाशकरनेवाला २ ज्योतित्रयात्मक

पृ· ११४

विश्वभक् १३ जयहंसचिदानंद जयज्योतिःत्रयात्म
क जयशंभो महाप्रभु जयसंसृतिनाशन १४ जय
देवातिदेवेश जयश्रीत्रिजगत्पते जयवीराधिवीरेश
जयश्रीपरभैरव १५ जयादिनाथदेवेश जयपापा
भयापह जयस्वामिन् जयविभो शिपिविष्ट जयप्रभो
जयसर्वेश शार्वेश कपर्दिन् जयसर्वदा जयश्रीकंठ
वरद जयमीढुष्टम प्रभोः १७ जयादिदेव हुतभुक्
भालनेत्र जयप्रभो जयादिदेव वरद जयसंभु जयेश्व
र १८ जयत्रिभुवनेशान जयांधकविनाशन जयवे
त्रिपुरेशान जयत्रिपुरभैरव १९ जयचीरांबरविभो दि ११४

आसनपरबैठेलोयेको १६

जटावालेको जयहो ५

ज्योतीरूपहो तुमकोजयहो

मस्तकपरनेत्र वालेकोजयहो

अंधकदैत्यकेनाश करनेवालेकोजयहो

चीरपत्रे।वल्कलधारणे वालेकोजयहो

दशदिशा है वस्त्र जिसके — आर्त्तता हरण करणेवाले को — त्रिशूलधारीको — अजगव धनुष धारणेवालेको जयहो — पिनाको जगवं धनुः

गंबरंजयार्तिहन् जयत्रिशूलिन्परमजयाजगवधार

ण २० जयव्याघ्रांबरधर जयभक्तानुलेपन जयश्मशा

वास करने वाला — श्मशाननिवासे

नवासिन्जयचक्रेश्वरप्रभो २१ जयामरेशामक्लेशगो

पीश्वरजयेश्वर जयार्तिहारिन्परमजयदुःखापनोदन २२

अपनोदन है दूरी करण

कल्याणकारक कर्ताई जयहो — संहार के करनेवाले — दुःख दूर करनेवाले

जयशंकरसर्वज्ञविश्वनाथजयामर जयसंहृतिःदुःखवि

बडे मोहके कटनेवालेआपको जयहो — अज्ञान रूपी महत्अंधकारको नाश करनेवालेको जयहो

तमहामोहनिकृन्तन २३ जयाज्ञानमहाध्वांतविध्वंस

अविद्याके वनको छेदनेवाले — तेजआलाला जोतह सोनिरंतर जयहो

नपरायण जयविद्यावनच्छेदसतीलोकभ्रमेरक २४

संसारके भावाग्नी को शांत करण — को बडे चतुर हो

जयसंसारभावाग्निशमनेकविचक्षण जयशंभोहरे

विभोजयनारायणामर २५ जयपरापरातीततारको

पोतः — मायाकर्के — आच्छादित

कतारक जयमायापरिछिन्नमहिमन्भवभीतिहन् २६

तरणेका जहाज हो — महिमावाले हो — संसारके भयको हरकरणेवाले

म॰
११५

जयविश्वस्रष्टाव्याप्तमहिमेकथनापर जयाध्वरयज्ञन्मी।
प्राजयज्ञन्मनिवारक २७ जयश्रीत्रिगुणातीतजयत्रिगुण
संयुत जयोंकारमहेशानजयवैतडिभैरव २८ जयके

मायाकेहरकरणेवाले — गंगामेंवास करणेवाले

शीपतेदेवजयमायापहारक जयमायापुरीवासमहा।

मथुरावासीन् — अयोध्यावासी

कालजयप्रभो २९ जयमधुपुरीवासाऽवंतिवासजयेश्वर
जयदुर्वृत्तशमनजयदुःखैकनाशन ३० जयलक्ष्मीपते

पीडाकेसमुद्रको नाशकरनेवाला

नाथयातनांबुधिनाशन दक्षयज्ञप्रमथनप्रसोदेतवि

दक्षकेयज्ञकानाश करनेवाला देवभेदः

मर्दन ३१ जयदक्षप्रमथनभगनेत्रनिवारण जयत्रिलो
कदुःखघ्नत्रैलोक्याभयदायक ३२ जयवीरमहावीरदक्ष
यज्ञविनाशन जयांधकांतकांतेशजयकालाग्निरुद्रक ३३ ११५

अंधकदैत्यकायम
रूपसेतुमकोजयहो

मृडसुखे सुखरूप पार्वतीश मृडानी सुखदायिनी

जय संकर्षणेशान हर रुद्र जयेश्वर जय मृड मृडानीश
भवानीश त्रिविकेश्वर २४ जय पातकविध्वंस जय मा
याविशारद जय ब्रह्मणप देवेश जय लक्ष्मीपते प्रिय २५
जय देव चिदानंत चित्स्वरूप जगत्पते सदसद्भावनो सं
अनंततरंगो वालेकोजयत्नो ५ गकल्लोलानंत भैरव २६ जयेश्वर जयेशान जय त्र्यंब
नमो नमः इदानीं श्रोतुमिच्छामि स्त्रीधर्मान्प्रियमेवद २७
स्त्रियः कथं महाभाग गतिं ते वृषभध्वज शिव शंभो म
हादेव लोकानुग्रहकाम्यया २८ भैरवः शृणु प्रिये प्र
वक्ष्यामि सतीधर्ममनुत्तमम् यत्कृत्वा मुच्यते पापैः ज
न्मजन्मोद्भवैः प्रिये २९ न पृथग्गोत्रवियोगो यमाभर्तुः श्रो

सत्त्वासत्त्वभावनात अंसंगते रेकोजयति

नविद्यतेऽत्रमोयस्मात् २=

विनैौपरिष्वज्य विचेतनंपतिं प्रियाहि या मुञ्चतिदेहमात्मनः
कृत्वाऽपिपापंशतसंख्यमप्यहो पतिंगृहीत्वासुरलोकमाप्नुयात्
देवपूजा

प्र०
११९
क्षामनोषिभिः नरतेयममार्गसासती भर्तृपरायणा
नव्रतेनोपवासस्त्रनतीर्थानिमतानिवै नदानेनस्त्रे
न्याचभर्तृशुश्रूषणेनविना ४१ भर्तैवतत्रतंतस्यानो
पवासःकदाचन हगडुपवसेतीयासयातिनिरया
न्वहून् ४२ भर्तृशुश्रूषहरतेचरंतीव्रतमीश्वरि हसि
तेहसिताचस्यात्क्रुद्धेक्रुद्धाभवेत्प्रिये ४३ उत्थितेपु
त्थिताचस्यादुक्तेनकृतभोजना समेसमापुत्थि
तास्यात्समएवचभर्तरि ४४ गृहमार्जनसक्ता
स्याद्दत्यवाहनरक्षणे दक्षास्यात्तगदीशानिप्रजा
पालनतत्परा ४५ पूजायांसत्थितेदेविदधितेतत्परासती

पुत्रोमेमायतांतेनस्वर्गंप्राप्स्यामीतिलोभेनयास्त्रीभर्तारमतिक्रम्यवर्ततेव्यभिचरतीत्यर्थः
अपत्यलोभाद्यातुस्त्रीभर्तारमतिवर्तते उल्लंघ्य
सेहनिन्दामवाप्नोतिपतिलोकाच्चहीयते
सेहलोकेगर्हांप्राप्नोतिपरलोकंचस्वर्गंतेनपुत्रेणनलभते मनुना

पतिशरीरकोछोडेवा दूसरेके आधीनरहे २८
बाल्येपितुर्वशेतिष्ठेत् पाणिग्राहस्ययौवने ५०
पुत्राणांभर्तरिप्रेते नभजेत्स्त्रीस्वतन्त्रताम् १
धर्मकाविचारनहो दूसरीस्त्रीसेप्रीति अच्छेलक्षणनहो
विशीलःकामवृत्तोवागुणैर्वापरिवर्जितः
सेवा उपचर्यःस्त्रियासाध्व्यासततंदेववत्पतिः २
पतिव्रता स्त्रीकोचाहियेदेवताकीन्याईपतिकोमाने सेवाकरे
११९

Interlinear glosses: भर्तादीसेवावगैर; उप…वा…सक…रनेवाली; करनेवाली; बहारी; घरदेकी; नौकर; पालने; विषे; चतुर; छत्रादयः

सदाचारशून्यः ह्यन्यासक्तो विद्यादिगुणहीनः ...ाधनीयः आराधनीयः

विशीलः कामवृत्तो वा गुणैर्वा परिवर्जितः उपचर्यः स्त्रिया साध्व्या सततं देववत्पतिः नास्ति स्त्रीणां पृथग्यज्ञो न व्रतं नाप्युपोषितम् पतिं शुश्रूषते येन तेन स्वर्गे महीयते पाणिग्राहस्य साध्वी स्त्री जीवतो वा मृतस्य वा पतिलोकमभीप्सन्ती नाचरेत्किंचिदप्रियम् कामं तु क्षपयेद्देहं पुष्पमूलफलैः शुभैः आसीतामरणात्क्षान्ता नियता ब्रह्मचारिणी यो धर्म एकपत्नीनां काङ्क्षन्ती तमनुत्तमम्

वहुत खर्च करनेवाली

व्ययकरी न च ४६ नित्यशु-

सेवा / सोदरा स / स / दे / वरादि / क

श्रूषते या तु भर्तारं सा पतिव्रता श्वशुरौ भर्तृपक्षीयाञ्छ्व-

पूजयेद्देववद्धि या ४७ चिरनष्टे प्रिये या स्त्री त्यानये

च्छीघ्रमेव हि स्वस्थे च स्वस्थिता या तु दुःस्थिते दुःस्थि-

ता तु या ४८ तीर्थार्थिनी यदा नारी पादप्रक्षालने जले

पत्युः शिरसि चाद्याद् इति वेदानुशासने ४९ विवा-

मनोवाक्काये / कर्मभिः पतिव्यतिरिक्तं पुरुषं या न कामयते सा पतिव्रता

हिनी हि या न स्यात्सा पिञ्जेया पतिव्रता जीवन्तं तं हि

ऽपश्चात् / ऽमार्गे

जीवन्तीं मृते चैव त्वनुगच्छति ५० सा स्त्री तं रत्नहा ध्वा-

ऽपश्चात्

ने या मे देवि न संशयः मृते भर्तारमीशानि या त्वनुग-

भर्तृच्छया

च्छेत्प्रियेच्छया ५१ सा स्त्री प्रीत्या परं स्थाने भर्त्रा सह

व्यभिचारात्तु भर्तुः स्त्री लोके प्राप्नोति निन्द्यताम् शृगालयोनिं प्राप्नोति पापरोगैश्च पीड्यते॥

अर्थ

परपुरुषोपभोगेन स्त्री इह लोके गर्हणीयता लभते मृता च शृगाली भवति कुष्ठादिरोगैश्च पीड्यते॥

आर्त्तार्ते मुदिते हृष्टा प्रोषिते मलिना कृशा मृते म्रियेत या पत्यौ साध्वी ज्ञेया पतिव्रता

विदेश गये होने पर

मृते भर्तरि साध्वी स्त्री ब्रह्मचर्ये व्यवस्थिता स्वर्गं गच्छत्यपुत्रापि यथा ते ब्रह्मचारिणः

कपिलाक्षीरपानेन ब्राह्मणीगमनेन च वेदाक्षरविचारेण शूद्रश्चाण्डालतां व्रजेत्

मृते भर्तरि या नारी ब्रह्मचर्यव्रते स्थिता सा मृता लभते स्वर्गं यथा ते ब्रह्मचारिणः

तिस्रः कोट्योऽर्धकोटी च यानि लोमानि मानुषे तावत्कालं वसेत्स्वर्गं भर्तारं यानुगच्छति

113

पाडुके २= भर्तारं पश्चात् व्रतंधारयेत्

देशे अन्यत्रस्थाने

म· विराजते अन्यत्र तमतं कत्वा याति स्त्री प्रियमनुव्रता ५२

११३ खंडावाबू ग्रहणकर्के पाण्डकोगत्यघाहत्ये च्छिन्नासादिविनारका नयत्तस्तू

लान्त्रोचकारं त्ववत्वात्सरसुंदरि ५२ नयाघात्तुल्लदंडा

हायमो विभ्येत्वृतनश्चन सतीशापाद्यथा भीत श्चित्र

कथयन्तात् वारंवार

गुप्ते वदन्निहः ५४ अतःस्तमेव हिःस्थे वावो यये मामं

शंकितः दृष्ट्वा सती चित्रगुप्त यत्र कृत्वा गतातदा ५५

यथा विभेमि शापात्तु सत्यःकायस्थसत्तम न तथा व

मेडरदाहा= लदंडात्तु न विभेमि कृतश्चन ५६ इत्युक्ते तु वरकायस्थ

यमराजोऽनुशासते तस्मादन्वाहरहेत्यनुश्चितो देवि

विनिश्चिते ५७ अन्वाहत्य तु भर्तारं याति लोके सनातने ११

धर्मराजः चित्रगुप्तं प्रति अनुशासनं करोति आज्ञां करोतीत्यर्थः

चकांतेन अस्ति इत्येन रक्षोहि रक्षो नास्ति त्वणी नास्ति नास्ति चोप निमंत्रकः कलविच गलकारल तेन नारद नारीणां सतीत्वमुपजायते सतीभावं बहु लोका ते

तडकंमावे अतीव योषित्व क्षतिः तनिश्चला पुर्मास प्राप्नोति भवान्तरे पीति= आयाति

तदुक्तं स्मृतिसारे अन्वारोहणे नैकदिनमरणे स्त्रियः पृथक्त्वपिण्डीकरणं न कार्यं
श्रातातपोपि मृता यानुगता नाथं सा तेन सह पिण्डिता अर्हति स्वर्गवासं च यावदा
भूतसंप्लवमिति यमोपि पत्या चैकेन कर्तव्यं सपिण्डीकरणं स्त्रियः सा मृता यिद्धि तेनैक्यं
वृता मंत्राहुतिव्रतैरिति अत्र केश्चिदुक्तं पत्या चैकेनेति पदं पितृत्वस्योपलक्षितं अत्र च पितृपितामहप्रपितामहैः सपिण्डीकरणं कार्यं

छोटेबालकवाली

बालापत्या गर्भिणी च रोगिणी च महेश्वरि ५८
नारोहेद्भर्तुरंते या साहसं चातिनी बालेन
त्वविशेषेण सहारोहणमीरितं अनारोहणं भर्तु
रेन रकान्यातिदाहणात् नाश्नातिपतिलोकं च ते
षां साहसं चातिनी ५९ पृथक्चिताग्निरोहणे तु निषे
धोयमुदाहृतः बालेनापि त्वविशेषेण तत्र सिद्धो
नपारगैः ६० तस्मात्सह्वैव गच्छेत भर्त्रा रे बालेनी
सदा अन्वारोहेत भर्तारमिति तत्वानुशासने ६१
या गच्छेत्सह भर्त्रा सा स्वर्गे वसते चिरं सूर्यलोके
चंद्रलोके वह्निलोके गोलोके २० ६२ याति विमान

(interlinear glosses: नचडेचिताप्रभर्त्ता देनाल; अनुपश्चा; दोहसाज)

(left margin:)
स्मृत्यर्थसारे प्रोक्तः
सहदहने तु पिण्डश्रा
द्धादौ पाकैक्यं काले
क्यं कर्त्रैक्यं च भवति
तत्रान्वारोहणे वैक
ल्पिकं भर्तृचिते तु बाल
चर्यं तदन्वारोहणं चे
अन्वारोहणपदेन तु हा
रीतेन फलातिशयो दर्शितः

एकचित्यां तु
दाहः स्याद्दम्प
त्योः मृतयोर्द्व
योः पक्वपाकं
प्रकुर्वीत पिण्डा
न्दद्यात्पृथक्पृ
थक् इति स्मृतेः
५=

यथा मातृकं पैतृकं चै
व यत्र कन्या प्रदीयते कु
लत्रयं पुनात्यत्र भर्तारं या
नुगच्छतीति श्रीस्वामि

(right margin:)
सपिण्डीकरणं कार्यं
अन्यथा सपिण्डीकरणाख
भावविरोधः स्यात् पक्षे
नैकत्वविधानेन तु रोदि
विवाहोत्थयाः पिता
महादिभिः सापिण्ड्य
प्राप्तेश्चान्वारोहणे त्वे
देन पतिवर्गेण सह
सपिण्डीकरणं कर्तव्य
मित्येवं परमिति=

या स्त्री सर्वं परित्यज्य
मृतं पतिमनुव्रजेत्
सा मृता स्वर्गमाप्नोति
वर्षाणां पूर्वसंख्यया
पुत्रपौत्रादिकं त्यक्त्वा
स्वपतिं यानुगच्छति
सा स्वर्गलोकमाप्नोति
मोदते पति
नासह

(vertical marginal text: [illegible])

(bottom:)
सावपि तिस्रः कोटोऽर्धकोटी च यानि रोमाणि मानुषे तावत्कालं वसेत्स्वर्गे भर्तारं यानुगच्छति तथा च व्यालग्राही यथा
व्यालं बिलादुद्धरते बलात् तद्वदुद्धृत्य सा नारी तेनैव सह मोदते तत्र स्वभर्तृपरमा स्तूयमानाप्सरोगणैः क्रीडते पतिना सार्धं याव
दिन्द्राश्चतुर्दशेति हारीतोपि मृते भर्तरि या नारी समारोहेद्धुताशनं सारुंधती समाचारा स्वर्गलोके महीयते अग्निराः सह तु भा
र्यापितृमातृकानां स्त्रीणां वियोगजनितकातराणां नान्यत्प्रभावस्त्वमिते गते वा नाग्निप्रवेशादपरोस्तिमार्गः यावत्वाग्नौ दहेद्देहं मृते
पत्यौ पतिव्रता तावन्न मुच्यते नारी स्त्री शरीरात्कथंचन तथा ब्रह्मघ्नो वा कृतघ्नो वा मित्रघ्नो वा भवेत्पतिः पुनाति विधवा नारी तमादाय

मू॰ मारुह्य भर्त्रा सह शुचिस्मिते भुंक्ते सा स्वालया भो
११८ गान्भूतकल्पनसंशयः ९४ महापातकयुक्तो।
वा युक्तो वा सुपपातकैः सती समुद्धरेद्देवि भर्ता मातापितरौ
रं नात्र संशयः ९५ चितामेकां समारूढौ पितरौ नि
ददेत् वेपयेत्ततः पिंडत्रयमप्येषानि भूमिस्वामिचतुष्ट
ये ९६ एकचित्ताश्रयं तौ भर्तुः सती न स्यात्पृथक्क्व
चित् भर्तुः पिंडेन तर्पयेत्सा वेदतंत्रेषु निश्चयः ९७
कलौ विशेषतो देवि स्त्रीणां चित्तं चलं भवेत् ततो तत्र
वैसहदाहे पि कदाचित्स्याद्विकल्पिनी ९८ अतए
व महादेवि पृथक्पिंडांश्च दापयेत् एकं दैवं महा। ११८

नास्ति स्त्रीणां पृथग्यज्ञो न व्रतं नाप्युपोषितम् पतिं शुश्रूषते येन तेन स्वर्गे महीयते १५५
पाणिग्राहस्य साध्वी स्त्री जीवतो वा मृतस्य वा पतिलोकमभीप्सन्ती नाचरेत्किंचिदप्रियम् १५६

चिंता

देवि चितामारूढयोस्तयोः ६९ एकामेव हि दंपत्यो
रेकपिंडं विवर्जयेत् दंपत्योरेकदैवैका चितामारूढ
योः प्रिये ७० श्राद्धं कुर्यात्तथैकं वै पिंडान्दद्यात्पृथ
क्पृथक् स्त्रीणां कलौ विशेषेण चपलं च मनो यतः ७१
एकचिन्तापि सा न स्यात्तस्मात्पिंडान्पृथक्पृथक् एक
चिन्तान्वया नारी सा भर्तुः पिंडमर्हति (योग्य है) सहैकचिन्ता रोहे
पि लेकचिन्ता न सा भवेत् चलचित्ता च या भर्तुः कथं
सा पिंडमर्हति ७२ स्त्रीणां कलौ विशेषेण भर्त्रा सह
सपिण्डनं वर्जनीयं प्रयत्नेन चेत्यत्रानुशासनम् ७४ मुत्र
बालापत्या च या देवि गर्भिणी चाप्रिया भवेत् अप।

वर्मी खुड्डविचो स्नेहाद्दिताया
व्यालग्राही यथा सर्पं बलादुद्धरते बिलात् तद्वद्भर्तारमादाय दिवं याति तपोबलात्
ब्रह्मघ्नो वा सुरापो वा गुरुतल्पगामिनं तथा पतिं पुनाति वै नारी तमादाय मृतोयदि =

वैरिणीनां गर्भि
णीनां पतितानां
च योषितां नास्ति
पत्याग्निसंवेशः
पतितो हि तथा उ
भावितिमदनर
तैः स्मृतिसंग्रहो
क्तेः १=

सत्याः सकाशात्मानिन्या वैशिष्ट्यमादृसयइति २=

म०
११९

त्वं पालयेत्स्मापि शीलं स्वं चापि पालयेत् ७५ भर्तृलो
कमवाप्नोति शीलधारणतः प्रिये सत्यास्त्व हि गुणा
ल्लोकानुत्तमान्याति मानिनी ७६ मानिनीमागतां दृ
ष्ट्वा धर्मराजोपि सुंदरि आसनाच्चलते शीघ्रं यानमारो
हयेत्स्वयं ७७ तस्मात्सत्यास्त्वदेवेशि मानिनी ह्युत्तमा
यतः उत्तमानेव लोकान्सा गच्छेदेवमतं द्विता ७८ शी
लभंगेन नारीणां यमलोकः सुदारुणः क्रमेण नर
कान्याति चैकविंशतिमुत्तमान् ७९ नरकाडुहृता
चापि श्वानी भूमौ प्रजायते हि सुखी गृहगोधा वा गो
धा वा सर्पिणी भवेत् ८० तस्मात्सर्वप्रयत्नेन शीलं

सत्याः सकाशा त्मानिन्या वैशि ष्ट्यमादृसयइ ति ५=

सवारीपरचडकेआपध मराजाआसनथोचलके माननीकेआगेखडाहो जाताहै

शीलं रक्षतीति यानितं दुष्टसंगविवर्जनात् ... स्त्रीणां वैश्यनसंशय

गोह

११९

मद्यपानं
पानंदुर्जनसंसर्गः पत्याच विरहोऽटनम्
स्वप्नोऽन्यगेहवासश्च नारीसंदूषणानिषट्

116

वि

रक्षंस्त्रियासदा शीलस्यरक्षणाद्देवि माभितीदिव्यता
रका ८२ इतितेसर्वमाख्यातं स्त्रीणांधर्ममनुत्तमम्
यत्कृत्वामुच्यतेजंतुर्घोरैःपापैरनेकशः ८२ अधुना
देवदेवेशि किमन्यछ्रोतुमर्हसि भैरवी॰ नरकादुद्धृ
तायातिशुनीभूमावपीश्वर ८२ त्वयैवकथितापूर्व
महापातकिनांगतिः कल्पकल्पमहादेवनरकाश्च
तिदारुणाः ८४ कर्मणांचगतिश्चित्राज्ञात्वयाश्रोत्काम
मानघं स्वकर्मणैवतेयांतिघोरांवैयमयातनां ८५
सुकृतेदुष्कृतेदेवप्रायश्चित्तंतयोःकृतं तेशाश्रुवंतिवैशु
द्धांगतिमंतेमहेश्वर ८६ प्रायश्चित्तविहीनायेमनुजा

नविद्यतेउत्तमो
यस्मात्=

तिलकके

निष्पाप
कल्याणकारक

प्रायोनामतपःप्रोक्तंचित्तंनिश्चयमुच्यते
तपोनिश्चयसंयुक्तंप्रायश्चित्तंतदुच्यते १८

कर्मफलेन यां

२. त्वनिरयान्बहून् येन कर्मविपाकेन यां योनिमवाप्नुयुः १७

२२. तन्मे वद महादेव कृपया परमेश्वर भैरवः शृणु कर्म

कर्मफले = विपाकेन प्रवक्ष्यामि महेश्वरि १८ यत्कृत्वा मुच्यते जं

विरुद्धकर्मभिः ४ = तुः स्वकृताद्दुष्कृतादपि विकर्मभिर्महादेवि जायन्ते

विमुखा नराः १९ कर्मत्यागाच्च जायन्ते महापातकि

नस्त्विह तानि तेहं प्रवक्ष्यामि चिह्नानि सुरपूजिते २०

स्वगात्रस्य करोऽङ्गानां ब्रह्महा योनिमृच्छति क्रमेण

देवदेवेशि भक्त्यो नरकयातनां २१ खरपुक्कसवेनां

नां सहतापोऽपि न संशयः क्रमेण याति देवेशि ।

महाचाण्डालतामपि २२ क्रिमिकीटपतङ्गत्वं । २२.

कर्मणो ह्यपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः । अकर्मणश्च बोद्धव्यं गहना कर्मणो गतिः १ कर्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत् = ४

योनीनां

क्रिमिः क्षुद्रजन्तुः ईषत्स्थूलाः कीटाः पतङ्ग मकडी

भृंगी कीटः २ =

गुल्मा पकमूल... सर्पतिरोतता शरेलतप्रभृतयः

स्थावर

स्थावर २=

तृणगुल्मलताक्रमवं २=

तृणगुल्मलतावल्लीगिरयश्चापि तृणानि च स्थावरा

इति विख्याता महामोहसमावृताः कीटाश्च पशव

श्चैव पक्षिणश्च जलेचराः चतुरशीतिलक्षेषु कथिता देवयोनयः २=

तृणगुल्मलतादीनां गुल्मानामप्रकाण्डादीनां लतानाम् = गुल्मा पकमूला

पकमूला

तृणगुल्मलतानां च स्थावरादीदे... क्रूरकर्मकृतो चैव श... गुरुतल्पगः =

गुरुस्त्रीगमनाभिलाषी

अनुष्यकदिनो ... फलव... नोपितेवनसत यः स्मृताः ... फलिनश्चैव ... गुरुतल्पीकागुकः

भयतः स्मृताः गुच्छ गुल्मं तु वि... तथैव तृणजातयः बीजका... स्वरूढाण्येव प्रतानावल्ल्यश्च =

स्वर्णहारी समाप्नुयात् क्रमशस्तामसी योनिमितो या

तीति निश्चितं ९३ तृणगुल्मलताभावं क्रमशो गुरुत

ल्पगः महापातकिस्वकं जन्म प्राप्नोत्येव न संशयः ९४

तत्संसर्गप्येवमेव तत्तत्कृतिमवाप्नुयात् नरकाद्वि

निस्तीर्णो गङ्गद्रोऽसत्यवाग्भवेत् ९५ मद्यपः श्यामद

न्तस्तु कुष्ठी वै ब्रह्महा भवेत् वियोगजनने यस्तु दंप

त्यो वानरो भवेत् ९६ गुरुदाराभिगामी च हस्तिचर्मा

प्रजायते स्वर्णस्तेयी दुर्नखी स्याद्बिलाडो वृद्धभावणा

न ९७ अयाज्ययाजकाद्देवि जायते ग्रामसूकराः अ

वदन्यो दरिद्रः स्याद्विप्रजेनाखरो भवेत् ९८ निरय।

वाग्भंगयुक्तः अस्फुटवक्ता स्खलनाभावया

स्वभावतः कृष्णदंतः

गुरुतल्पमिभाष्येनतु नैसत्याद्दयोमुये स्त्री ज्वलंतीं वाश्लिष्य मृत्युमाप्नु... गजचर्मा विशुद्ध्य ति ९४

गुर्विति नि... कादीनि कर्माणि त्युक्तवान् गुरुः पिता तत्स्य भार्या गुरुतल्पं गुरुभार्याभिगामी तल्पं गुरुभार्यागमनपापवि... ल्याप्य लो... अन्यपत्रः ... शयने ... लोहमयीं

कुत्सितनखः कुत्सितनखाः २=

अयाज्ययाजनेश्चैव नास्तिकेन च कर्मणाम् कुलानाप्नु विनष्टं तियाति... नानि मन्त्रतः =

अयाज्यव्रात्यादियाजनेः कर्मणां अयाज्यव्रात्यादीनां नास्तिकेन श्रोतस्मार्तादीनां नास्तिकेन

अदाता अयाज्यान् याजयितुमनर्हान् पतितयवनादीन् याजयतीति अयाच्ययाचक इति पाठे प्ययमेवार्थः

अयाज्ययाजको विप्रः समवेद्ग्रामसूकरः खरो वै बकुयाजितात्मा को निर्मत्रभोजनात् २=

प्रायश्चित्तमंजरी पुराणे ... याज्यानाह व्रात्यो देवलकश्चैव ... लोगण... मूद्रापतिः कर्महीनो लोके कुत्सितहृतिमान् महापातकिनः ... अर्थ... हीमर्यादातिक... ग्रामदाही ग्रामणीः ... यादिकी तिता इति=

खद्योतो ज्योतिरिंगणः १ पर्युषितं मांसपक्वं सदैकरात्रं द्विरात्रं तत्रितमं ३ रात्रं तत्रितमंपि ३

म.
१२१

टीका

स्यो रत्नहारी खद्योतश्चापि जायते निमंत्रभोजी का
कः स्याद्गृधः शिल्पी तु जायते ८९ कुप्येद्यो विप्रान्दे
वि शिरोगाधः सोपि जायते तूलपर्युषितं चान्नं दत्वा
विप्रेभ्यो रोगी भवेत् ९० अपत्यानि महादेवि विक्रियंते फल
हारिणः ततो वानरतामेति गलगंडोपि जायते ९१
अविभज्य तथा देवि मिष्टमश्नाति वै स्वयं निःसंतानः
प्रजायेत मृतो जन्मनि जन्मनि ९२ हत्वा स्त्रियं भवेद्धा
धाजन्मांधः पुस्तके हृते न अभोज्यकार्मिणो देवि भा
वेन्मात्सपिशाचिकः ९३ जलस्रोतोर्थयानकः स्याद्दर्दुरः
पवनाशनः धान्यापहारी मूषः स्यात्कन्याहारी गोनसी भवेत् ९४
कुल्यां छित्वा

सारस उवाच कथयि
ष्यामि तत्कर्म येनाहं प
तितो गतः दुःखयोनि
तो येन तत्सर्वं श्रोतुम
२ धान्यं चोरितं
त्सृष्टाहं त्वया पु
१ बहुमूल्यो बाललोभ्य
श्च नर्मदायां रविग्रहे २
धोरो हित्य मदा लोभा
द्वंचयित्वा द्विजांस्तथा
किंचिद्दत्वा तु तेभ्यश्च
गृहीतमखिलं मया ३
साधारणद्रव्यग्र
तोत्पन्नपातकात्
पतितः कालसूत्रे हं
नरके रक्तकर्दमे ४
चलक्रिमिहसंपूर्णे
दुर्गंधे पूयफेनिले आनाभेस्तत्र मग्नोस्मि
लिहं मूत्रमधो मुखेः ५ सदोपरि महागृध्रैर्भक्ष्यमाणः
स्तु वायसैः क्रिमिभिस्तु यमानस्तु मम देहो निरन्तरम् ६

पवनाहारी धान्यसहसूषाचे कूलछेदी

तस्मिन्नु शोणितपंके हं निरुच्छ्वासो भवं तदा
मुहूर्तोपि महाकल्पशतं जातो ममात्र वै ७ यातनाश्चाप्यभूत्तदा
अत्स्वमात्रिर्युतं मया वक्तुं च तन्न शक्नोमि तु: एवं वा नरनायक ८ देवात्क
थमपि प्राप्त उत्तारो नरकाद्बुधैः मयाद्यौ दैवयोगेन शाकुनी त्वमुपस्थितम् ९
पुराकांस्यभाजनं भगिनीगृहात् आदिको यमयाद्दत्तं तेन मे सारसी गतिः १०

सर्वः

१११

118

मूविकारेप्रतिमादो ३= अहंकृतिबुद्धिशरीरे
यस्यात्मबुद्धिःकुणपेत्रि
धातुके स्वधीः कलत्रादिषु
भौमइज्यधीः यः तीर्थबुद्धिः
सलिलेन कर्हिचिज्जनेष्वभिज्ञेषु
स एव गोखरः १=

त्रयोधातवः वातपित्त
श्लेष्माणः प्रकृतयोयस्यताःसिः=

गोषुपिखरः दाहणः आत्मविवेकी यद्वा
गवांतृणादिभारवाहः खरोगर्दभ इति ६=

बेडिया बगियार

गवां सक्तो वृकः गोवृकः

भवेत्मत्स्यः खरो गो गोवृको भवेत् गुरुपत्नीगामो
देवि कृकिलासश्च जायते ९५ परस्त्रियं च यः पश्ये
द्दलि विक्रययाप्रिये विकटालो भवेन्मूढो जन्मेज
न्मेन संशयः ९६ यः कुलेवे च ये देवि स उलूकस्तु जा
यते नवश्राद्धान्नमश्नानः कुक्कटः सोभिजायते ९७
विड्वराहश्च स्तेयः स्याद्राजीगः कृष्णवान्भवेत् द्विजे
भ्योः न्नप्रतिश्रुत्य न ददाति च यो नरः ९८ स एव जम्बु
को देवि भवेज्जन्मानि जन्मानि विनिंद्यत्र्ब्रह्मणान्देवि।
कास्छपीतत्तु माघष्ठ्यात् ९९ देवद्रोही च चंडालो दुर्भगः
फलविक्रयात् वृषलीगमनाद्देवि वृश्चिकश्चापिजा

सुवर्णचोरः कौनख्यं हरापः श्यावदन्त
ताम् ब्रह्महा क्षयरोगित्वं दौश्चर्म्यं गुरु
तल्पगः ४९ पिशुनः पौतिनासिक्यं ह
चिकः पूतिवक्त्रताम् धान्यचोरोऽङ्गहीन
त्वं मातिरेकं च तु मिश्रकः ५० अन्नह
र्तामयावित्वमौकं च ... प
हारकः वस्त्रापहारकः
श्वेत्री पङ्गुतामश्वहारकः
दीपहर्ता भवेदन्धः काणो
निर्वापको भवेत् हिंसया
व्याधिभूतस्तु स्त्रीतोऽन्यत्व
भिमर्षकः ५२ एवं कर्मवि
शेषेण जायते सद्विगर्हि
ताः जडमूकान्धवधिरा
विकृताकृतयस्तथा ५३
मं० अध्या० २० श्लो० ४९ ॥

तिर्यग्दृष्टिः ३=
बैंगीअखवाला
बनताहै

राजादी स्त्रीभोगने
वाला

ब्राह्मणेभ्यः अन्नं
दातुं प्रतिज्ञां कृत्वा पश्चा
त्तन्न ददाति यो नरः

भाग्यहीनः भवेत्

कच्छपदेहः सन्
जले निवसेत् २=

फलवेंचनेवाला

बिच्छूयोनीभिरवे प्राप्तहोनादे

प्रतिश्रुतं द्विजेदानमदत्वाजं
बुकोभवेत् सतांअसत्कारकारः फेत्कारोऽग्निमुखोभवेत् ४=

नाडपितात्तृणे नापि संरंभान्न ति पूर्वकम्
एकविंशतिमाजातीः पापयोनिषु जायते

तिर्यग्योनिंश्चाप्नुयात् २

मेरनालस्पर्शीकरे अग्नीन् बिलावतदाहै

म०
१२२

यते ११० पदा स्पृशति यो वह्निं स मार्जारो भवेद्ध्रुवम् ।
रोगवाञ्जायते देवि परमांसभक्षणात् १११ सोदरा
गमनाच्छंढ स्वैरिणीयोनिमाप्नुयात् कर्पूरचंदनादी
नां चौर्याद्दुर्गंधतामियात् ११२ कस्तूरीहरणाद्देवि
भवेच्चैव छुछुंदरिः उच्छिष्टं ब्राह्मणे दत्वा घायाच्छुच
चेतो नरः श्राद्धे हि पाककृद्देवि विष्ठायां जायते कृ
मिः परहृन्निं हरन्याति मक्षिका ममेश्वरि ११४ देव
निंदाकरो देवि भ्रमरो जायते ध्रुवं दंपत्योर्कर्णदो
षं स्वयं पूतिकर्णस्तु जायते ११५ बधिरश्च महादेवि ।
मूको वागपहारकः कथाभंगकरश्चापि बालः स्यान्निर्जने वने १२२

११६ सर्पः

अधोयोनिंप्राप्नुयात्
छुछुंदरीगंध
मूषी समरः ५
धीमचेडइति
दुर्गंधता
कार्णोमेआतीहै
गुगाव

भगिनीसंगात्
सोदर्यागमनादि
त्यपिपाठः
शुभाक्षगमदादीन्
गंधान् हृत्वा छुछुंदरी
स्यात्
चाण्डालयोनीं
प्राप्नः
कीड़ाबणदाहै

११९

…कहनेवाली वातलो जल्प कौवा अर्थात् बकवादी को वातुल कहते हैं ९

वाततिद्यते अस्यास्तीति वातलः जडश्चासौ वातल श्चेति जडवातलः ९= … द्वितीयोर्थः

बुद्धिस्पष्टाभावात् — जल को घेर लावे — वो जलजीव बनता है — बावरोला — जलजीवः जल में घूमने वाला

मतेरपः पदास्पष्टासंभवेज्जडवातलः यत्र कुत्राप्य
संबद्धं नराणां च स्वर्णमेव वा ११७ इत्येतत्पृष्टं नायाति
सत्यमेव न संशयः इति ते कथितं देवि विपाकस्त्वकृ
कर्मणाम् ११८ कृतस्य पठितस्यापि व्याख्यानाद्भक्तितेना
शानः ११९ इति श्रीमत्तत्त्वानुस्मरणे कर्मविपाको नाम
महादशः पटलः १२ भैरवी ॥ श्रुत्वा कर्मफलं देव वि
चित्रं परमाद्भुतं निवृत्तास्मि महादेव तारिणास्मि भ
वाम्बुधेः १ इदानीं श्रोतुमिच्छामि मन्तितत्त्वस्य किंफले
कथं कुत्र च श्रोतव्यं वक्तव्यं कुत्र च प्रभो २ भैरव उवाचः शृणु
देवि प्रवक्ष्यामि तत्त्वानुस्मरणे फलम् यच्छ्रुत्वा देव दे

जडो मे यानि मूर्खों मे चतुर बकवादी को जडवातल कहते हैं ९=

स्त्रीपुरुषों का धर्म कर्मफलवर्णन होचुका

फलानुकीर्तन आरम्भ होगा तेरमी अध्याय में

स्त्रीधर्म

म॰
१२३

15 पायसमूहैः मातावपिताच पित्रोः = श्राद्धे

वेशिमुच्येदत्रसमुच्चयैः ३ पित्रोः तयोर्देशोनंव्यश्र
द्वयाऽश्रद्धयापिच प्रथमाहात्समारभ्यद्वादशांतेम पायसमूहात् =
हेश्वरि ४ भक्त्यापरमयादेविमुच्यतेपापसंचयात्
पूजयित्वामहादेविपीठकोपरिपुस्तकं ५ गंधैःपुष्पैः
समभ्यर्च्यचीरैर्वैर्हैरपीश्वरि धूपैर्दीपैस्तथामाल्यैः
प्रापणैर्मधुरैःप्रिये ६ स्वर्णैः रजतैस्ताम्रैर्दक्षिणा पट्टवस्त्रैः अलसीवस्त्रैः
भिरनेकधाः आसनैर्भोजनैः लोमेकपानत्पाडुकैस्त
था ७ अंगुलीयकरत्नाद्यैर्वस्त्रैःनानाविधैःप्रिये गोभि शय्यादेवे
रश्वैस्तथायानैःस्वर्णयज्ञोपवीतकैः ८ शयनैरपि
चेशानिवाचकंचापिपूजयेत् संपूज्यतविधानेन। १२३

घी मिष्टान्नैः नैवेद्यैः

पवित्रावाअंगूठी

व्यासरूपं पुराणवक्तारं पंडितंपूजयेत्

पुस्तककर्के अनेकप्रकारकर्के

प्रवृत्तिर्वानिवृत्तिर्वानित्येनकृतकेनवा पुंसायेनोपदिश्येत
तच्छास्त्रमभिधीयते १ आचिनोतिचशास्त्रार्थमाचरेत्स्थापयत्यपि
स्वयमाचरतेयस्मादाचार्यस्तेनचोच्यते २ सत्संगेनपरंप्राप्यडुल्लर
तरतेचिरात् तस्मादतिप्रयत्नेनसत्संगसततंजुरत २ =

कल्पद्रुमः कल्पितमेव सूते सा कामधुक् कामितमेव दोग्धि चिंतामणिश्चिंतितमेव दत्ते सतां च संगः सकलं प्रसूते १

पैदा करता है । संकल्प को पैदा करता है । अप्राप्य करता है । श्रेष्ठों का संग संपूर्ण कामना को उत्पन्न करता है

संतुष्टं कृत्वा पंडितस्य विशेषतः

प्रसन्न करे

संतोष्य च विशेषतः ९ शृणुयात्संहितां देवि यस्त्वश्व।
मेधमवाप्नुयात् तत्त्वानुस्मरणे चैतद्गोपनीयं प्रयत्न
तः १० कलावस्मिन्महाघोरे नाख्येयं यत्र कुत्रचित् कु
रुक्षेत्रे प्रयागे च गंगासागरसंगमे ११ चंद्रसूर्योपरागे
च तत्र द्वारे महेश्वरि माघे मासि तु कार्तिक्यां कपिला
नां सहस्रकं १२ विधिना वेदविदुषे दत्वा यत्फलमा
प्नुयात् तत्फलं लभते देवि श्रुत्वैवत्विदमनुत्तमं १३
स्मृतितत्त्वानुस्मरणे प्रेतमुक्तिप्रदायकं कलौ सुगो।
पितं देवि तव स्नेहात्प्रकाशितं १४ अप्रमादेन श्रोतव्यं
पठितव्यं च भक्तितः परिहासेन वादे वि न श्रोतव्यमि

यत्र कुत्रचित् कथनीयं । कुरुक्षेत्र प्रयाग ४

कार्तिक शुक्ला पूर्णिमा सां

नविद्यते उत्तमो यस्मात् सः अनुत्तमः तं ४=

कलियुग में प्रकट नहीं करना गुप्त रखना योग्य है २=

प्रमाद रहित होकर के सुनना योग्य है २=

पीडा बाधा व्यथा दुःखमित्यमरः ४=

म्र: १२४

शिवपार्वत्योः कथनम् ४ना मत्संवादम्

सुनावे / पीडा / इति करणं / आपत्

देशिये १५ प्रेतानां मुक्तिदं देवि यमद्वारापहं कलौ ।
सुचौद्देशे सुभक्तोऽस्य श्रावयेदिदमुत्तमम् १६ वेदगुह्यं
तंत्रगुह्यं संहितानामपीश्वरि पुराणगुह्यं देवेशि शि
वयोरनुशासने १७ सर्वबाधाप्रशमनं सर्वविघ्नविना
शनं सर्वार्तिहं महेशानि श्रोतॄणां प्रीतिदायकम् १८
शोकापनोदनं त्वेतदायुष्यं वरवर्णिनि तुष्टिदं पुष्टि
दं त्वेतन्महापातकनाशनं १९ आपन्नार्तिहरं देवि ।
रोगिरोगापहारकम् पापरोगप्रशमनं दीर्घरोगनि
वारणं २० गंगादिपुण्यतीर्थेषु स्नानदानफलप्रदं
=पुत्रोत्प तिक २ ब्रह्मतेजकेकर =णां वा
प्रदं पुंसवनं देवि ब्रह्मवर्चस्करं प्रिये २१ व्रात्यानां व्रत १२४

बहेः

ब्रह्मतेज वेदबलकरं गर्भाधानादि संस्कारहीनानां १=

पयोव्रतं पुत्रोत्पत्तिकारणं उपद्रवरहितपव उपद्रवदूरीकर णयोग्यं पतद्व्रतं

व्रात्यः संस्कारहीनः स्यादित्यमरः १=

सर्वत्सरं तु सर्वं तं व्रतमेतद् देवि स्तुतं १=
धारयित्वा सिंचेत्तु भूयं प्रात्रुहां भवितास्तुतः १=

कायक
आध्यात्मिक अर्थात् ज्वर और मनकेसोच
और अनेक संकल्पसे जो तापहोतेहैं १
वाचक
आधिदैविक अर्थात् देवताओंके
कोप इत्यादिसे जो ताप होतेहैं वा
मन इंद्री अग्नि वायु
अतिवृष्टि अवृष्टि अ
तिशीत अतुलेत्यादि
से जो क्लेश होतेहैं २
मानसिक
अधिभौतिक भूत
पदार्थ शत्रु सर्पादि
क से जो तापहोताहै
येतीनप्रकारकेतापहैं
इनकोहरइ ॥
करनेवालाहै

अधियज्ञं ब्रह्मजपे दाधिदैविकमेव च
आध्यात्मिकं च सततं वेदान्ताभिहितं च यत् २१

देचैतदुपपातकनाशनं विद्यार्थिनां महादेवि ब्रह्म
विद्याप्रदं कलौ २२ योगदं योगिनां चैतत्सर्वदुःखा
दूरीकरणे
पनोदनम् मलत्रयापशमनं कामदं कामिनामपि २३
धर्मदं धर्मकामानां श्रोतव्यमिदमादरात् भूताः प्रे
तगणाः यक्षाः कूष्माण्डा भैरवादयः २४ न विशन्ति
नहीप्रवेशकरदे ग्रहमे खे और देहमि खे ५=
हने
गृहे देहे पठ्यते यत्र चादरात् श्राद्धे च श्रावयेद्यो हि
श्लोकं श्लोकार्द्धमेव वा २५ पदं ले पदलार्धं वाप्येत
घी की कुलों में शहत की कुलों में ...की कुलों में तराते हैं
त्तृप्तिकरं महत् घृतकुल्याः मधोः कुल्याः क्षीरकु
ल्याश्चपीश्चारि २६ तत्परेचोपतिष्ठन्ति तर्पयन्ति च तं
जिसपुर मि खे समीप जाकर ठहर के अतिशयकों कूलों में तराते हैं उस प्रेत को तृप्त करते हैं
भृशं दिने दिने कृतं पापं तथा रात्रिकृतं प्रिये २७
अतिशयेन तंप्रेत तर्पयति तृप्तकरते हैं

बहुतं

दिनका रातका कीया पाप नष्टहोजाता है

इति सत्येन ते अहं शपे

म- पठनाकुर्वाणान्न शपेदिति सत्येन ते शपे अएवत्व ।
१२५ नुस्मरति मिमां पुण्यां पापप्रणाशिनीं २८ पठं अश्व
त्वमाप्नोति स जाति ज्ञलवाधवः अनुस्मरति मिमां पु
ण्यां महापातकनाशिनीम् २९ अणयाद्भक्तितो दे भक्तीपूर्वकसुने
विपुण्यमाप्नोति शुकलान् (अनेकान्) स्मृतितत्वानुस्मरणाद्द्र ।
दं यः पठति प्रिये ३० स याति शिवसायुज्यं भुक्तिमु
प्राप्नोति क्तिं च विंदति चांद्रायणैः नमःकृच्छ्रै विधिनाचरि विधिपूर्वकआचरणकरे
तैः प्रिये ३१ नरो यत्पुण्यमाप्नोति महासांतपने
रपि तत्फलं समवाप्नोति तत्वानुस्मरणं पठन् ३२
अश्वमेधैर्वाजिपेयैः ज्योतिष्टोमैरपीश्वरि विधिना १२५

विधि कार्के जो   विधानकी येहो ये पुण्य को   प्राप्त होता है मनुष्य

विहितैः पुण्यं यदाप्नोति नरो भुवि ३३ तत्फलं सम
वाप्नोति श्रुत्वा चेमामनुस्मृतिम् यथाविभवमीशा
नि पुस्तकं पूज्य यः श्रिये ३४ स तित्त्वानुस्मरणं श्रे
न मुक्तिप्रदायकं स याति विष्णोर्भवनं यत्र नास्ति ह (का)
ताकृते ३५ मरणानुस्मृतिं देवि म्रियमाणो यः समा
एकाग्रचित्तः — हितः स याति शिवसायुज्यं यत्र गत्वा न शोचते ३६
श्रये यथा नाहं देवेशि तथा भक्त्या भक्तः स्वगम्य
गमनाच्चैव पातित्याद् पि सुंदरि ३७ स्वर्णस्तेया
द्बीशानि गोवधादपि सुंदरि मुच्यते घोरपापा
द्धि श्रुत्वा चेमामनुस्मृतिम् ३८ रजस्वलाभिगा

पतितभावात् ३=

विष

म॰ मीचभ्रूणहापिमहेश्वरि स्त्रीघ्नोगोघ्नःकृतघ्नश्चगर
१२८ दश्चाग्निदस्तथा ३९ मुच्येरन्पातकाद्घोराच्छृणुयाद्गुणा
मनुस्मृतिम् स्नात्वाह्नाच्चसमारभ्यद्वादशाहेचपूज्य भक्त्याविधिवत्पुस्तकंसंपूज्य
स=ज्य =पंडितं
च ४० विधिवत्पुस्तकंभक्त्याशक्त्यासंतोष्यमाणवकं पंडितंसंतोष्यसंतुष्टं कृत्वा
मनुस्मृतिमिमांश्रुत्वाप्रेतोमुच्येतनिश्चितं ४१ न
रकंयममार्गंचतिर्यग्योनींश्चापिदारुणान् नयातिदेव
देवेशिश्रुत्वाप्येनांनरोभुवि ४२ वेदपारायणंपुण्यं
पुराणंचस्मृतिशास्त्रजं प्राप्नुयात्परमेशानिपठन्स्वा
णामिमांस्मृतिम् ४३ विद्यार्थीलभतेविद्यांधनंका
मोलभेद्धनं प्रेतमोक्षणकामस्तुप्रेतमोक्षणमाप्नुया १२८

वर्चः २ तेजः २ सहोबलं २
वेदबलं २ बुद्धिबलं २ मनोबलं २=

त् ४४ स्मृते विनापि देवेशि पदे स्तुशापाभिमांस्स्मृति
वेदबल = बुद्धिबल = मनोबल
पञ्चस्तु ग्रान्थं नेचायुर्वर्चस्तेजः सहोबलं ४५ गृहे कु
टुंबवृद्धिश्च कृत्वा पर्वणि चाम्रयात् शतवर्षं महा
देवि कृत्वा पृथ्वीप्रदक्षिणम् ४६ यत्फलं समवाप्नो
ति तत्फलं श्रवणात्प्रिये तस्मात्सर्वप्रयत्नेन भक्त्या
परमया प्रिये ४७ स्मृतितत्वानुसारेण प्रेतत्वस्य निवा
रणे श्रीदं सौभाग्यदं प्रोक्तं संहितासारमुत्तमं ४८
पुराणसंहितापाठफलदं वलदं प्रिये इदमद्भुतसा
रं च कलिकल्मषनाशने ४९ आयुष्यदं कीर्तिदं च
कान्तिदं तुष्टिपुष्टिदं मरणोस्मृतिदं चापि घोरदुःखा

प्रेतत्वको निवारण करणे वाला

म० १२०

पहं तथा ५० सिंहव्याघ्रवराहादिभीतिनाशनमन्नमे
वातश्लेष्मिकतृतीयादिज्वरदोषापहं प्रिये ५१ अपस्मा
रमहारोगयक्ष्मभीत्यपहं प्रिये प्रेतपूतनकं चेदं महावा
तभयापहं ५२ अरण्यप्रान्तरदुर्गचौरभीतिनिवारणं
महादुःखैकदावाग्निपर्जन्यमिदमद्भुतम् ५३ महा
मोहैकगमनच्छेदनैककुठारकं महामोहान्धजाले
कदीपकं परमे प्रिये ५४ महानिरयज्वालाग्निशमनं
कामदं कलौ सर्वार्तिशमने देवि सर्वशोकनिवारणं ५५
धर्मदं धर्मकामानामर्थदमर्थिनामपि कामिनां का
मदं प्रोक्तं स्तानिनां मोक्षदं कलौ ५६ ज्येष्ठापनोदनं

दूरसूक्ष्ममार्गस्य प्रान्तरं दूरसून्योऽध्वा ४=

केमय वायुरोगकोहरकरणेवाला

दुर्गेगौर्यरस्थाने कान्तारं वर्त्मदुर्गमं चौरकंटकादिभिः

महामोहकैककुठके नेकोंकुल्हाडाहै छेदनेकोपक

महामोहकेकाटनेका अन्धकारकेजालका काटनेकोपरमदीपकहै

दूरकरणेवाली १२०

अलक्ष्मीकोदूरकरनेवाली

अलक्ष्मी नरकाधिष्ठात्री — दुष्कर्मके निवारण करनेवाली

देवि कालकर्णी विनाशाने दुष्कर्मकारिदुष्कर्मवारण
कारणं परं ५७ सत्कर्मनिरतानां च श्रोतव्यमिदमाद
रात् व्युत्क्रमेण मृता ये वै विषोद्बंधनकैः प्रिये ५८
शृंगिदंष्ट्रिनखिव्यालैः हता ये पापकर्मिणः प्रमादे
न हता ये वै संकरीकरणादपि ५९ चंडालैर्ये महे
शानिघातिताः पशुबंधनैः चोरपाशाहता ये च बाण
शस्त्रादिभिर्हताः ६० आत्माभिघातिनो देवि क्रिया
लोपगताश्च ये महापापैः महारोगैर्ये हताः पापक
र्मिणः ६१ तेषां क्रिया न कर्तव्या नाशौचं नोर्ध्वदैहि
कं नारायणबलिं तेषामुपायः प्रेतवारणे ६२

तत्पराणां। विपरीतक्रमेण १ = विष = विषय, हलेन; उ = फांसी। पशुहिंसकस्य परित्यागेन। जीवघाता। क्रियारहिता ये मृताः।

ग्राम्यारण्यपशूनां हिंसनं संकरीकरणं तदुक्तं खराश्वोष्ट्रमृगेभानामजाविकवधस्तथा संकरीकरणं ज्ञेयं मीनादिमहिषस्य च ५=

प्रेतभावके निवारणमिदं

स्र· ११८ परमश्रमयाप्रोक्तो वेदतंत्रानुशासने धनिनामेव तत्
कर्म निर्धनानांच का क्रिया ९३ नारायणवलिर्देवि
प्रायश्चित्तमिदंपरं धनेन साध्यते देवि निर्धनस्य तु का
कथा ९४ निर्धनस्य तु देवेशि व्युत्क्रमेण हतस्य च ।
स्मृतितत्वानुसारेण प्रायश्चित्तमुदाहृतं ९५ प्रोक्तमो
हात्परित्यज्य रोदनं च विशेषतः स्मृतितत्वानुसारेण
श्रोतव्यमिदमादरात् ९६ महापातकमुच्येत प्रेतः
प्रेतत्वान्न संशयः श्रवणात्पठनाद्वापि महापातकवा
नपि ९७ कलौ घोरे सुदुस्तारे प्रेतत्वान्मुच्यते नरः
नान्यतोपि गतिर्नास्ति यस्माद्देवि कलौयुगे गतिस्तु ११९

= मृतस्य च

विपरीतक्रमेण ४=
विपरीतग्रहणेन ४=

ब्रह्महा यदि वा चौर
सुरापी गुरुतल्पगाः
[illegible]:कथिता देवि
महापातकिनो नरः

ओत[illegible]कीमुक्तीवास्तेतत्वस्मरणकहाहै २८

समयाप्रोक्तास्तत्वस्मृतिरियंपरा यस्योर्ध्वदेहिकेनै
=मरककी=
वनपिंडेनोदकक्रिया ६९ नश्येत्यमक्षयेनतत्वस्मरणं
कथितं
समुदाहृतं सर्वपापप्रशमनमद्भुतंपरमेप्रिये ७० प्रा
यश्चित्तमिदंप्रोक्तंपशुपाशनिवारणम् ज्ञानिनांपरमं
धर्मज्ञानानां आत्मज्ञानं परं
ज्ञानंमंगलानांचमंगलम् ७१ गुह्यानांपरमंगुह्यंरह
अतिरहस्य
स्यंपापनाशनं यस्यकस्यनदातव्यंयत्रकुत्रमहेश्वरि
नवक्तव्यंनवक्तव्यंयत्रकुत्रमहेश्वरि नवक्तव्यमहादे
अशुचचोरेतरेमिये अशुद्धभूमौ
विलुब्धचोरस्यंडिलेक्वचित् ७२ शठेक्रूरेचदेवेशिपरी
हासकरेपिच हंसकेनिंदकेदेविपरशिष्येपिवापुनः
वेदार्थवादनिकरे तत्रनिंदापरेपिच वेश्यापापानसमाश्रु
कारके

१० १४=
देहादिव्यतिरिक्तं
आत्मज्ञानं
परमात्मज्ञानंश्री
हंसत्वात्
७२
७४

निरतेत्वपिपाठः २८
तत्परे

आणव मायी कार्मण
स्थूल सूक्ष्म कारण
आणवकैः परमाणुसंबंधिभिः सूक्ष्मैःमायिकैःमनःसंबंधिभिः
संकल्पजैः कर्मैः कर्मसंबंधिभिरित्यर्थः ४=

आसक्तचित्ते उपदेशारहिते=

र-
१२९

आध्यात्मक अर्थात् ज्वर
और मनकेसोच और अने
कसंकल्पसेजोसंतापहोताहै १

आदिदैविक अर्थात् देवता
ओंकेकोपइत्यादिसे जोताप
होतेहै वा मन इंद्री अग्नि
वायु अतिवृष्टि अवृष्टि अ
[illegible]त अतुलइत्यादिसेजो
[illegible]होतेहैं २

अधिभौतिक भूतपदार्थ
शत्रु सर्पादिक सेजोतापहो
ताहै येतीनप्रकारकेतापहै

कैव्यग्रचित्तेपिसुंदरी ७५ कुलशीलविहीनेचसमया
चारनिंदके संध्यास्नानविहीनेचपरद्रोहरतात्मनि ७६
चौरेपरस्त्रीसक्तेपिनवक्तव्यंकदाचन स्मृतितंत्रानुस
रणेसर्वपापापनोदने ७७ विमलंखेसमंतेदेविशायस्त्वि
त्वमिदंपरं स्मरणात्पठनादेविहृल्येतेविष्णुस्मृतिशुद्धे ७८
(विचार्य) (?मास)
तस्मात्सर्वप्रयत्नेनविमर्शणंचमहर्मदः परिपक्वेस
तोदेविगुणानांगुणसंगिनां ७९ गुरुभक्तिरतानांच
तीर्थस्नानरतात्मनां विष्णुपूजारतानांचशिवपूजार
तात्मनां उपासकानांसाधूनांसाधुसंगरतात्मनां श्रो
त्रियानांचदेवेशितथाविद्यावतामपि ८० यतीनांच

अधियज्ञंब्रह्मजपे
दाधिदैविकमेव
आध्यात्मिकंचस
वेदान्ताभिहितंच
यज्ञमधिकृत्यप्र
ब्रह्मवेदं तथा दे
मधिकृत्यप्रवृत्ते ते
[illegible]मधिकृत्य तथ

१२९

प्रपंचातीत

विषयेभ्यः परावृत्तिः परमोपरतिर्हिसा २= अव्यक्तोऽक्षरमित्युक्तः २= अक्षरं ब्रह्म परमं २=

प्रवृत्तकर्मभ्योनिवृत्तानां २= उपरामस्य आत्मनो २= अदृष्टवस्तु सूक्ष्मरूपप्रकृति २

न चित्तानां ब्रह्मचर्यरतात्मनां शांतानामयदांतानां

= उपरामको आत्मा होया आत्मासि अप्रकट =

तथा त्वनुपरतात्मनां ८२ अव्यक्तं परमेशानि चेत्सा

तां पारमेश्वरि असत्संभाषदेवेशि न वक्तव्यं कदा

चन ८३ एकाग्रचित्ते देवेशि पठितव्यमिदं परं वक्त

व्यमपि चेशानि परिहासेन वा पुनः ८४ अन्यथा पु

ण्यान्नैव पठेन्नापि कदाचन इदं चोप[illegible] निषत्

सारं वेदसारमिदं कलौ ८५ तंत्रसारमयीशानि मं

त्रसारमयीश्वरि पुराणसारमेतद्धि महापापानिकृं

धर्म ज्ञानं | आत्मज्ञान = नम्र | गुप्त है | छिपानेला सके | यत्नले

तनं ८६ गुह्यं गोप्यं न मे गोप्यं गोपनीयं प्रयत्नतः

उपराम रहितको

कलौ महादेवि चोरेशांतोपरतवर्जिते ८७ न प्रका

कहनेलायक नहीं धर्मज्ञान २ — गुप्तपदार्थ आत्मज्ञान है गुप्त रखने योग्य है — प्रवृत्तकर्मभिः सहितः अनुपरतात्मनेत्यर्थः २=

पतत्प्रकाशनं मातुः वक्षोजकुम्भद्वये
नग्नीकरणं च तत्प्रोक्तं तन्त्रशास्त्रविशारदैः ४=

पतत्प्रकाशनं मातुस्तनयोः नग्नीकरणं तल्पमित्यर्थः ३=

ष्ट·
११·

श्रेनप्रकाशं पेनप्रकाशपमिदं प्रिये यस्मिन्कस्मिन्न दा
नव्यं न दातव्यं हि सुंदरि ८८ दत्वा तु मृतिमाप्नोति
शास्त्रघातविषादिभिः पतत्प्रकाशने मातुस्तनद्वाट
नमुरोजयोः ८९ प्रमत्तभावाद्देवेशि गोपनीयमि
दं कलौ पतत्तु गोपितं देवि रहस्यं परमाद्भुतं ९०
मृति तत्वानुस्मरणं न दातव्यं कदाचन मयापि गो
पितं देवि तव स्नेहात्प्रकाशितं ९१ किं बहूक्तेन दे
वेशि नरः पातकवान्कलौ दरिद्रश्चलचित्तश्च ना
स्तिकश्चैव जायते धनसाध्यो विस्मवलिर्निर्धनस्य
जनः प्रिये निर्धनानां पातकिनां प्रायश्चित्तमिदं प ९२

उत्पन्नौ
उरसि जातौ तौ
उरोजौ तयोः उरोजयोः
स्तनयोरित्यर्थः=

पतत्प्रकाशनं मातुः वक्षोज
द्वयं नग्नीकरणं
...मित्यर्थः ४=

पतत्प्रकाशनं मातुः
स्तनयोः नग्नीकरणं
तल्पमित्यर्थः ३=

पातकी मनुष्य कलि
युग मे दरिद्री चलचि
...क उलन ह्रीता दे

विस्मवलि धनसाध्य है
धन से सिद्ध होने वाली

निर्धन को कहा २

निर्धन का मृतितत्वानुस्मरण
परम प्रायश्चित्त कहा है शास्त्र ने २=

वेदश्रुत तन्त्रशास्त्र में उक्त प्रेतमुक्तिकर ३= तत्

127

मया

रि ९३ कथितं देवदेवेशि कृपयैतत्प्रकाशितं श्रुतं
च पठितं देवि पापनाशमशेषतः ९४ प्रेतमुक्तिकरं
प्रोक्तं वेदतंत्रानुशासने तस्माद्देवि न दातव्यमवक्त
व्यमपीश्वरि ९५ दत्वा च निरयान्याति दत्वा विघ्नम
वाप्नुयात् एतदुक्तं मया देवि यत्पृष्टोऽहमशेषतः ९६
यमलोककथाश्चैव यममार्गाः दारुणाः पराः तत्रैव या
तनाः सर्वाः प्रेतानां कर्म चाखिलान् ९७ प्रेतानां पीड
नाश्चैव प्रेतानां मोक्षणं तथा संहितासारमेतत्तु मया
ते ह्यप्रकाशितं ९८ श्रुत्वा पठित्वा मुच्येत यो वै देवि कृ
तं वैरैः प्रेतोपि प्रेतत्वान्मुच्येत चेत्याज्ञा परमेश्वरी ९९

निःशेषं — कथने — न दातव्य योग्य — न वक्तव्य योग्य — नरकान् — यममार्गाः — कठिनः — पीडाः — संपूर्णान्

तिस्कारणतें न देने लायक न कहने लायक निश्चय करके ३= देकरै दुर्गतीको जाता है विघ्नको प्राप्त होता है ४=

पतत्रकोतिः यांग्र

प्रेतभावात्

येत्याज्ञा परमेश्वरकी है इत्याज्ञा परमेश्वरी गता:

इति सुरवरमुखे ख्यापितं मया यद् मरणस्मरणतत्त्वं श्री
नयेस्मत्सुभाजो यदि हि सुचिप्रदेशे पठन्ति प्रेतभाजो
परिषदि सततं यास्यन्त्यन्तलोकमीशि ९० तदिदम
ति रहस्यं पावनं पावनानां मरणस्मरणतत्त्वं प्रत्यहं यः
शृणोति सकलदुरितहीनो मोचयेत्येत संघान्परमप
दमधीशि याति दिव्यं च तत्त्वं ९१ इति श्रीभृंगीशसं
हितायां दिव्यलोकानुवर्णने स्मृतितत्त्वानुस्मरणे
फलानुकीर्तनं नाम त्रयोदशः पटलः १३ शुभम्
संवत् १९४७ माघवतिपकादश्यां भृगुवासरे श्री
स्तसरोवरे मया पंडितवासनारायणेन लिखितं